SINIF BİLİNCİ

Sürekli devrim kuramı ve Türkiye *Yusuf Barman* **Demokratik devrimden sosyalist devrime "geçiş programı"** *R.Tura* **Bolşevizm mi, Stalinizm mi?** *Leon Troçki* **Stalinist bir sürekli devrim anlayışı: Gelenek'in Marksizmi** *Sungur Savran* **Eski ağıza eski taam: Yeni Çözüm** *Mehmet Kalkan* **Filistin devrimi dönüm noktasında** *Mehmet Şadi* **1960'larda Türkiye sosyalist hareketi** *Ergun Aydınoğlu* **Bir Dostun Ölümü: Daniel Guérin** *İan Birchal.*

DEVRİMCİ MARKSİST 1 TEORİK POLİTİK DERGİ
HAZİRAN 88

SINIF BİLİNCİ 1

Devrimci Marksist Teorik/Politik Dergi

HAZİRAN 1988

İÇİNDEKİLER:

	Bu Sayı	3
	Başlarken	5
Yusuf Barman	**Türkiye'de Sürekli Devrim**	13
R.Tura	**Marksizm ve Geçiş Programı**	23
Ayşe Pınar	**Stalinizme Karşı Bolşevizm**	44
Leon Troçki	**Bolşevizm mi, Stalinizm mİ ?**	46
Sungur Savran	"GELENEK"in **Marksizmi: Stalinist bir Sürekli Devrim Anlayışı**	60
Metin Kalkan	**Eski Ağıza Eski Taam: Yeni Çözüm**	77
M. Şadi	**Orta Doğu Devriminde Bir Dönüm Noktası: Filistin Ayaklanması**	87
Ergun Aydınoğlu	**1960'ların Türk Solu Üzerine**	98

SINIF BİLİNCİ
SAYI: 1 **HAZİRAN** 1988

SAHİBİ VE SORUMLU YAZI İŞLERİ MÜDÜRÜ:
BANU PAKER

YÖNETİM YERİ:
Klodfarer Cad. Servet Han Kat:3 Çemberlitaş İstanbul

Dizgi ve ofset hazırlık: Yayınevi
Baskı: Uğur Ofset
Cilt: Sistem Mücellithanesi

Yurtdışı fiyatı: 8 DM, 2.5 £, 6.5 SFR, 26 FF
Yılda 6 sayı çıkar
Abone adresi: Klodfarer Cad. Servet Han Kat:3 Çemberlitaş-İstanbul
Banka Hesap No: İş Bankası Türbe Şb.1054 300 1029474 Cağaloğlu İstanbul

Bu Sayı

Yüklü bir ilk sayıyla karşınıza çıkıyoruz. Söylenecek o kadar çok şey birikti ki, bu sayımızı sınırlayabilmekte oldukça güçlük çektik. Bu bir yanıyla, siyasal ve toplumsal gelişmelerin son yıllardaki artan ivmesinden kaynaklanıyor. Öte yandan, devrimci Marksizme yönelik saldırılar da yoğunlaşmuş durumda. Ayrıca, bunlara doğrudan bağlı olmayıp bizim ele almak ve gündeme getirmek istediğimiz konular var. Böyle olunca da, iki aylık bir teori dergisinin makale ve sayfa sayısı ister istemez artıyor.

Sınıf Bilinci'nin her sayısını, başlı başına bir konuya ayırmayı seçmedik. Elbette her sayının konu açısından belirli bir ağırlığı olacak ama bunun iki, en fazla üç makalayle sınırlı olmasını yeğliyoruz. Bu bağlamda, "belge" özelliği kazanmış çevirilere de yer vermek istiyoruz. Böylece dergiye, deyim yerindeyse bir tür "çeşitlilik" kazandırmak amacındayız. Öte yandan, Türkiye soluna egemen olan reformist ve revizyonist dogmatizmin niteliği göz önüne alınacak olursa, aynı konuları tekrar tekrar işlemek durumunda kalacağımız ortada.

Birinci sayımızı, *Sınıf Bilinci*'nin politik ve teorik temellerini tanıtan "Başlarken" yazısıyla açıyoruz. *Sınıf Bilinci* kendisini Marksist düşünce zeminine yerleştiriyor ve bu zemini her türlü Stalinist, reformist ve revizyonist müdahaleye karşı koruyarak sağlamlaştırma ve gelişmesine katkıda bulunma kararlılığını vurguluyor. Dergi, devrimci bir önderliğin inşası mücadelesinde, bu çabanın zorunluluğuna inanıyor.

İkinci yazı olan "Sürekli Devrim Kuramı ve Türkiye" de Yusuf Barman, Leon Troçki'nin geliştirdiği bu kuramın belli başlı yönleri ile Türkiye'nin yapısı ve dinamikleri arasındaki bağıntıları araştırıyor. Bunu bir açıdan, evrenselleşmiş bir sosyopolitik teorinin yerel düzlemde teorik olarak sınanması deneyi olarak da görebiliriz.

Sürekli devrim teorisinin en önemli yönlerinden birisi, demokratik devrim ile sosyalist devrim arasında kurduğu bağ. Böylece birincive özgu "asgari program" ile ikinciye özgü "azami program" da iç

içe geçerek yeni bir bileşim kazanıyor. Ama azami program/asgari program ayrımı yalnızca, demokratik devrim ile sosyalist devrim arasında ayrılığa dayanıyor. Aynı zamanda bu toplumsal demokratik reformlarla, devrim arasındaki bağın kopartılmasınında ürünü. Dolayısıyla bu iç içe geçiş, başka deyişle *geçiş programı anlayışı* her iki kopukluğun açılmasını da içeriyor. İşte R.Tura, "Marksizm ve Geçiş Programı" başlıklı makalesinde, 19. yüzyıl sonu ve 20. yüzyıl başı Marksizminin bu yolda aldığı yolu açıklıyor.

Daha sonra sözü Leon Troçki'ye bırakıyoruz. 12 Eylül'den sonra Türkiye'de, Stalinizmin günahlarını Marksizme yükleme gibi bir eğilim gelişti. Ama bu tür eğilimler yeni değil. Troçki, 1937'de kaleme aldığı "Bolşevizm mi, Stalinizm mi?" başlıklı makalesinde, Stalinist çarpıklığın, Marksizmden ve devrimden kaçışın gerekçesi durumuna getirilmesini eleştirirken, bir yandan da Stalinizm ile devrimci Marksizm arasındaki çizgiyi net bir biçimde çiziyor. Troçki'nin bu yazısını Ayşe Pınar dilimize çevirdi ve kısa bir sunuş yazısı yazdı.

Ama herkes kaçmıyor. Bazıları da Stalinist ideolojide kısmi "düzeltmeler"le işin içinden sıyrılacaklarını sanıyor. Bunun en tipik örneklerinden biri olan *Gelenek* dergisi yazarlarının konuya ilişkin tavırlarını Sungur Savran "*Gelenek*'in Marksizmi: Stalinist Bir Sürekli Devrim Teorisi" başlıklı yazısında sergiliyor. Savran, bir yandan Stalinist tahrifatları yanıtlarken, bir yandan da, devrimci Marksist kuramdan bölük pörçük aktarmalarla yalnızca daha derin çelişkilere girileceğini gösteriyor.

Bir kısım akımlar ise sanırız bu gerçeğin farkında ve bu nedenle de klasik Stalinist iddialara ve tahrifatlara sarılmayı yeğliyor. Bunun en iyi örneklerinden biri olan *Yeni Çözüm* dergisinin, dünyada artık modası geçmiş savlarını ve tavırlarını Metin Kalkan "Eski Ağıza Eski Taam: Yeni Çözüm" başlıklı makalesinde ele alıyor.

Sınıf Bilinci, gerçek enternasyonalizmin kuru bağlılık yeminleri değil, dünya devrimci pratiğine katılım ve uluslararası sorunların Marksist analizi temeli üzerinde yükseleceğine inanıyor. Bu amaçla Mehmet Şadi, "Ortadoğu Devriminde Dönüm Noktası: Filistin Ayaklanması" başlıklı yazısında, bir yandan Filistin devriminin içinde bulunduğu aşamayı tanımlarken, bir yandan da bu ayaklanmanın Ortadoğu devrimi üzerindeki olası etkilerini araştırıyor.

Türkiye'de devrimci bir önderliğin inşası nereden geçecek, kadroları nasıl oluşacak? Bu konuda *Sınıf Bilinci*'nin sürekli yazarları arasında yer almayan Ergun Aydınoğlu kendi önerisini "Türkiye Solunun Yakın Tarihi Üzerine Bir Deneme" başlıklı makalesinde geliştiriyor. E.Aydınoğlu'nun dergimize dışarıdan yaptığı bu katkı *Sınıf Bilinci*'nin sosyalist hareketin ve işçi hareketinin tarihinin araştırılması amacının da kapsamı içine giriyor.

Üç günlük bir dini bayramın on güne yayılabileceğini düşünemediğimizden, *Sınıf Bilinci*'nin ilk sayısı hedeflediğimiz gibi 1 Haziran'da elinizde olamadı. Bunun için özür dileriz. Sınıf Bilinci iki aylık bir dergi, ne var ki yayın piyasasının bilinen "sezon" nedenleriyle derginin 2. sayısı Eylül başında çıkacak. Tekrar buluşmak umuduyla...

Başlarken

Dünyayı karmaşıklığı, zenginliği, çok-boyutluluğu içinde kavramaya çalışan, eleştirinin gerçeği kavramada temel araç olduğunu ve "sadece gerçeğin devrimci olduğunu" savunan bir Marksizm; burjuva demokratı olmadan demokrasiyi, sosyalist demokrasiyi, toplumsal projesinin merkezine alan bir Marksizm; tek bir ülkenin ve onun "yönetici partisi"nin uzantısı haline gelmeden enternasyonalist olmayı, gerçek anlamda enternasyonalizmi, sosyalizmin olmazsa olmaz koşulu sayan bir Marksizm; "tek ülkede sosyalizm" sözde teorisine karşı dünya devrimi perspektifini savunan ve tek tek ülkelerdeki mücadeleleri, kazanımları, devrimleri bu bütünlük içinde kavrayıp derinleştirmeyi öngören bir Marksizm; bu bütünlüğü, kapitalist ülkelerde sosyalist devrim, azgelişmiş ülkelerde sürekli devrim ve bürokratik işçi devletlerinin hüküm sürdüğü geçiş toplumlarında politik devrim perspektiflerinin birliğinden oluşan bir dünya devrimi programında somutlamayı görev bilen bir Marksizm; günümüzün bürokratik Stalinist işçi devletlerini acımasızca, ama devrimci bir açıdan eleştiren, var olan kazanımları (kapitalizmin ilgası ve meta üretiminin geriletilmesi, büyük üretim araçlarında devlet mülkiyeti, planlıekonomi, garanti edilmiş çalışma hakkı, genelleşmiş sosyal hizmetler) emperyalizme ve burjuva ideolojisine karşı savunan bir Marksizm; insanlığın kurtuluşunu sağlayacak olan sosyalizmin doğuşunda ve kuruluşunda proletaryanın oynayacağı merkezi rolü bir an bile unutmadan, toplumun öteki ezilenlerinin (ezilen uluslar, kadınlar, gençler vb.) kurtuluşu için de mücadele veren bir Marksizm; yöntemini "eleştirel ve devrimci" olarak belirleyen ve eleştirisinin sonuçlarından korkmayan bir Marksizm; tek kelimeyle, devrimci Marksizm. Sınıf Bilinci'nin devraldığı, savunup geliştirmeyi amaçladığı teorik ve politik gelenek bu.

Sınıf Bilinci'nin teorik/politik zeminini oluşturan devrimci Marksizm kuşkusuz yeni değil. Tersine, Manifesto'dan 1938 Geçiş Programı'na, Paris Komünü'nden Ekim Devrimi'ne I.Enternasyonal'den dördüncüsüne uzanarak ve sadece devrimlerin, zaferlerin, başarıların değil yenilgilerin de okulundan geçerek bugüne

gelen teorik-pratik bir sürekliliği ifade ediyor devrimci Marksizm. Evet yeni değil, ama yeniyi, somutu kavramanın ve dönüştürmenin, geçmişle gelecek arasındaki devrimci sürekliliği kurmanın olmazsa olmaz bir koşulu. Ve bugün, burjuva dünyasının sol profesörlerinin, birleşik bir Avrupa emperyalizminin mimarlığına soyunan sosyal demokrasinin ideologlarının, siyasal yelpazenin en solundan en sağına ışık hızıyla kayan eski Maocu "yeni" filozofların, Marksizmlerini "yeni toplumsal hareketler"in çocuksu masumiyetinde yitiren sabık "ortodoks" teorisyenlerin, askeri yönetimlerden yaka silkerek burjuva demokrasisine dört elle sarılan eski gerillaların ve daha nicelerinin bir ağızdan Marksizmin ve sosyalizmin bunalımından dem vurdukları bir dönemde bu teorik ve politik mirasın savunulup geliştirilmesi her zamankinden çok daha büyük bir önem taşıyor.

Stalinizm, Sovyetler Birliği'nda proletaryayı politik olarak mülksüzleştiren kastın bütün dünya komünist hareketine giydirdiği bu deli gömleği, otuz yıldır ağır ağır ilerleyen ama geri dönüşü olmayan bir çözülme sürecine girmiş bulunuyor. Sovyetler Birliği'nde 1956 'da Kruşçev önderliğinde başlayan "de-stalinizasyon" hareketi kısa sürede sönüp gitti. Kruşçev reformlarından farklı olarak bürokrasinin doruğunda başlayıp bitmeyen,işçi kitlelerinin harekete geçtiği 1956 Macaristan, 1968 Çekoslovakya ve 1970 Polonya deneyimlerinde Stalinist bürokrasinin kirli yüzü gizlenemez hale geldikten sonra, 1970'li yıllarda kapitalist ülkelerin komünist partileri yeni arayışlara yöneldiler. Meksika'dan Japonya'ya birçok komünist partiyi etkisi altına alan, ama en canlı ifadesini Batı Avrupa'da bulan "Avrupa Komünizmi", Stalinizmin sınıf işbirliği, barışçı geçiş, burjuva demokrasisi vb. alanlardaki üstü örtülü sağ tezlerini belirtik hale getirerek,bu partileri sosyal demokrasinin sınırlarına yaklaştırıyor ve gerek teoride gerekse pratikte Ekim Devrimi geleneğinden kopuşun altına basılan mühür anlamını taşıyordu. Avro Komünizm,70'li yıllarda yaşadığı kısa bahardan sonra 80'li yıllarda (bir-iki istisna dışında) tam bir örgütsel bunalıma sürüklenmiştir.

İşin gülünç yanı, komünist partiler hızla sosyal demokratlaşırken, sosyal demokrat hareketin kendisinin derin bir kimlik bunalımı içinde olmasıdır. Avrupa işçi hareketinin reformizm ve kendini kapitalizme uyarlama konularında Stalinizmden daha kıdemli ve daha pişkin olan bu kanadı, II.Dünya Savaşı sonrasında dünya kapitalizminin yaşadığı uzun genişleme döneminin dalgasıyla birlikte yükselmiş, düzen sınırları çerçevesinde elde edilen reform ve kazanımların temsilcisi kimliğiyle konumunu sağlamlaştırmıştı. 1970'lerin başlarından itibaren kapitalist gelişme eğrisinin tersine dönmesiyle birlikte girilen bunalım evresi, sosyal demokrasinin üzerinde yükseldiği "istikrar" ortamının ortadan kalkmasıyla sonuçlanıyordu. Kapitalist bunalımın mantığı ile işçi sınıfının çıkarları arasındaki uzlaşmaz çelişki, sosyal demokrasiyi derin bir ideolojik ve politik bunalıma sürükleyecek, hareketin Reagan ve Thatcher'in yeni liberal ekonomik politikalarını silik biçimde kopya

eden bir doğrultuya girmesine yol açacaktı. 1980'li yıllarda Mitterand'dan Gonzales'e, Papandreu'dan Soares'e sosyal demokrat hükümetlerin uyguladığı politikalar, sosyal demokratik ideolojinin açık iflasının ilanından başka birşey değildir.

İşçi hareketinin bu iki ana akımının bunalımına, "Büyük Kültür Devrimi" döneminde Batı Avrupa'da ve dünyanın dört bir yanında mantar gibi biten Maocu akımların yükselişleri kadar hızla gerçekleşen çöküşlerini de eklemek gerekiyor. "Marksizm-Leninizm'in günümüzdeki ifadesi olan Mao Zedung düşüncesi"ne "Büyük Önder"in ölümünden sonra Çin Komünist Partisi'nin bile sırt çevirmesi, 1970'li yıllarda Sovyetler Birliği'ni işletmelerinde kâr kıstasına başvurduğu için kapitalist ve sosyal emperyalist ilan ediveren Çin Komünist Partisi önderliğinin göz açıp kapayıncaya kadar piyasa ekonomisini, tarımda özel işletmeciliği, serbest bölgeleri ve yabancı sermayeyi Sovyetler'de henüz görülmemiş ölçütlerde benimsemesi karşısında, Maocu hareket de, Mao'da bir umut ışığı gördüğünü sanan batılı sol aydınlar da büyük bir düş kırıklığına ve çöküntüye uğradılar.

Evet hiç kuşku yok, bu gelenekler, onların sosyalizmi ve "Marksizm"i bunalımda. Tam da bu nedenle Marksizmin ve sosyalizmin bunalımından en çok söz edenlerin, "alternatif" teori mucitlerinin bu geleneklerden çıkması hiç de anlaşılmaz değil. Bubunalım kendisini çeşitli biçimlerde ortaya koydu. Bağımlı azgelişmiş ülkelerde erkenden gelişen tepkilerden biri, halkçılık temelinde yükselen küçük burjuva radikalizmi oldu. Sosyal demokrat ve Stalinist partilerin reformizmine ve revizyonizmine karşı, iç savaşın taktiklerinden biri olan gerilla mücadelesini mutlaklaştıran bu kadrolar, silahlı mücadeleyi sınıf mücadelesinin yerine, kendi askeri öncü örgütlenmelerini de sınıfın yerine geçiren bir ideoloji geliştirdiler. Ne var ki, çıplak bir "aktivizm" üzerine kurulu bu ideoloji, Stalinizm'in "halk cephesi" programıyla donanmış "demokratik" iktidar formüllerine dayalı mirasından kopamadı ve dolayısıyla Stalinizm'i devrimci Marksizm yönünde aşamadı. Giderek sınıftan kopan, küçük burjuva ve "sınıfsızlaşmış unsurların askeri timleri durumuna dönüşen gerilla örgütleri, sınıf mücadelesini bir dizi silahlı operasyona indirgediler, aldıkları yenilgileride basit askeri terimlerle açıklamaya çalıştılar. Bugün "fokoculuk" olsun, "uzatmalı halk savaşı" anlayışı olsun, "kent gerillacılığı"olsun, "öncü mücadele" ve kör bir bireysel terör çizgisine oturan her politika, işçi sınıfı karşısındaki konumunu yeniden belirlemek zorunluluğuyla karşı karşıya bulunuyor. Onların bu sorununu en çıplak biçimde yaşayanlar ise, işçi ve emekçi kitlelerinin seferberliğinin etkisiyle iktidara gelen, ama devrimi burjuva demokratik sınırların ötesine taşıyamayan, ya da Stalinizmin ulusal "tek ülkede sosyalizm" programına uyarlanarak bürokratik bir diktatörlüğün uygulayıcıları durumuna gelen gerilla önderlikleridir.

Son dönemde ise bir başka tür tepkisellik ile karşı karşıyayız. Bireysel kurtuluş teorileri, liberalizmin "sol" versiyonları, "sivil toplumculuk", sınıf mücadelesini reddeden "radikal demokrasi" düşleri, toplumun bütünsel değişiminin yerine sınırlı tekil sorunları

(ekoloji, barış vb.) yerleştiren "yeşil" ideolojiler, kırsal yaşama özlem vb. bütün Batı Avrupa solunu, hatta bağımlı azgelişmiş ülkelerin sosyalist hareketlerinin önemli bir bölümünü egemenliği altına aldı. Günün parlak teorisyenleri Marksizmi "aşmaya" çalışan, proletaryaya veda eden eski Marksistlerdi. Meksika'dan Brezilya'ya, Tunus'tan Türkiye'ye azgelişmiş ülkelerin solunun önemli bir bölümü de bütün sorunlara sınıflar dışında tanımlanmış bir devlet ile sivil toplumun çelişkisinin odak noktasından bakıyordu. Batı Avrupa'nın hatta bütün kapitalist dünyanın solu, Stalinizm heyulasından kurtulmak için devrimden ve sosyalizmden vazgeçiyordu. Deli gömleğinden kurtulmak isteyenler, sermayenin karşısına "sivil" düşlerle, savunmasız ve çırılçıplak çıkıyordu.

Ama öyle görünüyor ki, resmi "sosyalizm"in Marksizmden kopuşunu tescil edecek son fırça darbesi yine "sosyalizmin anavatanı"ndan gelecek. Stalin ve mirasçıları, Sovyetler Birliği'nde Marksizmitanınmayacak hale getirmiş, işledikleri cinayetlerle sosyalizmin adına leke sürmüşlerdi. Gorbaçov yönetimindeki Sovyetler Birliği Komünist Partisi de, Yugoslavya, Macaristan ve Çin'in açtığı yolda hızla ilerleyerek, piyasayı sosyalizmin tek kurtuluşu olarak ilân ediyor. Böylece daire kapanıyor: Batı'da devletin sivil toplumu boğduğunu haykıran sol liberallerin sesi, Doğu'nun steplerinde "piyasa sosyalizmi" biçiminde yankılanıyor. Klasik Marksizmin meta üretimini insanın kendi güçlerine yabancılaşması olarak gören, sosyalizmin kuruluşunu ise birleşmiş üreticilerin topluma ve ekonomiye planlı hakimiyetine bağlayan anlayışı ile "varolan sosyalizm" bir kez daha ve kesin biçimde karşı karşıya geliyor. Batı Avrupa işçi hareketini yozlaştıran II.Enternasyonal geleneği ile Sovyet devrimini yozlaştıran Stalinist gelenek, Marksizmin geliştirmiş olduğu sosyalizm projesine karşı birleşiyorlar.

Sosyalizmin dünya çapında yaşadığı bunalımın bir benzeri de Türkiye için söz konusu. Hatta Türkiye solunun bunalımının devasa boyutlara eriştiği bile söylenebilir. Kuşkusuz, bunalımın boyutlarının bu derecede büyük olmasında aslî rolü sosyalist pratiğin içine düşmüş olduğu durum oynuyor: 12 Eylül'ün perçinlediği yenilgi ve 1980'li yıllarda toplumsal mücadelelerin son derece düşük bir düzeyde seyretmiş olması bu bunalımın temel nedenleri.

Ama Türkiye solunun yaşadığı bunalımı sadece bu yenilgi ve durgunlukla açıklamak, yaşanan süreci kavrama olanağını da ortadan kaldırır. Türkiye solu kendi geçmişinin ve uluslararası solun sorunlarının yükünü de taşıyor bugün sırtında. Maoculuğun çıkmazları Türkiye'de bu akıma gönül vermiş geniş kadroları kargaşa ve şaşkınlığa sürüklerken, 1970'li yıllarda SBKP ve ÇKP'den bağımsız bir hat izleyen çizgilerin önemli bir bölümü, gerillacılık akımının etkisi altında kapıldıkları ikameci ve işçi sınıfından kopuk politikaların iflasının bedelini yenilgi sonrasında kadrolarının tümüyle ideolojik ve düşünsel boşluğa düşüşüyle ödediler. Yine bu kesimde, özellikle 1980-81 Polonya olaylarının ışığında "var olan sosyalizm"e karşı büyüyen kuşku,kadroların önemli bir bölümünün genel olarak sosyalizme karşı bir yabancılaşma yaşamasına yol açtı. 12 Eylül sonrasında (dogmatik ve kapalı teorik temellerinin de

yardımıyla) ideolojik ve teorik bir bunalımla karşılaşmayan soy Stalinist solda ise Gorbaçov önderliğinin glasnost ve perestroika'sı gerçek bir ideolojik kaosa yol açacağa benzer. Kısacası, örgütsel ve politik planlardaki bunalımı bir yana bırakılsa dahi, Türkiye solu 1980'li yıllarda tam bir ideolojik ve teorik boşluğa düşmüş durumda. Üstelik bu, solun kadrolarının varlığını sürdürmek zorunda kaldığı üç değişik alan için de doğru: bu bakımdan ne cezaevlerinin, ne mültecilerin, ne de Türkiye'de dışarıda olanların hiçbir ayrıcalığı yok.

Ama tarih hiçbir zaman tek yönlü gelişmez. Her bunalım aynı zamanda bir yeniden doğuş sürecinin ebesidir. Türkiye solu da bugünkü bunalımı içinde, birbiriyle çelişen ama yer yer birbirinin içine giren, birbirinden etkilenen iki farklı süreç yaşıyor. Bir yanda, burjuva dünyasının sınırlarını kabul ederek, sosyalizmden ve Marksizmden kopma, burjuva liberalizmine soldan iltihak etme ve toplumu sınıfların değil sivil toplumun gözlerinden seyretme eğilimi, gürültüsü azaldığı ölçüde etkisi yaygınlaşarak varlığını ortaya koyuyor. Öte yanda, geçmişin dogma ve kalıplarını sorgulayan, sol içi ilişkilerden sosyalist demokrasiye, ikamecilik/sınıf politikası ikiliğinden kadın sorununa kadar birçok alanda bir eleştiri ve özeleştiri süreci, bir ideolojik ve teorik aranış kendini güçlü biçimde hissettiriyor. Kimileri sürecin bu çelişik karakterini kavrayamıyor: Özeleştiriyi inkârcılık sanıyor ya da sivil toplumculuğun karşısına Stalinizme daha da sıkı sıkı sarılmayı yerleştiriyor. Oysa, görev sapla samanı birbirinden ayırmak, sağlıklı filizler ile ölü otları ayrıştırmak. Bir tırpanda hepsini yok etmek değil. İşte, Marksizmden kopuş eğilimlerinin yanı başında süregiden bu yenilenme ve arayış sürecidir ki, Türkiye solunun belirli unsurlarının bu ideolojik ve teorik bunalımdan olumlu yönde sıyrılmalarını olanaklı hale getiriyor. Gençliği ve olgunluğu dünyada Stalinizmin yükseliş ve konsolidasyon dönemine denk düşen bir TKP'nin mirasına, solun genel olarak dünya Marksizminin zengin birikimini özümsemekten uzak kalışına, özellikle 1970'li yıllara damgasını vuran teori düşmanlığına, pratik politikadaki enternasyonalizm yokluğunun ideolojik ve teorik düzeydeki yanılsamalarına rağmen, bugün solun bürokratik işçi devletlerinden bağımsız çizgilerinde ortaya çıkan aranışlar da yok değil. Dogmatizmden ve şematizmden uzak durma çabası, milliyetçi burjuva ve küçük burjuva ideolojilerden kopma yönündeki eğilimler, teoriye karşı yeni doğmuş olan ilgi, solun kendi içinde tartışma geleneklerinin yavaş yavaş yerleşmeye başlaması, sosyalist demokrasinin yakıcı öneminin tartışma konusu haline gelmesi... Bütün bunlar önümüzdeki dönemin geçmişten farklı olanaklar taşıdığını gösteriyor.

Sınıf Bilinci yayınına dünyanın ve Türkiye'nin bu koşullarında başlıyor. Türkiye sosyalizminin bugün yaşadığı bunalım ve kaos ortamına devrimci Marksizmin zengin tarihsel ve güncel birikimi

temelinde müdahale etmek için çıkıyor. Sınıf Bilinci Türkiye solunun bunalımının uluslararası sosyalizmin bunalımı ile organik bir bağ içinde olduğu anlayışıyla, Türkiye solunun sorunlarının "yerli malı" çözümlerle halledilebileceği düşüncesini reddediyor. Bu tür anlayışları, solun geçmişteki milliyetçi ve/veya "Üçüncü Dünyacı" yanılgılarının güncel bir ifadesi olarak görüyor. Türkiye solunun sorunlarının, özgül yönleri göz ardı edilmeksizin, sosyalizmin evrensel sorunlarıyla birlikte çözüme ulaşacağına inanıyor.

Sınıf Bilinci ayrıca, bugün yaşanmakta olan bunalımın Ekim'le başlayan bütün bir tarihsel dönemin birikmiş sorunlarının bir sentezi ve ürünü olarak ele alınması gerekliliğinden hareket ediyor. Bugün bir çürüme sürecine girmiş olan sosyal demokrat ve Stalinist hareketlerin kökü o döneme kadar uzanıyor. Daha açık bir ifadeyle, 1914'ten 1930'lu yılların ortalarına değin süren dönem, dünya işçi sınıfı hareketine bugüne kadar damgasını vuran ana hareketlerin oluştuğu, büyük kopuşların yaşandığı dönemdir. Bu kopuşlar sonucunda harekete hakim olan farklı tipte reformist aygıtların bunalımı ve çürümesidir bugün yaşanan. Dolayısıyla, her şeyi o döneme indirgememekle, günümüzün önümüze yepyeni sorunlar getirdiğinin bilincinde olmakla birlikte, Sınıf Bilinci, Türkiye soluna, olaylara 70 yıllık bir tarihsel dönemin bütünselliğinin getirdiği ışık altında bakmayı öneriyor.

Bugünün yakıcı teorik ve ideolojik sorunlarına müdahale ederken dayanak noktalarımız, başta da belirttik, devrimci Marksizmin tarihsel birikiminin içinden süzülüp gelen temel kazanımlar. Ondokuzuncu yüzyıldan bu yana kapitalizme, 1920'li yıllardan beri de işçi devletlerinde iktidarı gaspeden bürokrasilere karşı devrimci Marksizmin sesini yükselten bütün enternasyonalist örgütlenmelere ve eğilimlere sahip çıkıyoruz. İkinci ve Üçüncü Enternasyonallerin yozlaşmasına ve tasfiyesine yol açan bütün akımları karşımıza alıyoruz. Bugün çeşitli ülkelerde ve bu arada Türkiye'de Marksizmin devrimci ruhunu canlı tutmaya çaba gösteren çok çeşitli akım, grup, çevre ve birey mevcut kuşkusuz. Ama devrimci Marksizmin geleneğini tam elli yıldır, bütün güçlüklere rağmen enternasyonalist bir örgütlenme anlayışıyla savunan bir tek akım mevcut; bu akımın bütün teorik ve programatik kazanımlarını benimsiyoruz.

Amacımız, tekrarlayalım, dünyada ve Türkiye'de solun bileşik bunalımının karşısında devrimci Marksizmi teorik düzeyde canlı bir biçimde, şematizmden ve dogmatizmden uzak durarak savunmak ve geliştirmek; son dönemde sıkça görülen devrimci Marksizme yönelik eleştirilerle tartışmak; Türkiye solundaki mayalanma ve yenilenme sürecine sesimizi katmak; bu sürecin devrimci Marksiuzmin mecrasına girmesi için teorik ve ideolojik planda mücadele etmek.

Sınıf Bilinci, Türkiye solunda varolan bir ihtiyaca cevap verdiğinin bilinci içinde yayın hayatına başlıyor. Bugün cezaevlerinden yurtdışına kadar, çok çeşitli çizgilerden gelen kadrolar, reformist, bürokratik ve/veya ikameci sosyalizmin Türkiye'de ve dünyada yaşadığı bileşik bunalım karşısında devrimci Marksizmin gerçek bir

seçenek olduğunu seziyor ve hatta kavrıyor. Amacımız onlara ve devrimci Marksızmin enternasyonalist sesine kulak vermeye hazır çeşitli çevre ve kişilere bu sesi taşımak. Bütün bunları yaparken teorik ve programatik konularda açıklığın, tartışmanın ve polemiğin devrimci düşünce ve eylemin gelişmesi için vazgeçilmez olduğu noktasından yola çıkıyoruz. Tartıştığımız her düşüncenin sahiplerini karşımıza almıyoruz. Türkiye solu teorik ve ideolojik tartışma konusunda artık daha duyarlı. Oysa 1970'li yılların tartışmaları tartışmadan çok bir sağırlar diyalogu, hatta daha kötüsü bir küfürleşme ve kabadayılık havası taşıyordu. Bugün bu değişiyor. Bu eğilimin desteklenmesi gerektiğini düşünüyoruz, çünkü bu tartışma süreci bunalımın politik ve örgütsel çözümünün yolunaışık tutacaktır. Devrimci bir teorinin yokluğunda sınıf hareketi, yolunu el yordamıyla, düşe kalka aramak zorundadır. "Devrimci teori olmadan devrimci pratik olmaz" denmişti yıllar önce, buna tümüyle katılıyoruz.

Sınıf Bilinci, devrimci bir proleter önderliğin teori-pratik birliğinin ürünü olacağının bilinciyle, bu birliğin bir uğrağının oluşturulmasına katkıda bulunmak amacıyla yayın hayatına adımını atıyor.

SINIF
BİLİNCİ

Sürekli Devrim Kuramı ve Türkiye

Yusuf Barman

Sosyalist düşüncenin, siyasal etkinliği doğrudan belirleme özelliğine sahip olması nedeniyle büyük önem taşıyan sorunlarından birisi, tarihsel aşamaların belirlenmesi konusudur. Sorun temel olarak, belirli bir oluşumun kapitalizm öncesi bir yapıda mı, yoksa kapitalist mi olduğunun saptanmasına yönelik tartışmalar biçiminde somutlaşıyor. Bu saptama bir kez yapıldıktan sonra da, içinde bulunulan tarihsel durumun yarattığı sorunların nasıl ve hangi güçlerle aşılabileceği sorusu gündeme geliyor. Bu iki noktanın çevresinde yoğunlaşan ve 19. yüzyıl sonu ve 20. yüzyıl başı Marksistlerini uğraştıran bu soruna en çarpıcı ve köklü çözümü, 1905 devriminin ertesinde Leon Troçki getirdi. Ama o dönemden başlayarak da dünya sosyalist hareketi, biri mekanik, pozitivist düşünceden hareketle evrimci bir siyasal çizgi üzerine oturan, diğeri diyalektik maddeci düşünceye dayalı devrimci bir siyasal rotaya yerleşen başlıca iki kampa ayrıldı. Bu iki kamp tarihsel hesaplaşmalarını 1917 Rus Devrimi sırasında yaptılar ve Troçki'nin sürekli devrim kuramı deneyden zaferle çıktı.

Ama kuramların insanlar ve sınıflar üstü yaptırım gücü yoktu. Mekanik evrimci düşünce kendisini bu kez bir başka yapıda açığa vurdu; Rus devrimini gerçekleştiren ve iktidarı ele alan Bolşeviklerin içinden yükselen bürokrasi, varlığını borçlu olduğu sürekli devrim kuramının en güçlü düşmanı durumuna geldi. Stalin'in önderliğindeki bu bürokrasi, eski savları yeniden dirilterek devrimci sosyalizme karşı dünya çapında amansız bir mücadeleye girişti. Stalinizmin eleştirileri başlıca üç noktada toplanıyordu: birincisi, Troçki, kapitalizm öncesi bir toplumsal yapının burjuva demokratik özellikli görevlerinin çözümünü sosyalist devrime ve işçi sınıfının iktidarına bağlayarak "tarihsel aşamaları atlıyor"du; ikincisi, demokratik devrimde işçilerin ve köylülerin demokratik iktidarı yerine köylülerin desteğinde işçilerin devrimci iktidarını ileri sürerek

"köylülüğü ihmal ediyor"du; ve üçüncüsü, sosyalizmin ancak dünya çapında kurulabileceğini söyleyerek "tek ülkede sosyalizm" anlayışını reddediyordu.

Ne var ki, genç Sovyet devletini ve III. Enternasyonal'i (Komintern) denetimine alan Stalinist bürokrasinin sürekli devrim kuramına karşı ileri sürdüğü itirazlar, esas olarak tahrifatlar temelinde yükseliyordu. Nitekim, Çin'den başlayıp İspanya'ya kadar uzanan devrimler ve karşıdevrimler sürecinde, Troçki'nin tarihsel aşamaları atlamadığı, ama Stalinist partilerin yeni yeni "aşamalar" yaratarak sosyalist devrimi engelledikleri, hatta çoğu yerde boğdukları; sürekli devrim kuramının köylülüğü ihmal etmediği, ama Stalinizmin burjuva demokratik önyargılarının işçi sınıfını "ittifaklar" adına burjuvazinin ve küçük burjuvazinin peşine taktığı; Komintern'in kuruluşunun temelinde yatan, sosyalist devrimin dünyaçapındaki sürekliliği ve sosyolizmin nihai zaferinin ancak dünya ölçeğinde gerçekleşebileceği anlayışının Sovyet devletinin varlığını tehlikeye atmadığı buna karşılık tek ülkede sosyalizm siyasetinin dünya devrimini Sovyet bürokrasisinin çıkarlarına bağımlı kılarak basit bir devlet diplomasisi haline dönüştürmek olduğu birçok kez açığa çıktı.

Stalinizmin bu çizgisi günümüzde de sürüyor. Ama şimdi artık çeşitli varyasyonlarıyla birlikte sahneye çıkmakta. Stalinizmin kaçınılmaz olarak içine sürüklenmiş olduğu bunalım, Avrokomünizmden fokoculuğa kadar yayılan geniş bir sapmalar yelpazesinin oluşmasına neden oldu. Bu yelpazede sürekli devrim kuramına yer yok. Gerçi son dönemlerde, bunalımdan çıkış yolları arayan Stalinist akımlardan bazıları, ideolojilerinde farketmeye başladıkları aksamayı tamir etmek amacıyla sürekli devrim kuramından aktarmalar yapmaya eğilimli gözükmekte. Ama bunun umutsuz bir çaba olduğu ortada. Sürekli devrim ve tek ülkede sosyalizm kuramları birbirlerine tabandan zıttır ve biraraya gelemeyecek kertede ters yüklüdür. Şimdi sürekli devrim kuramını Türkiye ölçeğinde araştırmadan önce, özgün biçimiyle kısaca özetleyelim.

Troçki'nin kuramı

Leon Troçki, 1905 devriminin ertesinde sürekli devrim kuramını geliştirirken, bir bütün olarak dünya tarihinin ve özel olarak da Rusya'nın somut koşullarının tahlilinden hareketle, bir dizi önemli sonuca ulaşmıştı. Bunlardan birincisi, sömürge ve yarısömürge ülkeler ile gecikmiş bir burjuva gelişimi yaşayan öteki azgelişmiş ülkelerde, demokrasi ve ulusal kurtuluş görevleri ile toprak sorununun gerçek ve tam anlamıyla çözümünün artık burjuvazi tarafından gerçekleştirilebilmesinin olanaksızlığına ilişkindi. Bu sorunlar ancak bu ülkelerin işçi sınıfı tarafından ve bir işçi-köylü ittifakı temelinde çözüme ulaştırılabilirdi. İkincisi, temel olarak nüfusunun önemli bölümünü köylülerin oluşturduğu bu tür

ülkelerde, devrimci rolü ne denli önemli olursa olsun köylülüğün bağımsız, hele önder bir güç oluşturamayacağı saptamasıydı. Troçki'ye göre köylülük, kimi dönemler bağımsız gibi görülebilen bir etkinlik içine girse de, eninde sonunda burjuvaziyi ya da proletaryayı izleyecekti. Bu bakımdan burjuva devriminin sorunlarını çözümleyecek olan bir devrimin zorunlu kıldığı işçi-köylü ittifakı, ancak köylü kitlelerine önderlik eden proletaryanın devrimci iktidarı biçiminde billurlaşabilirdi. Troçki'nin üçüncü bir saptaması da, işçi sınıfının bir kez iktidara gelip, öncelikli olarak demokratik devrimin sorunlarının çözümüne giriştiğinde, kaçınılmaz olarak burjuva ilişkilerin ötesine geçmek zorunluluğuyla karşı karşıya kalacağına ilişkindi. Böylece, demokratik devrim gelişerek sosyalist devrime dönüşecek ve dolasıyısya da süreklilik özelliği kazanacaktı.

Troçki'nin 19. yüzyıl devrimlerinin deneylerine ve bu arada Marx'ın bu devrimlere ilişkin çözümlemelerine dayandırdığı sürekli devrim kuramının bu öngörüleri günümüze değin birçok kez doğrulandı.[1] Ama doğrulananlar yalnızca bunlar da değil. Yukarıda özetlenenler sürekli devrim kuramının yalnızca bir yönüne, demokratik ve sosyalist devrimlerin iç içe geçmesi olgusuna ilişkindir. Kuramın tamamlayıcı öteki iki ayağı, ulusal sınırlar içinde başlayan sosyalist kuruluşun, sınıf mücadelesi temelinde içerde iç savaşlarla, dışarda ise devrimci savaşlarla süreceği ve sosyalist devrimin ancak uluslararası çaptaki zaferle tamamlanabileceğidir. Kısaca, "sosyalist devrim ulusal arenada başlar, uluslararası arenada gelişir ve dünya arenasında tamamlanır."[2]

20.yüzyıl devrimleri ile günümüzün bürokratik işçi devletlerinin tarihi, Troçki'nin bu tespitlerinin doğruluğuna ilişkin kanıtlarla dolu. Ne var ki bu kanıtlar her zaman, Troçki'nin kuramının merkezine yerleştirdiği proletaryanın sosyalist iktidarı biçiminde ortaya çıkmadı. Sürekli devrim kuramı, sosyal demokrasinin ve Stalinizmin sayesinde birçok kez tersinden de doğrulandı. Türkiye solu, bir devrim ya da karşı devrim yaşamadı, ama belirli bir siyasi kuramın doğrulanması ya da geçersiz kılınması için bu tür olayları bizzat yaşamaya da gerek yok. Üstelik ağır yenilgiler alan ve tek ülkede sosyalizm kuramının nasıl kırılıp döküldüğünü gözleriyle gören Stalinizm, bugün de aynı çizgisini, değişik biçimler altında da olsa sürdürmeye çalışmakta. Bu nedenle sorun, her aşamada ve her ölçekte tekrar tekrar irdelenmek durumunda.

Türkiye'de burjuva devrimi

Tarihsel bir kategori olarak burjuva demokratik devrimin Türkiye'de gerçekleşip gerçekleşmediği sorunu, Türkiye solunun son 20 yıldan beri tartıştığı en önemli konulardan biri. Çoğunlukla Stalinist kavramlarla ve mekanik pozitivist yöntemlerle tartışan taraflar başlıca iki kutupta toplandılar. Bunlardan bir kesimi Türkiye'nin ağırlıklı olarak kapitalizm öncesi bir yapıya sahip bulunduğunu, bu nedenle de burjuva demokratik aşamanın at-

lanamayacağını ve bu sorunun sosyalist iktidar biçimine öngelen bir rejim türüyle çözümlenebileceğini savunuyor. Bunların arasında, üretim tarzının temel olarak kapitalist olduğunu söyleyenler de yok değil; ama bunlar da, kapitalizm öncesi "kalıntılar"ın varlığından kalkarak benzer bir rejim formülasyonuna ulaşıyorlar. Bu tezi savunanlar, demokratik devrimin iktidar biçimine ilişkin olarak ise çok çeşitli kanatlara bölünmüş durumdalar. Ortak paydaları ise, bir sosyalist iktidara karşı olmaları. Bu kanadın bazı kesimlerinin sıkıştıklarında başvurdukları formül, "demokratik halk iktidarı"nın, "sosyalist iktidarın özel bir biçimi" olduğu şeklinde.

Diğer kesim, Türkiye'nin kapitalist bir ülke olduğunu, çözümlenecek herhangi bir burjuva demokratik sorununun bulunmadığını ve gündeminin sosyalist devrimle belirlendiğini savunuyor. Bu tezi en yalın biçimiyle Türkiye İşçi Partisi ileri sürüyordu. Ama TİP'in reformist ve Stalinist anlayışı, sosyalizmi bir demokrasi sorununa indirgemesi, rejim formülasyonu konusunda "demokratik devrimciler"den daha da geriye düşmesine neden oluyordu. Kısacası TİP'in sosyalist devrimden anladığı, demokratik devrimden başka bir şey değildi. Üstelik bu parti de, 1970'lerin sonlarından başlayarak ve başka partilerle giriştiği flörtlerin de etkisiyle daha klasik bir demokratik devrim programına oturmuş durumda.

Görünüşte ayrı ama özde aynı olan bu iki tezin ortak özelliği, toplumsal oluşumları tamamlanmış kategorilerle tanımlamaya çalışmaları. Bu aşamalı devrim anlayışı, Marksist eşitsiz ve bileşik gelişme yasasının inkarı üzerinde yükselir. Oysa, bugün Türkiye'nin kapitalist bir ülke olduğunu, sınıfsal karakteri burjuva olan bir devlet türüyle yönetildiğini söylemek, çağımızda burjuva demokratik devrimlerin sorunlarının ancak (Türkiye'nin tarihinde bulunmayan)köylülüğün desteğindeki proletaryanın sosyalist iktidarı tarafından çözümlenebileceği teziyle çelişmez. Çünkü bir ülkenin kapitalizm öncesi bir yapılanmadan kapitalist bir yapılanmaya dönüşmesi, tarihsel olarak burjuva demokratik devrimini tamamladığı anlamına gelmez.

Türkiye'de 20.yüzyılın başlarından itibaren cılız da olsa bir burjuvazi (ticaret burjuvazisi) gelişmiş ve ilk olarak 1908'de Osmanlı Devleti'nin yönetim mekanizması içinde kendisine bir yer açmıştır. Ardından 1919-23 arasında burjuvazi, toprak ağalarının da dahil olduğu geniş bir egemen sınıflar koalisyonu biçiminde, yeni bir devlet, bir burjuva cumhuriyeti kurmuştur. Bunun bir burjuva siyasal devrim olduğunu belirlemekten kaçınmamak gerekir. Üstelik bu siyasal devrim, *yukardan aşağı bir toplumsal dönüşüm*e öncülük etmiştir. Böylece Türkiye'nin egemen üretim tarzı ve ilişkiler bütünü kapitalistleşmiştir.[3]

Bu açıdan Türkiye'nin geçmişinde, tepeden de olsa bir burjuva devriminin en azından başlamış olduğu bir gerçektir. Ama önemli olan, son derece özgün koşullar altında gelişen bu devrimin, tarihsel olarak demokratik devrimin sorunlarını tam ve gerçek anlamda çözümleyip çözümleyemediği sorunudur. İşte sürekli devrim kuramı, çağımızda bunun olanaksızlığını ortaya koyar.

Burjuva devrimi tamamlanmış mıdır?

Burjuva devrimlerinin başlıca iki sorunu, toprak devrimi ile ulusal bağımsızlıktır. Cumhuriyet rejimiyle birlikte, özellikle 1950'lerdeki makineleşmenin etkisiyle tarımdaki kapitalizm öncesi ilişkiler kapitalizme uygun bir karakter kazanmıştır. Ama bu durum Türkiye'nin doğusu için geçerli değildir. Bu bölgelerde kapitalizm öncesi ilişkiler, özellikle toprak ağalığı temelinde günümüzde de sürmektedir. Daha da önemlisi bu olgu, bölgeye özgü ulusal sorunla iç içe geçmiş durumdadır. Bu nedenle Ortadoğudaki çelişkiler yumağı, Türkiye sosyalizminin önüne, bir toprak sorunundan önce bir ulusal sorun biçiminde çıkmakta ve bu yumağın çözümü bir başka devrimci gelişmeye gereksinim göstermektedir. Ama batı ve orta Anadolu'da büyük toprak sahipliği, kapitalist büyük tarım işletmeciliğine dönüşmüş (özellikle Ege ve Çukurova bölgeleri), öte yandan tarımın büyük bölümüne küçük aile işletmeleri egemen olmuştur.

Ne var ki tarımdaki bu kapitalist gelişme burjuva devriminin *organik* bütünlüğü içinde gerçekleşmemiş ve bir dizi yeni sorunun doğmasına yol açmıştır. Büyük toprak sahiplerinin makineleşmeyle birlikte çiftliklerini ücretli emek istihdam eden kapitalist tarım işletmelerine dönüştürmeleri ve giderek büyütmeleri, bu bölgelerde hızlı bir topraksızlaşma sürecine neden olmuştur. Ama topraksız kalan köylülerin hepsi tarım proleteri durumuna gelmemiş ve kentlere göç başlamıştır. Öte yandan sanayinin cılız yapısı bu göçü soğuramamış ve ortaya devasa bir işsizler ordusu ile lumpen proleterler kitlesi çıkmıştır. Bu sürece, büyüme olanağından yoksun küçük aile işletmelerindeki nüfus artışı da katkıda bulunmuştur.

Tarımdaki bu kapitalist gelişme ve kırın kapitalist iç pazarla bütünleşmesi, burjuva demokratik karakterli bir toprak sorununu Türkiye'nin gündeminden düşürmüştür. Ne var ki, yukarıda da söylendiği gibi bu gelişimin özgün niteliği ve bunun yanı sıra Türkiye tarımının emperyalist dünya pazarına bağımlılığı, burjuva demokratik dönüşümün çözümleyemeyeceği birdizi sorun yaratmıştır. Belirli ürünlerde uzmanlaşma zorunluluğu, kronik verimsizlik, elde edilen gelirin ancak geçimlik düzeyde kalması, küçük işletmelerin büyüme olanağından yoksun olması, işsizlik, vb. sorunlar klasik burjuva demokratik yapının ötesinde çözümlere gerek duymaktadır. Büyük işletmelerin parçalanarak topraksız köylülere dağıtılması evresi geride kalmıştır. Kapitalizm öncesi üretim ilişkileri çerçevesinde devrimci bir nitelik taşıyan bu tür bir talep, bugün için geriye yönelik bir çözüm önerisinden başka bir şey değildir. şimdi gündemde olan, büyük toprakların, başta tarım işçileri olmak üzere kır emekçilerinin doğrudan denetiminde sosyalist işletmeler durumuna dönüştürülmesidir. Öte yandan son derece yaygın olan küçük işletmelerin acil talepleri uygun taban fiyatları, ucuz tarım girdileri ve devlet kredileri çevresinde dönmektedir. Ama bundan

daha önemlisi, bu işletmelerin kollektif çiftlikler biçiminde birleştirilerek rasyonel ve çağdaş işletmeler durumuna getirilmesidir. Ve nihayet, tarımdaki gelişmelere bağlı olarak, sanayinin tarımdaki makineleşmeyi destekleyecek ve kentlere göç eden kitleleri istihdam edecek biçimde, planlı olarak yönlendirilmesi zorunluluğu bulunmaktadır.

Burjuva devriminin tamamlanmamışlığı nedeniyle ortaya çıkan bu sorunları, büyük toprak sahiplerinin de yer aldığı egemen sınıflar koalisyonu çözümleyemez. Burjuva devriminin sorunlarının tam ve gerçek anlamdaki çözümü sosyalist bir inşa altında olanaklı durumdadır. Bu anlamda burjuva devrimi ile sosyalist devrim iç içe geçmiş durumdadır. Bu gerçek göz önünde tutulduğunda, "tarihsel aşamaların atlanmaması" yargısıyla burjuva demokrasisine özgü iktidar formüllerinin ortaya atılması, burjuva devriminin çözümleyemediği sorunların çözümünü yine burjuvaziden beklemekten başka bir anlam taşımaz. Ya da "köylülüğün ihmal edilmemesi" ilkesiyle, kır küçük burjuvazisinin desteklediği burjuva partileriyle koalisyonların aranması ve buna yönelik "özel rejim türleri"nin yaratılması, sosyalizmi uzak bir geleceğe iterek işçi sınıfını burjuvaziye bağlamaktan başka bir kapıya çıkmaz. Temel olan, yoksul köylülüğü, tarım ve kent proletaryasının programına kazanmak, onların desteğini elde etmektir. Eğer bir ittifak söz konusu olacaksa, bu ancak işçi sınıfı ile doğunun özgül ulusal sorunu arasında gerçekleşmek durumundadır.

Burjuva devriminin diğer bir tarihsel sorunu olan ulusal bağımsızlık konusuna gelince, 1923'te kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nin bir sömürge devlet olduğunu söylemek olanaksızdır. Türk ulusunun birliği sağlanmış ve ulusal bir devlet inşa edilmiştir. Ama bu, Türk devletinin emperyalizmden siyasi ve askeri açıdan bağımsız olduğu anlamına gelmez. Kapitalist dünyada yer aldıkça, azgelişmiş ülkelerin bu tür bir bağımsızlık elde etmelerinin olanağı yoktur.[4] Kapitalizm bir dünya sistemi durumuna dönüştükçe, azgelişmiş ülke burjuvazilerinin emperyalist sistemle bütünleşmeleri daha da büyük bir zorunluluk olmaktadır. Türk burjuvazisinin de, emperyalizmden siyasi ve askeri bağımsızlığa gereksinimi yoktur. Bu anlamda, bir ulusal devletin kurulmasına yol açan Türk burjuva devrimi, çağın özellikleri nedeniyle tamamlanmadan kalmış ve biçimsel bir bağımsızlık aşamasında durmuştur. Bu sorunun gerçek çözüme ulaştırılabilmesi görevi, burjuvazi ile kader birliği yapan Türk burjuvazisinin değil, emperyalist ittifaktan hiç bir çıkarı olmayan işçi sınıfının omuzlarında durmaktadır. Bu anlamda da burjuva devriminin görevlerinin kaderi sosyalizme bağlanmıştır.

Demokrasi ve Sosyalizm

Türk burjuva devriminin bir başka özelliği daha sürekli devrim kuramının çerçevesi içinde kavranabilir ancak. Bu da, bu devrimin klasik anlamda bir *demokratik devrim* olmadığıdır. Devrime önderlik

eden burjuvazi, devrimin sınıfsal temelini halk kitleleri ile bir ittifak üstüne oturtmamıştır. Tam tersine yukardan aşağı doğru gerçekleştirilen bu devrim, bir egemen sınıflar koalisyonu zeminine oturmuş ve bir toplumsal dönüşümler zinciri biçiminde gerçekleşmiştir.

Türkiye'de demokratik hakların, kitlelerin bağımsız mücadeleleri sonucunda mı elde edildiği, yoksa burjuvazi tarafından mı bahşedildiği sorunu en çok tartışılan konulardan biri. Ama bu haliyle bu tartışmadan bir sonuç elde edilemez. şurası açık ki, kesintilerle de olsa Türk burjuvazisi Türkiye'de bir burjuva parlamenter rejimi kurmuştur. Bu gerçek kendisini en özgün biçimiyle hukuk sisteminde açığa vurmaktadır. Ne var ki, bu sistemi belirleyen halk kitleleri değil, egemen sınıflar bloğu olmuştur. Bu nedenle de rejimi çevreleyen demokratik haklar sistemi, her zaman sınırlı, dar ve egemen sınıfların çıkarlarını gözetir bir yapıda belirlenmiştir. Bu açıdan örneğin parlamentonun, hakim sınıflar ile çalışan yığınlar arasındaki bir dengenin değil, hakim sınıfların kendi aralarındaki uzlaşmanın bir zemini olduğunu söyleyebiliriz. Çalışan yığınları doğrudan ilgilendiren demokratik haklar ise, çoğunlukla onların bağımsız bir seferberliğini önlemek amacıyla gündeme getirilmiştir.

Burjuva dönüşümün, kitlelerin seferberliği üstüne kurulu bir demokratik devrim biçiminde gerçekleşmemiş olması, bu nedenlerle Türk demokrasisinin son derece köksüz ve kaygan olmasına yol açmıştır. Bu ise, siyasi rejimin temelinde yatan bunalım ögesini açıklar. Burjuva demokrasisi hakim sınıflar ittifakının bir sonucu olma özelliğini korudukça, siyasal üstyapıda ortaya çıkan değişimlerin, yeni ittifak arayışlarının, bu demokrasiyi her seferinde bunalıma sürükleyeceği ve yeni darbeleri gündeme getireceği açıktır. Bu bakımdan demokrasi sorununun çözümü, hakim sınıflar bloğunun siyasal iktidardan uzaklaştırılmasını zorunlu kılmaktadır.

Öte yandan, belki bunlardan daha da önemlisi, dünya çapındaki sermaye birikimi çerçevesinde Türk burjuvazisi son derece güçsüz bir sermayeyi temsil etmektedir. Kısaca, Türk burjuvazisi demokr siyi finanse edecek olanaklara sahip değildir. Bu nedenle de Türkiye'de kitlelerin yaşamını doğrudan ilgilendiren demokratik talepler, son derece patlamalı gelişmelere yol açmaktadır. Demokratik devrimin gerçekleştirilmesi emekçi yığınların görevi durumuna geldikçe denge unsurları da içeren burjuva demokrasisinin zemini ortadan kalkmakta, demokrasi sosyalizmin bir sorunu haline dönüşmekte.

Bugün Türkiye'de burjuva demokrasisi ile demokratik haklar ilişkisi çelişik bir karakter kazanmıştır. Gerçek demokratik hakların kalıcı olma özelliği, ancak burjuiva çerçevenin dışında sağlanabilir, bu nedenle de demokrasi sorunu doğrudan sosyalizme bağlanmıştır.

Türkiye'de sosyalizm olanaklı mı?

Bu sorunun iki bölümü var: Birincisi, sosyalist inşanın öncüsü olarak iktidara gelebilecek bir işçi sınıfının bulunup bulunmadığı; ikincisi, bir iktisadi ve toplumsal sistem olarak sosyalizmin kurulup kurulamayacağı. Birinci sorunun yanıtı, nesnel koşullar açısından hiç şüphesiz "evet"tir. Türkiye'de, emperyalizme bağımlı da olsa bir sanayi kurulmuştur (belki de Ortadoğu'nun en güçlüsü) ve sanayileşme süreci işlemektedir. Bu sanayide yaklaşık 3 milyonluk bir proleterler ordusu çalışmaktadır. Buna öteki sektörlerde çalışan ücretliler ile tarım proleterleri de eklendiğinde, ortaya nicel olarak güçlü bir işçi sınıfı çıkmaktadır. Önemli bölümü kentlerde ve sanayi merkezlerinde toplanmış olan bu işçilerin, aileleri ile birlikte düşünüldüğünde nüfus içinde önemli bir yer tuttuğu kuşkuya yer vermeyecek kertede açıktır.

Öte yandan Türkiye'nin, nüfusunun yarısına yakın bir bölümü köylerde yaşayan küçük burjuva ağırlıklı bir ülke olduğu göz önüne alınırsa, proletaryanın gene de toplumun bir azınlığını oluşturduğu ortaya çıkar. Bu nedenle de işçi sınıfının iktidarı, ancak bu kesimlerin çıkarı sosyalizmde olan bölümlerinin desteğiyle gerçekleşebilir. Bunların içinde en önemlisi ise, doğuda yaşayan yoksul ve topraksız köylülerdir. Ama eğer demokratik sorunlar (ulusal sorun ve toprak sorunu) sosyalizm ile iç içe geçmiş durumdaysa ve demokratik devrimin gerçek ve tam anlamıyla tamamlanması ancak sosyalizmle olanaklıysa, işçi sınıfının geliştireceği ittifaklar sistemi yalnızca bir sosyalist iktidar perspektifi altında düşünülebilir. Bu da işçilerin ve köylülerin demokratik iktidarını değil, ulusal mücadele tarafından desteklenen işçi sınıfı iktidarını zorunlu kılar. Sürekli devrim kuramının toplum ve siyaset bilimine en önemli katkılarından biri budur.

Sosyalizmin bir iktisadi ve toplumsal sistem olarak Türkiye'de kurulup kurulamayacağı sorusuna gelince, bu girişim ulusal çerçevede kaldığı sürece, tek başına sosyalizme ulaşamaz. Sosyalizm, sınıf ayrılıklarının ve çelişkilerinin, bu ayrılıklar ve çelişkiler temelinde yükselen siyasal ve toplumsal kurumların sönümlenmiş olduğu bir sistemdir. Öte yandan kapitalizm bir dünya sistemi durumuna dönüşmüş ve üretici güçler uluslararası bir özellik kazanmıştır. Bu nedenle emperyalist kapitalizm dünya çapında var oldukça, işçi sınıfının uluslararası birliği kurulmadan ve dünya kaynaklarının yine dünya ölçeğinde planlı kullanımına geçilmeden, tek bir ülkenin sınırları içinde, hele Türkiye gibi bir geri ülkede sosyalizmin inşasının tamamlanmasının olanağı yoktur. Sosyalizmin inşasının tek ülkede tamamlanabileceğini savunmak, 19. yüzyılın ütopik sosyalizmine, çağdaş revizyonizmin giysisini giydirmekten başka bir anlam taşımaz.

Türkiye'de işbaşına gelecek bir sosyalist iktidarın temel görevi,

hızlı bir sanayileşme ve kollektifleştirme süreci başlatarak sosyalizme geçişin ekonomik temellerini atmak ve kendisini ülke içi gericiliğe ve emperyalist saldırılara karşı korumak olacaktır. Ama bu iktidar, Ortadoğulu ve Doğu Avrupalı emekçilerden, emperyalist ülkelerin işçi sınıfından, daha da önemlisi bölgedeki ulusal kurtuluş mücadelelerinden son tahlilde, başka ülkelerde kurulacak sosyalist iktidarlardan destek bulmadıkça, her an yıkım tehlikesiyle karşı karşıya olacaktır. Bu yıkım çok çeşitli biçimler altında gerçekleşebilir. Sosyalist iktidar, emperyalizmin kuklası bir bölge devletin saldırısına ya da açık emperyalist işgale uğrayabilir, rejim içerden çürüyerek bürokratik bir diktatörlüğe dönüşebilir, ya da ekonomik ablukayla içerden yıkılmaya çalışılabilir. Bütün bunlar sosyalist inşa sürecini kesintiye uğratmaya, çürütmeye, tersine çevirmeye ve nihayet yok etmeye yönelik girişimler olacaktır. Günümüzde bürokratik işçi devletlerinin gelmiş oldukları nokta bunun kanıtıdır.

Bu nedenlerle içerde sosyalizme geçişin temellerini atmaya girişecek olan sosyalist iktidar, bir yandan da başta kendi bölgesinde olmak üzere, dünya ölçeğindeki sosyalist mücadelenin bir parçası olmak zorunda kalacaktır. Sürekli devrim kuramının enternasyonalizme ilişkin yönü bu olguyu vurgular.

Önderlik Sorunu

Sürekli devrim kuramı, herhangi bir ülkedeki devrimin ve devrimci dinamiklerin *nesnel* temellerini tanımlar. Öte yandan işçi sınıfının iktidar olup olamayacağı, doğrudan sınıf mücadelesine ve işçi sınıfının bu mücadele içindeki bilinçli eylemine bağlıdır. Sosyalist bir iktidarın önkoşulu, işçi sınıfının (en azından önemli bir çoğunluğunun) böyle bir iktidarın zorunluluğuna inanması ve bunun için gerekli siyasal araca, yani önderliğe sahip olmasıdır.

Türkiye işçi sınıfı oldukça gençtir. Öte yandan kapitalizmin dünya çapındaki tarihi açısından bakıldığında, epeyce kısa sayılabilecek bu geçmişi içinde, kitlesel anlamda bir deneyimi bulunmamaktadır. Ekonomik mücadelenin sınırlarının ötesine taşma eğilimi gösteren birkaç girişimi de (1969 Kozlu, 15-16 Haziran 1970 İstanbul) sendikal çerçevenin dışına fazlaca taşamamış ve kısa sürede bastırılmıştır. Türkiye proletaryasının siyasal eylemi bugüne değin esas olarak burjuva partilerinin, parlamenter demokratik işleyiş temelinde desteklenmesi biçiminde gerçekleşmiştir.

Bunun tek istisnası Türkiye İşçi Partisi deneyi olmuştur. Ağırlıklı olarak sendikacıların girişimiyle kurulan TİP, işçi sınıfının kitlesel siyasal örgütlenmesi doğrultusunda çok önemli bir adımı temsil etmiş ama önderliğinin reformist niteliği ve sosyalizmi bir demokrasi sorunu durumuna indirgemesi nedeniyle bağımsız bir sınıf atılımını gerçekleştirememiştir. İşçi sınıfının bağımsız siyasal eylemi ve siyasal örgütü anlayışı yaygınlık kazanamadan, bu anlayışın somut

pratiği yaşanamadan, sağdan ve soldan küçük burjuva halkçılığıyla sarılan TİP kısa sürede bir aydınlar klübüne dönüşmüştür.

Ama Türkiye işçi sınıfı bir örgütlenme ve mücadele deneyiminden tümüyle yoksun da değildir. Bugün sendikalarda örgütlenmiş işçi sayısı yaklaşık 2 milyon kadardır. Üstelik bu sendikal mücadele pratiği, 1970'li yıllarda DİŞK deneyiyle önemli bir militanlık kazanmıştır. Grev, işgal, iş yavaşlatma, destek grevi, hatta genel grev gibi mücadele türleri işçi sınıfının kollektif deneyiminin ögeleri durumuna gelmiştir. İşçi sınıfı mücadelesi özellikle 1970'lerin sonlarında, sendikal sınırlara gelmiş dayanmış, ama sendika bürokrasilerinin reformist etkisiyle orada dondurulmuş, daha üst düzeyde mücadele biçimlerine dönüşememiş, alternatif örgütlenmeler yaratılamamıştır.

Bunlar göz önünde tutulduğunda, Türkiye işçi sınıfının ilk sorunu, bağımsız bir sınıf önderliğinin geliştirilmesi biçiminde ortaya çıkmaktadır. Sınıf bilinci ile tarihsel görevler arasında var olan ayrımın aşılması ancak bu tür bir sosyalist önderliğin etkisiyle olanaklı duruma gelecektir. Sınıf mücadelesinin siyasal içerik kazanması; bu içeriğe özgü özörgütlenmelerin yaratılması; bu deneyimlerin işçi sınıfının kollektif bilincinde saklanması; ve nihayet bu kollektif deneyimler ile işçi sınıfı iktidarının zorunluluğu bilincinin kaynaşması, öteki sınıflardan bağımsız bir sosyalist önderliğin dolayımı olmadan olanaksızdır.

Buradan sürekli devrim kuramına geri dönecek olursak, Türkiye için şu söylenebilir: Sosyalist bir iktidar için tüm nesnel koşullar vardır; bundan sonrası işçi sınıfına ve onun geliştirmek durumunda olduğu sosyalist önderliğine bağlıdır.

Notlar

1. Sürekli devrim anlayışının Karl Marx'a kadar uzanan kökenlerine ilişkin Türkçe'de kapsamlı bir yayın yoktur. Bu konu, Sınıf Bili i' ilerdeki sayılarında ele alınacaktır.

2. Leon Troçki, Sürekli Devrim, Köz Yayınları, İstanbul, 1976,s.192

3. Bu tespitlerin ayrıntılı bir anlatımı için, Sungur Savran'ın Onbirinci Tez kitap dizisinin 1. sayısındaki (Kasım 1985), "Osmanlı'dan Cumhuriyet'e: Türkiye'de Burjuva Devrimi Sorunu" başlıklı makalesine başvurulabilir.

4. Hindistan gibi son derece özgün koşullara sahip bazı ülkeler bu kuralın istisnaları olarak görülebilir. Ama bu ülkelerin de, bir dünya bunalımı sırasında emperyalizmden yana tavır alacakları da açıktır.

Marksizm ve "Geçiş Programı"

R.Tura

"Önce demokratik devrimin tamamlanması, sonra sosyalist..." Türkiye'de sosyalist hareketin başlangıcından itibaren reformist politikaların teorik ve programatik gerekçesini, hangi ad altında sunulursa sunulsun (Milli Demokratik Devrim, Ulusal Demokratik Devrim, Demokratik Halk Devrimi, vb.) çoğunlukla bu aşamacı anlayış oluşturmuştur. 12 Eylül sonrası için de geçerlidir bu: 12 Eylül yönetimi ve sonra da Anavatan Partisi iktidarı karşısında muhalefetteki tüm burjuva partilerinin desteklenmesi, Sosyaldemokrat Halkçı Parti kuyrukçuluğu, referandumda ve son seçimlerde izlenen sınıf uzlaşmacısı politikalar... Bütün bunlar "yaşanması zorunlu" bir "demokratik", "anti tekel" vb. aşamayla gerekçelendirilmiştir. Türkiye Birleşik Komünist Partisi programında artık öngörülen "aşamaların" sayısını tam olarak hesaplamak bile mümkün değildir.

Ama dikkat; sırf bu olgulardan hareketle hızlı bir genellemeye gitmek ve reformizm ile devrimci politika ayrımını mekanik bir biçimde aşamalı devrim-sürekli (ya da sosyalist) devrim karşıtlığıyla açıklamak Marksizmi vülgerleştirmekle kalmaz, gerçekliğin kendisiyle de çelişir. Her şeyden önce bu mekanik genelleme Lenin'in 1905'de formüle ettiği ve 1917 Nisanına kadar bağlı kaldığı aşamacı, ama kesinlikle sınıf uzlaşmacılığına dayanmayan "proletarya ve köylülüğün devrimci demokratik diktatörlüğü" perspektifi ile menşeviklerin izlediği sınıf uzlaşmacı ve reformist politika arasındaki temel farklılığın anlaşılmasını engeller. Dahası bu genelleme, Stalinist ve Maocu aşamacı gelenekten gelmekle birlikte reformizme tepki olarak ortaya çıkan Türkiye solundaki kimi grup ve akımları reformist partilerle aynı kefeye koymaya varır.[1]

Ama belki de daha önemlisi, programında herhangi bir "demokratik", "milli" vb. önaşama sıralamaksızın sosyalist devrimi öngören ama fiiliyatta reformist bir çizgi izleyen partiler karşısında tümüyle inandırıcılığını yitirir bu türden bir genelleme. Geçmişte Türkiye

İşçi Partisi (TİP) bu tür partilerin tipik bir örneğini oluşturmuştur. 1970'lerdeki TİP programında "ülkenin bugünkü sosyo-ekonomik gelişme aşamasında sosyalist devrim için mücadelenin mümkün ve zorunlu" olduğu söylenir. Ama bu, mücadelenin "nihai" ya da "uzak" hedefidir; nasıl varılacağı belli olmayan bu hedefe ulaşılıncaya kadar tıpkı aynı dönemin Türkiye Komünist Partisi'nin öngördüğü gibi "barış, demokrasi ve toplumsal ilerleme" için mücadeleyle yetinilecektir. Bu "yakın hedefler"le ilgili olarak gerektiğinde Burjuva partileri ile işbirlikleri, cepheler vb. yapılabilir.

Gerçekte gerek aşamalı devrim anlayışı, gerekse "nihai hedef" ile "yakın hedef" arasındaki kopukluk teorik ve programatik ifadesini azami program/asgari program ayrımında bulur. Birinde asgari program demokratik devrimi, azami program ise sosyalist devrimi içerir; diğerinde ise aynı programatik ayırım düzen içinde yürütülen toplumsal demokratik reformlar mücadelesi ile sosyalist devrimi birbirinden ayırır. Bugün Stalinist geleneğin devamını oluşturan istisnasız bütün partiler azami program/asgari program ayrımını temel alırlar.

Buna karşılık devrimci Marksistler, en gelişmiş ifadesini, Troçki'nin 1938'de kaleme aldığı ve IV.Enternasyonal'in programını oluşturan *Kapitalizmin Can Çekişmesi ve Dördüncü Enternasyonal'in Görevleri* adlı metinde bulan geçiş programı anlayışını savunurlar. Bu anlayış, işçi sınıfının gündelik mücadelesi ile sosyalist devrim mücadelesi arasındaki bağın geçiş talepleri ve bu talepler çerçevesinde öngörülen özörgütlenmelerle kurulmasını hedefler. Mandel'in de dediği gibi :

> ...Troçki, büyük ölçüde reformist düşüncelerin egemenliği altındaki bir işçi sınıfının, gerçek bir çaba göstermeksizin, ustaca bir manevrayla devrim yapmaya kandırılabileceği yolundaki düşünceyi büyük bir saçmalık olarak reddedebilirdi ancak. Geçiş talepleri için mücadelenin temel işlevi işçilerin kendi deneyleri içinde, iktidarı almalarının gerekli olduğu düşüncesine varmalarını sağlamaktır. Program, işçilerin varolan bilinçleriyle başarılı bir sosyalist devrim için gerekli olan bilinç düzeyi arasında bir köprüdür. Ama bu köprü ancak çok sağlam direkler üzerinde kurulabilir: işçi sınıfının kapitalist toplumun çelişki ve bunalımlarından kaynaklanan ve o toplum tarafından gittikçe daha az karşılanabilen, b i l i n ç l i gereksinme ve istekleri. Bunları kitle seferberlikleri yoluyla, işçi sınıf ı eylemleri ve özörgütlenmeleri yoluyla karşılamak için mücadele: bu da köprüyü sağlam temellere oturtan ikinci direktir.[3]

Evet, 1938 Geçiş Programını Troçki kaleme almıştır, ama bu, söz konusu programın ve bu programın altında yatan anlayışın bir bireyin dehasının ürünü olduğu anlamına gelmez. Tersine, 19. yüzyılın sonlarından başlayarak II.Dünya Savaşı'nın başına kadar uzanan bütün bir dönemin teorik, politik ve programatik tartışmalarının, hesaplaşmalarının ve kopuşların izini taşır. Daha da önemlisi, bütün bu dönemin sınıf mücadelesi deneyimlerinden (başta 1905 ve 1917 Rus devrimleri olmak üzere devrimler, karşıdevrimler ve ihanetler) eleştirel bir biçimde çekilip çıkartılan

dersler üzerine kuruludur 1938 programı.

Öte yandan programın bugün bile geçerliliğinden hiçbir şey kaybetmemesini mümkün kılan, herşeyden önce çağın genel karakteristiğini doğru bir biçimde kavramış olmasıdır:

> Tarihsel koşulların sosyalizm için henüz "olgunlaşmadığına" ilişkin lafazanlıklar ya cehaletin ürünü ya da bilinçli bir aldatmacadır. Proleter devrim için gerekli nesnel önkoşullar sadece olgunlaşmakla kalmayıp neredeyse çürümeye yüz tutmuştur. Önümüzdeki tarihsel dönemde sosyalist devrimin gerçekleşmemesi halinde bütün insanlık kültürü bir yıkımın tehtidi altındadır. Şimdi her şey proletaryaya, yani esas olarak proletaryanın devrimci öncüsüne bağlıdır. İnsanlığın tarihsel bunalımı devrimci önderliğin bunalımına indirgenmiştir.[4]

"Çağımız proleter devrimler çağıdır" diyen Lenin de, yukarıdaki satırları yazan Troçki de çağın bu karakteristikliğini, "kapitalizmin doğal, kaçınılmaz" çöküşüne, ya da üretici güçlerin gelişmesinde mutlak bir durulmaya dair bir öngörüye dayandırmazlar. Tersine, her ikisi için de kapitalizm ancak bilinçli bir çabayla yıkılabilir. Çağa "proleter devrimleri çağı" olma niteliğini veren, kapitalizmin otomatik bir çöküşe doğru yuvarlanması vb. değil, devrimci krizlerin mümkünlüğü, ya da Lukacs'ın deyimiyle devrimin güncelliğidir. Öyle ki, "sosyalist devrim Dreyfus olayı türünden bir politik krizin ardından bile patlayabilir"[5]

Çağın bu niteliği, Troçki'ye göre sosyalistlerin görevlerini de belirler: "Önümüzdeki dönemin -devrim öncesi ajitasyon, propaganda ve örgütlenme dönemi- stratejik görevi, devrimin nesnel koşullarının olgunluğu ile proletarya ve onun öncüsünün olgunlaşmamışlığı arasındaki çelişkinin üstesinden gelmektir... Bugünkü taleplerle devrimin sosyalist programı arasındaki köprüyü kurmaları için kitlelere günlük mücadele süreci içinde yardımcı olmak gerekir. Bu köprü günün koşulları ve işçi sınıfının geniş kesimlerinin bugünkü bilincinden kaynaklanan bir geçiş talepleri sistemini kapsamalı, değişmez bir biçimde tek bir sonuca varmalıdır: iktidarın proletaryatarafından ele geçirilmesi."[6]

Öte yandan gerek 1938 Geçiş Programının dayandığı bu anlayış, gerekse de programın içerdiği talepler, örgütlenme biçimleri ve taktikler (işçi yada işçi-köylü hükümeti, işçi konseyleri, sovyetler, birleşi işçi cephesi taktikleri vb.) ilk kez bu programda ifade bulmamıştır. Tersine bütün bunlar III. Enternasyonal'in ilk dört kongresinde kalın çizgilerle çizilmiş bir anlayışa dayanır. Hatta denilebilir ki gerek geçiş talepleri anlayışı gerekse de 1938 programının içerdiği temel taktik ve örgütlenme biçimleri, Ekim devriminin derslerinin genelleştirilerek dünya sosyalist hareketine mal edilmesi sürecinde III.Enternasyonal'in II.Enternasyonal karşısındaki temel ayrım çizgileri arasında yer almıştır. III. Enternasyonal'in üçüncü kongresinde kabul edilen "Taktikler Üzerine Tezler"de bu açıkça belirtilmiştir:

"III.Enternasyonal partileri bu mücadelede kapitalizmin sallantıdaki yapısını güçlendirmeye ve düzeltmeye yönelik bir asgari

program ileri sürmezler. Bu yapının yakılması temel amaçları, temel görevleri olarak kalır. Ama bu görevi yerine getirebilmek için III. Enternasyonal partileri işçi sınıfının en acil ve dolaysız gereksinimlerinin karşılığı olan talepleri ileri sürmeli ve bunların kapitalist sınıfın kâr ekonomisiyle bağdaşıp bağdaşmadığına bakmaksızın bu talepler için savaşmalıdır... Eğer talepler geniş proleter kitlelerin hayati gereksinimlerine uygun düşüyorsa ve eğer kitleler bu gereksinimler karşılanmadığı taktirde hayatlarını sürdüremeyeceklerini düşünüyorlarsa bu talepler için mücadele iiktidar mücadelesinin çıkış noktası haline gelecektir. Reformistlerin ve merkezcilerin asgari programlarının yerine III.Enternasyonal proletaryanın somut gereksinimleri için mücadeleyi; bir bütün olarak alındıklarında burjuvazinin iktidarını parçalayan, proletaryayı örgütlendiren ve proletarya iktidarı için mücadelenin adımlarını oluşturan bir talepler sistemini koyar..."[7] Aynı yaklaşım dördüncü kongrede kabul edilen III.Enternasyonal'in Programı Üzerine Karar"da da görülür: "Ulusal seksiyonların programları, bu taleplerin yer ve zamanın somut koşullarına bağımlı olduğuna ilişkin gerekli kaydı koyduktan sonra, geçiş talepleri için mücadelenin gerekliliğini açıkça ve kesin olarak belirtmelidirler."[8] III.Enternasyonal'in dördüncü kongre sonrasında başlayan Stalinistleştirilmesinin bir ürünü olarak dünya devrimi gibi, devrimci Marksizmin temel perspektiflerinin (ve nihayet 1943'te III.Enternasyonal'in kendisinin) tasfiyesiyle birlikte geçiş programı anlayışı da terk edilmiş ve azami program/asgari program ayrımına geri dönülmüştür. Buna karşılık III.Enternasyonal'in bütün kazanımları gibi geçiş talepleri ve geçiş programı anlayışı da IV.Enternasyonal tarafından korunup geliştirilmiştir.

Ama nasıl Geçiş Programında özetlenen görüşler Troçki'nin kafasından çıkmış düşüncelerden ibaret değilse, Stalinizm de yalnızca Stalin'in tahrifatlarının, vülgerleştirmelerinin toplamından ibaret değildir. Stalinizm, aşamalı devrim anlayışında olduğu gibi azami program/asgari program ayrımında da, birçok başka konuda da Ekim devriminin temel teorik, politik ve programatik kazanımlarından bir geri dönüşü, ama boşlukta bir dönüşü değil tarih içinde belirli bir geleneğe doğru geri dönüşü temsil eder: menşevizme ve onun Rus Marksizmi içinde tipik temsilcisi olduğu II.Enternasyonal'in evrimci determinist "Marksizm"ine doğru bir dönüşü... Gerek azami program/asgari program ayırımı, gerekse aşamalı devrim anlayışı, II.Enternasyonal'in "ortodoks Marksizmi'ne sıkı sıkıya bağlıdır. Bu nedenle gerek Lenin'in, gerek Troçki'nin, gerekse de Rosa Luxemburg'un Ekim devrimine varan süreçte aşamalı devrim anlayışından ve azami/asgari program ayrımına dayanan program anlayışından kopuşları II.Enternasyonal'in evrimci determinist ve pozitivist Marksizmi karşısında devrimci Marksizmin gelişmesini de yansıtır. Marksizmi sınıf mücadelesinin üzerinde yer alan bir bilim olarak gören pozitivist anlayışın karşısında, onu herşeyden önce bir eylem kılavuzu olarak kavrayan devrimci Marksizm, tam da bu tartışmalar içinde kristalleşmiştir: "Devrimin karmaşık, acil, hızla gelişen görevlerini donmuş bir teorinin Prokrüst yatağına zorla sokmaya çalışırsak son

derece büyük bir hata yapmış oluruz; çünkü bizim için teori herşeyden önce bir eylem kılavuzudur"[9] Lenin'in bu sözleri 1917 Martında Uzaktan Mektuplar'da, yani hem demokratik devrim/sosyalist devrim, hem de azami program./asgari program ayırımını aşmanın, kendi deyimiyle bir "geçiş tedbirleri" önermenin eşiğinde dile getirmesi hiç de tesadüf değildir.

Bugün Türkiye solu aynı zamanda hem Stalinizmin sorgulandığı, aşamalı devrim anlayışının eleştiri masasına yatırıldığı, Marksizmin bilimselliği konusunda bir tartışmanın yaşandığı, ama hem de parti ve program tartışmalarının yaygınlaştığı bir dönemden geçiyor. Bu nedenle azami program/asgari program ayırımına ve bunun karşısında yer alan geçiş programı anlayışının oluşumuna tarihsel bir açıdan bakmak güncel bir önem taşıyor.

Ama bu tartışma, tarihsel bir açıdan bakıldığında, bir dizi teorik ve politik alanı çaprazlamasına kesiyor. Bu nedenle de bu yazıda bir sınırlamayı peşinen kabul etmek gerekiyor. Aşağıda program tartışması üç ana eksen çerçevesinde ele alınacak. Birinci bölüm II.Enternasyonal'de azami program/asgari program ayırımının dayandığı teorik ve politik anlayışın tartışılmasından oluşuyor. İkinci bölümde geçiş programı anlayışının temel ögelerden birine, kitlelerin eylem içinde devrimci bilince ulaşması sorununa ilişkin olarak II.Enternasyonal Marksizmi ile devrimci Marksizm arasındaki farklılığın tarihsel bağlamda ortaya çıkışı sınırlı bir biçimde de olsa ele alınıyor. Üçüncü bölümde ise, gerek demokratik devrim/sosyalist devrim ikililiğinin, gerekse de azami program/asgari program ayırımının aşıldığı Ekim devrimi sürecinde geçiş programı ve sürekli devrim anlayışının oluşumu özetleniyor.

II.Enternasyonal'de Program Sorunu ve Marksizm

Alman Sosyal Demokrat Partisi'nin (SPD) 1898'deki Stutgart Kongresinde Rosa Luxemburg şu soruyu soruyordu:

> " Bir an için düşünürsek: hareketimizin özgül sosyalist karakteri nedir? Gerçekteki pratik eylemimiz üç safhaya ayrılabilir: sendikal, sosyal reform, kapitalist devletin demokratikleştirilmesi mücadeleleri. Mücadelemizin bu üç biçimi kelimenin gerçek anlamıyla sosyalist midir? Kesinlikle hayır... Peki o zaman günlük mücadelemizde bizim sosyalist parti olmamızı sağlayan nedir?[10]"

Sendikalarıyla, yüzbinlere ulaşan üye sayısıyla, toplam oyların 1/4'üne yaklaşan kitle desteğiyle, milletvekilleriyle, kooperatifleri hatta spor ve kültür dernekleriyle devasa bir aygıt, ya da daha iyi bir ifadeyle, toplum içinde bir tür "karşı toplum"[11] haline gelen SPD'ye sosyalist parti olma karakterini kazandıran neydi? Rosa bu soruyu yüzyılın sonuna doğru Bernstein'ın başlattığı revizyonizm ile partinin izlediği politika arasındaki farkı vurgulamak için sormuştu. Kendi sorusunu şöyle yanıtlıyordu:

Bu (partiye sosyalist karakterini kazandıran şey), pratik eylemin üç biçimini de nihai amaca bağlamamızdan başka birşey değildir. Sosyalist mücadelemizin öz ve ruhunu biçimlendiren sadece bu nihai amaçtır. Mücadelemizi sınıf mücadelesi haline getiren de odur.[12]" Günlük mücadeleler, yani reformlar uğruna mücadele ile nihai amaç, yani sosyalist devrim arasındaki bağ sorunu; Rosa Luxemburg'un tüm politik mücadelesine damgasını vuran bu yaratıcı gerilim olmuştur. Daha açık bir ifadeyle önce Bernstein'ın revizyonizmine, sonra partideki parlamentarist çizgiye ve bununla birlikte Kautsky'nin merkezciliğine karşı Rosa'nın mücadelesi, kriz teorisinden kitle grevlerine, emperyalizm teorisinden parlamentarizmin eleştirisine uzansa da aynı gerilimin izini taşır.

Ama aynı zamanda bu, 1891 Erfurt Programı içindeki bölünmenin, azami program ile asgari program arasındaki kopukluğun aşılmasına yönelik bir mücadeledir de. Başka bir ifadeyle, Erfurt programı iki bölümden oluşmaktadır: Uzunca bir teorik giriş bölümünden oluşan ve yaygın olarak azami program olarak anılan birinci bölüm nihai amacı, yani sosyalist devrimi öngörmektedir; asgari program olarak bilinen ikinci bölüm ise, bu amaca ulaşılıncaya değin partinin düzen içindeki reform mücadelelerinin, günlük mücadelenin hedeflerini içermektedir.

Ne var ki programın bu iki bölümü arasında hiçbir bağ kurulmamıştır. İşte, Rosa'nın tüm politik yaşamı boyunca gizliden gizliye kendini hissettiren, mücadelesine yaratıcı bir gerilim kazandıran kopukluk buradadır. Aynı zamanda bu kopukluk Rosa'nın II.Enternasyonal'in ekonomist determinist geleneğinden nihai kopuşuna da yol açacaktır. Ancak yaşamının sonuna doğru, esas olarak Ekim devriminin dersleri ışığında bu kopukluğu aşmaya yönelik kesin adımını atacaktır. 1918 yılının 31 Aralık günü Spartaküs Birliği'nin programını açıklarken, tam bir çözüm sunamasa da sorunu şöyle formüle edecektir:

Programımız, eski Erfurt Programının dayandığı bakış açısıyla bilinçli bir karşıtlık içindedir; programımız, siyasal ve ekonomik mücadele için acil ve sözümona asgari taleplerin-azami talep olarak bakılan-sosyalist hedefden ayrılmasına bilinçli olarak karşı çıkmaktadır. (Erfurt Programıyla olan) bu bilinçli karşıtlık içinde, yetmiş yıllık evrimin ve herşeyden önce Dünya Savaşının dolaysız sonuçlarını çözümlerken şöylediyoruz: Bizim için bir asgari bir de azami program yok; sosyalizm tek ve aynı şey; bugün gerçekleştirmek zorunda olduğumuz asgari hedef budur.[13]"

Bir devrimci altüst oluş döneminde söylenen bu son sözlerin, hatta Spartaküs Birliği'nin programının kendisinin duruma tam olarak uygun olup olmadığı tartışılabilir. Ama bu tartışmanın sonucu ne olursa olsun, II.Enternasyonal'in azami program/asgari program ayrımına dayalı geleneği karşısında Rosa Luxemburg'un bu tutumu ile III.Enternasyonal'in 3.Kongresinde kabul edilen geçiş taleplerine dayalı program anlayışı arasındaki paralellik tartışma götürmez.

Ama biz şimdi tekrar başa dönelim.

19.yüzyılın son yıllarında SPD içinde kendini gösteren revizyonizm, daha sonraları bile Bernstein'ın şu sözleriyle özdeş kabul edilmiştir: "Genellikle sosyalizmin ereği (nihai hedefi) diye adlandırılan şey bana hiçbir şey anlatmıyor. hareket bence herşeydir."[14] Bu sözler, azami programa karşı asgari programın çıkarılması, daha doğrusu azami programdan vazgeçilmesi önerisidir aslında. Başka bir deyişle Bernstein'ın "hareketle", yani partinin asgari program çerçevesinde düzeni reforme etmek için yürüttüğü günlük mücadeleyle hiç bir sorunu yoktur. İtirazı nihai amaçtan söz eden azami programın kendisinedir. Artık "lafzi" kalan, zaten partinin de bayramdan bayrama andığı şu sosyalist devrim fikrinden vazgeçmek gerekmektedir Bernstein'a göre:"Gerçekte" der Bernstein, "Alman partisi çoğunlukla, hatta hemen her zaman oportünist bir politika izledi. Ama her halükarda politikası lafazanlığından çok daha doğruydu. Şu halde isteğim hiç de partinin gerçek politikasını yeniden biçimlendirmek değil... teorisyen olarak giriştiğim ve girişmek zorunda olduğum şey... teoriyle gerçeklik, laf ile eylem arasındaki birliği yeniden kurmaktır."[15]

Yani teoride revizyon. "Ampirik verilere", bir takım grafiklere dayanarak kapitalizmin nihai bir sona doğru gitmediğini, tersine giderek güçlendiğini, buna bağlı olarak da sınıflar arasındaki çelişkilerin, eşitsizliklerin zaman içinde azaldığını "bilimsel olarak" göstermek. Madem ki "bilim" kapitalizmin kaçınılmaz bir çöküşe gitmediğini gösteriyordu, o halde sosyalizm de kaçınılmaz bir gelecek değildi, dolayısıyla azami programa da ihtiyaç yoktu. Ama bu, ne Bernstein ne de diğer revizyonistler için sosyalizmden tümden vazgeçmek anlamına gelmiyordu. Bilim kapitalizmin kaçınılmaz bir çöküşe gitmediğini, şu halde sosyalizmin kaçınılmaz, zorunlu bir gelecek olmadığını gösteriyordu ama, sosyalizm pekâlâ bir "insanlık ilkesi", bir "moral ilke" olarak, kapitalizmin sağladığı refah toplumunun ahlaki bir tamamlanması olarak düşünülebilirdi.

Kaçınılmaz çöküş ya da sınıf mücadelesi

Engels'in "manevi mirasçısı" olarak kabul edilen Bernstein'ın revizyonizmi karşısında yalnızca Rosa Luxemburg'dan değil, merkezde yer alan "ortodoks"lardan da şiddetli tepkiler geldi. Ama bu tepkiler dönüp dolaşıp eski konumların doğruluğunda son buluyordu hep: azami program da olmalıydı, asgari program da; parti sosyalizm "lafazanlığına" da devam etmeliydi, kapitalizmi reforme etme mücadelesine de. Özellikle Kautsky, "Marksizmin papası", Bernstein karşısında azami programın gerekliliğini savunuyordu ısrarla. Ama azami programa bakışı Bernstein'ınkinden hiç de farklı değildi. Daha da önemlisi bu bakışa kaynaklık eden evrimci objektivist ve pozitivist Marksizm anlayışı azami programın kendisinde de içerilmişti. Görelim.

Azami program/asgari program ayrılığı uzak, nihai amaç ile yakın hedefler arasındaki kopukluğu ifade ediyordu, ama bu, içerdiği tek

kopukluk değildi. Hatta bu, programda da ifade bulan daha temel bir kopukluğun ürünüydü: teori ve protik kopukluğu. Asgari program partinin günlük pratiğini, kapitalizm altında işçi sınıfının durumunun iyileştirilmesi (ve giderek kapitalizmin iyiliştirilmesi) mücadelesini düzenliyordu. Buna karşılık azami program, hiçbir pratik öneriye açılmayan, teorik bir öngörüyü içeriyordu. Bu bölümde Kapital'in soyutlama düzeyinde, ama onun yönteminden farklı olarak diyalektik değil mekanik ve evrimci bir biçimde, üretici güçlerin gelişmesinin otomatik bir sonucu olarak kapitalizmin iç çelişkilerinin artacağı ve bu çelişkilerin kapitalizmi "doğal ve kaçınılmaz" biçimde, kendiliğinden bir çöküşe götüreceği vazediliyordu. Sosyalizm, nihai "amaç", böylece kapitalizmin hareket yasalarının doğal, otomatik bir sonucu olarak, doğal bir zorunluluk olarak öngörülüyordu. Bu tarih dışı, doğalcı anlayışa göre zaten nihai amaç ile günlük pratik arasında bir bağ kurmak, örneğin bir devrim stratejisi geliştirmek gerekmiyordu: Bir yandan kapitalizm doğal bir zorunlulukla bir tarihte mutlak bir çöküşe yuvarlanacaktı, diğer yandan işçi sınıfı, kapitalist toplumda günlük mücadelesi içinde giderek güçlenecekti ve bu ikisi belli bir noktada kesişecekti. Devrim, sosyalizme geçiş ya da her neyse, işte bu büyük ölçüde kapitalizmin, hatta üretici güçlerin evriminin bir ürünü olacaktı, devrim hazırlıklarının filan değil. Parti, günlük parlamenter ve sendikal mücadelesiyle belki bu süreyi kısaltabilir, geçişi yumuşatabilirdi ama hepsi o kadar. Bernstein'ın karşı çıktığı bu objektivist evrimci anlayışın kendisi değildi, tersine tam da bu anlayışa dayanarak "kapitalizmin hareket yasaları"nın toplumu böyle bir sona götürmediğini "ampirik veriler"le kanıtlamaya çalışıyordu; "ortodoks"lar ise aynı biçimde çöküşün kaçınılmazlığını.

Şimdi bu noktada gerek azami programın gerekse de bu program konusunda karşı karşıya gelen revizyonistler ile "ortodoks"ların, *Kapital*'in soyutlama düzeyiyle somut tarihsel toplumsal formasyonların analizinin gerektirdiği düzeyi birbirine karıştırmak gibi "yöntemsel" olarak hatalı bir anlayışa dayandıkları söylenebilir. Kuşkusuz doğrudur bu. Ama sorun bundan ibaret değildir. Bu hatanın ardında belirli bir Marksizm anlayışı, evrimci pozitivist bir anlmayış söz konusudur. Bu, II.Enternasyonal Marksistlerinin, Marksizm ve sınıf mücadelesi ilişkisine bakışlarında açıkça görülür. Bernstein'ın saldırılarını yalnızca azami programa değil bizzat Kapital'in kendisine de yöneltmesi bunu açıkça gösterecektir. Evet, Bernstein'a göre azami program gerçeği bilimsel olarak değil "taraflı" olarak, "partizanca" yaklaştığı için "kapitalizmin hareket yasalarını" doğru yansıtmamaktadır. Ama Bernstein'a göre bu "taraflılık" Kapital'de de vardır. Bebel'e yazdığı bir mektupta Bernstein bu düşüncesini açıkça dile getirmektedir: "Unutmamalı ki Kapital, bütün bilimsel görünümüne rağmen son tahlilde partizan bir metindir ve kesinlikle, bilimsel karakteri ile taraflılığı arasındaki çatışma Marx'ın görevini her zaman daha da güçleştirdiği içindir ki tamamlanamadı."[16]

Tarihe ve toplumlara, karıncaların yaşamını inceler gibi, toplumsal-sınıfsal mücadelelerin *üzerinden* ve *dışından*, "tarafsız" bir nok-

tadan bakılabileceği inancı, burjuva ideolojisinin temelini oluşturan bu aydınlanmacı ve pozitivist gelenek, Bernstein'ın Marx'ı revize etme uğraşının kalkış noktasıydı. Marksizm "partizanca" yönlerinden sıyrılmalı, bir Marksist toplumun hareket yasalarını, yerçekimi yasasını inceleyen bir fizikçi gibi, ya da türlerin evriminin yasalarını inceleyen Darwin gibi, dışardan, sınıf mücadelesinin dışından ve üzerinden bakarak araştırmalıydı. Bilimsel nesnellik, Bernstein'a göre sınıf mücadelesine bu mücadele karşısında "tarafsız" kalarak bakmakla mümkündü ancak.

Peki bu fizikçi anlayış karşısında "ortodoksların" tutumu ne oldu? Ünlü *Finans Kapital*'in yazarı Hilferding'in kitabına yazdığı önsözden izleyelim:

> Şu halde bu konudaki yaygın kanı ne olursa olsun, Marksizm ile sosyalizmi birbirine karıştırmak yanlıştır. Yalnızca bir bilimsel sistem olarak ve sonuçta tarihsel etkilerinden ayrı olarak değerlendirildiğinde Marksizm, toplumun hareket yasalarının bir teorisinden başka bir şey değildir... Ama Marksizmin doğruluğunu kavramak (ki bu sosyalizmin zorunluluğunu kavramayı içerir) hiçbir biçimde ne değer yargılarını, ne de belli bir politikaya yönelmeyi içerir. Çünkü bir zorunluluğu bilmek bir şeydir, bu zorunluluğun hizmetine girmek başka şey.[17]

Yani şu: bir bilim olarak Marksizm ile sınıf mücadelesi ve proletarya arasında hiçbir *içsel* bağ yoktur; revizyonizm Marksizmin "tarafsız" olması konusundaki düşüncesinde değil, Marksizme bakışta değil, onun bilimsel öngörülerine karşıçakışta hatalıdır.

Kautsky, daha dikkatlidir kuşkusuz, sınıf mücadelesinden, Marksistlerin sınıf mücadelesi içindeki görevlerinden dem vurur sık sık, ama ona göre de Marksizm, "saf bir bilimsel doktrin olarak hiç bir biçimde proletarya ile ilişkili değil"dir.[18] Bernstein'a karşı da *Kapital*'i şöyle "savunur": "*Kapital*, hiç kuşkusuz çok daha tarafsız ve bilimsel bir yapıt olabilirdi, yazar dehasına, ciddiyetine ve harikat tutkusuna tüm sınıf müçadeleleri ve çelişkilerinin üzerine çıkma niteliğini ekleyebilseydi..."[19]

Toparlayalım. Kapitalizmin kendiliğinden, "doğal ve kaçınılmaz" olarak çöküşe doğru ilerleyeceğini öngören azami program konusunda revizyonistler ile "ortodoks"lar arasındaki mücadele, programın dayandığı evrimci pozitivist anlayış temelinde sürmektedir. Revizyonistler azami programın öngördüğü kaçınılmaz çöküşü Marksizmin "partizanlığına" bağlarlarken, "ortodoks"lar bir yandan Marksizmin partizan, taraflı olmadığını göstermeye çalışmakta, diğer yandan da azami programdaki "kaçınılmaz çöküş" öngörüsünün "politik" değil "bilimsel" olduğunu savunmaktadırlar. Ama esas sorun da burdadır zaten: Bütün bu tartışmaların partinin izlediği pratik ile hiç bir ilişkisi yoktur. Parti devrimci retoriğinden vaz geçmeli mi, geçmemeli mi? Farklılığın *pratik* anlamı budur işte. Bu farklılığın da pek bir önemi yoktur. Ve bu gerçek SPD genel sekreteri İgnas Auer'in Bernstein'a yazdığı şu sözlerde belki de en açık ifadeseni bulmuştur: "Sevgili dostum Ede, önerdiğin şeyleri yapmak

için resmen karar alınmaz, böyle şeyler söylenmez, bunlar yapılır, o kadar."[20]

Evet, Bernstein'dır haklı olan: "Alman partisi" baştan beri oportünist bir politika izlemektedir...

Lenin ve II.Enternasyonal

Rosa'nın revizyonizm karşısındaki tutumu Kautsky'den ve diğer "ortodoks"lardan köklü bir biçimde farklıdır. O da Kautsky gibi Bernstein'a karşı *Kapital*'i savunmuştur ama, pozitivistçe değil, *Kapital*'in ruhuna uygun bir biçimde: *partizanca. Sosyal Reform ya da Devrim*'de ve *Sermaye Birikimi*'nde kapitalizmin ("doğal olarak" değil kuşkusuz ama) *tarihsel olarak* geçici bir üretim tarzı olduğunu, belli refah dönemleri geçirse de bu sonlu hayatını krizler içinde yaşamak zorunda olduğunu "ampirik veriler"e *de* dayanarak göstermeye çalışmıştır. Ama Rosa'nın revizyonizm karşısındaki esas mücadelesi (ki bu bir süre sonra Kautsky'i de hedef alacaktır) nihai hedef ile günlük mücadele arasındaki bağın teorik olarak değil, *pratik* olarak kurulması çerçevesinde, *politik pratiğin içinde* ortaya çıkacaktır. Buna biraz ileride değineceğiz.

Şimdi II.Enternasyonal'in evrimci determinist ve pozitivist geleneği karşısında Lenin'in konumuna bir göz atalım.

Şüphesiz Lenin kendini hiç değilse 1914'e değin birçok konuda Kautsky ile aynı çizgi üzerinde saymıştır. Başlangıçta parti konusunda ve kuşkusuz 1905 devrimine bakışta böyledir bu. Ama çok daha temel bir konuda, Marksizmin kavranması konusunda baştan beri temel bir fark vardır. Lenin için sınıf mücadelesinin dışında ve üzerinde "tarafsız" bir bilimsellik iddiası saçmalıktan başka birşey değildir. Şöyle der: "sınıf mücadeleleri üzerinde kurulu bir toplumda "tarafsız" bir bilim olamaz. *Tüm* resmi ve liberal bilim, şu ya da bu biçimde ücretli köleliği savunur; buna karşılık Marksizm bu köleliğe karşı şiddetli bir savaş ilan etmiştir"[21]

Marksizmi kavrayışta Lenin'i Kautsky karşısında Rosa'ya yaklaştıran bu temel farklılık, daha 1901'de program sorununa yaklaşımında da görülebilir.

Kuşkusuz bu tarihte Lenin de, dönemin tüm Marksistleri gibi asgari program/azami program ayırımına bağlıdır. Ama, bu ayırım Rusyanın özgüllüğü çerçevesinde genel olarak düzen içi reformlar/sosyalist devrim ikiliğini değil, bunun özgül bir biçimini, demokratik devrim/sosyalist devrim ayrılığını içerir. Başka bir deyişle Rus Sosyal Demokrat İşçi Partisi'nin (RSDİP) programında asgari program demokratik devrimin görevlerini, azami program ise sosyalist devrimin görevlerini içerir. Lenin, her iki ayrıma da 1917 Martı'na kadar bağlı kalacak, 1917 *Martı'ndan itibaren* ise *her ikisini de* tek bir geçiş talepleri perspektifiyle aşacaktır. Buna ilerde değineceğiz. Ama daha 1901'de azami programın oluşturulmasında Lenin'in, II.Enternasyonal'in "or-

todoks" Marksistleri ve bu geleneğin tipik temsilcisi Plehanov ile farklılığı net bir biçimde görülebilir.

Lenin'in Plehanov'un taslağına ilk itirazı, "bizzat bu taslağın *tarzına* ilişkindir ve bu, Lenin'e göre "taslağı kabul eadilmez kılan en temel ve en genel hata"yı oluşturmaktadır. Şöyle devam eder: "Bu, pratik bir mücadele veren partinin programı değil, bir prensipler beyannamesidir. Daha ziyada öğrenciler için (özellikle *kapitalizmin tanımlanmasına ayrılan en önemli bölüm içinde*), hatta Rus kapitalizminin değil, *genel olarak* kapitalizmin öğretildiği birinci sınıf öğrencileri için bir programdır. Bu temel hata programın bir yoruma dönüşmesine yol açmaktadır."[22]

Açıkça görüldüğü gibi, *Rusya'da Kapitalizmin Gelişmesi*'nin yazarının toplumsal formasyonların, somut bir tarih içindeki somut toplumların içerdiği kapitalist çelişkilerin dışında, soyut, "genel olarak kapitalizmi" ve onun çelişkilerini ele alan bir programa tahammülü yoktur. Bu soyutluk düzeyinde tanımlanan ve "tekniğin ilerlemesiyle" çelişkileri artan bir kapitalizm modelinin sınıf mücadelesinin pratiğiyle bağının kurulamayacağını ve en önemlisi bu şekilde formüle edilen bir programın *Rus proletaryasının bilincinde ve mücadelesinde bir gelişme yaratmayacağını* imâ etmektedir Lenin:

> iV.Paragraf "gelişmiş" kapitalizmin genel bir tanımını veriyor; IV.Paragraf, teknik ilerledikçe ve büyük işletmeler küçükler aleyhine (ya da onların yıkılması pahasına) daha da büyüdükçe, yani küçük üretim büyük üretim tarafından safdışı edildikçe kapitalist üretim ilişkilerinin de "yaygınlaşacağından" söz ediyor. Bu açıklama tarzı mantık dışı ve yanlıştır... mücadele içindeki proletarya kapitalizmin ne olduğunu (elkitaplarında öğretildiği gibi) açıklamalardan değil, kapitalizmin çelişkilerinin. toplumsal evriminin ve bunun sonuçlarının pratik bilgisinden öğrenir... Programında Rus proletaryasının partisi hiç bir bulanıklığa yol açmadan Rus kapitalizmine karşı çıkmalı ve ona savaş ilânını belirtmelidir... Ayrıca program, programın temel amaçlarından birinden: partiye, Rus kapitalizminin çeşitli ortaya çıkış biçimlerine dayanan günlük propaganda ve ajitasyonu için yönlendirici bir çizgi sunmaktan yoksundur.[23]

Evet, henüz 1901'de II.Enternasyonal geleneğinin azami/asgari program ayrımına bağlıdır Lenin, ama "ortaklık" bundan ibarettir, azami programa, daha genel olarak sınıf mücadelesi ile Marksizm arasındaki ilişkiye, Marksizmin sınıf mücadeleleri içindeki işlevine bakışta ise köklü bir farklılık vardır: soyut, tarih dışı bir kapitalizmin iç çelişkilerinin ve kaçınılmaz çöküşün tanımlandığı bir azami programa karşı, somut bir toplumsal formasyonda kapitalizmin yol açtığı somut felaketlerin "mücadele içindeki proletaryanın bilincinin pratik gelişimine" uygun olarak formüle edilmesini içeren bir azami program; kapitalizmin "doğal ve kendiliğinden" bir biçimde çökeceğini vaaz eden bir azami program değil, *ona savaş ilan eden* bir azami program; proletaryanın günlük mücadelesi karşısında dilsiz olan bir azami program değil, partiye bu mücadeleyi *devrimcileştirecek propaganda* ve *ajitasyonu için yönlendirici bir çizgi sunan* bir azami program...

Rus devrimcileri için yukarıda da belirttiğimiz gibi asgari program/azami program ayrılığının aşılması, bu ülkenin özgünlüğünün doğrudan bir sonucu olarak demokratik devrim/sosyalist devrim ilişkisi sorununun formülasyonuna sıkı sıkıya bağlıdır. Bu nedenle, 1901'de Troçki dahil hiçbir Rus Marksistinin azimi/asgari program ayırımının kendisini sorgulaması mümkün değildir. Bu, 1905'te *Sonuçlar ve Olasılıklar* adlı broşüründe Troçki'nin ilk kez formüle ettiği, 1917'de Lenin'in sırayla Uzaktan Mektuplar'da, Nisan Tezleri'nde ve Yaklaşan Felaket'te programlaştırdığı *sürekli devrim perspektifi içinde* aşılabilecektir ancak. Buna ilerde tekrar değineceğiz. Ama, Plehanov'un hazırladığı RSDİP program taslağının azami programa ilişkin bölümünün eleştirisinde Lenin'in yaklaşımı, sadece II.Enternasyonal'in "ortodoks" Marksizm anlayışından temel bir farklılığı içermekle kalmamaktadır. Yukarıda da gördüğümüz gibi, bu eleştirilerinde Lenin, geçiş programı anlayışının temel bir ögesine, proleter kitlelerin *günlük mücadele* içinde nihai hedefe, yani sosyalist devrime kazanılmasına yönelik propagandanın ve ajitasyonun zorunluluğu sorununa, *(Rus) kapitalizminin somut çelişkilerinden hareketle* proleter kitleleri *mücadele içinde anti kapitalist taleplere* kazanma anlayışına oldukça yaklaşmaktadır.

Geçiş programı anlayışının özünü oluşturan, kitlelerin günlük mücadele içinde devrimci bilince ulaşması sorunu, aynı zamanda devrimci Marksizm ile II.Enternasyonal'in "ortodoks" Marksizmi arasındaki temel farklılıklarından birini oluşturmaktadır. İlk kez 1905 Rus devriminin yarattığı tartışma çerçevesinde ve esas olarak SPD içinde çarpıcı bir biçimde gündeme gelecektir bu farklılık. Sahnede gene Rosa vardır ama bu kez karşısındaki Bernstein değil Kautsky'dir.

Kitlelerin Devrimci Bilince Ulaşması

Marksizm içinde sınıf mücadelesinin sorunlarının askeri terimlerle formüle edilmesinde, özellikle strateji kavramının yaygınlaşmasında Kautsky'nin önemli katkısı olmuştur. Kautsky, sınıfların karşılıklı güç dengelerinin analizinde dönemin savaş sanatının terimlerini ustaca metaforik bir biçimde kullanmıştır. Ama savaşın kendisi gelip dayattığında, bunu sınıf mücadelesinin uluslararası ölçekteki bir tezahürü olarak değil, sınıf mücadelesine açılan bir parantez olarak görmüştür. Ama daha da önemlisi, II.Enternasyonal'in "öncü müfrezesi"nin yani SPD'nin savaşı izleyen devrim öncesi kriz döneminde stratejisiz kalmasının başlıca sorumlusu Kautsky'dir.

Bu, Kautsky'nin hiç strateji önermediği anlamına gelmez. 1910'da Rosa ile yollarının kesin olarak ayrılmasına yol açan polemikte Rosa'nın kitle grevi değerlendirmesinin (ki Kautsky bunu "devirme stratejisi" olarak adlandırmıştı) karşısına "yıpratma stratejisi" olarak adlandırdığı alternatifi koymuştur.[24] Ama bu, gerçekte SPD'nin zaten yıllardır izlediği parlamentarist çizginin allanıp pullanıp

yeniden sunulmasından başka bir şey değildi. Kuşkusuz Kautsky ne "devirme stratejisine", ne de "devrimin nihai anında" ayaklanma fikrine karşı çıkıyordu görünüşte. Ama, "devirme stratejisi" parlamenter, demokratik kazanımların olmadığı Rusya gibi ülkelere özgüydü ona göre; bu kazanımların, işçi sınıfının parlamenter mücadele imkanlarının olduğu Almanya gibi ülkelerde ise "yıpratma stratejisi", yani parlamenter kampanyalar gerekiyordu. Öte yandan, nihai bir karşılaşma anında devirme stratejisinin gerekli olduğunu kabul ediyordu ama, bunun için kitleleri hazırlamak, işte bu Kautsky'nin ve II.Enternasyonal'in Marksizmine tümden yabancıydı. Çünkü devrimin ne zaman ve nasıl gerçekleşeceği bilinemezdi. Zaten ortaya çıktığında da bunu burjuvazi bile engelleyemezdi:

> Sosyalist parti devrimci bir partidir. Ama devrimler yapan bir parti değil. Amacımıza bir devrimle ulaşacağımızı biliyoruz, ama gene biliyoruz ki o bizim devrim yapmamıza bağlı değildir; hasımlarımızın engellemesine de. Şu halde hiç bir şekilde bir devrime yol açmayı ya da hazırlanmayı düşünmüyoruz. Zaten iradi olarak bir devrim yapamayacağımız gibi, devrimin ne zaman ve hangi biçim altında gerçekleşeceği hakkında hiçbir şey söyleyemeyiz.[25]

Gerçekte bütün bu ihtiyatlı sözlerin ardında yatan, kapitalizmin kaçınılmaz biçimde çökeceğine olan ortodoksça inançtır. Sadece bu kadar da değil, bu inanç *evrimci* ve *yansımacı* bir bilinç anlayışıyla takviye edilmektedir. II.Enternasyonalin hemen tüm "ortodoks" merkezcilerinin paylaştığı bu anlayış kabaca şöyle özetlenebilir: Kapitalizmin çelişkileri arttıkça, kapitalizm doğal olarak çöküşe doğru ilerledikçe, koşulların zorlamasıyla gene *doğal* olarak kitleler devrimci bir bilince ulaşacaklar ve belli bir anda iktidarı alacaklardır. Bu doğal süreç, parlamenter politikalarla, yani "yıpratma stratejisiyle" hızlandırılabilir ama bunun ötesine geçmek bu sürecin doğal yapısına aykırıdır. Rosa'nın bu evrimci ve yansımacı bilinç anlayışıyla ciddi biçimde ilk karşı karşıya gelişi 1905 Rus devrimi sırasında baş gösteren kitle grevlerini değerlendirişi sırasında gerçekleşti. Rosa için kitle grevi stratejik öneme sahip bir mücadele biçimiydi. Ama bu, kitle grevlerinin her istendiğinde bir sendikal önderlik ya da merkez komite tarafından uygulanabileceği anlamına gelmiyordu:

> Tek kelimeyle kitle grevi... proleter mücadelesini daha etkin kılmak için ince bir hesap sonucu keşfedilmiş ustalıklı bir yöntem değil, proleter kitlesinin hareket tarzıdır, proleter mücadelesinin devrimde aldığı biçimdir... Kitle grevi, yıllarca, belki de onyıllarca süren bütün bir sınıf mücadelesi döneminin işareti, toparlayıcı kavramıdır.[26]

Öte yandan Kitle grevi, Rosa Luxemburg'a göre, merkezcilerin işçi sınıfının bilinçlenmesine ilişkin evrimci yansımacı anlayışlarının tersine, proleter kitlelerin devrimci bilince ancak kendi mücadeleleriyle ve *eylem içinde* ulaşabileceklerini gösteren, sınıf bilincinin *sıçramalı* karakterini ortaya koyan, yeri doldurulmaz bir

deneydir de:

> Aydınlanmış Alman işçisine Sosyal Demokratlar tarafından yerleştirilen bilinç teoriktir ve kuvveden fiile dönüşmemiştir.Kitlelerin kendilerinin siyasal savaş alanına çıktıkları devrim durumunda ise bu bilinç pratik ve aktif bir bilinç haline gelir. Bu yüzden, otuz yıllık parlamenter ve sendikal mücadelenin suni olarak Alman işçisine veremeyeceği şeyi, devrimin bir yılı Rus işçisine vermiştir.[27]

Bu anlayış, devrimci bir partiyi gereksiz gören, anarkosendikalizme göz kırpan bir anlayış olarak değerlendirilmiştir çoğu zaman. Ama değildir; hatta Rosa için partinin, bir devrimci önderliğin varlığı ve işlevi tam da bu tür mücadele dönemlerinde zorunlu hale gelir:

> Mücadelenin yönünü ve sloganlarını ortaya koymak; siyasal mücadelenin taktiklerini o şekilde örgütlemek ki, mücadelenin her evresinde ve her anında proletaryanın bütün potansiyel ve aktif gücü partinin savaş içindeki aktif tutumunda gerçekleşsin ve ifadesini bulsun; Sosyal Demokrasinin taktiklerinin hiçbir zaman güçler ilişkisinin gerisine düşmemesini, her zaman biraz ilerde olmasını sağlamak; işte kitle grevi döneminde "önderliğin" en önemli görevi budur.[28]

Kısaca, Rosa'ya göre parti kitlelerin devrimci bilince ulaşmasında tartışılmaz bir işleve sahiptir ama bu, ancak devrimci pratiğin içinde ve kitlelerin her seferinde bir adım daha ileri atmasını sağlayacak talep, slogan ya da taktiklerin oluşturulmasıyla gerçekleştirilebilir. Bu anlayış, *yani mücadele içindeki kitlelerin bilincine, onların bu mücadelesini daha ileri bir noktaya ulaştıracak talep, slogan ve taktiklerle müdahale etme anlayışı* Rosa Luxemburg'u evrimci yansımacı bilinç anlayışı ile karşıkarşıya getirmekle kalmayacak, devrimci partinin "halk çoğunluğunu" kazanması konusunda da "ortodoks" anlayışla kesin bir kopuşa götürecektir. Gerçekte partinin sağ kanadını oluşturan sendikacı ve parlamenter önderler, Kautsky ve diğer ortodoks teorisyenlerin bilinç konusundaki evrimci anlayışlarından da güç alarak, sol kanadın karşısına hep aynı teraneyle çıkıyorlardı: "tamam ama henüz devrim için gerekli çoğunluğa ulaşmadık ki..."

Rosa Luxemburg'un devrimci anlayışı ile reformistler ve merkezciler arasındaki temel farklılık işte tam bu noktada kristalleşmekteydi. Rosa, özellikle Ekim devrimi sonrasında, bu devrimin temel bir dersini ve aynı zamanda geçiş talepleri anlayışının da temel halkasını oluşturan, iktidar perspektifi aracılığıyla devrimde çoğunluğu sağlama düşüncesini net bir biçimde formüle etmiştir:

> Böylece bolşevikler, her zaman Alman sosyal demokratlarının üzerine çöken karabasanı, şu ünlü "halk çoğunluğu" sorununu çözdüler. (Alman sosyal demokrasisinin) parlamanter budalalığın iflah olmaz muhallebi çocukları devrimin yerine parlamenter çocuk bahçesinin şu bayağı gerçeğini geçirdiler: Herhangi bir şey yapabilmek için önce çoğunluğa sahip olmak gerekir. Şu halde devrim için de

önce çoğunluğa ulaşmamız gerekir. Ama devrimin gerçek diyalektiği, bu parlamenter köstebek ilkesini tersine çevirmiştir: Çoğunluk olduktan sonra devrimci taktiğe geçilmez, tersine devrimci taktikle çoğunluk olunur. Yalnızca yönetmesini bilen, yani ileri götürmesini bilen bir parti taraftarlarını fırtınanın içinde kazanabilir. Lenin ve arkadaşlarının belirleyici anda biricik harekete geçirici şiarı (tüm iktidar işçi ve köylülere şiarını) öne sürmedeki kararlılıklarıdır ki, liderleri Marat gibi mahzende saklanmaya zorlanan, illegal, iftiraya uğramış, karalanmış bir azınlığı neredeyse bir gecede duruma hakim hale getirmiştir.[29]

Ekim Devrimi Geçiş Programı Anlayışı

1905 Rus devrimi, Alman sosyalistleri arasında yarattığı ayrışmanın kat ve kat fazlasını Rus Marksistleri arasında yarattı. Menşevikler 1905 devriminde ve sonrasında "ortodoks Marksizmin" en sadık öğrencisi olduklarını kanıtladılar, II.Enternasyonal'in evrimci determinist "Marksizmi"nin tipik usyürütme örneğini sundular: madem ki Rusya geri, demokratik kurumlara sahip olmayan, "yarıfeodal" bir ülkedir, şu halde Rusya'da devrim burjuva demokratik bir devrim olacaktır. Sosyalist devrim ise ancak demokratik devrimden sonra üretici güçlerin ve buna bağlı olarak sosyoekonomik yapının sosyalizm için olgun hale gelmesinden sonra gündeme gelebilir. Ama madem ki şimdi gündemde olan burjuva demokratik de rimdir, bu devrimin önderliği "doğal olarak" burjuvaziye aittir. Şu halde işçi sınıfı ve parti devrimde "en şiddetli" muhalefeti yürütmekle yetinmelidir. İktidara ortak olmaya yönelmek ise olsa olsa "gericiliğe" hizmet eder.

Kautsky bile kendine özgü merkezciliğiyle bu şemaya karşı çıkmıştır. Gerçekte, 1905 devriminin değerlendirilmesi sırasında Kautsky, Rosa Luxemburg ve Lenin oldukça yakın görüşler sergilemişlerdir. Bu yaklaşım toplumsal devrimin sınıfsal karakteri ile bu devrimi fiilen yürüten sınıflar arasında mekanik bir özdeşlik kuran menşeviklerin evrimci determinist anlayışına karşı çıkar. Daha açık bir deyişle, Rusya'da devrimin "nesnel görevleri" burjuva demokratik niteliktedir ama devrimin dinamik gücü burjuvazi değil işçi sınıfı ve köylülüktür. *İki Taktik*'te formüle edilen "işçi sınıfı ve köylülüğün devrimci demokratik diktatörlüğü" tezi kaba hatlarıyla bu değerlendirmeye dayanır. 1917 Nisanına değin Lenin'in bağlı kalacağı bu formülasyon devrimin programatik planda tanımlanışı konusunda da oldukça nettir:

> Sosyal Demokrasi işte bu nedenle gelecek Rus devriminin burjuva niteliği üzerinde her zaman önemle durmuş, işte bu nedenle asgari demokratik programla azami sosyalist program arasında kesin bir ayırım yapılmasını istemiştir.[30]

Bir üçüncü görüş; Troçki'in *Sonuçlar ve Olasılıklar* adlı

broşüründe formüle ettiği *sürekli devrim* perspektifi de "devrimin genel sosyolojik tanımı "konusunda hem fikir görünmektedir, ama itirazı tam da bundan sonra ortaya çıkmaktadır:

> Marksizm, yaklaşan devrimin toplumsal karakterini önceden değerlendirmişti. Onu bir burjuva devrimi olarak değerlendirirken Marksizm, devrimin en yakın nesnel görevlerinin, bir bütün olarak burjuva toplumun gelişmesi için normal koşulların yaratılması olduğuna inanıyordu. Marksizmin haklı çıktığı görüldü; bunun artık tartışılması ya da kanıtlanması gerekmiyor. Marksistlerin karşısında şimdi başka bir görev var: gelişmekte olan devrimin iç dinamiklerinin analizi yoluyla, devrimin önündeki olasılıkları ortaya çıkarmak... Burjuva devrimi gibi genel bir sosyolojik terim, belli bir burjuva devriminin dinamiklerinin ortaya attığı politik taktik sorunları, çelişkileri ve güçlükleri asla çözemeyecektir.[31] (abç)

Burjuva devrimi gibi genel bir "sosyolojik terim", yani menşeviklerin 1905 devrimine bakışlarındaki soyutluk ile *belli bir burjuva devriminin dinamiklerinin ortaya attığı politik taktik sorunların*, çelişkilerin ve güçlüklerin somut analizi arasındaki fark... Bu, *Kapital*'in soyutlama düzeyinden hareketle bir takım soyut gelişme modellerinin mekanik biçimde tarihe uygulanmasıyla *somut bir burjuva devriminin eşitsiz ve bileşik gelişme yasası* çerçevesinde somut olarak analizi arasındaki farkın ilk belirtik formülasyonudur.

Sorun, Troçki'ye göre, işçi sınıfının iktidara gelip gelmemesi, devrimi köylülüğün desteğinde kendi önderliği altında gerçekleştirip gerçekleştiremeyeceği değildir sadece; esas sorun bundan sonra başlamaktadır: "Proletarya diktatörlüğünün burjuva devriminin sınırlarına çarpıp kırılması kaçınılmaz mıdır, yoksa belli dünya ölçüsündeki tarihsel koşullarda bu sınırları kırıp geçme olasılığı bulabilir mi?"[32]

Bu soruyu Troçki şöyle yanıtlar:

> Bize göre Rus devrimi öyle koşullar yaratacaktır ki, liberal burjuva politikacıları hükümet etme yeteneklerini sonuna kadar ortaya koyma fırsatını bulamadan önce iktidar işçilerin eline geçibilecektir ve devrimin zaferi isteniyorsa mutlaka geçmelidir... Rus burjuvazisi devrimin bütün mevzilerini proletaryaya teslim etmektedir. Aynı şekilde, köylülük üzerindeki devrimci hegemonyayı da proletaryaya teslim etmek zorunda kalacaktır. İktidara gelen proletarya köylülüğün önünde onu kurtarmış bir sınıf olarak duracaktır... Proletarya, iktidarı aldıktan sonra, konumunun mantığı ile sanayiinin devlet tarafından yönetilmesine itilecektir... Proletaryanın temsilcilerinin iktidarsız rehineler gibi değil, önder bir güç olarak hükümete girmesi, azami programı ile asgari program arasındaki duvarın yıkılmasına yol açar.[33]

Tam da böyle olacaktır 1917'de. Lenin 1917 Nisanı'nda deyişiyle, "eski bolşeviklerin" 1917'de demokratik devrim ile sosyalist devrim arasında kurmaya çalıştıkları "Çin seddi" yıkılırken, aynı zamanda "azami program ile asgari program arasındaki duvar"da yıkılacaktır.

Ama Troçki'nin 1905'te düşündüğü gibi proletaryanın iktidarı almasından sonra değil, Lenin'in 1917 Martı'ndan Ekimi'ne değin

geçen süre içinde sırayla *Uzaktan Mektuplar*'da, *Nisan Tezleri*'nde ve *Yaklaşan Felaket*'te formüle ettiği gibi, *iktidarı alabilmesi için tek yol* olarak *"geçiş tedbirleri"* programıyla.

Şubattan Ekim'e : "Geçiş Tedbirleri"

Lenin Rusya'da ikinci bir devrimin kapıda olduğunu, daha emperyalist savaş bulutları Avrupa üzerinde dolanmaya başladığında kavramış durumdaydı. Emperyalizm analizinin zorunlu bir mantıksal sonucuydu bu: Rusya emperyalist zincirin *en zayıf halkasıydı* çünkü. Ama Lenin'in bu tespiti yalnızca ekonomik bir analize dayanmamaktaydı. Poulantzas, bunu açık bir biçimde dile getirmiştir:

Lenin Rusya'yı zincirin zayıf halkası olarak açıklarken yalnız iktisadi ögelere dayanmaz. Zincirin bu zayıf halkasını oluşturan Rusya'da iktisat, politika ve ideoloji alanlarını kapsayan *çelişkilerde bir birikim ortaya çıkar.* Emperyalist zincirin eşitsiz gelişmesi Rus toplumunun iç yapısına, bizzat iktisadın (Rusya'da bir arada bulunan çeşitli üretim ilişkileri), Politikanın (Çarlık Devleti) ve ideolojinin (ideolojik bunalım) eşitsiz bir içimde gelişmesine yansıyordu. [34]

Ama sadece nesnel durumun değerlendirmesinden kaynaklanmaz bu kavrayış; Rus işçi sınıfının yaşadığı 1905 devrimiyle kazandığı tecrübeyi de hesaba katar Lenin. Yalnızca ekonomik çelişkilerin değil Rus toplumunun bütün *çelişkilerinin, bu arada proletaryanın bilincinin de birikimini* hesaba katan bu bakış açısıdır ki, Şubat devrimi gelip çattığında bolşevikler dahil tüm Rus sosyalistleri iktidarın tümünü geçici hükümet'in elinde görürlerken, Lenin'in herkesin gözünün önünde duran ama gerçek anlamını kimsenin farketmediği *bir alternatif iktidar odağını* görmesini mümkün kılmıştır: temsili işçi, köylü ve asker sovyetleri.

1917 Martında kaleme aldığı *Uzaktan Mektuplar*'ın bütün ağırlık noktası sovyetlerin anlamında ve devrim içindeki işlevinde yoğunlaşmıştır. Daha birinci mektupta, Kadetlerce temsil edilen burjuvazinin geçici hükümetinin karşısında, "resmi olmayan, görece zayıf ama hesaba katılması gereken" bir başka hükümetin yer aldığını vurgular. Bu, "köylü ve askerler ile, doğal olarak da öncelikle tarım işçileri ile bağlar kurmaya çalışan Temsili Petrograt İşçi Sovyeti'dir." [35]. Daha sonraki mektuplarında Lenin, sovyetleri 1871 Paris Komünü'ndeki proleter devlet organlarının nüveleri olarak beliren Komünlerle karşılaştırır sürekli olarak. Üçüncü mektupta, açıkça sovyetler içinde işçi ve köylü milisleri oluşturulmasını önerir; bu, alternatif bir *devlet biçimine* geçişe yönelik ilk tedbirdir.[36] Daha 1905'te *Sonuçlar ve Olasılıklar*'da Troçki'nin "Rus devriminin geleceği"nin sıkı sıkıya bağlı olduğunu söylediği işçi milisinin işlevi konusunda Lenin 1917 Martı'nda Troçki ile hemfikirdir artık. 1905'te Troçki'nin dedikleri tümüyle doğrulanıyor gibidir. [37] Ama

paralellik yalnızca bu kadarla sınırlı değildir. Lenin son mektubunda, daha önceden önerdiği alternatif örgütlenme biçimlerini (milisler mahalli özörgütlenmeler, sovyetler) ve bunların kıtlığa karşı üstlenmesi gereken tedbirleri bir kez daha özetledikten sonra, açıkça kesin düşüncesini dile getirir :

> Bütünlükleri ve gelişmeleri içinde bu tedbirler sosyalizme geçişin işareti olacaktır: Rusya'da sosyalizm, doğrudan doğruya, geçişsel tedbirler olmaksızın. bir çırpıda gerçekleştirilemez ama bu tür geçiş tedbirlerinin sonucunda pekâlâ mümkündür ve acil olarak da zorunludur.[38]

Şimdi Lenin'i yeni bür mücadele beklemektedir: Bu görüşlerinin Rusya'da yankı bulmasını engelleyen, bunların karşısına Lenin'in 1905'teki formülasyonunu, "İşçi sınıfının ve köylülüğün devrimci demokratik diktatörlüğü" formülasyonunu çıkaran "eski bolşeviklere" (başta Stalin, Kamenev ve Zinovyev olmak üzere) karşı amansız bir mücadele... Öte yandan Nisan Tezleri bu mücadelenin olduğu kadar Lenin'in görüşlerindeki değişikliğin de damgasını taşır:

> Bugün sadece "proletaryanın ve köylülüğün devrimci diktatörlüğü"ndan bahseden kişi hayatın gerisinde kalmış demektir ve bu nedenle de pratikte küçük burjuvazinin safına geçmiştir: bu kişi, "Bolşevizmin" devrim öncesi antika müzesine, denilebilirse "Eski Bolşevikler" müzesine kaldırılmalıdır.[39]

Lenin ile "eski bolşevikler" arasındaki fark, devrimin kaderini belirleyecek bir kritik anda hiç de basit bir görüş farklılığı değildir; bir *yol ayrımının* dinamiklerini taşımaktadır :

> Bolşeviklerimiz bile Geçici Hükümet'e güveniyorlar... Bu, sosyalizmin ölümü demektir. Siz yoldaşlar, hükümete destek veriyorsunuz. Eğer tavranız buysa yollarımız ayrılıyor... Rusya'da birleşme yolunda bir eğilim olduğunu duyuyorum. Savunmacılarla (anavatanın savunulması gerekçesiyle emperyalist savaşın sürdürülmesinden yana olan Menşevikler)le birleşmek. bu sosyalizme ihanet demektir.[40]

Troçki ise bolşevizm içindeki bu ikili yönü daha 1905'te dile getirmişti:

> Menşevikler "devrimimiz bir burjuva devrimidir" gibi soyut bir düşünceden yola çıkarak iktidarın liberal burjuvaziye geçişini sağlamak amacıyla bütün taktiklerini burjuvazinin davranışına göre ayarlarken. Bolşevikler de aynı ölçüde soyut bir kavramdan-sosyalist diktatörlük değil. demokratik diktatörlük-hareketle, devleti ele geçirmiş bir proletaryanın kendi kendine bir burjuva-demokratik sınırlama getirmesi gibi bir düşünceye varıyorlar. Bu açıdan aralarındaki farkın çok önemli olduğu doğrudur: Menşevizmin devrimci olmayan yönleri daha şimdiden iyice açığa çıkmışken, Bolşevizmin devrimci olmayan yönleri ancak zafer anında ciddi bir tehlike oluşturabilecektir.[41]

Bu "ciddi tehlike" (Troçki), "sosyalizme ihanet"(Lenin) anlamına gelebilecek bu tavır, Lenin'in sabırlı ama uzlaşmaz tutumuyla bertaraf edildi. Kamanev, Stalin ve Zinovyev, Lenin'in ölümünden sonra partinin bürokratikleştirilmesinde ve Lenin'in görüşlerinin çarpıtılmasında baş rolü oynayacak olan bu "Triumvira", Ekim'in arefesinde sindiler. Lenin'in partinin çoğunluğunu kazanması, böylece "geçiş tedbirleri" perspektifinin bolşeviklerin politikasına damgasısını vurmasını ve sonuç olarak işçi, köylü ve asker sovyetlerinin sosyalist devrime kazanılmasını mümkün kıldı.

Lenin, Ekim'in hemen öncesinde kaleme aldığı *Yaklaşan Felaket* adlı broşüründe, beş maddeden oluşan yeni bir "tedbirler dizisi sundu:
(1) Bütün bankaların tek bir banka halinde birleştirilmesi;
(2) en büyük tekelci birliklerin (şeker, petrol, çelik, kömür vb.) devletleştirilmesi;
(3) ticari gizliliğin kaldırılması;
(4) bütün sanayici, tüccar ve işverenlerin zorunlu olarak sanayi birliklerinde birleştirilmesi;
(5) halkın tüketici örgütlerinde birleştirilmesi.

Bütün bu "tedbirler", ekonomik çöküntüye ve açlık tehlikesine karşı pratik birer önlem olarak önerilmişti. Tek tek ele alındıklarında kapitalizmin sınırlarını aşan tedbirler olarak da görülemezdi. Ama Lenin'in *Uzaktan Mektuplar*'da belirttiği gibi "bütünlükleri ve gelişmeleri içinde ele alındıklarında", ya da III.Enternasyonal'in geçiş talepleri konusundaki karar metninde belirtildiği gibi "bir bütün olarak ele alındıklarında burjuvazinin iktidarını parçalayan" tedbirlerdi bunlar; genel olarak kapitalizmin mantığıyla çelişip çelişmemeleri değil, *var olan , somut çelişkileri somut biçimlerde açığa çıkan* bir kapitalist toplumun "mantığıyla" çelişip çelişmemeleriydi önemli olan. Ama en önemlisi, kitlelerin yakıcı sorunlarına (açlık ve çöküntü) yönelik *pratik* çözüm önerileri getirdiği ve böylece onları kendi özörgütlenmeleri için seferber edebildiği ölçüde, *iktidarın* işçiler ve yoksul, sömürülen kesimler tarafından ele geçirilmesi gerekliliğini gündeme getirdiği ölçüde, bir geçişsel karakter taşıyordu bütün bu tedbirler...

Sonrası biliniyor: bütün azametiyle Sosyalist Ekim Devrimi. III.Enternasyonal perspektifiyle bu devrimin dünya sosyalist devrimine dönüştürülmesi perspektifiyle Alman devriminin bastırılmasına yolaçan zaafların evrensel derslerinin programlaştırılması temelinde vücut buldu ve II.Enternasyonal'in evrimci, determinist ve pozitivist Marksizmi karşısında, Lenin, Troçki ve Luxemburg başta olmak üzere tüm devrimcilerin paralel katkılarından oluşan devrimci Marksizm üzerinde yükseldi. II.Enternasyonalin azami program/asgari program ayrımına dayalı reformist ve oportünist çizgisine karşı geçiş taleplerinden oluşan geçiş programı anlayışına dayalı devrimci bir çizgi sundu. Kuşkusuz bu paralel katkılarına karşın ne Lenin'in düşünceleri ile Troçki'ninkiler, ne her ikisi karşısında Rosa'nınkiler, ne de örneğin Radek'inkiler hiçbir konuda tam anlamıyla özdeş olmadı. Ama kimse de bu paralel katkılarının karşısına onları özellikle geçmişte

karşı karşıya getiren politik farklılıkları çıkarmadı. Ta ki sovyet bürokrasisinin temsilciliğini üstlenen Stalin'in Ekim devriminin temel politik kazanımlarıyla birlikte III.Enternasyonal'in temellerini oluşturan teorik, politik ve programatik ilkeleri tahrif ederek, geçmişin geride kalmış ayrılıklarını kendi termidorcu politikası için malzeme olarak kullanmak üzere yeniden ve tahrif edilmiş bir biçimde gündeme getirmesine ve devrimci Marksizm ile II.Enternasyonal'in evrimci determinist Marksizmi arasındaki sınırları bulanıklaştırmasına dek

Notlar

1. Gelenek dergisi yazarlarının bu akımları devrimci demokratlar kategorisine sokarak sosyalist hareketin dışındaymış gibi göstermeye çalışmaları, sınıf uzlaşmacı ve reformist karakteri i kendilerinin de yadsımadıkları geleneğe sahip çıkışlarını mazur göstermekten başka bir anlam taşımıyor.

2. Leon Troçki, Kapitalizmin Can Çekişmesi ve Dördüncü Enternasyonal'in Görevleri", M.Yenice, Devrimci Marksizm'de Geçiş Programı Anlayışı içinde, Eleştiri Yayınevi, İstanbul, 1980, s.149-228.

3. Ernest Mandel, Trotsky, A Study in the Dynamic of his Thought,

New Left Books, Londra, 1979, s.115-16

4. Leon Troçki, a.g.e., s.150

5. V.I.Lénine, Oeuvres, Edition sociales, Paris, 1977, c.22, s.158

6. Leon Troçki, a.g.e., s.154

7. M.Yenice, a.g.e., içinde, s.279-80

8. M.Yenice, a.g.e. içinde, s.293.

9. V.İ.Lenin, Uzaktan Mektuplar, Ürün Yayınları, İst., 1975, s.58-59

10. Rosa Luxemburg, Sosyal Reform ya da Devrim, Maya Yayınları, İstanbul, 1975, s.14

11. Karşıtoplum' kavramına ilişkin olarak bak. Daniel Bensaid, Stratégie et Parti, Edition la breche, Paris, 1987.

12. Rosa Luxemburg, a.g.e.,

13. Rosa Luxemburg, Spartaküsler Ne İstiyor ?, Belge Yayınları, İstanbul, 1979, s.141-42.

14. E.Bernstein, Sosyal Demokraside Revizyonizm , Sosyalist Siyasal Düşünüş Tarihi, Bilgi Yayınevi, İstanbul, 1976, c.I, s.368

15. Aktaran: Lucio Colletti, De Rousseau a Lenine, Gordon et Breach, Paris, 1972, s.105-106.

16. ibid, s.106

17. Aktaran: Michael Lowy, Paysages de la vérité, Editions anthropos, Paris, 1985, s.124.

18. Aktaran: Michael Löwy, a.g.e., s.124

19. Aktaran: Michael Löwy, a.g.e., s.121

20. Rosa Luxemburg, Sosyal Reform ya da Devrim, s.10

21. Lénine, Oeuvres, c.19, s.13.

22. ibid, ç.6, s.3l

23. ibid, s.33 ve 53-54.

24. Bu konunun Gramsci'ye kadar uzanan tartışması için bak. Perry Anderson, Gramsci, Alan Yayıncılık, İstanbul, 1988, s.100.

25. Aktaran Daniel Bensaid, a.g.e., s.13

26. Rosa Luxemburg, Kitle Grevleri, (düzeltilmiş çeviri), Maya Yayınları, İstanbul, 1976, s.49.

27. ibld, s.6l

28. ibid, s.61

29. Rosa Luxemburg, Oeuvres, Edition François Maspero, Paris, 1971, c.2, s.64

30. V.I.Lenin, Proletarya ve Köylülüğün Devrimci Demokratik Diktatörlüğü , Burjuva Demokrasisi ve Proletarya Diktatörlüğü

içinde, Sol Yayınları, Ankara, 1977, s.9.

31. Leon Troçki, Sonuçlar ve Olasılıklar , Sürekli Devrim içinde, Köz Yayınları, İstanbul,

1976, s.207.

32. ibid, s.224

33. ibid, s.244-59

34. Nicos Poulantzas, Faşizm ve Diktatörlük, Birikim Yayınları, İstanbul, 1980, s.19.

35. V.I.Lénine, Oeuvres, c.23, s.352

36. Bu konuda ayrıntılı bilgi için bak. V.I.Lénine, ibid, s.354

37. Bu konuda ayrıntılı bilgi için bak. Leon Troçki, Sonuçlar ve Olasılıklar , a.g.e., s. 236-38, özellikle son paragraf.

38. V.I.Lénine, Oeuvres, c.23, s.370

39. V.I.Lénin, Nisan Tezleri ve Ekim Devrimi, Sol Yayınları, Ankara, 1975, ikinci baskı, s.20.

40. Aktaran: Leon Troçki, Stalin's School of Falsifications, Sphere Books, New York, 1965, c.I, s.272.

41. Leon Trotsky, 1905, Penguin, Londra, 1972, s.66

Stalinizme Karşı Bolşevizm: Sunuş

Ayşe Pınar

Alman devriminin 1923 yılında kesin olarak yenilgiye uğramasıyla birlikte, dünya işçi hareketi tarihine yirmi yılı aşkın bir süre damgasını vuracak olan gerileme dönemi egemen oldu. Her ne kadar dünya proletaryası, bu süreci tersine çevirebilmek için 1926 İngiltere genel grevi, 1927 birinci Çin devrimi ve 1936 İspanya-Fransa devrimleriyle kahramanca çıkışlar yaptıysa da, özellikle Mussolini'nin İtalya'daki zaferi ve Stalinizmin SSCB'deki yükselişi karşısında direncini büyük ölçüde yitirdi. 1923-43 döneminin bir karşı-devrim durumu olarak nitelenmesine yol açan temel etken ise kuşkusuz, SSCB'deki Stalinist bürokrasinin proletarya üzerindeki egemenliğinin mutlaklaşmasının emperyalist karşıdevrimin işini son derece kolaylaştırmış olmasıydı.

Rus proletaryasının ve Ekim devriminin gücü o denli muazzamdı ki, Stalinizmin zaferinin sağlamlaşması bir dizi zorunlu aşamadan geçmek zorunda kaldı. Nitekim bu dönemeç, gerici bir süreç olarak başlayıp politik bir karşıdevrim olarak evrimlendi. Sonuçta ise ayrıcalıklı asalak bir kast, Sovyet devletini ele geçirerek tüm devlet ve parti aygıtına ve toplumun bütün kurumlarına egemen olan Bonapartist bir nitelik kazandı. Tabii bu arada iç savaş yöntemlerini kullanmaktan da hiç sakınmadı. Sovyetler Birliği Komünist Partisi içindeki tüm öncü işçi akımlarına ve özellikle bolşevizmin en kararlı savunucularından oluşan Sol Muhalefete karşı vahşice saldırılara girişti.

SSCB gibi dünyanın ilk işçi devletinde meydana gelen bu bürokratlaşma süreci, beraberinde bütün bir III. Enternasyonal partilerini de sürükledi. Kremlin bürokrasisi kendi tutucu çıkarlarına uygun bir biçimde ve "tek ülkede sosyalizm" bahanesi altında Stalinistleştirdiği bütün işçi partilerine ellerindeki bütün imkânlarla dünya devriminin yeni yükselişlerine ve işçi hareketinin birleşikliği ve bağımsızlığına karşı tavır alma emrini dayattı. Bu amacını gerçekleştirebilmek için "üçüncü dönem"in aşırı sol politikalarından ("sosyal faşizm") tutun

da burjuvazi ile en açık işbirliği politikalarına kadar uzanan her türlü yolu denemekten çekinmedi. Nitekim bağımlı ülkelerde "dört sınıf bloku" teorisinin şampiyonluğunu yaparken İspanya ve Fransa gibi ülkelerde de güncelleşebilecek bir işçi iktidarına karşı emperyalizmin son kozu olan "halk cepheleri" politikasını uygulatmaya soyundu. Bu karşıdevrimci yönlendirme sonuç olarak önce Çan Kay Şek'in ve daha sonra da sırasıyla Hitler ve Franco'nun devrimleri boğazlamasına olanak sundu. Karşıdevrimin bu zaferleri beklendiği gibi her defasında yalnız başına kalmış bulunan Stalinist aygıtın SSCB'de daha da güçlenmesine yol açtı. Ama buna karşılık, gerek III.Enternasyonal'in içinde gerekse dünya ölçeğinde işçi hareketinin yönetiminin bunalımdan bunalıma girmesine neden oldu.

Bu bunalımın sonucunda dünya işçi hareketi emperyalist kapitalist sistemin tanık olduğu en büyük bunalımlardan biri olan 1929 krizi karşısında çaresiz kaldı. Ve bu çaresizlik dünya işçi hareketine karşı emperyalizmin en büyük saldırısıyla sonuçlandı: II.Dünya Savaşı. Bu savaş sadece emperyalistlerarası bir savaş olmakla kalmayıp aynı zamanda emperyalist karşıdevrimin öncülüğünü üstlenen Alman emperyalizminin Ekim devriminin kazanımlarına karşı açtığı bir "cihat" tı.

İşte tarihsel sorumluluğunun en önemli bölümünün Stalinizme ait olduğu bu dönemin yarattığı moral bozukluğu ve tepkisellik içerisinde o güne kadar devrimci Marksizm alanının içinde mücadele eden birçok akım ve kişi, var olan gerici dönemin de etkisiyle Stalinizm tahlillerini "derinleştirmeye" koyuluverdiler! Yapmak istedikleri Stalinizmin bütün kötülüklerinin esasında bolşevizmden kaynaklandığını tespit etmekti! Bu yazıda da görüleceği gibi, yaşamının sonuna kadar bolşevik geleneği Stalinist yozlaşmaya karşı amansızca savunan Troçki en sert makalelerinden birini 1937'de bolşevizmi Stalinizm ile özdeşleştirmek isteyenlere karşı kaleme aldı. Ona göre, "Stalinizm elbette bolşevizmden türemiştir; ama bu, mantıksal değil diyalektik bir türeyiş biçimidir; yani bolşevizmin devrimci olumlanması olarak değil, termidorcu yadsınması olarak. Bu ikisi hiç de aynı şey değildir."

Bolşevizm mi Stalinizm mi? *adlı bu makaleyi bolşevik mirasın Stalinizme karşı savunulmasının nasıl yapılabildiğini en açık bir biçimde gösteriyor olması nedeniyle tarihsel bir belge olarak yayınlıyoruz.*

Bolşevizm mi, Stalinizm mi ?

Leon Troçki

Günümüz benzeri gerici dönemler, işçi sınıfını öncüsünden yalıtıp dağıtmakla ve zayıflatmakla kalmaz, aynı zamanda politik düşünceyi çoktandır aşmış olduğu evrelerin gerisine savurarak, hareketin genel ideolojik düzeyinin düşmesine de neden olur. Bu koşullarda öncünün başlıca görevi, bu genel gerileme seline kapılmamaktır. Akıntıya karşı gitmek gerekir. Eğer elverişsiz güçler dengesi daha önce kazanılmış olan politik mevzilerin korunmasına olanak tanımıyorsa, en azından ideolojik mevzilerde direnmek gerekir, çünkü geçmişte büyük bedeller karşılığında kazanılan deneyim bu ideolojik mevzilerde yoğunlaşmıştır. Böyle bir politika budalalara "sekterlik" gibi görünür. Gerçekte ise bu, gelecek tarihsel yükseliş dalgasıyla birlikte yeni ve devasa bir sıçrayış yapabilmek için önceden hazırlanmaktan başka bir şey değildir.

Marksizme ve komünizme karşı tepki

Büyük politik yenilgiler, kaçınılmaz olarak yerleşik değerlerin genelde iki doğrultuda yeniden gözden geçirilmesine yol açar. Bir yanda yenilgilerin deneyimiyle zenginleşen gerçek öncü, devrimci düşünceyi dişiyle tırnağıyla savunarak gelecekteki kitle mücadeleleri için yeni kadroları bu deneyimle eğitmeye çalışır. Öte yanda ise, yenilgilerden korkuya kapılan memur kafalılar, merkezciler ve devrim heveslileri devrimci geleneğin otoritesini alaşağı etme ve "yeni bir gerçek" arama görüntüsü altında, geriye çark etme eğilimindedirler.

Çoğunlukla yılgınlık biçiminde ortaya çıkan bir dizi ideolojik tepki örneği verebiliriz. II. ve III. Enternasyonallerin ve bunların Londra uydularının tüm politik literatürü, bu tür örneklerden

oluşmaktadır. Bunlarda Marksist çözümlemenin izine bile rastlanmaz; geleceğe ilişkin olarak söylenmiş tek bir yeni sözcük yoktur. Bu literatürde, klişeler, sıradan lâflar, yalanlar ve özellikle de koltuk koruma kaygısından başka bir şey bulmak olanaksızdır. Çürümenin iğrenç kokusunu duyabilmek için Hilferding'den ya da Otto Bauer'den bir kaç satır okumak yeterlidir. Komintern'in teorisyenlerinden hiç sözetmemek daha iyi. Ünlü Dimitrov küçük bir bakkal kadar cahil ve bayağıdır. Bu gibilerin düşüncesi Marksizmi yadsımaya yetmeyecek kadar tembeldir; yine de onu yoldan çıkarmayı başarır. Ama şu anda bizi ilgilendiren bu kişiler değil.

"Yenilikçilerimiz(e)" gelelim.

Aski Avusturya komünistlerinden Willi Schlamm, Moskova Mahkemeleri üzerine, *Yalanın Diktatörlüğü* gibi anlamlı bir başlık taşıyan bir kitapçık yazdı. Schlamm, özellikle güncel sorunlara eğilen yetenekli bir gazetecidir. Moskova tahrifatlarının eleştirisi ve "gönüllü itirafların" psikolojik mekanizmasının sergilenmesi Schlamm'ın kitapçığında mükemmel bir biçimde başarılmış. Ne varki Schlamm bunlarla yetinmiyor; yenilgilere ve tahrifatlara karşı gelecekte bir güvence oluşturabilecek yeni bir sosyalizm teorisi geliştirmek istiyor. Ama Schlamm aslında hiç de teorisyen olmadığından ve hatta, anlaşıldığı üzere, sosyalizmin gelişme tarihiyle de pek tanışık olmadığından, yeni bir buluş yapma görüntüsü altında, Marks öncesi sosyalizme, hem de bunun en geri, en ılımlı ve en yavan türü olan Alman sosyalizmine tam bir geri dönüş yapıyor. Schlamm, diyalektikten, sınıf mücadelesinden ve söz etmeye bile gerek yok proletarya diktatörlüğünden vazgeçmektedir. Toplumun dönüştürülmesi görevini bazı "ebedi" ahlak doğrularının yaşama geçirilmesine indirgemekte ve bunları bugünden, kapitalist rejim altında insanlığa kabul ettirmeye hazırlanmaktadır. Willi Schlamm'ın sosyalizmi ahlak kanı aşısıyla kurtarma girişimi, Kerenski'nin *Novaia Russia* (Paris'te yayınlanan eski bir Rus taşra dergisi) tarafından yalnızca sevinçle değil, aynı zamanda gururla karşılandı: Yayın kurulu, haklı olarak, Schlamm'ın kuru ve sert sınıf mücadelesi anlayışına çok eskilerden beri inanç, umut ve sevgiyle karşı çıkan gerçek Rus sosyalizminin ilkelerine ulaştığı sonucuna varmıştır. Gerçekten de, Rus "sosyalist devrimcilerinin" özgün doktrini, teorik öncülleri açısından, Marx öncesi Alman sosyalizmine bir dönüşü simgeliyordu. Kuşkusuz Kerenski'nin düşünce tarihini Schlamm'dan daha iyi bilmesini beklemek büyük bir haksızlık olur. Bundan daha da önemlisi, bugün Schlamm ile dayanışma içinde olan Kerenski'nin, hükümet başkanı iken, "Alman genel kurmayının casusları" suçlamasıyla bolşeviklerin maruz bırakıldığı zulmün başını çekmiş olması, yani bugün Schlamm'ın modası geçmiş metafizik düşüncelerle karşı çıkmaya çalıştığı tahrifatçılığın aynısını bizzat kendisinin düzenlemiş olmasıdır.

Schlamm ve benzerlerinin gösterdiği aydınca tepkinin ardındaki

psikolojik mekanizmayı anlamak oldukça kolay. Bu kişiler, belirli bir dönem, sınıf mücadelesi adına yemin ve diyalektik materyalizmin lâfzına ibadet eden bir politik harekete katılmışlardır. Bu, Almanya'da olduğu gibi Avusturya'da da felaketle noktalanmış, ve Schlamm bu felaketten şu baştan savma sonucu çıkarmıştır: Bakın sınıf mücadelesi ve diyalektik nelere yolaçıyor! Ve buluşların sayısı tarihsel deneyimle... ve kişisel bilgi zenginliğiyle sınırlı olduğundan, bizim yenilikçimiz de yeni bir iman ararken, çoktan terkedilmiş köhne bir düşünceyi yeniden keşfetmiştir; üstelik bu düşünceyi yalnızca bolşevizmin değil, aynı zamanda Marksizmin de karşısına cesaretle dikmektedir.

İlk bakışta, Schlamm'ın gösterdiği ideolojik tepki türü (Marx'tan...Kerenski'ye) üzerinde durmaya değmeyecek kadar ilkel görünmektedir ama aslında son derece öğreticidir. Tam da bu ilkel niteliğinden ötürü, özellikle de bolşevizmden blok halinde vazgeçişte ifadesini bulanlar başta olmak üzere, tüm öteki tepki biçimlerinin ortak paydasını temsil etmektedir.

Marksizme dönüş

Marksizm en yüksek tarihsel ifadesini bolşevizmde bulmuştur. Proletaryanın ilk zaferi ve ilk işçi devleti bolşevizm bayrağı altında gerçekleşmiştir. Artık hiçbir güç bu olayları tarihten silmeyi başaramaz. Ne var ki, Ekim devriminin bugünkü durumuna düşmesi, baskı, soygun ve tahrifat düzeniyle bürokrasinin diktatörlüğüne, Schlamm'ın doğru olarak adlandırdığı gibi yalan diktatörlüğüne dönüşmesi üzerine, birçok biçimci ve yüzeysel kafa, kestirme bir biçimde, bolşevizmden vazgeçmedikçe Stalinizme karşı mücadele etmenin olanaksız olduğu sonucuna varmıştır. Artık bildiğimiz gibi, Schlamm daha da ileri gidiyor ve yozlaşarak Stalinizme dönüşen bolşevizmin bizzat Marksizmden türediğini söylüyor. Dolayısıyla da, Marksizmin temellerine dayanarak Stalinizme karşı mücadele etmenin olanaksızlığını ileri sürüyor. Daha az tutarlı ama sayıca daha fazla bir grup insan da bunun tersini savunarak, bolşevizmden Marksizme dönmek gerektiğini söylüyor. Hangi yoldan ve hangi Marksizme dönülecek? Marksizm, bolşevizm biçimini alarak "iflas" etmeden önce, sosyal demokrasi biçimi altında çökmüştü. O halde, "Marksizme dönüş" parolası II. ve III. Enternasyonal dönemlerinin üzerinden sıçrayarak I.Enternasyonal'e dönmek anlamına gelir. Ama I.Enternasyonal de zamanında yenilgiye uğramıştı. Yani, eninde sonunda, .. Marx ve Engels'in Toplu Yapıtlarına dönmek gerekiyor. Bu sıçrama çalışma odasından çıkmadan ve hatta terlikleri bile çıkarmadan yapılabilir. Ama o zaman, bolşevizmi ve Ekim devrimini de kapsayan onlarca yıllık teorik ve politik mücadeleyi bir kenara bırakarak, bu klasik yapıtlardan (Marx 1883'de, Engels 1895'de ölmüştür), yeni dönemin görevlerine nasıl geçilebilir? Bolşevizmin tarihsel bakımdan "iflas" etmiş bir eğilim olarak yadsınmasını önerenlerden hiçbiri yeni bir

yol gösterememiştir. Böylece, herşey *Kapital'i* incelemek yolunda basit bir öğüde indirgenmektedir. Bu öğütün itiraz edilecek bir yanı yok ama bolşevikler de Kapital'i incelemişlerdi, hem de oldukça iyi bir biçimde. Ne var ki bu, Sovyet devletinin yozlaşmasını ve Moskova duruşmalarının tezgahlanmasını engelleyemedi. Öyleyse ne yapmalı?

Bütün gericilerin, menşeviklerin, anarşistlerin ve kendilerini Marksist sayan kimi sol doktrinerlerin inandığı ve bizzat Stalin'in iddia ettiği gibi, gerçekten de Stalinizm bolşevizmin meşru bir ürünü müdür? Bunlar, "biz başından beri hep söylemiştik" diyorlar, "diğer sosyalist partilerin yasaklanmasıyla, anarşistlerin ezilmesiyle, sovyetlerde bolşeviklerin diktatörlüğünün kurulmasıyla başlayan sürecin sonunda, Ekim devrimi kaçınılmaz olarak bürokrasinin diktatörlüğüne varacaktı. Stalinizm, Leninizmin hem devamı hem de iflasıdır."

Bolşevizm Stalinizmden sorumlu mudur ?

Bu akıl yürütme tarzındaki hata, bolşevizmin, Ekim devriminin ve Sovyetler Birliği'nin örtük bir biçimde özdeşleştirilmesidir. Bolşevizm, birbirine düşman güçlerin mücadelesinden oluşan bir tarihsel süreç içinde değil de boşlukta evrilmiş gibidir. Oysa bolşevizm, işçi sınıfına sımsıkı bağlı olmakla birlikte, onunla özdeş olmayan politik bir akımdan ibarettir. Ve SSCB'de, işçi sınıfının dışında, yüz milyondan fazla köylünün ve çeşitli ulusal azınlıkların yanı sıra baskı, sefalet ve cehaletten oluşan bir miras vardır.

Bolşevikler tarafından kurulan devlet, sadece bolşeviklerin düşünce ve iradelerini değil, aynı zamanda ülkenin kültür düzeyini, halkın toplumsal bileşimini, barbar geçmişin ve daha az barbar olmayan dünya emperyalizminin baskısını da yansıtır. Sovyet devletinin yozlaşma sürecini bolşevizmin özevrimi olarak göstermek, saf bir mantık kullanarak, toplumsal gerçekliğin yalıtılmış öğelerinden yalnızca biri uğruna, toplumsal gerçekliğin kendisini görmezden gelmektir. Aslında bu basit yanlışın adını koymak, hiçbir iz bırakmaması için yeterlidir.

Nitekim, bolşevizm de kendisini hiçbir zaman ne Ekim devrimiyle ne de Sovyet devletiyle özdeş olarak görmemiştir. Bolşevizm kendisini tarihin etkenlerinden biri olarak, tarihin "bilinçli", çok önemli ama asla belirleyici olmayan bir etkeni olarak kabul etmiştir. Biz belirleyici etkeni (üretici güçlerin verili temelinde) sınıf mücadelesinde görüyoruz; yalnızca ulusal ölçekteki değil, uluslararası ölçekteki sınıf mücadelesinde.

Bolşevikler köylülerin küçük burjuva eğilimlerine ödünler verirken, partiye girişi sıkı kurallara bağlarken, partideki yabancı unsurları ayıklarken, diğer partileri yasaklarken, NEP (Mart 1921'deki 10.Parti Kongresi'nde kabul edilen, piyasa dürtülerine ve küçük özel mülkiyete açılmayı öngören "Yeni Ekonomi Politikası".)'i

uygulamaya koyarken, bazı işletmeler karşısında ödün verip geri adım atarken ya da emperyalist hükümetlerle diplomatik anlaşmalar yaparken, kendileri için başından beri teorik olarak açık olan şu temel gerçekten gerekli sonuçları çıkarıyorlardı: İktidara gelmek kendi başına ne kadar önemli olursa olsun, partiyi tarihsel sürecin mutlak efendisi haline getirmez. Kuşkusuz parti, iktidara geldikten sonra, önceden sahip olmadığı bir güçle toplumun gelişmesini etkileme olanağına kavuşur. Ama buna karşılık parti, toplumun tüm diğer unsurlarının etkisine on kez daha açık bir duruma gelir; düşman güçlerin doğrudan darbeleriyle iktidardan uzaklaştırılabilir; daha yavaş seyreden bir evrim içinde, iktidarda kalmakla birlikte, kendi içinde yozlaşabilir. Stalinist bürokrasinin kokuşmuşluğu içinde bolşevizme karşı nihai bir argüman arayan bu sekter ukalaların kavrayamadıkları tam da tarihsel sürecin bu diyalektiğidir. Aslında bu bayların söylemek istedikleri şudur: Kendi yozlaşmasına karşı güvenceler barındırmayan bir devrimci parti işe yaramaz. Kuşkusuz, böyle bir kriter karşısında bolşevizm açıkça mahkum olur, çünkü herhangi bir tılsıma sahip değildir. Ne var ki bu kriterin kendisi yanlıştır. Bilimsel düşünce somut bir çözümlemeyi gerektirir: Parti nasıl ve neden çürümüştür? Şimdiye kadar, bolşevikler dışında hiç kimse böyle bir çözümleme sunmadı. Ve bolşevikler bunu yaparken hiç de bolşevizmden kopma gereği duymadılar; tersine, bolşevizmin yazgısını inceleyebilmek için gereken herşeyi bolşevizmin kendi cephaneliğinde buldular. Vardığımız sonuç şudur: Kuşkusuz Stalinizm bolşevizmden türemiştir; ama bu mantıksal değil, diyalektik bir türeme biçiminde olmuştur; yani bolşevizmin devrimci olumlaması olarak değil, termidorcu yadsınması olarak. Bu hiç de tek ve aynı şey değildir.

Bolşevizmin temel öngörüsü

Bununla birlikte, bolşevikler SSCB'nin yönetici partisinin sonradan çürümesinin nedenlerini açıklamak için Moskava Mahkemelerine gerek duymadılar. Bu tür bir evrim olasılığını çok önceden görmüş ve bu konuda görüşlerini açıklamışlardı. Bolşeviklerin yalnızca Ekim devriminin arifesinde değil, ondan yıllarca önce de dile getirdikleri öngörüyü anımsayalım: Ulusal ve uluslararası ölçekte güçlerin yeniden kümelenmesi, proletaryaya ilk kez, Rusya gibi geri kalmış bir ülkede iktidara gelme olanağını sağlamaktadır. Ama aynı yeniden kümelenme, az çok kısa bir zaman içinde ileri ülkelerin proletaryası zafere ulaşmadığı takdirde, Rusya'da işçi devletinin ayakta kalamayacağını da önceden kesin bir biçimde göstermektedir.

Sovyet rejimi tek başına kalırsa, ya yıkılacak ya da yozlaşacaktır. Daha doğrusu, önce yozlaşacak sonra da yıkılacaktır. 1905'ten başlayarak, ben de bu konuda pek çok kez yazdım. *Rus Devrim Tarihi* adlı kitabımda bolşevik yöneticilerin 1917'den 1923'e değin bu konuda söyledikleri derlenmiştir. Bunların hepsi şu biçimde özetlenebilir: Eğer batıda devrim olmazsa, bolşevizm ya ülke içinde

karşıdevrimle, ya dış müdahaleyle ya da ikisinin bileşimiyle tasfiye edilecektir. Özellikle Lenin, sovyet rejiminin bürokratlmaşmasının teknik ya da örgütsel bir sorun değil, işçi devletinin yozlaşmasının olası başlangıcı olduğunu pek çok kez belirtmiştir.

1922 yılının Mart ayında, partinin XI. Kongresinde, Lenin NEP döneminde, liberal profesör Ustrialov başta olmak üzere bazı burjuva politikacılarının Rusya'daki sovyet iktidarına vermeyi kararlaştırdıkları destek üzerine konuştu. Ustrialov, bir Kadet, bir burjuva olmasına karşın, "Rusya'daki sovyet iktidarını desteklemekten yanayım çünkü bu iktidar sıradan bir burjuva iktidarına dönüşme yoluna girmiştir" der. Lenin düşmanın bu pervasız sözlerini "komünistlerin kaypak yağcılığına" tercih eder. Sert ve yalın bir biçimde partiyi tehlike konusunda uyarır:

> Ustrialov'un sözettiği türden gelişmeler olasıdır. Bunu açıkça söylemek gerekir. Tarih her türden dönüşüme sahne olmuştur. İnanca. özveriye ve diğer kusursuz ahlaki özelliklere bel bağlamak. politikada ciddiyetle hiç bir biçimde bağdaşmaz. Çok az sayıda insan mükemmel ahlaki özelliklere sahiptir ama tarihin yazgısını belirleyen dev kitlelerdir. Ve kitleler bu bir avuç erdemli kişiden hoşlanmazlarsa. onlara hiç de kibar davranmazlar. Kısacası: Parti evrimin tek etkeni değildir, ve geniş bir tarihsel ölçekte, belirleyici etken olamaz.

Lenin, katıldığı son kongre olan bu kongredeki konuşmasını şöyle sürdürür:

> Bir ulus bir diğerini fethedebilir. Bu herkes için basit ve anlaşılır bir şeydir. Ama bu ulusların uygarlıklarının ne olacağı sorunu o kadar basit değildir. Eğer yenen ulusun uygarlığı yenilen ulusunkinden üstünse, yenen ulus kendi uygarlığını diğerine kabul ettirir; ama eğer söz konusu olan bunun tersi ise, yenik taraf kendi uygarlığını yenen tarafa dayatır. Buna benzer bir olay RSFSC'nin (Rus Sovyet Federe Sosyalist Cumhuriyeti (çn)) başkentinde yaşanmadı mı? Ve 4700 komünistin (seçkinler içinde en seçkin olanlardan oluşan, yaklaşık bir tümen komünist) yabancı bir uygarlığa boyun eğmesiyle sonuçlanmadı mı?

Bunlar 1922 yılının başında söylenmişti, hem de ilk olarak değil. Tarihi yapan (seçkinler içinde en seçkinler bile olsa) birkaç kişi değildir; üstelik bu seçkinler bile "yabancı" bir uygarlığın yani burjuvazinin doğrultusunda yozlaşabilirler. Söz konusu olan yalnızca Sovyet devletinin sosyalizm yolundan ayrılma olasılığı değildir. Aynı zamanda, elverişsiz tarihsel koşullar altında, bolşevik parti de bolşevizmini yitirebilir.

1923'te son biçimini alan Sol Muhalefet, bu tehlikenin açık biçimde kavranışından doğdu. Yozlaşmanın belirtilerini günü gününe izleyen Sol Muhalefet, termidor tehdidinin karşısına proleter öncünün bilinçli iradesini çıkarmaya çalıştı. Ne var ki, bu öznel etken yetersiz kaldı. Lenin'in tanımıyla mücadelenin sonucunu belirleyen "dev kitleler" ülkedeki yokluktan ve çok uzun bir dünya devrimi bekleyişinden bitkin düşmüşlerdi. Kitleler cesaretlerini yitirmişlerdi. Bürokrasi üstün geldi, proleter öncüye

hakim oldu, Marksizmi ayaklar altına aldı ve Bolşevik partiyi yoldan çıkardı. Stalinizm zafer kazandı. Bolşevizm, Sol Muhalefet biçimi altında, sovyet bürokrasisinden ve onun Kominterninden koptu. Evrimin gerçek seyri böyle oldu.

Kuşkusuz Stalinizm biçimsel olarak bolşevizmden türemiştir. Moskova bürokrasisi kendisini Bolşevik parti olarak adlandırmayı bugün bile sürdürüyor. Bürokrasinin bütünyaptığı, kitleleri daha fazla aldatabilmek için eski bolşevizm etiketini kullanmaktan ibaret. Kabuğu çekirdek, görüntüyü gerçek sanan teorisyenler ise daha da acınacak durumdalar. Stalinizm ile bolşevizmi özdeşleştirerek termidorculara en büyükhizmeti sunuyorlar ve dolayısıyla da açıkça gerici bir rol oynuyorlar.

Bütün diğer partilerin politik arenanın dışına atılmasıyla, halkın farklı katmanlarının karşıt çıkar ve eğilimlerinin kendi ifadelerini, şu ya da bu ölçüde yönetici parti içinde bulmaları kaçınılmazdı. Politik ağırlık merkezi proleter öncüden bürokrasiye doğru kaydıkça, parti hem toplumsal bileşimi hem de ideolojisi açısından değişime uğruyordu. Evrimin coşkun seyri nedeniyle parti, son onbeş yıl içinde, sosyal demokrasinin yarım asır süren yozlaşmasından çok daha köklü bir yozlaşmaya uğradı. Bugünkü tasfiyeler bolşevizm ile Stalinizm arasında kanla çizilmiş bir çizgi değil, bir kan gölü oluşturmaktadır. Tüm eski bolşevik kuşağın, iç savaşa katılmış olan ara kuşağın büyük bir bölümünün ve bolşevik geleneklere ciddi biçimde sahip çıkan genç kuşağın bir kesiminin katledilmesi, Stalinizm ile bolşevizmin yalnızca politik bakımdan değil, doğrudan fiziksel bakımdan da bağdaşmaz olduğunu açıkça göstermektedir. Nasıl oluyor da bütün bunlar bazıları tarafından görülmeyebiliyor?

Stalinizm ve devlet sosyalizmi

Anarşistler ise, Stalizmi yalnızca bolşevizmin ve Marksizmin değil, aynı zamanda genel olarak "devlet sosyalizminin" bir ürünü olarak görüyorlar. Bakunin'in ataerkil "özgür komünler federasyonları"nın yerine daha modern bir özgür sovyetler federasyonunun geçmesine rıza gösteriyorlar. Ama anarşistler, herşeyden önce, merkezi devlete karşıdırlar. Nitekim, "devletçi" Marksizmin bir kolu olan sosyal demokrasi iktidara geçer geçmez sermayenin resmi acentası haline gelmiştir; bir diğer kolu ise, yeni bir ayrıcalıklılar kastı oluşturmuştur. Her şey apaçık ortada: kötülüğün kaynağı devlettir. Geniş bir tarihsel perspektif içinde ele alındığında, bu türden bir akıl yürütmede gerçeğin bir kırıntısına rastlama olanağı vardır. Bir baskı aygıtı olarak devletin politik ve ahlaki kokuşma kaynağı olduğu yadsınmaz bir gerçektir. Deneyimlerimizin gösterdiği gibi, aynı şey işçi devleti için de doğrudur. Dolayısıyla Stalinizm, devletin deli gömleğinin henüz yırtılıp atılamadığı bir toplum aşamasının ürünüdür diyebiliriz. Ancak bu durum, bolşevizmi ve Marksizmi değerlendirmek için hiçbir veri sunmadan, yalnızca insan

uygarlığının genel düzeyini ve özellikle de, proletarya ile burjuvazi arasındaki güç ilişkilerini niteler. İşçi devleti de olsa, devletin sınıfların barbarlığının sonucu olduğu ve insanlığın gerçek tarihinin devletin ortadan kalkmasından sonra başlayacağı konusunda anarşistlerle anlaşmaya vardıktan sonra, geriye bütün ağırlığıyla şu sorun kalmaktadır: Devletin en sonunda sönümlenmesini sağlayacak yollar ve yöntemler hangileridir: Yakın geçmişten edindiğimiz deneyim, bunların anarşizmin yöntemleri olmadığına her durumda tanıklık etmektedir.

Dünyadaki kayda değer tek anarşist örgüt olan ispanyol CNT'nin [Ulusal İşçi Konfederasyonu (çn).] şefleri, kritik bir anda, burjuvazinin bakanları haline geldiler. Anarşist teoriye açıkça ihanet etmelerinin gerekçesi olarak da "istisnai koşullar'ın baskısını gösteriyorlar. Ama her ciddi devrimci örgüt, zaten tam da bu "istisnai koşullar" için kendini hazırlar. İspanya deneyi "normal koşullarda" burjuva devletin izniyle yayınlanan broşürlerde devletin yadsınabileceğini ama devrim koşullarının devletin olumsuzlanmasına hibir olanak tanımayıp, devleti ele geçirmeyi gerektirdiğini bir kez daha kanıtlamıştır. Devletin işini bir kalemde bitiremediler diye ispanyol anarşistlerini suçlamaya hiç niyetimiz yok. İktidarı ele geçirdikten sonra bile (anarşist işçilerin kahramanlığına karşın, ispanyol anarşist şefler bunu beceremediler) devrimci bir parti toplumun mutlak efendisi değildir. Ama barış dönemine tamamen uygun olduğu halde, devrimin "istisnai koşulları" ortaya çıkar çıkmaz aceleyle vazgeçilmesi gereken anarşist teoriyi en ağır biçimde suçluyoruz. Eskiden, orduyu en çok yıpratan şeyin savaş olduğunu düşünen generallere rastlanırdı (kuşkusuz böyleleri şimdi de vardır). Devrimin doktrinlerini altüst ettiğinden yakınan devrimciler bu generallerden hiç de daha üstün değildir.

Marksistler nihai amaç konusunda, yani devletsiz toplum sorununda anarşistlerle tamamen aynı kanıdadırlar. Marksizmin "devletçi" sayılabileceği tek nokta, bu tür bir topluma ulaşmanın sadece devleti yok saymakla başarılamayacağı görüşüdür. Stalinizm deneyimi Marksizmin öğretisini hiç bir biçimde geçersiz kılmaz, bu öğretiyi tersinden doğrular. Proletaryaya, belirli bir durumda, doğru bir yönelişe girmesini ve bu durumu etkin bir biçimde kullanmasını öğreten devrimci bir doktrin, zaferin otomatik güvencesini kesinlikle kendi içinde taşımaz. Ama buna karşılık, zafer yalnızca bu doktrin sayesinde olanaklıdır. Ayrıca, bu zaferi tek bir eylem olarak tanımlamak da olanaksızdır. Sorunu geniş bir tarihsel dönem perspektifi içinde ele almak gerekir. Az gelişmiş bir ekonomik temele dayanan ve emperyalizmin çemberinde yer alan ilk işçi devleti Stalinizmin jandarma karakoluna dönüşmüştür.b Ama gerçek bolşevizm bu jandarma karakoluna karşı amansız bir mücadele başlatmıştır. Stalinizm, ayakta kalabilmek için şimdi yalnızca SSCB'de değil, aynı zamanda İspanya'da da "Troçkizm" olarak adlandırılan bolşevizme karşı açık bir iç savaş yürütmek zorundadır. Eski Bolşevik parti ölmüştür, ama bolşevizm her yerde baş kaldırmaktadır. Stalinizmin bolşevizmden ya da Marksizmden kaynaklandığını ileri sürmek, karşıdevrimin devrimden kaynak-

landığını söylemekle tamamen aynı şeydir. Aslında tutucu olan liberallerin düşüncesini ve sonra da reformist düşünceyi biçimlendiren hep bu şema olmuştur.

Toplumun sınıflı yapısı nedeniyle, devrimler her zaman karşı-devrimlere yolaçmıştır. Ukalalar, "bu, devrimci yöntemde içsel bir kusur olduğunu göstermez mi:" diye soruyorlar. Ne var ki, ne liberaller ne de reformistler, bugüne değin "daha ekonomik" yöntemler icat etmeyi beceremediler.

Yaşayan bir tarihsel süreci akla uygun hale getirmek pek kolay değilse de, Stalinizmin "devlet sosyalizminden", faşizmin Marksizmden, gericiliğin devrimden, kısacası antitezin tezden kaynaklandığını mantık düzeyinde ileri sürerek, bu dalgaların ardı ardına gelişimini akılcı bir biçimde yorumlamak hiç de zor değildir. Pek çok başka alanda olduğu gibi bu alanda da, anarşist düşünce liberal akılcılığın tutsağı olarak kalmaktadır. Diyalektiğin yokluğunda gerçek devrimci düşünce olanaksızdır.

Akılcıların akıl yürütmeleri zaman zaman, en azından dış görünüşte, daha somut bir niteliğe bürünmektedir. Onlara göre Stalinizm bütün olarak bolşevizmden değil, bolşevizmin politik günahlarından kaynaklanmaktadır.[1]

Gorter, Pannekoek, Alman "Spartakistler" vb. bize, bolşeviklerin proletarya diktatörlüğünün yerine parti diktatörlüğünü geçirdiklerini söylüyorlar. Stalin ise, parti diktatörlüğünün yerine bürokrasinin diktatörlüğünü geçirmiştir. Bolşevikler kendi partileri dışında tüm partileri yok etmişlerdir; Stalin ise, Bonapartist kliğin çıkarları için bolşevik partiyi boğmuştur. Bolşevikler burjuvaziye ödünler vermişlerdir; Stalin ise burjuvazinin müttefiki ve desteği olmuştur. Bolşevikler eski sendikalara ve burjuva parlamentosuna katılma zorunluluğunu kabul etmişlerdir; Stalin ise sendika bürokrasisiyle ve burjuva demokrasisiyle dostluk bağları kurmuştur. Benzer yaklaşımlar istenildiği kadar çoğaltılabilir. Dışardan bakıldığında uyandırabilecek eri etkiye karşın, bunlar içerikten tamamen yoksun yaklaşımlardır.

Proletarya ancak öncüsü yoluyla iktidara gelebilir. Bir devlet iktidarının zorunluluğu da, kitlelerin yetersiz kültür düzeyinden ve heterojenliğinden kaynaklanır. Kitlelerin tutsaklıktan kurtulma eğilimleri, parti biçiminde örgütlenmiş devrimci öncüde kristalleşir. Sınıfın öncüye güveni sağlanmadan, öncü, sınıf tarafından desteklenmeden, iktidarın ele geçirilmesi söz konusu olamaz. İşte bu anlamda, proleter devrimi ve proletarya diktatörlüğü bütün sınıfın davasıdır ama bunlar ancak öncünün yönetiminde gerçekleşebilir. Sovyetler, öncü ile sınıfın örgütlü bağından başka bir şey değildir.

Bu biçimde devrimci içeriğini ancak parti verebilir. Bu, Ekim devriminin olumlu deneyimi ve diğer ülkelerin (Almanya, Avusturya, İspanya) olumsuz deneyimiyle kanıtlanmıştır. Nitekim, ne istediğini bilen bir partinin politik yönetimi olmaksızın, proletaryanın iktidarı nasıl ele geçirebileceğini, hiç kimse ne pratikte gösterebilmiş, ne de kağıt üzerinde açıklamaya kalkmıştır. Muhafazakar bir çoğunluğun hakimiyeti, İngiltere'deki parlamenter sistemi ne kadar değiştirirse,

bir partinin sovyetleri politik yönetimi altına alması da, kendi başına, sovyet sistemini o kadar değiştirir.

Diğer sovyet partilerinin yasaklanmasına gelince, bu hiç de herhangi bir bolşevik "teoriden" kaynaklanmıyordu; her taraftan düşmanlarla çevrili, geri kalmış ve bitkin düşmüş bir ülkede, diktatörlüğün savunulması için alınmış bir önlemdi. Sonradan, bizzat yönetici parti içinde hiziplerin yasaklanmasıyla tamamlanan bu önlemin ne büyüktehlikeler barındırdığını bolşevikler başından beri açığkça görüyorlardı. Ne var ki, tehlikenin kaynağı doktrin ya da taktik değil, içte ve dışta zor durumlarla karşı karşıya bulunan diktatörlüğün maddi zayıflığıydı. Devrim hiç değilse, Almanya'da zafere ulaşmış olsaydı, diğer sovyet partilerini yasaklama zorunluluğu bir anda ortadan kalkacaktı. Tek parti hakimiyetinin totaliter Stalinist rejime hukuki çıkış noktası olarak hizmet ettiği tartışılmaz bir gerçektir. Ama böyle bir evrimin nedeni ne bolşevizmde, hatta ne de geçici bir askeri önlem olarak diğer partilerin yasaklanmasında değil, proletaryanın Avrupa'da ve Asya'da uğradığı bir dizi yenilgide aranmalıdır.

Anarşizme karşı mücadele için de aynı şey söz konusudur. Devrimin kahramanlık döneminde, bolşevikler gerçekten devrimci olan anarşistlerle elele yürümüşlerdir. Parti bunların çoğunu saflarına kazanmıştır. Bu satırların yazarı, devletin derhal ortadan kaldırılması deneyini halkın onayıyla gerçekleştirebilmeleri için bazı bölgelerin anarşistlere bırakılması olasılığını Lenin ile birlikte pek çok kez araştırmıştır. Ama iç savaş, abluka ve açlık koşulları bu tür planlara fazla olanak tanımamıştır. Ya Kronştad ayaklanması? Yalnızca köylü kökenli askerlerin ayaklanmasına bir kaç şaibeli anarşist katıldı diye, devrimci hükümetin, başkenti denetleyen bir kaleyi başkaldıran denizcilere "hediye" etmesi kuşkusuz beklenemezdi. Olayların somut tarihsel çözümlemesinde, Kronştad, Makno ve devrimin diğer belirleyici olmayan olayları etrafındaki cehalet ve duygusallığın yarattığı efsanelere yer yoktur.

Geriye yalnızca bolşeviklerin, başından beri uyguladıkları ikna yönteminin yanı sıra kimi zaman oldukça kaba bir biçimde zor kullanmış olmaları kalıyor. Devrimden sonra bürokrasinin baskı sistemini tekeline aldığı yadsınmaz bir gerçektir. Devrim ve karşıdevrim gibi alt-üst oluş aşamaları da dahil, evrimin her aşaması bir önceki aşamadan çıkar, kökleri ordadır ve onun bazı çizgilerini taşır.

Webb çifti de dahil olmak üzere, liberaller her zaman, Bolşevik diktatörlüğün Çarlığın ikinci baskı rejimi olduğunu iddia ettiler. Böylelikle, monarşinin ve soyluluğun tasfiyesi, toprağın köylülere verilmesi, sermayenin mülksüzleştirilmesi, planlı ekonominin uygulanması, ateist eğitimin başlatılması, vb. gibi "önemsiz detayları" gözden kaçırmış oluyorlar. Aynı biçimde, liberal anarşist düşünce de bolşevik devrimin, tüm baskı önlemleriyle, toplumsal ilişkilerin kitleler lehine altüst edilişini simgelediğini, buna karşılık, Stalin'in darbesinin, ayrıcalıklı bir azınlık lehine, sovyet toplumunun yeniden biçimlendirilmesine eşlik ettiğini gözden kaçırmaktadır. Stalinizm

ile bolşevizm arasında kurulan özdeşliklerde, sosyalist bir kriterin izine bile rastlanmadığı açıktır.

Teori sorunları

Bolşevizmin temel özelliklerinden biri de, doktrin sorunları karşısındaki dikkati ve titizliğidir. Lenin'in 27 ciltlik yapıtı, her zaman, teori konusunda son derece titiz bir tutumun örneği olarak kalacaktır. Bolşevizm bu temel nitelikten yoksun olsaydı, tarihsel rolünü asla yerine getiremezdi. Kaba, cahil ve tamamen ampirik olan Stalinizm, bu bakımdan da bolşevizm ile tam bir karşıtlık içindedir.

On yılı aşan bir süre önce muhalefet, platformunda şu açıklamayı yapıyordu: "Lenin'in ölümünden bu yana, tek amacı Stalinist gurubun uluslararası proleter devrim yolunu terkedişini teorik bakımdan doğrulamak olan bir dizi yeni 'teori' yaratıldı". Geçenlerde, İspanyol devrimine katılmış olan Amerikalı sosyalist Liston Oak şunları yazdı: "Aslında Stalinistler, Marx'ın ve Lenin'in revizyonu konusunda bugün en aşırı uçtadırlar. Bernstein, Marx'ın revize edilmesinde Stalin'in kat ettiği yolun yarısını bile tamamlamaya cesaret edememiştir." Tamamen doğru. Yalnızca, Bernstein'in gerçekten teorik ihtiyaçlarının olduğunu eklemek gerekiyor; O, sosyal demokrasinin reformist pratiği ile programı arasında bir uyum sağlamak için özenle çalışıyordu. Stalinist bürokrasi ise Marksizmle hiçbir ortak yanının bulunmamasının yanı sıra herhangi bir programa, doktrine ya da sisteme de yabancıdır. İdeolojisi tamamen polisiye bir öznellik, pratiği ise katıksız şiddetin ampirizmi tarafından belirlenmiştir. Bu gaspçılar kastı, bizzat temel çıkarları nedeniyle teoriye düşmandır; toplumsal rolünü haklı gösterme konusunda ne kendine ne de başkalarına hesap veremez. Stalin, Marx'ı ve Lenin'i teorisyenlerin kalemiyle değil, GPU'[Gizli polis örgütü (çn)]'nun çizmeleriyle revize etmektedir.

Ahlak Sorunları

Maskeleri bolşevikler tarafından düşürülen palavracılar, özellikle bolşevizmin "ahlaksızlığından" yakınmayı adet haline getirdiler. Küçük burjuva, demokrat aydın, sosyalist, edebiyatçı, parlamenter vb. çevrelerde, değer yokluğunu örtmek için, saymaca değerler ve saymaca bir dil kullanılır. Karşılıklı suç ortaklığının hakim olduğu bu geniş ve karışık topluluk ("yaşa ve bırak başkaları da yaşasın"), Marksizm neşterinin hassas tenine değmesine hiç katlanamaz.

İki kamp arasında bocalayan teorisyenler, yazarlar ve ahlakçılar, bolşeviklerin anlaşmazlıkları kötü niyetle abarttıklarını, "dürüstçe" işbirliği yapmaktan aciz olduklarını, ve "entrikalarıyla" işçi

hareketinin birliğini bozduklarını düşünüyorlardı; bugün de böyle düşünüyorlar. Hassas ve alıngan merkezciler, bolşeviklerin her şeyden önce, kendilerine "kara çaldıklarına" inanıyorlar (sadece, bolşevikler bunların beceremedikleri şeyi yapıp, yarım yamalak bıraktıkları düşüncelerini sonuna dek götürdükleri için). Oysa yalnızca bu değerli nitelik, yani melez ve kaçamak olan her şeye karşı hoşgörüsüz davranmak, devrimci bir partiyi "istisnai koşullara" hazırlıksız yakalanmamak konusunda eğitebilir.

Son tahlilde her partinin ahlakı, temsil ettiği tarihsel çıkarlardan kaynaklanır. Fedakarlığı, çıkarcı olmamayı, cesareti, gösterişi ve yalanı hor görmeyi, kısacası insan doğasının en iyi niteliklerini içeren bolşevik ahlakın kaynağı, ezilenlerin hizmetine sunduğu devrimci uzlaşmazlığıydı. Bu alanda da Stalinist bürokrasi bolşevizmin sözlerini ve davranışlarını taklit etmeye çalışmaktadır. Ama ayrıcalıklı bir azınlığın hizmetindeki polisiye bir aygıt dolayımıyla gerçekleştirildiği zaman "uzlaşmazlık" ve "katılık", demoralizasyon ve gangsterlik kaynağına dönüşür. Bolşeviklerin devrimci kahramanlıkları ile termidorcuların bürokratik hayasızlıklarını özdeşleştiren beylere sadece hor görüyle bakabiliriz.

Son dönemin dramatik olaylarına karşın, sıradan filistenler bugün bile, bolşevizm (Troçkizm) ile Stalinizm arasındaki mücadelenin, kişisel ihtirasların bir çatışması ya da en iyi durumda, bolşevizmin iki "nüansı" arasındaki mücadele olarak görmeyi sürdürmektedirler. Amerikan sosyalist partisinin lideri Norman Thomas bu bakış açısının en açık ifadesini sunmaktadır; Thomas şöyle yazmaktadır: "Stalin yerine Troçki kazansaydı(!) Rusya'da entrikaların, komploların, ve korku iktidarının son bulacağına inanmak için pek fazla neden yoktur" (Socialist Review, Eylül 1937, s.6). Ve bu adam kendisini Marksist sanıyor! Aynı temele dayanarak şunu da söyleyebiliriz: "Roma'daki Papalık tahtına XI. Pier yerine I.Norman getirilseydi, Katolik Kilisesinin sosyalizmin bir kalesine dönüşeceğine inanmak için pek fazla neden yoktur." Thomas sorunun Stalin ve Troçki arasında bir maç değil, bürokrasi ile proletarya arasındaki bir antagonizma olduğunu anlamıyor. Kuşkusuz, SSCB'de yönetici tabaka, bir yandan açık bir iç savaş (kanlı temizlik hareketleri, hoşnutsuzluk gösterenlerin katledilmesi) yoluyla toplumsal rejim değişikliğine hazırlanırken, bir yandan da, devrimin tümüyle yok edilemeyen mirasına bugün hala ayak uydurmak zorundadır. Ama İspanya'da Stalinist klik daha şimdiden sosyalizme karşı burjuva düzenin kalesi olarak ortaya çıkmaktadır. Bonapartist bürokrasiye karşı mücadele, gözlerimizin önünde, sınıf mücadelesine dönüşmektedir; söz konusu olan iki farklı dünya, iki program, iki ahlaktır. Eğer Thomas, ezenlerin aşağılık kastı karşısında sosyalist proletaryanın kazanacağı zaferin sovyet rejimini politik ve ahlaki bakımdan yenilemeyeceğini düşyünüyorsa, bu ancak onun, bütün sakınganlığına, bocalamalarına ve dindarca iç çekmelerine karşın, devrimci işçilerden çok Stalinist bürokrasiye yakın olduğunu gösterir. "Bolşevik ahlaksızlığı" ifşa eden diğer muhbirler gibi Thomas da devrimci ahlağa ulaşamamıştır.

Bolşevizmin Gelenekleri ve Dördüncü Enternasyonal

Marksizme bolşevizmi yadsıyarak dönmek isteyen "solcular" her şeyi, genellikle birbirinden kopuk ve her derde deva bir kaç formüle indirgerler: eski sendikaları boykot etmek, parlamentoyu boykot etmek, "gerçek" sovyetleri yaratmak. Bütün bunlar, savaş sonrası ilk günlerin ateşli ortamında, son derece derin düşünceler gibi görünebilirlerdi. Ama yaşanan deneyimin ışığında, bu "çocukluk hastalıkları" artık tüm çekiciliklerini yitirdiler. Hollandalı Gorter ve Pannekoek, Alman "Spartakistler" ve İtalyan Bardiacılar bolşevizmden bağımsızlıklarını, yalnızca onun özelliklerinden birini yapay bir biçimde abartıp, diğerlerinin karşısına çıkartarak göstermişlerdir. Bu "solcu" eğilimlerden geriye, ne pratikte ne de teoride hiçbir şey kalmadı: Bu, çağımızda marksizmin tek biçiminin bolşevizm olduğunu gösteren dolaylı ama önemli bir kanıttır. Bolşevik parti üstün bir cesaret ve politik gerçekçilik bileşimini yaşam içinde göstermiştir. Tarihte ilk kez, öncü ile sınıf arasında zaferi sağlayabilecek tek ilişki biçimini kurmuştur. Proletarya ile ezilen köy ve kent küçük burjuva kitlelerinin birliğinin, ancak geleneksel küçük burjuva partilerin politik altüst oluşuyla sağlanabileceğini deneyle göstermiştir. Bolşevik parti, silahlı ayaklanmanın ve iktidarın ele geçirilmesinin nasıl gerçekleşebileceğini bütün dünyaya göstermiştir. Parti diktatörlüğünün karşısına bir sovyetler soyutlamasıyla çıkanlar, sovyetlerin ancak bolşeviklerin yönetimi sayesinde reformizmin batağından çıkıp proletaryanın devlet biçimi haline gelebildiğini anlamalıdırlar. İç savaş sırasında Bolşevik Parti, askerlik sanatı ile Marksist politikanın doğru bir bileşimini gerçekleştirmiştir. Stalinist bürokrasi yeni toplumun ekonomik temellerini yıkmayı başarsa bile, Bolşevik Parti yönetiminde gerçekleştirilen planlı ekonomik deneyimi tüm insanlık için önemli bir ders olarak sonsuza dek tarihe geçecektir. Yalnızca yedikleri darbelerden ürktükleri için tarihsel sürece sırt çeviren sekterler bunu görmemeyi başarabilir.

Hepsi bu kadar değil. Bolşevik Parti bu devasa boyutlardaki "pratik" işi gerçekleştirebildiyse, bunun tek nedeni attığı her adımın teori tarafından aydınlatılmış olmasıdır. Söz konusu teoriyi bolşevizm yaratmadı; bu, Marksizm tarafından taşınan teoriydi. Ama Marksizm yan gelip yatmanın değil, hareketin teorisidir. Yalnızca devasa bir tarihsel ölçekte gerçekleşşen eylemler teorinin kendisini zenginleştirebilir. Savaşlar ve devrimler çağı olarak emperyalizm; çürüyen kapitalizm çağında burjuva demokrasisi, genel grev ile ayaklanma arasındaki ilişki, proleter devrimi çağında, partinin, sovyetlerin ve sendikaların rolü; sovyet devleti teorisi; geçiş ekonomisi; kapitalizmin çöküş çağında faşizm ve Bonapartizm; ve nihayet, bizzat Bolşevik partinin ve sovyet devletinin yozlaşma koşulları gibi konulardaki çözümlemeleriyle, bolşevizm Marksizme değerli bir katkıda bulunmuştur. Bolşevizmin vardığı

sonuçlara ve genellemelere hiç değilse temel bir katkıda bulunan bir başka eğilim gösterin! Vandervelde, de Brockéere, Hilferding, Otto Bauer, Léon Blum, Ziromski ve söz etmeye bile gerek yok Atlee ile Norman Thomas, teorik ve politik yaşamlarını geçmişin yıpranmış kalıntılarına dayanarak sürdürmektedirler.

Komintern'in yozlaşması en çarpıcı ifadesini, teorik bakımdan II.Enternasyonal'in düzeyine düşmüş olmasında bulur. Her türden ara gruplar (İngiltere'de Independent Labour Party, İspanya'da POUM ve benzerleri), Marx'tan ve Lenin'den topladıkları kırıntıları, her hafta yeniden, o anki gereksinimlerine uydururlar. İşçiler bu kişilerden hiçbir şey öğrenemeyecekler.

Yalnızca IV. Enternasyonal'in kurucuları, Marx'ın ve Lenin'in geleneklerine sahip çıkarak, teoriye yönelik ciddi bir tavır geliştirmişlerdir. Ekim devriminden 20 yıl sonra, devrimcilerin yeniden, mütevazi propaganda hazırlığı mevzilerine geri dönmek zorunda kalmalarına varsın filistenler gülsün. Başka sorunlarda olduğu gibi bu sorun karşısında da büyük sermaye, kendilerini "sosyalist" ya da "komünist" sayan küçük burjuva filistenlerden daha kavrayışlıdır: IV. Enternasyonal sorununun dünya basını sütunlarından hiç eksik olmaması boşuna değildir. Devrimci bir yönetime duyulan yakıcı tarihsel gereksinim IV. Enternasyonal'in gelecekteki başarılarının en önemli güvencesi, tarihin geniş yolunun dışında kalmayarak, organik bir biçimde bolşevizmden türemiş olmasındadır.

Notlar

1. Bu düşüncenin tipik temsilcilerinden biri de, Stalin üzerine bir kitabı olan Fransız yazar Boris Souvarine'dir. Souvarine'in yapıtı, içerdiği malzeme ve belgeler açısından titiz bir araştırmanın ürünüdür. Ne var ki yazarın tarih felsefesi şaşırtıcı biçimde kabadır. Yazar sonradan ortaya çıkan bütün tarihsel talihsizlikleri açıklamak için bolşevizmin benimsediği içsel kusurları araştırır. Yazar için, tarihsel sürecin gerçek koşullarının bolşevizm üzerindeki etki i diye bir şey yoktur. "Ortam" teorisini geliştiren M.Taine bile, Marx'a Souvarine'den daha yakındır.

29 Ağustos 1937

GELENEK'in Marksizmi : Stalinist Bir Sürekli Devrim Teorisi

Sungur Savran

Türkiye solunun belirli çevrelerini son dönemde ciddi biçimde uğraştıran bir akım var: devrimci Marksizm.

Troçki'nin ve Troçkizmin adlarında cisimleşen ve Marx'dan Lenin'e devrimci Marksizmin teori ve pratiğinin ileri bir sentezi niteliğini taşıyan bu akım, Türkiye solunun Stalinist hareketler ailesinin farklı odaklarından sürekli bir eleştiriye maruz kaldı son bir iki yıl içinde. Ama sadece soy Stalinistler ile de sınırlı değil bu "ilgi": Sabık Maoculardan merkezcilere, küçük burjuva solcularından devrimci eğilimdeki akımlara kadar birçok çevre, nedenlerini açıklamaktan kaçınmaya özen göstererek, oklarını Troçkizme yönelttiler çeşitli yayınlarda.[1] Bu ilginin nedenlerinin açıklanmaması çok da şaşırtıcı değil: Bu akımların çoğunluğu Troçkizmin Türkiye solunun gündemine gerçek bir anlamda girmiş olmasından rahatsızlar çünkü. Solun 12 Eylül'le perçinlenen yenilgisinin açtığı muhasebe ve özeleştiri çığrının uluslararası planda devrimci Marksizmin gerçek sesi olan Troçkizme ilgiyi yoğunlaştırması karşısındaki huzursuzluğun açık bir ifadesi bu eleştiriler.

Troçkizme yönelen bu eleştiri dalgasının içinde *Gelenek* kitap dizisinin özel bir yeri var. İki nedenden kaynaklanıyor bu özel konum. Birincisi, öteki yayınlardan farklı olarak, *Gelenek* Troçkizm'e yönelen bu eleştirel ilginin nedenlerini, biraz üstü örtülü biçimde de olsa, içtenlikle açıklıyor. Aydın Giritli'nin açıklıkla ifade ettiği gibi *Gelenek*, Troçkizmin 1980'den sonra bir aranış içine giren "devrimci demokratlar" üzerinde etkisinin hissedildiği saptamasını yapıyor.[2] Giritli her ne kadar bu etkinin "fazla abartılmaması" gerektiğini ekliyorsa da, başka yerlerde *Gelenek*, Stalinist solun "devrimci demokrat" olarak adlandırılan kesim üzerinde bu tür etkilere kayıtsız kalmasının "büyük bir yanlış"

olacağını belirtmekle sorunun boyutlarının aslında ciddi olduğunu itiraf etmiş oluyor.[3]

Gelenek'in özel konumunun ikinci nedeni daha da önemli: Stalinist bir gelenekten gelmesine ve büyük ölçüde bu akımın özelliklerini sürdürmesine rağmen Troçkizm karşısında ikircikli bir konuma sahip olması. Gelenek, kökeninde yatan ve hâlâ savunduğu geleneğin yadsıdığı, bastırdığı, Troçkist olmakla suçladığı çeşitli görüşleri (aşamacılığın reddi, demokratik devrim yerine sosyalist devrimin savunusu vb.), savunmak bir yana Stalinist solun kendi dışında kalan kesimleriyle tartışmasının odak noktası haline getiriyor. Buna karşılık (ve belki biraz da bundan dolayı) Stalin'in ve Stalinist solun en koyu savunularına, Troçki'ye ve Troçkizme en yoğun eleştirilere girişen de *Gelenek* oluyor.

Bu iki unsur, Troçki'ye, Troçkizm'e ve Türkiye'de bu akıma bağlı kişi ve yayınlara *Gelenek* sayfalarında sürekli olarak yer ayrılmasına yol açıyor. Kimi zaman olumlu referanslar biçiminde, ama çoğu zaman hesaplaşmak, eleştirmek ve kendisini ayırmak için. *Gelenek*'in her sayısında Troçki'nin ya da bir Troçkistin adını görmek mümkün. Birbuçuk yıla yaklaşan yayın hayatı boyunca sayfalarında, tümü ya da bir bölümü Troçkizmin eleştirisine hasredilmiş en az on yazı yayınlanmış. Dizinin 15. kitabı ise bu ilginin en yoğunlaşmış ifadesi: *Gelenek*, Stalinist sol çerçevesinde kendisinin ayırıcı özelliği olarak kabul ettiği "devrim teorisi ve sosyalist devrim" konusunu ele alırken, konuya eğilen beş yazıdan dördü Troçki ile hesaplaşma zorunluluğunu duyuyor. Kısaca söylenirse, *Gelenek* Troçkizm tarafından büyülenmiş gibi görünüyor.

Öyleyse, *Gelenek*'in Troçkizm ile ilişkisini değerlendirmek ve yaslandığı teorinin uzlaşmaz çelişkilerini ortaya koymak gerekli. Türkiye solunda bu konularda bir berraklığın sağlanması, solun bu yeniden bileşme ve harmanlanma döneminde yakıcı bir önem taşıyor. Böyle bir çabayı, sosyalist hareketin tarihine ilişkin bir hesaplaşma gibi yorumlamak son derece yanlış olur. Tek ülkede sosyalizm/dünya devrimi, aşamalı devrim/sürekli devrim, parti diktatörlüğü/proleter demokrasisi vb. konularda geçmişte yapılmış ve günümüzde süregiden tartışmalar, dünya işçi sınıfı ve devrimci hareketinin geleceği açısından yaşamsal yol ayırımlarını temsil ediyor. Bu tartışmalar (ve sosyalist hareketin gündemine daha sonra giren başka konular) aracılığıyla çözüme ulaştırılacak sorun, bütün dünyanın geleceğini belirleyecek önemde: Bu sorun, uluslararası bir proleter devrimci önderliğin hangi temellerde oluşturulacağı ve dünya çapında devrimin bayrağının nasıl taşınacağıyla ilgili.

Bu açıdan bakıldığında, Cemal Hekimoğlu'nun *Gelenek*'in 15. kitabında cevap gerektirdiğini ileri sürdüğü üç sorudan ilkine daha baştan yanıt verilebilir (öteki soruların cevabı için yazının sonunu beklemek gerekiyor).[4] Hekimoğlu, Stalin ile bütün öteki bolşevik önderlerin, en başta da Troçki'nin arasında ortaya çıkan ayırımların Çeka, GPU ve Moskova mahkemeleri tarafından mı "yaratıldığını", yoksa ilkeler temelinde bir kopuş ve ayrışma sürecinin mi sonucu

olduğunu soruyor. Sorunun soruluş tarzı, Troçkistlerin ilkesel kopuşu ve ayrışmayı reddettiği, yaşanan sürecin baskı aygıtlarınca suni biçimde imal edildiğini savunduğu izlenimini bırakıyor. Kesinlikle yanlış bu. Evet, Stalin ile Troçki ve öteki bolşevik önderler arasındaki ayırım, ilkesel bir ayrışmaya tekabül eder: Sovyet bürokrasisi ile Sovyet ve dünya işçi sınıfının, bürokratik yozlaşma ile proleter demokrasisinin, dünya işçi sınıfı hareketinin Sovyet bürokrasisinin çıkarlarına tâbi kılınması ile dünya devriminin yol ayırımı söz konusudur bu kopuşta. Çeka'nın, GPU'nun, Moskova Mahkemelerinin bugün artık Sovyetler Birliği'nde bile mahkum edilen faaliyetleri, bu ayrışmada Stalinist bürokrasinin eski Bolşevik önderliğe karşı terörist yöntemlere başvurmasının ifadesidir sadece. Ayrışmanın nedeni değil.

İşte, dünya sosyalist devriminin gelişmesi sürecinde, günümüze dahi damgasını vuran bu yol ayırımıdır ki, Stalinizm ile onun biricik devrimci Marksist alternatifini sağlayan Troçkizm arasındaki karşıtlığın tartışılmasını, dünya solu için de, Türkiye solu için de bu kadar önemli bir sorun haline getiriyor. Gelenek bu konuya tekrar tekrar eğilmekle ister istemez Türkiye sosyalistlerinin bir kesimini bu tartışmanın içine çekmiş oluyor. *Gelenek*'in soruna yaklaşımının baştan aşağı çelişkilerle örülmüş olduğunu ortaya koymak da, en azından berraklık sağlanması açısından bir görev haline geliyor.

Sürekli devrime evet, Troçki'ye hayır !

Gelenek çevresinin Troçkizmle büyülenmiş olması bir raslantı değil. Dizinin bütün *misyonu*, Troçki'yi ve Troçkizmi neredeyse kendiliğinden ve nesnel biçimde *Gelenek*'in ilgi alanının merkezine yerleştirir. Bu misyon ise, *Gelenek* yazarlarınca gayet açık seçik bir biçimde tanımlanmış durumda: Türkiye'deki "geleneksel" (yan Stalinist) solu "yüz yıllık rehaveti"nden uyandırmak, ona çoktandır yitirdiği radikalliği aşılamak.[5] Bu rehavetin temellerini demokratizm ve reformizm olarak tanımlayan *Gelenek* bütün bunların kaynağını "aşamalı devrim" anlayışına, yani dünyada ve Türkiye'de gündemde olan devrimin demokratik ve sosyalist aşamalara bölünmesine kadar izler. *Gelenek*'in Stalinist solun öteki kesimlerine yönelik eleştirisi işte bu noktada yoğunlaşır: Aşamalı devrim tezi geri bir tezdir, sosyalist mücadelenin önündeki başlıca engeldir. Alternatif olarak savunulan, 15. kitabın altını çizerek ortaya koyduğu gibi sosyalist devrimdir.

İlk bakışta, *Gelenek*'in 1960'lı yılların milli demokratik devrim/sosyalist devrim tartışmasını yeniden canlandırarak tartışmanın ikinci kutbuna sahip çıktığı düşünülebilir. Bunda bir gerçek payı da var: yazarlarının da açıkça belirttiği gibi, Gelenek kendisini 1960'lı yılların Türkiye İşçi Partisi'nin "sosyalist devrim" sloganının mirasçısı sayıyor.[6] Bu doğru olduğu ölçüde Gelenek, Türkiye toplumunun gündeminde olan demokratik görevleri (ulusal sorun, tarım sorunu, demokratik hak ve özgürlükler, anti emperyalist

mücadele vb.) görmezlikten geliyor denebilirdi. Ama hayır! Gelenek yazarları, gelişmiş bir kapitalist toplumdan farklı olarak (orada da kimi demokratik görevler sözkonusu olsa da bunlar toplumsal mücadelede ön planda değildir), Türkiye'de sınıf mücadelesinin *dolaysız* sorunlarının büyük bölümünün demokratik denebilecek talepleri ve görevleri gerektirdiğinin bilincindedir. Amaçları bunu yadsımak değil, *demokratik görevlerin de sosyalist devrim tarafından çözüleceğini* ortaya koymaktır. Bir *Gelenek* yazarının deyişiyle, "sosyalist devrim süreci kendi içinde burjuva demokrat süreçleri de kapsar."[7] Başka bir biçimde ifade edilirse, uzun bir dönemdir gerek dünyada, gerekse Türkiye'de burjuvazi tarihsel olarak devrimci karakterini geri dönülmez biçimde yitirdiğine göre, burjuva devrimi kendi görevlerini *tamamlayamaz*; bu görevlerin tamamlanması da işçi sınıfının iktidarına yani proleter devrimine düşecektir: Giritli'nin kelimeleriyle, "...toplumsal gelişmenin farklı aşamaları işçi sınıfının şahsında *iç içe* girmiştir. Artık işçi sınıfından başka ilerici özne kalmadığına göre, en genel anlamda demokratik görevler de sosyalist hedeflerden bağımsız olarak düşünülemez hale gelmiştir.

Burjuvazinin devrimciliğini yitirmesi, bu yüzden burjuva devriminin demokratik görevleri tamamlayamaması, bu görevlerin ancak proletaryanın iktidarında gerçekleştirilebilir olması, dolayısıyla demokratik ve sosyalist "aşamaların birleşmesi".[9] Bu silsile insana bir şeyler hatırlatıyor gibi. Evet, tam tamına Leon Troçki'nin adıyla tarihe yazılmış olan *sürekli devrim* teorisini tanımlar bu silsile! Demokratik aşama ve görevleri görmezlikten gelmeyen, ama *eşitsiz ve bileşik* gelişme sonucunda, iki aşamanın birleşeceğini ileri süren *sürekli devrim* teorisi. (Demokratik görevlerin belirleyici ağırlığı, bu teorinin geri kapitalist ülkelerde geçerli olduğunu gösterir. Gelişmiş kapitalist ülkelerde ise doğrudan doğruya *sosyalist devrim* sözkonusudur. Bu iki kavramın farklılığı, *Gelenek*'in "sosyalist devrim " demekle birlikte aslında Türkiye ve benzeri ülkeler için *sürekli devrimi savunduğunu* ortaya koyar.)

Gelenek yazarları bu örtüşmenin, daha da öte, bu özdeşliğin farkında değiller mi? Tersine, çok iyi farkındalar. Bunu göstermek için uzun bir alıntı yapmak gerekiyor *Gelenek*'ten:

> "Türkiye'de geleneksel solun çok unsuru, sosyalizm öncesinde, çözüme kavuşturulan her demokratik görevin sosyalizm yönünde bir ileri adım sayılması gerektiğine inanıyor. Trotskiy ise, Radek'in kendisine yönelttiği eleştirilere karşı çıkarken, çok haklı olarak şunları anlatıyor: 'Proletarya (iktidarı), Radek'in düşündüğü gibi, demokratik devrimin tamamlanmasından sonra kurulmaz. Eğer durum böyle olsaydı bu Rusya için imkânsız birşey olurdu, çünkü eğer köylülüğün sorunları bir önceki aşamada çözülecek olsaydı geri bir ülkenin sayıca az proletaryası iktidara gelemezdi. Hayır, tarım devriminin görevlerini çözecek başka hiçbir güç ve yol olmadığından, burjuva devrimi temeli üzerinde proletarya (iktidarı) mümkün ve hatta kaçınılmaz bir hale geldi. Ama, demokratik devrimin gelişerek sosyalist devrime dönüşmesi olasılığını açan da bundan başka birşey değildir zaten. (Sürekli Devrim, Köz Y., İst. 1976, s.76)."[10]

Troçki'nin bu konuda çok haklı olduğunu söylemek, sürekli devrim teorisini benimsemek demektir. Yazarların bu paragrafı, bu pasajın "Trotskiy düşüncesinin bütününü ve bugününü" bağlamadığı iddiasıyla sona erdirerek kendilerini Troçki'den ayırma girişimleri de nafile bir çaba oluyor bu durumda. Bu pasaj, sürekli devrim teorisinin yüreğini anlatıyor. Bu teori ise "Trotskiy düşüncesi"nin elbette "bütünü" değildir ama *tanımlayıcı öğelerinden biridir.* "Bugününü" bağlamadığı ise, söyleyebilecek başka bir şey yok, tümüyle yanlış.

Öyleyse *Gelenek* Troçkist sürekli devrim teorisine angaje olmuştur. Bu durumda, teorinin özünü kabul edip adını reddetmenin, Stalinist solun öteki kesimlerinden yağacak Troçkizm suçlamalarından kurtulmak için beceriksiz bir manevra olduğu kuşku götürmez. Yine de *Gelenek* yazarlarının sürekli devrimin *programını* kabul edip *adını* reddetmek için gösterdikleri gerekçeler üzerinde durmak, bu çevrenin çelişkilerini birer birer açmak açısından yararlı olacak. Bu gerekçeler arasında sürekli devrim formülünün "iktidarsızlığı" anlattığı türünden boş (ve *Gelenek* yazarlarına yakışmayan) edebiyatı bir kenara bırakıyorum.[11]

Troçki'nin Ekim devrimine "sırt çevirdiği" ve "ihanet" ettiği türünden tarihsel gerçeklere tümüyle aykırı yargıları da hiç ciddiye almıyorum.[12] "Ekim devriminin ülkesinde yenik düşmüş bir formül olmasını", bu formülü yadsımak için yeterli görme türünden bir gerekçeyi ise,[13] tam da *Gelenek*'in ufkunun kapalı olduğu noktanın iyi bir belirtisi olarak kabul ediyorum: Giritli bu yargısıyla, *Gelenek*'in savunduğu devrim programının Stalin'in hakimiyetine giren Sovyetler Birliği'nde yenildiğini söylüyor. O zaman durup şunu sormalıydı: Stalinist önderlik, *doğru devrimci programı yenilgiye uğrattığına göre,* neyi temsil ediyordu?

Biz bunları bırakıp *Gelenek*'in, sürekli devrimi (adıyla olmasa da) kabul ettiği halde Troçki'yi dışlama çabasına getirdiği esas gerekçelere göz atalım. Bu gerekçelerin önemli bölümü, Troçki'nin başka konularda yanılmış olduğu iddiasına dayanır: Tek ülkede sosyalizmin reddi ve dünya devriminin savunusu, parti sorunu, bütün bunların temeli olarak eşitsiz gelişme yasasını kavrayamaması, Troçki'nin düşüncesinin sistematik yanlışlığını gösterir. Bu gerekçeler dizisine, Hikmet Seçkinoğlu 15. kitaptaki yazısında yeni bir tez katmıştır: Lenin 1917'den önce de aşamalı devrimi savunmamıştır; dolayısıyla da Şubat devriminden sonra sürekli devrim konusunda Troçki'ye yaklaşması söz konusu değildir. Yani Lenin başından sonuna kadar yeterli bir referans noktasıdır.

Troçki'nin "Yanılgıları"

Bu gerekçeler arasında, Troçki'nin parti sorununda yanılmış olduğu yolundaki iddiayı uzun uzadıya incelemeye hiç gerek yok. Sorun kuşkusuz *Gelenek* yazarlarının ortaya koyduğu biçimden çok daha

karmaşık: Lenin'in kendisinin devrimci partiye, partinin iç işleyişine, kitlelerle ve konseylerle ilişkilerine ilişkin düşünceleri hiçbir değişimden geçmemiş, *Ne Yapmalı*?'da yazılmış bitmiş gibi ele alınamaz. Ama konumuz açısından bunlar ikincil, önemli olan nokta, ne Troçki, ne de Troçkistler tarafından hiçbir zaman gizlenmedi: Troçki'nin 1919'dan itibaren belirtik olarak ifade ettiği gibi, 1917 öncesinde parti konusunda yapılan tartışmada Lenin, işin esası söz konusu olduğunda Troçki'ye karşı haklıydı. Troçki 1917 yılında Bolşevik Parti'ye katılarak, parti konusunda (Bolşevikler ile Menşevikler arasındaki) uzlaştırmacı anlayışını değiştirerek ve 1930'lu yıllarda yeni bir Leninist enternasyonal inşası çabasına girerek, bu konuda eski yanlışını düzelttiğini ve özeleştirisini fiilen yaptığını ortaya koydu. Dolayısıyla, parti sorununun Troçki'nin reddiyesi için kullanılması olanaklı değil. *Gelenek* yazarları, bu konudaki yanılgısının, Troçki'nin eşitsiz gelişmeyi kavrayamamasının bir ürünü olduğunu ileri sürüyorlar ama bu sorunu aşağıda ayrıca tartışacağız.

Asıl belirleyici sorun, Stalin'in "tek ülkede sosyalizm" sözdeteorisine karşı Troçki'nin "dünya devrimi"ni savunmuş olması. *Gelenek* sayfalarında "tek ülkede sosyalizm"i savunmak ve Troçki'nin savunuculuğunu yaptığı dünya devrimi perspektifini reddetmek için üç tür argüman kullanılır: Troçki'nin dünya devrimi kavramının karikatürleştirilmesi; Lenin'in "tek ülkede sosyalizm" anlayışının yandaşı olduğu iddiası; eşitsiz gelişme yasasının tek ülkede sosyalizmi olanaklı kıldığı tezi. Bunları sırasıyla ele alalım.

Bütün bolşeviklerin ve yüzyıl başının öteki devrimci Marksistlerin (örneğin Rosa Luxemburg'un), 1917 öncesinde Rus devrimine bakışlarındaki öteki farklılıklar ne olursa olsun, bir ortak yanları vardı: 1905 ile birlikte gündeme girdiğini kanıtlayan Rus devrimi, Avrupa'nın gelişmiş kapitalist ülkelerindeki toplumsal devrimin ilk kıvılcımını yakabilirdi. *Devrim Rusya'da başlayabilirdi, ama ancak Avrupa'nın ileri ülkelerinde başarılı devrimlerle birleşirse nihai zaferine ulaşabilirdi.* Ekim devrimi Rusya'da bir proleter iktidarının kurulmasını sağladıktan sonra da bu anlayış devam etti. Troçki'nin Avrupa devrimini merkezine alan dünya devrimi anlayışı işte bu enternasyonalist geleneğin bir devamıydı. Ama Lenin'in ölümünden sonra Stalin'in "tek ülkede sosyalizm" sözde teorisini ortaya atışıyla birlikte bu perspektif sorgulanmaya başladı.

İşte bu süreç içindedir ki, devrimci Marksizmin enternasyonalizminin doğal bir uzantısı olan dünya devrimini savunan Troçki'nin görüşleri Stalin ve hizbi tarafından çarpıtıldı. Bu çarpıtmanın yöntemi, Troçki'nin dünya devrimi kavramının bütün ülkelerde *eşzamanlı olarak* ortaya çıkacak bir devrimler dizisini içerdiğinin ileri sürülmesiydi. *Gelenek* yazarları bu konuda işin gerçeğini araştırmaya hiç gerek duymadan Stalinist mirası devralıyorlar ve Troçki'nin dünya devrimi kavramının bu Stalinist karikatürüne saldırmayı uygun görüyorlar.[14] Oysa Troçki bu tür bir eşzamanlılığı hiçbir zaman savunmadı; üstelik tam tersini de açık açık ifade ediyor:[15]

Bir kez bu karikatürden kurtulduğumuzda elimizde sadece Marksist "dünya devrimi" (ya da anlamlama gelmek üzere "dünya sosyalist devrimi") kavramı kalır. Bu ise hiçbir şekilde Troçki'ye özgü değildir. *Gelenek* yazarlarının da kabul ettiği gibi,[16] dünya devrimi herşeyden önce Marx ve Engels'in sosyalizm anlayışlarının bir temel taşıdır: Manifesto'da açıkça belirtildiği gibi "öz olarak değil ama biçim olarak" mücadele başlangıçta ulusal çapta bir mücadele olsa bile, "hiç olmazsa uygar ülkelerin birleşik eylemi, proletaryanın kurtuluşunun ilk koşullarından biridir."[17] Sosyalizmin kuruluşunun tamamlanmasının tek ülkede mümkün olmayacağı, bunun için zaman içine yayılsa da birçok ülkede devrimlerin gerekli olduğu, kısacası dünya devriminin gerekliliği bundan daha açık biçimde ifade edilemezdi. Troçki'nin dünya devrimi anlayışını reddetmenin bedeli, Marx ve Engels'in bu konudaki düşüncelerini de yadsımak anlamına geliyor yani.

Troçki'nin sosyalizmin kuruluşu için dünya devriminin gerekliliği konusundaki görüşünde Marx'ın ve Engels'in sadık bir öğrencisi olduğu anlaşılmış olmalı. Sıra Lenin'in bu konudaki düşüncesinde. *Gelenek* yazarlarının Stalin'in "tek ülkede sosyalizm" sözdeteorisini savunmak üzere Lenin'i de bu görüşe bağlamaya çalıştıklarını az önce belirtmiştim. Kanıtlanması elbette olanaksız olan böyle bir iddiaya dayanak olarak Giritli (Stalinist geleneğin içinde) bula bula Lenin'in 1915'de kaleme alınmış bir yazısından bir alıntı buluyor. Bu alıntıda Lenin eşitsiz gelişme dolayısıyla, "sosyalizmin zaferinin başlangıçta az sayıda kapitalist ülkede ya da hatta, yalnız başına alınmış tek bir kapitalist ülkede mümkün" olduğunu belirtiyor.[18] İlk bakışta alıntı gerçekten "tek ülkede sosyalizm" anlayışını savunur izlenimini yaratabilir. Ama herşey Lenin'in "sosyalizmin zaferi" kavramını burada ne anlama kullandığına bağlı. Eğer bu kavram (Stalin'in teorisinde ileri sürüldüğü gibi) tek bir ülkede sosyalizmin bütünsel ve nihai kuruluşunun *tamamlanabileceği* anlamında kullanılmışsa, Lenin, hiç olmazsa bu erken aşamada, "tek ülkede sosyalizm"i olanaklı görüyor demektir. Ama eğer kavram sosyalist *mücadelenin* zaferi, yani devrimin gerçekleşmesi ve inşa sürecinin *başlaması* anlamında kullanılıyorsa, o zaman bunun "tek ülkede sosyalizm" ile hiçbir ilgisi yoktur; Lenin devrimin önce tek bir ülkede gerçekleşmesi ve bir süre yalnız kalması gibi, Troçki'nin görüşleriyle de tümüyle tutarlı bir olasılıktan söz ediyor demektir. Alıntının bulunduğu paragrafın geri kalan bölümü, özellikle de var olan işçi devletinin öteki ülkelerde devrimi *kışkırtması* gerekliliğine ilişkin olarak söylenenler, Lenin'in kavramı bu ikinci anlamda kullandığını gösteriyor.[19]

Öte yandan, Ekim devrimi öncesindeki erken görüşleri bir yana, devrim sonrasındaki bütün faaliyeti ve yazıları, Lenin'in yaşamının sonuna kadar sosyalizmin kuruluşunun ancak bir dünya sistemi ölçeğinde başarılabileceği kanısında olduğunu gösteriyor. Devrimin ilk yıllarındaki yaklaşımını bir yana bırakalım. 1920'de Alman devriminin geri çekilişinden sonra dahi, Lenin Rus devriminin geleceğini Avrupa devrimine bağlamayı sürdürür. En son önemli yazısı olan *Az Olsun, Öz Olsun'da* (1923 Martında yayınlanmıştır)

dahi Lenin hala aynı düşüncededir. Yazıdaki temel sorusu (iki kez tekrarlar bunu) şudur: "küçük ve çok küçük köylü üretimimizle ve halihazırdaki yıkım durumumuzla, Batı Avrupa'nin kapitalist ülkeleri sosyalizme doğru gelişmelerini (devrimlerini S.S.) gerçekleştirene kadar dayanabilecek miyiz:" Lenin için bu sorunun cevabı "kolay değil" olmakta: "Avantajımız, diye ekliyor, bütün dünyanın, *dünya sosyalist devrimiyle* sonuçlanması gereken bir harekete giriyor olması."[20] Bu son cümle tüyler ürpertici! Yoksa Lenin eşitsiz gelişme yasasını unuttu mu ki, "bütün dünya"dan ve "dünya sosyalist devrimi"nden söz ediyor? 1923'ün Lenin'i Troçkist miydi yoksa? Hayır, cevap çok daha basit: hem Lenin, hem Troçki, başka konularda olduğu gibi bu konuda da Marx'ın öğrencileriydi.

Sosyalizmi sadece Rusya sınırları içinde düşünmemek bu dönemde ne Lenin'e, ne de Troçki'ye özgüydü. III.Enternasyonal'in resmi tavrı da sosyalizmin kuruluşunun ancak uluslararası düzeyde tamamlanabileceğiydi. Lenin'in yaşam süresinde toplanan son kongresinde (4.Kongre) III.Enternasyonal tek ülkede sosyalizmi yadsıyan ve dünya devrimi perspektifini savunan bir karar kabul ediyordu :

> Dördüncü Dünya Kongresi, bütünülkelerin proleterlerine, proleter devriminin hiçbir zaman tek bir ülkede bütünüyle zafere ulaşamayacağını hatırlatır; proleter devrimi, uluslararası alanda, dünya devrimi olarak zafere ulaşmak zorundadır.[21]

Daha açik olabilir mi? Bu metnin bir avantajı da, "zafer" kavramının kullanılmış olması. Lenin'in Giritli tarafından kullanılan 1915 metninde kullandığı kavramın aynısı burada da mevcut; ama açıkça Giritli'nin Lenin'e söyletmek istediğinin tersini söylüyor bu metin. Üç olasılık var: Ya Lenin Kongre kararına muhalifti (Lenin'in 1923 yazısı aksini kanıtlıyor); ya Lenin 1915'ten 1923'e fikir değiştirmişti (böyle düşünmek için hiçbir tarihsel veri yok); ya da Giritli 1915 metnini yanlış yorumluyor (böyle düşünmek için çok neden var!). Ama her üç olasılıkta da *Lenin'in 1923 yılında dünya devrimini savunduğu gün gibi ortada !*

Geriye sadece Troçki'nin eşitsiz gelişme yasasını anlamadığına ilişkin iddia kalıyor. Bu noktayı tartışmadan önce, söz konusu iddianın hiçbir orijinalitesi olmadığını, "tek ülkede sosyalizm" revizyonizmini savunmak üzere ilk kez Stalin'in kendisi tarafından ortaya atılmış olduğunu hatırlatayım. Ayrıca, böyle bir iddianın kolay kolay insan havsalasına sığmayacağını da belirteyim. undan dolayı: 20. yüzyıl başı Marksistleri arasında eşitsiz gelişmeyi Lenin ile birlikte Troçki kadar iyi kavrayan bir üçüncü Marksist bulmak çok güçtür.[22] Eşitsiz (ve bileşik) gelişme Troçki'nin düşüncesinin *ayırt edici yanı*, Rus devriminin demokratik ve sosyalist aşamaları birleştireceğini kavrayan tek Marksist olmasıdır. Bu göz kamaştırıcı sonuca Troçki doğrudan doğruya eşitsiz (ve bileşik) gelişme yasasından hareketle varmıştır.

Aslında, bu kadarını, tümüyle olmasa bile, Gelenek yazarları da kabul ediyor. İddia, Troçki'nin devrim sonrasında eşitsiz gelişme yasasını terkettiğidir: Bunun temelinde yatan ise, eşitsiz gelişmenin

tek ülkede sosyalizmin kuruluşunu olanaklı hale getirdiğini görememesidir.[23]

Bu iddiayı değerlendirebilmek için Marx'dan Engels'e, Lenin'den Troçki'ye bütün devrimci Marksistlerin tek ülkede sosyalizmin kuruluşunun nihai zaferini *neden* olanaksız gördüğü noktasına kısaca değinmek gerekiyor. Giritli'nin sandığının aksine klasik Marksizmde bir "dünya devrimi *modeli*"nden söz edilemez çünkü "model"ler, başka "model"lerin olanaklı olduğunu gösterir. Marksizm için dünya devrimi bir model değil bir zorunluluktur. Bunun nedeni ise oldukça basittir: Kapitalist üretim tarzı, kendi hareketi içinde insanlığın üretici güçlerini baş döndürücü bir hızla geliştirirken, verilmiş bütün yerel ve ulusal sınırlar bu gelişmenin önünde birer ayak bağı haline gelir. Sermayenin hareket yasalarında içkin olan (ve Marx'ın açıklıkla saptadığı [24]) bu eğilim, emperyalizm çağında somut bir gerçeklik haline gelir: Artık üretici güçlerin daha ileri gelişmesi ancak uluslararası düzeyde olanaklıdır. Sosyalizm, kapitalizmden daha yüksek bir toplumsal örgütlenme evresi olduğuna ve dolayısıyla daha yüksek bir üretici güçler bütününe tekabül ettiğine göre, *kapitalizmin* uluslararasılaştığı bir çağda sosyalizm ulusal olamaz. Buna eklenebilecek birçok siyasal ve ideolojik etken vardır ama "tek ülkede sosyalizm" sırf bu *nesnel* neden dolayısıyla bile olanaksızdır.

Şimdi dikkat edilsin: Eğer bu usyürütme doğruysa, eşitsiz gelişme yasası uyarınca tek ülkenin kendi başına sosyalizmin kuruluşunu tamamlayabileceği iddiası, bir üretim ilişkileri bütününün, bir sosyo ekonomik formasyonun, ancak belirli üretici güçler temelinde kurulabileceği yolundaki temel tarihsel maddeci teze aykırı düşer. Eşitsiz gelişme yasası burada klasik Marksizmdeki anlamını yitirir, her tür maddi zorunluluktan "özgürleşmiş", tarihin yasalarını "ilga etmiş" bir sihirli anahtar haline gelir. *Gelenek* yazarları Troçki'nin bu karikatürleşmiş yasayı anlayamadığını ileri sürüyorlar. Anlayamamıştır çünkü iyi bir Marksist olarak Troçki herşeyden önce maddeci düşünceye bağlıdır. Ayrıca, Marx'ın ve Engels'in de, 19. yüzyıl Marksizminin de bu çarpıtılmış biçimiyle yasayı bütünüyle ortaya koyamamış olduğunu savunuyorlar. Bu "onuru" Lenin'e veriyorlar. Ama biraz önce gördük: Lenin "tek ülkede sosyalizm"i değil, dünya devrimini savunuyordu. Öyleyse kaçınılmaz sonucu çıkaralım: Bu eşitsiz gelişme yasasının mucidi, aynen "tek ülkede sosyalizm" sözde teorisinde olduğu gibi, Stalin'dir. Stalin'in muhaliflerinin içi sızlamamalı: Eşitsiz gelişme yasasının bu karikatürünün, bu idealist versiyonunun keşfedilmesinin onuru Stalin'e düşüyor !

Stalin'in ve izleyicilerinin kafasındaki fantastik düşünceler böyle olabilir. Gerçek dünyada, sosyalizmin nihai kuruluşunun kapitalizmden daha yüksek, dolayısıyla da zorunlu olarak uluslararası çapta gelişen bir üretici güçler düzeyi gerektirdiği Sovyetler Birliği'nin tüm tarihi boyunca, görmek isteyen herkese kendini göstermiştir. Ama bugün Gorbaçov önderliğindeki Sovyetler Birliği Komünist Partisi'nin (SBKP) Sovyet toplumunu soktuğu yeni viraj, temelde "tek ülkede sosyalizm"in çelişkilerinin şiddetli biçimde pat-

lak verişinin ürünü olduğu için sorun çok daha net olarak görülebiliyor. 25 Ekim devriminden 70 yıl sonra Sovyetler Birliği'nin üretici güçleri emperyalist dünyanın kat kat gerisindedir. Saklanamayacak (ve Sovyet yönetiminin de saklamadığı) bu somut durum karşısında, Giritli'nin "eşitsiz gelişme yasasının içerdiği sıçrama, *kapitalizmin üretici güçlerinin aşılması anlamına geliyor*" yargısı,[26] idealizmin ancak gerçeklere göz kapatmakla yaşamını sürdürebileceğinin yeni bir kanıtı olsa gerek. Tarih idealist "yasalar" konusunda acımasızdır: Bunlar bir süre efsaneler halinde yaşayabilseler bile, eninde sonunda gerçeğin ve pratiğin ağırlığı altında, "eşitsiz" biçimde de olsa, yıkılıp gitmeye mahkumdur.

Bu konuya son vermeden önce şunu da belirteyim: burada söylenen, devrim sonrasında proleter iktidarının elini kolunu bağlayıp başka ülkelerdeki devrimleri beklemesi gerektiği değildir. Bu iktidar bir yandan dünya devrimini geliştirmek için enternasyonalist bir politika güderken, bir yandan da sosyalist bir ekonominin inşasına giden yolda ilk adımları atmaya başlayacaktır kuşkusuz. Burada söylenen, bu inşanın tek ülkede hiçbir zaman *tamamlanamayacağıdır*. "Tek ülkede sosyalizm" teorisi tam da bunu (bütünsel sosyalizmin kurulabileceğini) savunur. Tartışılan budur.

İKDDD: Aşama mı ?

Gelenek dizisinin 15. kitabında Hikmet Seçkinoğlu yeni bir "katkı" yapıyor. 1917 Mart-Nisan aylarında Lenin'in eski konumundan koparak Troçki'nin sürekli devrim perspektifine paralel bir konum içine girdiğini yadsımak için, Lenin'in 1917 öncesinde savunduğu görüşlerin ve bunlardan türettiği "proletaryanın ve köylülüğün devrimci demokratik diktatörlüğü" iktidar formülünün (Seçkinoğlu'nun yazısında İKDDD) aşamacı bir perspektife sahip *olmadığını* ileri sürüyor. Bu iddiaya dayanak yapılan gözlemleri burada uzun uzadıya tartışmaya ne gerek var, ne de yer. Bunların hiçbiri böyle bir iddianın kanıtları olarak kullanılmaya elverişli değil. Ama daha önemlisi Seçkinoğlu'nun bu "katkı"sının *Gelenek* dizisinde öteki yazarların yazdıklarıyla keskin biçimde çelişmesi. Bu konuda sözü *Gelenek* yazarlarına bırakıyorum:

> "Trotskiy, Menşevik ve Bolşeviklerin paylaştıkları 'aşamalı devrimciliğin' dışına taşıyor, proleter devrimi ve burjuvazi in devrimciliğini yitirmiş olduğu görüşleri üzerine sürekli devrimi formüle ediyordu. [27] Veya: "Nisan Tezleri (1917)... adeta bir 'sil baştan'ı içerecekti... Aşamalı anlayış, demokratik devrim programını aşılmış sayan Tezler ile şiddetle terkedildi." [28] Ya da "'Proletarya ve köylülüğün devrimci demokratik diktatörlüğü' burjuvazinin siyasal devrimciliği ile iktisadi gelişmesi arasındaki eşitsizlikte temellenir. 1917'ye Nisan Tezleri'ne dek, bu tez aşamalı devrimle bir ucundan 19. yy modellerine bağımlı olarak varolabildi. Aşamalı perspektif, devrimin arifesinde terkedildi."[29]

Gelenek yazarları böyle diyor. Gerçek de bu: Lenin, 1917 Martı'na (*Uzaktan Mektuplar*'a) ve ardından *Nisan Tezleri*'ne kadar Rus devriminin karakterini burjuva demokratik olarak nitelemiş ve sosyalist aşamayı bu ilk aşamanın tamamlanmasından sonraya bırakmıştı. Bu yüzdendir ki, Mart-Nisan 1917'de Lenin'in proleter devrim mücadelesini gündeme getirmesi, Bolşevik Partisi'nin içinde güçlü bir muhalefetle karşılaşacak, bazıları bu düşünceleri "bir delinin sayıklamaları" olarak niteleyecek kadar ileri gidecekti. Neredeyse bütün öteki Bolşevik önderleri (ve tabii Stalin'i) karşısında bulan Lenin'in, tepki göstermemesi düşünülemez. Ama Seçkinoğlu, bütün Gelenek çevresinin mahkum ettiği aşamalı devrim düşüncesini savunmak istermişcesine "Lenin eski bolşeviklere gülmüyor" diyor. Lenin'in *Nisan Tezleri*'nde yazdığı şu satırlar "gülmek"ten başka ne ki :

> Bugün sadece "proletaryanın ve köylülüğün devrimci-demokratik diktatörlüğü"nden sözeden kişi hayatın gerisinde kalmış demektir ve bu nedenle de pratikte küçük burjuvazinin safına geçmiştir: bu kişi, "Bolşevizm"in devrim öncesi antika müzesine denebilirse "Eski Bolşevikler" müzesine kaldırılmalıdır. [30]

Uzun lafın kısası: Seçkinoğlu'nun Lenin'i Lenin'den kurtarma çabası boşuna. Lenin, 1917 öncesinde aşamalı bir perspektife sahipti. Bu, Lenin'in "eski bolşevik" dönemiydi. 1917 Mart-Nisan'ında Lenin, büyük bir sıçramayla eski kalıpları kırarak II.Enternasyonal Marksizminden koptu ve sürekli devrim perspektifine paralel bir konum benimsedi. Lenin'in daha baştan aşamacılığı reddettiği imasıyla ("İKDDD bir savaş organıdır") bu gerçeğin üstü örtülemez. Örtülmesi de ancak aşamacılığın eline oynamak anlamına gelir: Lenin'in bu alanda iki ayrı dönemi olduğu gerçeğinin üstünü örterek, aşamacıların Lenin'in 1917 öncesi eylem ve teorisine referansla güç kazanması sonucunu doğurur.

Gelenek yazarlarının sürekli devrim programını kabul etmekle birlikte Troçki'yi reddetmekte ısrar edişlerinin gerekçelerinin çürüklüğünü görmüş bulunuyoruz. Gerçekte, dünya sistemini kavrayış ile sürekli devrim programı arasında tam bir karşılıklılık ilişkisi mevcuttur. Troçki'nin düşünce sisteminin (emperyalizmin tahlilinden ve 1917'den sonra Lenin'in düşünce sisteminin de) yapı taşlarından biri olan geri ülkelerde demokratik devrimin sosyalist devrime dönüşmesi unsuru, bu sistemin öteki öğeleri reddedilerek savunulamaz. Öyleyse şöyle bir sonuca varıyoruz: *Gelenek* "sürekli devrime evet, Troçki'ye hayır!" demekle *çelişik* bir konuma düşüyor. Bu çelişkinin teoride ve pratikte bir çözümü mutlaka bulunmalıdır ve bulunacaktır.

"Tek Ülkede Sosyalizm"e Evet, Sonuçlarına Hayır !

1920'li yılların ortalarından itibaren bolşevik parti içinde ortaya çıkan tartışmaların, özel olarak da "tek ülkede sosyalizm" ile "dünya devrimi" stratejilerinin karşı karşıya gelişinin anlamı solda genelhlikle kavranamıyor. Bunun ey iyi ifadesi Troçki'nin yandaşlarının sık sık karşılaştığı şu soru "Peki, tek ülkede sosyalizm olanaksızdı, ama ne yapılmalıydı? Başka ülkelerde devrim olmadı. Öyleyse tek yoldu Stalin'inki. Başka ne yapılabilirdi ki?" Soruyu böyle koymak, sorunu baştan yanlış anlamanın garantisi aslında. Çünkü başka ülkelerde devrimlerin gerçekleşmeyişini, proletaryanın yenilgilerini, dünya komünist hareketinin Stalinist önderliğinin politikasından soyutlayarak sadece *nesnel* etkenlere bağlayan, tarihin özne ile nesnenin diyalektiğinin itişiyle geliştiğini unutan, siyasetin önemini dışlayan, kaba determinist bir bakış açısı hakim bu yaklaşıma. Bu bakış açısında, "tek ülkede sosyalizm" sorunu da kaçınılmaz olarak bir *nesnel olanaklılık* sorununa indirgenir.

Oysa sorun bambaşka biçimde ifade edilmeli. Nesnel olanaklılık, "tek ülkede sosyalizm"in eleştirisinin sadece başlangıç noktası. "Tek ülkede sosyalizm" bir sözdeteoriden yola çıkan bir *politika*, bir *strateji*. Bolşevik partiye III.Enternasyonal'e ve ona bağlı komünist partilere Stalinist önderlik tarafından dayatılan bu politikanın özü, dünya devriminin çıkarlarının önce Sovyetler Birliği'nin, sonra da onun hakim gücü haline gelen bürokrasinin çıkarlarına tabi kılınması. Bu politika yüzündendir ki, Stalinist önderlik, gerek Çin'de, gerekse halk cepheleri döneminin Fransası ve İspanyası'nda gelişmekte olan devrimlerin önünü kesiyor ve proletaryayı burjuvaziye yeniden bağımlı hale getiriyor. Başka bütün örnekler bir yana bırakılsa bile (bu başlı başına bir yazı konusu çünkü), bunlar "tek ülkede sosyalizm" politikasının başka ülkelerde devrimlerin gerçekleşmesinin önünde bir engel olduğunu ortaya koymaya yeter. Bu yüzden de sorun "başka ülkelerde olmadı, dolayısıyla..." biçiminde formüle edilemez. Başka ülkelerde devrim olmamış olması, "tek ülkede sosyalizm" unsurundan *bağımsız* bir etkenmiş gibi ele alınamaz.

Öyleyse şu sonuca varıyoruz: "tek ülkede sosyalizm"in savunusu, bu sözdeteorinin uzantısı olan politikaların savunusunu da içerir zorunlu olarak. Bu politikaların başında da, *aşamalı devrim programı* gelir. Bu program, Stalinist önderliğin kurduğu rejimin ("tek ülkede sosyalizm"in) Sovyetler Birliği'nde konsolidasyonu için dünya burjuvazisinin belirli ulusal kesimleriyle kurduğu ittifakın bir ürünüdür.[31] Bu ittifak dolayısıyla Stalinist önderlik söz konusu ülkelerin (örneğin Fransa ve İspanya'nın) büyük burjuvazilerine toplumsal devrimin desteklenmeyeceği garantisini vermek zorundadır. Proletaryanın güçlerini "demokratik" burjuvaziye bağlayan halk cephesi stratejisi ve benzeri taktikler bu garantinin siyasal biçimidir.[32] Gerek Çin'de, gerekse Fransa ve İspanya'da uygulamaya konan aşamalı devrim programı böylece doğrudan doğruya "tek ülkede sosyalizm"e bağlanır.

Başka bir biçimde söylenirse, "tek ülkede sosyalizm" enternasyonalizmin terkedilmesidir. Bunun en açık ifadesi, Lenin'in

önderliğinde kurulan III.Enternasyonal'in, II.Dünya Savaşı sırasında (1943) Stalin tarafından, "demokratik" emperyalist ülkelerin burjuvazisi ile ittifakında bir ayak bağı haline geldiği için *likide edilmesidir.* [33] Haydi, Hikmet Seçkinoğlu'nun sevdiği terimlerle ifade edelim: "tek ülkede sosyalizm", "akademik" bir sorun değildir; yakıcı biçimde "siyasal" bir sorundur.

Gelenek yazarları işte böyle bir bütünlük ifade eden bir siyasal programdan, bir unsuru, ötekilerin hepsinin kaynağı olan bir unsuru, "tek ülkede sosyalizm"i muhafaza edip, ötekileri, bu ana kaynağın *zorunlu sonuçlarını* reddetmek istiyorlar. Aşamalı devrim "tek ülkede sosyalizm"in sonucuymuş, Stalin'in bolşevizmi menşevikleştirmesinin bir ifadesiymiş, Cemal Hekimoğlu'nun deyişiyle "Çin'de milliyetçilerle yapılan işbirliğinin sonucu binlerce devrimcinin katledilmesi" [34] anlamına geliyormuş zararı yok. Aşamalı devrimi reddeder, sürekli devrimi alırız, ama "geleneğe" sahip çıkarız! Bırakın Stalin'i, günümüzde Gorbaçov emperyalizm ile anlaşabilmek için Nikaragua devrimini yüz üstü bırakmış, petrol sevkiyatını kısıtlayarak Sandinistaları kontralarla aynı masaya oturtacak kadar büyük ödünler vermeye zorlamış, zararı yok yinede Sovyet bürokrasisine sahip çıkarız !

İşte bu çelişki *Gelenek*'in öteki çelişkisinin ters yüzüdür: Sürekli devrime (adıyla olmasa bile içeriğiyle) sahip çıkmak isteyen, Troçki'yi reddedemez, çünkü dünya devrimi programını reddetmiş olur. Bununla tam bir simetri içinde, aşamalı devrimi reddetmek isteyen, Stalin'e sahip çıkamaz, çünkü Sovyet bürokrasisinin dünya devriminin önüne yerleştirdiği bencil ulusal kast çıkarlarının ideolojik ifadesi olan "tek ülkede sosyalizm"i kabul ederek aşamalı devrimin *varlık nedenini* onaylamış olur.

Gelenek bir otomobil almaya gidip satıcıya, "motorunu beğenmedim, bana sadece direksiyonunu ve kaportasını verin" diyen bir alıcıya benziyor. Motor (dünya devrimi) olmadan direksiyonun (sürekli devrim programı) kendisini hiçbir yere götürmeyeceğini anlamıyor. Elinde direksiyonu şimdilik olduğu yerde sayıyor.

Gelenek'in Geleceği

Buraya kadar söylediklerimin ışığında *Gelenek*'in birbiriyle bağdaşması ne teoride, ne de çok daha önemlisi pratik politikada mümkün olmayan unsurları bağrında toplayan bir teoriye bağlanmış olduğunu gösteriyor. Bunun olası sonuçlarına geçmeden önce, bir noktanın altını çizmek istiyorum: Stalinist aşamalı devrim programından kopma konusunda yaptığı olumlu atılıma rağmen, *Gelenek* çevresinin düşüncesi hâlâ kesin biçimde Stalinisttir. Bu, kendini çeşitli biçimlerde ortaya koyuyor. Bir biçimi, Stalin etrafında geliştirilmiş olan efsanelerin büyüsüne kapılan Marksizm dışı bir fetişizmin *Gelenek* sayfalarında yer yer boy göstermesi. Örnekse, Cemal Hekimoğlu, II.Dünya Savaşında Sovyetler

Birliği'nin Nazizmi askeri yenilgiye uğratmasında üç önemli etkenden biri olarak Stalin'in kişiliğini gösteriyor. Tanık olarak da bir Sovyet yazarının yapıtını gösteriyor. Oysa gerçek çok farklı: II.Dünya Savaşını Sovyetler Birliği Stalin'e *rağmen* kazanmıştır. Bu konuda ayrıntıya girmeyeceğim. Hekimoğlu'nun bu sorunu bütün çıplaklığıyla değen devrimci Marksist ve öteki bağımsız kaynakları incelemesini de beklemiyorum. Tanıklarımın hepsi Sovyet vatandaşı. Birincisi, ve en önemlisi, SBKP'nin Genel Sekreterlerinden biri. Kruşçev, 1956'da 20.Kongre'ye sunduğu "gizli" raporun uzunca bir bölümünü Stalin'in savaş öncesinde ve sırasında yaptığı marifetleri açıklamaya ayırıyor. Son derece eğlenceli olan bu bölümü (Hekimoğlu Stalin'in savaş planlarını askeri haritalar üzerinde değil, bir küre üzerinde yaptığını duymuş mu?) okumasını Hekimoğlu'na tavsiye ederim. (Tabii Batı'da yayınlanmış bir çevirisini bulmak koşuluyla. SBKP Genel Sekreteri'nin otuz yıl önce yaptığı bu konuşmayı dünyanın dört bir yanındaki insanlar okuyor, ama Sovyet vatandaşı bu hakka sahip değil! Konuşma Sovyetler Birliği'nde hiçbir zaman basılmamış!)

Öteki tanıklarım da iki Sovyet askeri tarihçisi. Biri Nekriç. Kruşçev döneminde "buzların çözülmesi"nden cesaret alarak, tümüyle SBKP'nin ideolojik çerçevesi içinde kalmakla birlikte, 1941 yılındaki Nazi saldırısı sonucunda Sovyetler Birliği'nin uğradığı ağır kayıplarda Stalin'in sorumluluğunu ortaya koyuyor. Ama 1965-66 döneminde Stalin hayranlığının yeniden canlanmasıyla birlikte yapıtı afaroz ediliyor. Nekriç'in ötesine geçerek, II. Dünya Savaşının bütününde Stalin'in affedilmez yanlışlarını kıyasıya eleştiren General Grigorenko ise sonunda 1969 yılında psikiyatrik "tedavi" ile kendine getiriliyor![35]

Koyu Stalinistliğin bir başka beliriş biçimi, Stalinist cinayetler karşısındaki aldırmazlık. Örnekse, Stalin'in, Ekim devriminin iki büyük önderinden birini, Troçki'yi, paralı bir ajanı eliyle katletmesi konusunda *Gelenek* yazarlarının aldığı tavır tüyler ürpertici. Biri (Giritli), olayı sanki Troçki yatağında eceliyle ölmüş gibi "ve 1940'da Meksika'da noktalanan bir yaşam" diye geçiştirirken,[36] bir başkası onu aratırcasına, Stalin'in Troçki kendisine alternatif olabileceği için "onu *bitirdiğini*" yazabilmesi soğukkanlılığın tarihine geçecek kadar çarpıcı.

Ama hepsinden önemlisi, *Gelenek*'in Stalinizmin Marksizme aşıladığı çarpıtma ve deformasyonlara tümüyle angaje olması. Proleter demokrasisinin reddi, tekseslilığin inatçı bir savunusu, jakobenizme yaklaşım tarzı, Sovyetleri (konseyleri) bile yer yer "ayak bağı" gibi görebilen bir anlayış;[38] bütün bunlar ve başkaları *Gelenek* çevresinin, sürekli devrim programına yönelme çabalarına rağmen Marksizmin uğratıldığı bürokratik deformasyona bağlılığını koruduğunun açık kanıtları.

Bütün bunlar, *Gelenek*'in gelecekte geçirmesi muhtemel evrim konusunda iyimser öngörülerde bulunmayı güçleştiriyor. Stalinizme, devrimci Marksizmin yadsınmasının bu çağdaş biçimine bağlanan bir hareketin tutarlı biçimde devrimci Marksist bir programa

ulaşması olanaksız. Ama öte yandan, *Gelenek*'in var olan konumundaki çelişki de teoride ve pratikte çözülmek zorunda. Sürekli devrim, *Gelenek*'in Stalinizminde önemli bir gedik açıyor. Bu çevre, ya ileri doğru bir atılım yaparak Stalinizmin kalıplarını teker teker kırıp sürekli devrim programıyla gerçekten tutarlı bir konuma ulaşacak; ya da sürekli devrimin yabancı bir organ gibi eklendiği beden, kendi fizyolojisine uymayan bu yabancı unsuru atacak ve *Gelenek* sürekli devrim perspektifini, hiç olmazsa pratik içinde, yitirecek.

Bu aşamada, Cemal Hekimoğlu'nun dizinin 15. kitabında sorduğu ve cevap beklediği öteki soruları yanıtlamanın da önkoşulları oluşmuş durumda. Hekimoğlu, Troçkistlere "sürekli devrim geleneği" söz konusu oldu diye, Stalin ile Troçki'nin adlarının simgelediği kopuş ve ayrışmanın kendisinin "otopsi masasına" yatmasının neden gerekli olduğunu soruyor. Bu yazının bütünü, Hekimoğlu'nun bu sorusunu cevabını vermiş olmalı. Sovyetler Birliği'nde 1920'li yıllarda yaşanan kopuş dünya sosyalist devriminin programı ile Sovyetler Birliği'nde bürokratik yozlaşmanın programı arasında bir kopuştur. Her iki programın da kendine özgü bir mantığı, bir bütünsel yapısı vardır. Dünya devriminin asli öğelerinden birine sahip çıkmak isteyen, bürokratik yozlaşmanın Stalinist programını sorgulamak ve terketmek zorundadır. Sözkonusu olan, bir "otopsi" işlemi de değildir. Stalin ve Troçki ölmüş olabilir ama tartışma bitmemiştir çünkü dünya devrimi sürmektedir.

Nihayet, Hekimoğlu'nun "biz hatası ve sevabı ile Stalinizm'e sahip çıkıyoruz, siz Troçkizmin hatalarına da sahip çıkıyor musunuz?" yolundaki sorusunu, itiraf edeyim, anlamsız buluyorum. Bir kere, Troçki'nin ve Troçkizmin kuşkusuz *hataları* olmuştur, ama Stalin dünya proletaryasının çıkarlarını terketmiştir. Onunkiler *hata değil*, bir ulusal toplumsal grubun (Sovyet bürokrasisinin) çıkarlarını korumanın *sistematik ürünleridir*. Ama daha önemlisi şudur: Devrimci Marksistlerin işi geçmişin hatalarına sahip çıkmak değil bunları eleştirerek devrimin programını daha ileriye doğru geliştirmektir. Biz fetişist değiliz: bağlılığımız yüce önderlere değil, dünya devriminin programınadır!

Cemal Hekimoğlu, *Gelenek* dizisinin 15. kitabındaki "Türkiye'den Dünyaya" köşesinde "bir sürekli devrimi kabul ettik diye neden Stalinizmi sorgulamak gerekli olsun?" diye soradursun, *Gelenek*'in sayfaları sürekli devrim perspektifini benimseyen bir çevrenin Stalinizmle nasıl kaçınılmaz biçimde çelişki içine gireceğinin pratik ve somut örnekleriyle dolu. Aynı kitaptaki öteki yazısında şu soruyu Hekimoğlu'nun kendisi sormuyor mu? "Sosyalist ülkelere pek de dostça bakmayan bir çizginin, *hemen her konuda*,reel sosyalizme yakınlık konusunda adeta bir tekel oluşturduğunu iddia eden kimi partilerden daha doğru tavır aldığına tanık olmuyor muyuz?" [39] Raslantı mı? Yine Hekimoğlu bir sayfa sonra "geleneksel" solun çoğunluğunun burjuvaziden örgütsel ve ideolojik olarak bağımsızlaşmayı istemediğini ya da bunu beceremediğini kapalı biçimde de olsa söylemiyor mu ? [40] Raslantı mı? Metin Çulhaoğlu,

geleneksel solun en önemli sorunlarından biri olarak gördüğü "teorik dağınıklığı", "tek ülkede sosyalizme ilişkin" olarak yüklendiği "önemli misyonlara" bağlamıyor mu? [41] Bu ne biçim doğru görevlerdir ki, teorik kargaşa yaratıyor? *Gelenek* yazarlarının kendileri geleneksel solun burjuva kuyrukçuluğuna ve teslimiyetçiliğine karşı mücadelede geleneksel sol dışındaki güçlerden yardım istemiyorlar mı? Nihayet, "sürekli devrim niye bu kadar önemli olsun?" diye soran Hekimoğlu'nun kendisi, *Gelenek*'i (Hekimoğlu sözünü etmiyor ama Yalçın Küçük'ü de eklemek gerek) Stalinist solun geri kalan bölümünden ayıran "sosyalist devrim" perspektifinin (bu terimin içeriğinin sürekli devrim ile özdeş olduğunu yukarıda görmüştük) bir "kimlik kartı" olduğunu söylemiyor mu? [42] İnsan kendi kimliğinin neden önemli olduğunu sorar mı ?

Çelişki ortada. Ben bir öngörüyle bitirmek istiyorum. Önümüzdeki dönemde, *Gelenek* dizisi yazarları iki alternatiften birini seçmek zorunluluğuyla karşı karşıya kalacaklar: ya Türkiye'de işçi sınıfının devrimci önderliğini "geleneksel" (yani Stalinist) sol içinde aramaktan vazgeçmek; ya da aşamalı devrim programına teoride olmasa bile *pratikte* geri dönmek.

Yanılıyorum. Bir de üçüncü alternatif var kuşkusuz: yalnız kalmak.

DİPNOTLAR

1. Bk.Doğu Perinçek, "Bir İktidarsızlık Doktrini: Troçkizm , Saçak, 35, Aralık 1986 ve Yavuz Alogan, Troçkizm Üzerine Bir Tartışma Denemesi , Saçak, 36, Ocak 1987; Ömer Behiç Olcay, "İktidarsız Solun Trajedisi , Mayıs, 2, Mayıs 1987; Kaya Doğruer, "Anti;ML Sapmalar ve Stalin Düşmanlığı Üzerine Birkaç Söz", Yeni Çözüm, 9, Ocak 1988 ve 10, Şubat 1988; Nevzat Selanikli, "Ortalıkta Dolaşan Hayalet: Populizm , İşçiler ve Toplum, 1, Haziran 1987, s. 47-48 ve 55-57.

2. Aydın Gİritli, "Trotskiy, Troçkizm ve Eşitsiz Gelişme , Gelenek, 12, Kasım 1987, s. 53

3. "Gündem: Sol Parti, Dünün Deneyimleri, Bugünün Tartışmaları", Gelenek, 9 Temmuz 1987, s. 18.

4. Cemal Hekimoğlu, "Neyin Geleneği, Neyin Mirası? , Gelenek, 15 Şubat 1988, s.22

5. Bk.Aydın Giritli/Cengiz Uygur, "Türkiye'de Geleneksel Sol: Yüzyıllık Rehavet", Gelenek, 5, Mart 1987.

6. Metin Çulhaoğlu, "Solda Kimlik Aranışları , Gelenek, 15, Şubat 1988. Ayrıca Cemal Hekimoğlu, Bir Tartışmada Yeni Ufuklar , aynı yerde, s.44.

7. C.Hekimoğlu, a.g.m., s.60.

8. Aydın Giritli, "Sosyalist Devrim Teorisi: Marx'dan Türkiyeye', Gelenek, 15, Şubat 1988, s.29. Ayrıca aynı yazarın "Demokrasicilik Tutkusu ve Zemin Dergisi (Gelenek, 4, Şubat 1987) başlıklı yazısında da aynı düşünce mevcuttur. (bk.s.61, 62, 64 vb.).

9. A.Giritli, "Sosyalist Devrim Teorisi... , a.g.m., s.29

10. A.Giritli/C.Uygur, a.g.m., s.34-35

11. A.Giritli, Sosyalist Devrim Teorisi... , a.g.m., s.34

12. Aynı yerde.

13. A.Giritli, "Eşitsiz Gelişim ve Siyaset , Gelenek, I, Kasım 1986, s.39

14. A.Giritli, "Trotskiy... , a.g.m.,s.56.

15. La révolution permanente (Sürekli Devrim), "Fransızca Basıma Önsöz", Minuit, Paris, 1963, s.15. Troçki burada Ekim devriminin meşruluğu nu sorgulayan sosyal demokratlarla polemik yaptığı için "meşruluk"tan söz ediyor.

16. A.Giritli, a.g.m., s.56-57.

17. K.Marx, Political Writings, v.I.: The Revolutions of 1848, Penguin, Harmondsworth, 1973 içinde, s. 85. Vurgu sonradan.

18. V.I.Lenin, 'On the Slogan For a United States of Europe , Selected Works, Lawrence and Wishart, Londra, s.155. Giritli bu alıntıyı Gelenek'in 12. kitabında aktarıyor.

19. Lenin yukandaki cümleden sonra şunları yazıyor: Kapitalistleri mülksüzleştirdikten ve kendi sosyalist üretimlerini örgütledikten sonra, o ülkenin muzaffer proletaryası, dünyanın geri kalan bölümüne -kapitalist dünyaya- karşı ayaklanacak, öteki ülkelerin ezilen sınıflarını kendi davasına çekecek, o ülkelerde kapitalistlere karşı ayaklanmalar kışkırtacak ve gerektiği takdirde sömürücü sınıflara ve onların devletlerine karşı askeri güce bile başvuracaktır. (A.g.m., s.155-156).

20. Lenin, Better Fewer, But Better , Selected Works, a.g.y., s. 709-710.

21. Aktaran: M.Yenice, Devrimci Marksızm'de Geçiş Programı Anlayışı, Eleştiri Yayınevi, İstanbul, 1980, s. 105.

22. Bu konuyu başka bir yazıda ayrıntılı olarak ele almıştım. Bk. Azgelişmişlik: Eşitsiz ve Bileşik Gelişme', Onbirinci Tez, 3, Mayıs 1986, özellikle s. 63-72

23. A.Giritli, Trotskiy... , a.g.m., s.59.

24. Bk.K.Marx Grundrisse, Penfuin, Harmondsworth. 1973, s.408 ve 540-42.

25. Bu noktayı başka bir yazıda ayrıntılı olarak sergilemeye çalıştım. Bk. Sovyetler Birliği Nereye Gidiyor? , Onbirinci Tez, 8, Haziran 1988.

26. A.Giritli, Trotskiy... , a.g.m., s.58.

27. A.Giritli, Eşitsiz Gelişim... , a.g.m., s.39-40.

28. A.Giritli / C.Uygur, a.g.m., s.19.

29. A.Giritli, Trotskiy... , a.g.m., s.58.

30. Aktaran: M.Yenice, a.g.y., s.40.

31. Bk. Ernest Mandel, Barış İçinde Birlikte Yaşama ve Dünya Devrimi, Köz Yayınları, İstanbul, 1975.

32. Halk Cepheleri in tahlili için Yusuf Barman'ın Onbirinci Tez dizisinde yayınlanmış iki yazısına bakılabilir: 'Fransa'da Halk Cephesi, 1936 , 4.Kitap, Ekim 1986 ve 'İspanya'da Halk Cephesi , 7.Kitap, Kasım 1987.

33. Bu konuda bk. Fernando Claudin, La crise du mouvement communiste, I, Masper Paris, 1972, s. 20 vd.

34. C.Hekimoğlu, Neyin Geleneği.. , a.g.m., s. 20-21.

35. Georges Haupt, The Nekrich Affair: Stalin and World War II , Critique, No.7, Kış 1976-77.

36. A.Giritli, Trotskiy... , a.g.m.. s.66.

37. C.Hekimoğlu, Bir Ekim Yıldönümünde, Stalin Üzerine , Gelenek, 12, Kasım 1987, s. 47. Vurgu sonradan.

38. C.Hekimoğlu, 'Bir Tartışmada Yeni Ufuklar a.g.m., s.52.

39. Aynı yerde, s. 39. Vurgu sonradan.

40. Aynı yerde, s. 40.

41. Metin Çulhaoğlu, 'Geleneksel Solun Anatomisine Doğru , Gelenek, 4, Şubat 1987, s. 29-30.

42. C.Hekimoğlu, Bir Tartışmada... , a.g.m., s.37.

Eski Ağıza Eski Taam : Yeni Çözüm

Metin Kalkan

Türkiye sol hareketi son bir iki yıldır 12 Eylül'ün şokunu atlatma ve yeniden ayakları üzerinde doğrulma çabası içinde. Genel olarak ulusalcı Stalinist ideolojinin belirlemesi altındaki sol topluluklar bu çabalarında başlıca iki eğilim sergiliyorlar: Bunların bir kesimi, yenilgilerini salt örgütsel ve askeri terimlerle açıklamanın ötesinde, konumlarını politik ve ideolojik düzeylerde araştırmaya ve hatta bazıları aşmaya yönelirken, bir başka kesim de, yaşananlardan siyasi dersler çıkartmaya yönelik her türlü girişimi "ihanet", "tasfiyecilik", vb. tanımlarla "mahkum" ederek eski konumlarına sıkıca sarılıyor, hatta daha da gerilere düşüyor. Bu ikinci eğilimin en güzel örneğini *Yeni Çözüm* dergisi sergiliyor.

Yeni Çözüm, bu yılın ,başından itibaren yoğun bir antitroçkist kampanya başlattı. Aslında Troçki ve Troçkizm düşmanlığı, Stalinist hareketlerin başlıca özelliği. Ama asıl haçlı seferleri, bu küçük burjuva akımların siyasal bunalım dönemlerine denk düşüyor. Çünkü bu tür hareketlerin ortak özelliği, içinde bulundukları bunalımı Marksist bir temelde irdeleyerek aşmak yerine, "düşmanlar" yaratmak ve kadrolarının dikkatlerini bu noktalarda toplamaktır. İçinde bulunduğumuz aşamada "hedef"in Troçkizm olması da çok doğal. Zira, "Başlarken" yazısında da belirtildiği gibi Stalinizm, yalnızca Türkiye'de değil, dünya ölçeğinde bunalım içinde ve Avrokomünizmden küçük burjuva halkçılığına kadar yayılan bir yelpazede yer alan reformist ve revizyonist akımların karşısına dikilen devrimci Marksist "düşman", Troçkizm biçiminde somutlanıyor.

Stalinist önderliklerin Troçkizme yönelik saldırılarında kullandıkları silahların barutu çok uzun yıllar öncesinde tükenmişti. Daha 1924'te bürokrasinin devrimci Marksizme karşı giriştiği kampanya temel olarak tahrifatlar üzerine kuruluydu. Bu gelenek bugüne değin hiç bozulmadı. Tahrifatların da ötesinde gerçekdışı karalamalar, tasfiyeler, hatta katliamlar birbirini izledi. Türkiye'de

iş son noktaya varmış değil henüz, ama kullanılan kabadayı dili, savrulan tehditler, yapılan "objektif tespitler" bunun işareteni de vermiyor değil. *Yeni Çözüm* dergisinin 9. sayısında giriştiği Troçkizm "eleştirisi"de, sorunların içeriğini bir yana bırakarak tahrifatlara dayalı bir Stalinizm propogandasının en klasik örneklerinden birisini oluşturuyor[1]

Ne yazık ki Kaya Doğruer'in yazısının sistemli bir incelemesini yapmak olanağına sahip değiliz, çünkü itiraf etmek gerekir ki yazı her yönüyle dökülüyor ve nereden tutulsa elde kalıyor. Doğruer'in, "dünya devrimci hareketinden tecrit olmuş... Ülkemizde nesli tükenmiş kelaynaklar kadar bile olmayan Troçkistler(e)... ve bugüne kadar ülkemizde pek adı sanı duyulmayan Troçkizm(e)" ayırdığı sayfalar dolusu yazısına egemen olan "eleştiri üslubu" ve bizzat eleştiri içeriği, "ahlaksızlık, yaltaklanma, yeni keşifler, ithal ideolojiler", "hayal kırıklıkları ile dolu tarihinde müzmin muhaliflik dışında bir rol üstlenmemiş olan Troçkizm", "Troçkizm, sosyalizm düşmanlığı, devrime yürüyen proleter hareketlere karşı nefreti ile tanınmıştır", "her oportünist akım gibi karşı-devrime varan bir sondur", "Troçki'nin bir tek tezinin doğrulanmamış olması", gibi tek bir örnekle bile olsa gerekçelendirilmemiş, "ben söyledim oldu" anlayışıyla ortaya atılmış onlarca "tespit"ten oluşuyor. Yine de birkaç noktaya değinmekte yarar var.

Stalin sonrası Sovyetler Birliği

Sovyet bürokrasisinin bugün dünya çapında izlediği karşıdevrimci siyasetleri, Stalinizmin doğal bir sonucu olarak görmeyen ama bir yandan da var olan rejimi "modern revizyonizm" gibi sınıf karakteri belli olmayan terimlerle tanımlayan Stalinist akımların en fazla zorlandıkları noktalardan biri de, Stalin sonrasına atfettikleri bu "sapma"nın nasıl olup da gerçekleştiği sorunudur. Bakın Doğruer bu konuyu nasıl açıklıyor:

> Stalin'in ölümü bu konuda (emperyalizme karşı mücadele ve sosyalizmin dünya çapında yeni kazanımlar elde etmesi) büyük bir boşluk doğurur. Ülkenin ve partinin zayıflayan yapısı savaşın getirdiği yıkım. büyük oranda kadro kaybı ve yerlerinin kısa zamanda doldurulamayışı gibi nedenlerin sonucu olarak Stalin'in boşluğunu dolduramaz. Yerine gelen kollektif önderlik ise böyle bir görevi üstlenmekten. bu kapasiteden ve anlayıştan oldukça uzaktır. İzlenecek politika net değildir ve bu bulanıklığı yaratan ise emperyalizmin saldırıları karşısında kendine güvensizlik SSCB'nin içinde bulunduğu durumu abartıp dünya genelindeki devrimci mücadelenin boyutlarını görememektedir...dar bir kafa yapısı ile hâlâ II.Dünya Savaşı öncesi koşullarda olduğu gibi. dünyadaki tek sosyalist ülkeyi korumak dışında bir şey göremeyen. dönemin değiştiğini anlayamayan revizyonist anlayışlar netleşmeye ve tasfiyeler yoluyla önderliği ele geçirmeye başlar. Bu teslimiyetçi görüşlerini ortaya atan modern revizyonizm Stalin'i "mahkum ederek" ve silahlı devrimi reddederek emperyalizmin işine gelen politikalar izler[2]

İşte *Yeni Çözüm*'ün sözde Marksist çözümleme gücü bu kadar. Stalin'in ölümünden sonra onun yerine gelen kapasitesiz, dar kafalı ve kendine güvensiz yöneticiler, bu teslimiyetçi görüşlerini (hangisiyse "bu"nlar) ortaya atarak modern revizyonizmi geliştirirler. Böylece düş sona erer.

Ama Doğruer okuyucuya, bu "dar kafalı" ve "yeteneksiz" kadroların siyasal eğitimlerini nerede aldıklarına, partiye nereden geldiklerine, hangi önderliğin kadroları olduklarına ilişkin tek bir şey söylemiyor. Bunlar, örneğin, devrimden sonra Bolşevik Parti'ye katılan kariyer düşkünü Menşevik ve liberal artıkları mıdır? Ya da toplumsal konumlarını korumak amacıyla partiye doluşan Nepmanlar mıdır? Ya da Çarlık ordusunun eski subayları mıdır? Ya da iç savaşta kırılan öncü proletaryanın yerini doldurmak üzere kentlere gelerek yeni işçileşen ama devrimin deneyimlerinden yoksun köylüler midir? Bunların siyasal anlayışı, devrimin dünya ölçeğinde yaygınlaşması temelinde yükselen bir proleter enternasyonalizmine mi, yoksa SSCB'nin korunmasını her şeyin üzerinde tutan ulusalcı tek ülkede sosyalizm siyasetine mi dayalıydı? Bu kadrolar Stalin döneminde muhalif unsurlar mıydı, yoksa onun önderliğinin ayrılmaz ögeleri miydi?

Peki ya "tasfiye" edilenler kimlerdi? Bunlar Ekim devrimini gerçekleştiren önder kadrolar mıydı? Yada sovyet kurumlarının devrimci temsilcileri ve Kızıl Ordu'nun kurucuları mıydı? Ya da dünya devrimi ruhuyla eğitilmiş ve III.Enternasyonal'in kuruculuğunu yapmış olan önderler miydi? Ya da parti içinde yoldaşça birbirini eleştiren ama devrimin çıkarlarını her şeyin üzerinde tutarak eylemde birliği gerçekleştiren değişik görüşlerin temsilcileri miydi?

Biraz dikkatli bir okuyucu bu sonunculardan hiç birinin 1950'ler için geçerli olmadığını, ama 1920'lerde Stalin'in önderliğinde başlayan bürokratik yozlaşmadan söz ettiğimi anlayacaktır. Eğer Doğruer, SBKP'de bir "sapma" arayacaksa ve bu sapmanın ögelerinden olarak parti kadrolarındaki değişimleri ve tasfiyeleri inceleyecekse, sınıf kökenleri ve siyasal anlayışları aynı temel üzerinde yükselen bürokratik kadroların kendi aralarındaki çekişmeleri araştırmaktan çok, sorunu 1920'lere kadar izleyebilme yürekliliğini göstermek zorundadır. Çünkü partinin önder kadrolarının tasfiyesi 1950'lerden çok önceleri tamamlanmış ve parti bizzat Stalin'in önderliği altında bürokratik revizyonist çizgisine oturtulmuştu. Bu bağlamda, "SSCB'nin korunması" anlayışı yalnızca.II.Dünya Savaşı'ndan önce izlenen bir "taktik" de değildi. Bu siyaset bizzat tek ülkede sosyalizm anlayışının doğal bir uzantısıydı. Bu nedenle Stalin sonrası yöneticilerin "dar kafalılığı"na üzülmekten çok, Doğruer'in bizzat bu siyaseti ve temelinde yatan ulusalcı Stalinist ideolojiyi sorgulayabilmesi gerekirdi.

Elbette *Yeni Çözüm* yazarı bunu yapmıyor, üstelik kendisini de bir çırpıda ele veriyor. Diyor ki, "Troçkizm, bu gelişmenin (modern revizyonizmin yükselişi-MK) şevki ile daha bir coşarken bu koroya Avrupa'nın üç yenik komünist partisi de katılır. Bunlar, ellerinde

sayılan iktidarı şu veya bu yolla burjuvaziye teslim eden İSPANYA, İTALYA ve FRANSA Komünist Partileri'dir."[3] Şimdi Doğruer bize hemen açıklamalıdır: Bu partiler ne zaman ve nasıl ellerindeki iktidarı burjuvaziye teslim etmişlerdir? Bu partiler Stalin'in önderliğindeki Komüntern'e bağlı değiller miydi? Bu partiler Komintern'in siyasetlerini izlemiyorlar mıydı? Bu partilerin, Stalin ve Stalinist antifaşist mücadele anlayışı ile, tek ülkede sosyalizm çizgisi ile herhangi bir çelişkileri var mıydı? Ve bu partiler, kendilerini iktidarı burjuvaziye teslim etmekle suçlayan Troçkist partilerin önderlerini, Moskova'dan getirttikleri ajanların yardımıyla katletmediler mi?

Bunlara da doğru dürüst yanıt alamayacağımız biliyoruz. Ama biz yine de kısaca anımsatalım. Fransız Komünist Partisi, 1934'te Stalin-Dimitrov önderliğindeki Komintern'in *Halk Cephesi* siyaseti uyarınca Fransız burjuvazisi ile ittifaka girmiş, 1936'da iktidara geldiğinde de yükselen Fransız devrimini boğmayı başarmıştır[4] İspanyol Komünist Partisi ise 1936-39 arasındaki İspanyol devrimi sırasında, yine aynı siyaset uyarınca ve "antifaşist burjuvazi" ile ittifak adına devrimi ezmiş ve sonunda ülkeden kaçarak iktidarı Franco'ya teslim etmiştir.[5] İtalyan Komünist Partisi, II.Dünya Savaşı sonunda Stalin'in Yalta ve Potsdam'da, emperyalist Müttefikler ile yaptığı pazarlıkların gereği olarak avucunun içindeki iktidarı burjuvaziye bırakmıştır. Ve işin garibi bütün bunlar, "dünyadaki tek sosyalist ülkeyi korumak" adına yapılmıştı.

Tek ülkede sosyalizmin kurulması sorunu

Stalinizmin, proleter enternasyonalizminden uzaklaşarak ulusalcı bir çizgiye otururken kuramsal planda giriştiği revizyonun başlıca konularından birisi de, Marksist sosyalizm anlayışı idi. Stalin ve Buharin önderliğinde 1924'te geliştirilen tek ülkede sosyalizm sözdekuramı, Marx ve Engels'in *Manifesto*'da ortaya koydukları ve en yüksek ifadesini Troçki'nin sürekli devrim kuramında bulan, sosyalizmin nihai zafere ancak dünya çapında ulaşabileceği, yani sınıfsız bir toplumun ancak evrensel ölçekte kurulabileceği yolundaki temel tezin inkârı üzerine kurulmuştu. Stalinizme göre, herhangi bir ülkede iktidara gelen işçi sınıfı, kendi ülkesinin sınırları içinde, Lenin'in *Devlet ve İhtilal* adlı kitabında tanımladığı türden bir sosyalist toplumu kurabilir. Sosyalist devrimin bir ülkenin sınırları içinde başlayacağını, uluslararası arenada gelişeceğini ve dünya ölçeğinde tamamlanacağını savunan Troçki ise, Doğruer'in deyişine göre, "Sovyet proletaryasını umutsuzluğa, karamsarlığa itmeye çalışmış, sosyalizmi asla kuramayacaklarını, kapitalizm karşısında tutunamayacaklarını haykırmıştır"

Yeni Çözüm yazarı bu klasik Stalinist tezi alıyor ve sayfalar dolusu işliyor. Doğruer, Troçki'nin tek ülkede sosyalizmin zaferinin olanaksızlığına ilişkin klasik devrimci Marksist tezi savunmasını iki nedene dayandırıyor. Birincisi, Troçki, kapitalizmin eşitsiz gelişme yasasını kavrayamamıştır, ikincisi kötü niyetlidir, vb. Birinci

gerekçeye ilişkin konuyu dergimizin yazarlarından Sungur Savran, *Yeni Çözüm* ile bu konuda aynı zeminde duran *Gelenek* dergisine ilişkin yazısında incelediğinden ben ele almıyorum. Tahrifatlara dayalı ikinci gerekçeyi ise bir iki örnekle yanıtlamakta yarar var.

Doğruer'e göre, "emperyalizmden sosyal şoven hainlere kadar tüm proleter düşmanları" tek ülkede sosyalizm düşüncesine karşı olmuştur. Ve hemen ekliyor: "Lenin ile Stalin'i birbirinden ayırmak olanaklı değildir." Şimdi bakın Stalin Leninizmin İlkeleri adlı kitabının birinci baskısında neler yazmış:

> Bir tek ülkede burjuva iktidarını devirmek ve proletarya iktidarını kurmak demek, henüz sosyalizmin tam zaferini sağlamak değildir. Sosyalizmin başlıca görevi sosyalist üretimin örgütlendirilmesi- henüz geleceğe ait bir meseledir. Bu mesele çözüme bağlanabilir mi, birçok ileri ülkenin proleterlerinin ortak çabaları olmadan bir tek ülkede sosyalizmin kesin zaferi sağlanabilir mi? Hayır bu imkansızdır.[6]

Ama Stalin'in hakkını yemiyelim, çünkü o bu satırları yazdıktan kısa bir süre sonra, yayımladığı aynı kitabın Leninizmin Meseleleri başlıklı ikinci baskısında bu görüşlerini değiştirerek "proleter düşmanı" olmaktan sıyrılmayı başarmıştır (Doğruer'e "Troçkizm'in, sürekli kendi kendini inkar temelinde gelişen bir akım olduğu" yolundaki "tespitini" anımsatırım). Ama ben asıl Lenin'in konuya ilişkin tavrı üzerinde durmak ve bunun Stalin'in tek ülkede sosyalizm anlayışından uzak olduğunu göstermek istiyorum.

Rus devrimci Marksistleri daha başından itibaren Rus devrimini uluslararası devrimin çerçevesine orutmuşlardı. Lenin Ocak 1918'de bunu şöyle ifade ediyordu: "Avrupa'da Sosyalist devrimin olması gerektiği, ve olacağı, kuşku götürmez. Sosyalizmin nihai zaferine ilişkin tüm umutlarımız bu kesinlik üzerine kurulmuştur..."[7] Gene: "Sosyalizmin *nihai* zaferi tek bir ülkede elbette olanaksızdır."[8] Mart 1918: "Dünya tarihi açısından bakıldığında, hiç şüphesiz, yalnız kalması durumunda devrimimizin nihai zaferi için hiç umut yoktur..."[9] Ve gene: "Her durumda, akla gelebilecek her koşul altında, eğer Alman devrimi yardımımıza gelmezse mahvoluruz."[10] Aralık 1919: "Sosyalist devrimin zaferi ancak... en azından birkaç ileri ülkedeki proletaryanın zaferi durumuna geldiğinde son halini almış olarak addedilebilir."[11] Kasım 1920: "Devrim, en zengin ve en yüksek düzeyde uygarlaşmış olanları da içermek üzere tüm ülkelerde gerçekleşene dek, zaferimiz yalnızca bir yarım zafer, belki de bundan da daha azı olarak kalacaktır."[12]

Şimdi Doğruer'in, "kendi sürekli devrim teorisinin bir sonucu olarak tek ülkede sosyalizmin yaşayamayacağını öne süren Troçki, proleter iktidarın sosyalizmi inşa etmek yerine, sonu belirsiz bir maceraya atılmasını önermiştir" savını ne yapacağız? Doğruer, Troçki'nin sosyalizmin inşasının tek bir ülkede tamamlanamayacağını savunduğunu ve bu konuda Lenin ile aynı Marksist tezi paylaştıklarını itiraf etmekten nasıl kaçacak: Ya da, "tek bir ülkede...sosyalist devrimi yalnızca kendi çabalarımızla tamam-

layamayız"[13] diyen ve "devrimin birinci yıldönümü kutlamaları sırasında "sosyalizmin tam zaferi yalnızca tek bir ülkede olanaklı değildir"[14] diye vurgulayan Lenin'i, "devrim yapılmalı ama sosyal dönüşümlere girişilmemeli" diyen "proleter düşmanları" safına nasıl yerleştirecek? Yazının başında Stalinizmin barutunun tükendiğini söylerken bunu kastediyorduk. Lenin'in ve Troçki'nin düşüncesi, artık tahrifatlarla, gizlemelerle örtülemeyecek kadar yaygınlaşmıştır.

Troçki ve köylülük

Troçki'nin devrimlerde, özellikle de nüfusunun büyük bölümü köylülerden oluşan azgelişmiş, bağımlı yada kapitalizm öncesi toplumlardaki devrimlerde köylülüğün önemini ve rolünü inkar ettiği yada küçümsediği tezi, klasik Stalinist savlardan biridir. Doğruer de tahrifata dayalı bu sava sarılarak, "(Troçki'nin) 1906'da oluşturduğu bu teori (sürekli devrim teorisi), toplumda burjuva ve proletarya çelişkisinden başka çelişki görmez. Saf proleter devrimi savunur. Aşamalı ve kesintisiz gelişecek bir devrim sürecini yadsır...Gerçekte Troçki, köylülükle işçilerin ittifakı yerine çatışmayı getirir"[15] diyor. Belli ki Doğruer, Troçki'nin tek bir yazısını bile okumamış. Çünkü eğer okumuş olsaydı yukarıdaki satırları yazmadan önce, Troçki'nin en azından Türçe'de yayınlanmış yapıtlarına bakabilirdi ve aşağıdaki satırları görebilirdi:

> Sadece tarım sorunu değil, ama ulusal sorun da, geri ülkelerde nüfusun ezici çoğunluğunu oluşturan köylülüğe demokratik devrimde olağanüstü bir yer ayırır. Proletaryanın köylülükle ittifakı olmadan, demokratik devrimin görevlerinin çözülmesi, hatta ciddi bir biçimde ortaya konulması bile olanaksızdır.[16]

Bu nasıl bir, "toplumda burjuva ve proletarya çelişkisinden başka çelişki görmemek" ki Troçki köylülük ile ittifak olmadan demokratik devrimin sorunlarının çözümünün "olanaksız" olduğundan söz ediyor? Doğruer'e göre Troçki, "her ne kadar sonradan Lenin'le bu noktadaki ayrılığının köylülüğün bağımsız devrimci rol oynayıp oynayamayacağı konusunda olduğunu söylerlerse de bu doğru değildir. Lenin hiçbir zaman köylülüğün *bağımsız* bir rol oynayacağını savunmadığı gibi, Troçki de köylülüğü devrimci bir güç olarak kabul etmemiştir."[17] Tahrifat böylece doruğuna ulaşıyor. Lenin'in köylülüğün devrimde bağımsız bir rol oynayabileceğini savunmadığı doğru. Şimdi sorun Troçki'nin köylülüğün devrimci rolünü inkar edip etmediği ve eğer ettiyse bunu daha sonraları perdelemek amacıyla bu tartışmayı *bağımsızlık* konusuna indirgeyip indirgemediğinde. Doğruer, bu konuda da Troçkinin Türkçede yayınlanmış yazılarını bulabilirdi. Ama o bunu yeğlemediğinden ben birinden aktarma yapmak istiyorum:

İktidardaki proletarya, köylülüğün önünde, onu

kurtarmış bir sınıf olarak duracaktır. Proletaryanın hakim durumda olması, sadece demokratik eşitlik, özgür öz-yönetim, vergilemenin bütün yükünün zengin sınıflara aktarılması, ...ve zorunlu kilise vergilerinin kaldırılması anlamına değil, aynı zamanda toprak ilişkilerinde köylüler tarafından gerçekleştirilen bütün devrimci değişiklikler in (abç) (toprağa el koyma ve mülksüzleştirmeler) de tanınması anlamına gelecektir. Proletarya bu değişiklikleri, bundan sonra tarımda alınacak devlet tedbirlerinin çıkış noktası yapacaktır....Ama köylülüğün proletaryayı bir yana itmesi ve onun yerini alması mümkün değil midir? Hayır bu mümkün değildir. Bütün tarihsel deneyler, köylülüğün kesinlikle bağımsız bir rol oynayamayacağını göstermektedir.[18]

Troçki bunları ne zaman yazmıştır? 1905'te, ilk Rus devriminden önce (makale 1906'da başka makaleler ile birlikte kitap halinde basılmıştır). Yani Stalinizmin, Troçki ile Lenin arasında tahrifatlara dayalı ayrılıklar yaratmaya giriştiği 1924'ten 19 yıl önce.

Peki o halde Troçki'nin sürekli devrimi ile Stalinist aşamalı devrim anlayışı arasındaki fark nerede? Stalinist aşamalı devrim sözdekuramının özü, *kuramsal düzeyde* demokratik ve sosyalist kategorilere ayrılabilecek bir devrimi, *pratik politikada* ikiye parçalayarak sınıf uzlaşmacılığını sloganlaştırmasında yatar. Böylece bu sözde kuram, iki devrim türü için iki iktidar formülü geliştirir ve devrimi, devrimde bağımsız bir rol oynayamayacak olan köylülüğün aracılığıyla burjuvaziye teslim eder. Lenin bunu 1917 Nisan'ında net bir biçimde görmüş ve Stalin, Zinovyev ve Kamenev'in de dahil olduğu "eski bolşevikler"e karşı şunları yazmıştı:

'Proletaryanın ve köylülüğün devrimci demokratik iktidarı.' Rus devriminde daha önceden gerçekleşmiş bulunuyor. çünkü bu formül yalnızca sınıflar arasındaki ilişkiyi öngörüyordu, bu ilişkiyi, bu işbirliğini gerçekleştiren somut siyasal bir kurumu değil.

Troçki böyle bir ikiliğin olanaksızlığını, daha sürekli devrim kuramını geliştirdiği 1905 yılında ortaya koymuştu:

Devrimin kesin bir zafere ulaşması halinde, iktidar, mücadelede önderlik yapan sınıfın eline, başka bir deyişle proletaryanın eline geçecektir. Şunu hemen belirtelim ki, bu ,proleter olmayan toplumsal grupların devrimci temsilcilerinin hükümete katılmalarını asla engellemez. Bunlar hükümete girebilirler ve girmelidirler de: doğru ve sağlıklı bir politika, kent küçük burjuvazisinin, aydınların ve köylülüğün nüfuzlu önderlerini iktidara çağırmaya iteleyecektir proletaryayı. Bütün sorun şudur: hükümetin politikasının içeriğini kim belirleyecektir: kim hükümetin içinde çoğunluğu oluşturacaktır? ...Biz işçi hükümetinden söz etmekle, hegemonyanın işçi sınıfına ait olması gerektiğini belirtmiş olmaktayız.[20]

Demek ki, işçi-köylü ittifakı, işçi sınıfının küçük burjuvazi ya da burjuvazi ile koalisyon hükümetini değil, devrimci köylü yığınlarca desteklenen bir işçi hükümetini öngörür. Bu doğrudan doğruya,

demokratik ve sosyalist devrimlerin çağımızda iç içe geçmişliği olgusundan kaynaklanır. Stalinist tahrifatlar dünyasında yaşayan Doğruer'in bunu kavrayabileceğini hiç sanmıyoruz.

Okuyucu sanırız Doğruer'in hangi okulda eğitim gördüğünü yeterince kavramıştır. Bu nedenle de onun, Troçki'nin "yarısömürgelerde gelişen ulusal kurtuluş hareketlerine burun kıvırdığı" yolundaki "tespit"inin nasıl bir tahrifat olduğunu göstermek için ek alıntılar yaparak sözü uzatmak istemiyoruz. Yalnız Doğruer'e, hiç olmazsa bir dahaki sefere bu tür temelsiz önyargılara sarılmaması için, Troçki'nin *Geçiş Programı*'nı, özellikle de "Geri Ülkeler ve Geçiş Talepleri Programı"bölümünü okumasını sağlık veririz.[21]

Troçki'nin "suçları"

Doğruer'e göre, "Troçki'nin suç dosyası çok kabarıktır". Tek ülkede sosyalizm ulusalcılığının yargıçlığını üstlenen bir Stalinistin kaleminden çıkan bu sözcükler hiç de yadırgatıcı değil. Çünkü Troçkinin ve Troçkizmin, devrimleri boğan, dünya devrimini engelleyen reformizme ve revizyonizme karşı işlediği "suçlar" yalnızca çok kabarmakla kalmamış, aynı zamanda son dönemlerde bu diktatörlüğün hegemonyasına karşı " ıkıcı" bir özellik de kazanmıştır.

Evet, Troçki, sürekli devrim kuramıyla demokratik devrim ile sosyalist devrim arasına "Çin seddi" kuran menşevik ve Stalinist anlayışlara karşı suç işlemiştir. Lenin ile el ele III. Enternasyonal'i inşa ederek ve devrimin uluslararası arenada yaygınlaşmasına çalışarak, ulusalcı çizgilere karşı suç işlemiştir. Komintern'in, Rus devletinin ve Bolşevik Parti'nin bürokratikleşmesine karşı mücadele ederek, sovyet demokrasisini yok eden Stalinist kasta karşı suç işlemiştir. Çin devriminin demokratik aşamada dondurulmasına karşı çıkarak, Çan Kay-şek'e ve onu Komintern'in onur üyesi yapan Stalin'e karşı suç işlemiştir. Almanya'da "birleşik işçi cephesi" sloganıyla devrimi savunarak, Hitler ile imzaladığı antlaşmayla dünya işçi sınıfını demoralize eden ve sosyal faşizm sözde kuramıyla Alman proletaryasını faşizm karşısında yenik düşüren Stalinist politikalara karşı suç işlemiştir. İspanya'da ve Fransa'da iktidarı burjuvaziye teslim eden halk cephesi politikalarına karşı çıkarak, SSCB'nin savunulması adına dünya devrimini boğazlayan, önderlerini katleden Stalinist bürokrasiye karşı suç işlemiştir. IV.Enternasyonal'i kurarak, emperyalist burjuvaziye yaranmak için Komintern'i tasfiye eden Stalinist revizyonizme karşı suç işlemiştir.

Bu "suçlara" daha yüzlercesi eklenebilir. Bu nedenle de Doğruer'in dediği gibi Troçkistlere karşı "tasfiye yoluna gitmekten başka yol kalmamış" ve böylece katliamlar birbirini izlemiş, Troçki'nin kendisi de zavallı bir katilin yardımıyla öldürtülmüştür. Bunların hepsi doğru, ama bir doğru daha var: Devrimci Marksizm, Stalinizmin gözünde "suç" sayılan devrimci enternasyonalist çizgisini

terk etmemiştir ve etmeye de niyetli değildir.

Son bir nokta daha. Doğruer, "neredeyse her Troçkist, ayrı bir Troçkizmdir. Ama ne hikmetse her Troçkist yine dördüncü enternasyonalin bir üyesidir" diyor. Devrimci Marksizmin teorik ve politik zenginliği ile bürokratik revizyonizmin kuru ve zorunlu tekssesliliği arasındaki ayrımı kavrayamayan bir Stalinistin bu hayreti hiç de yadırgatıcı değil. Doğruer'in enternasyonal üyeliğine ilişkin açıklamasını, TC yasaları çerçevesinde reddetmek zorundayız. Ama bir şeyi kavramış Doğruer: Troçkistler, devrimci Marksizmin geleneklerine uygun bir biçimde, tartışmada tam serbestlik, eylemde mutlak birlik ilkesini yaşama geçirebilmektedirler. Ama bunun hayret edilecek bir yanı yok. Devrimcilerin farklı görüşlerde olmalarına karşın aynı çatı altında bulunabilecekleri, demokratik merkeziyetçiliğin en yaşamsal ögelerinden biridir. Farklı bir önerinin varlığı karşısında "tasfiye yoluna gitmekten başka yol" göremeyenler ise Stalinistlerdir.

Bu nedenle de Stalinizm bugün yüzlerce parçaya dağılmıştır. Hem de Avrokomünizminden, küçük burjuva halkçılığına kadar yayılan geniş bir yelpaze biçiminde. Ve, Doğruer'in sözcüklerini kullanacak olursak "her Stalinist, ayrı bir Stalinizmdir"; ama bir farkla, "her Stalinizm ayrı bir örgüttür" aynı zamanda. Doğruer, Troçkizmin tartışma zenginliğini için, "sergilenen tam bir komedidir" diyor; biz bunu Troçkizm için bir komedi olarak değil, devrimci mücadelesinde son derece güçlü bir dürtü olarak görüyoruz, ama aynı şeyleri sağdan sola savrulan yüzlerce Stalinist hareket için söyleyemiyoruz çünkü bu durum Stalinizm için, özellikle son bunalım aşamasında artık komedi olmaktan çıkıp gerçek bir trajediye dönüşmüş durumdadır.

Notlar

1. Kaya Doğruer, Anti-ML Sapmalar ve Stalin Düşmanlığı Üzerine Birkaç Söz 1 Yeni Çözüm, Ocak 1988, sayı 9.
2. ibid, s.38
3. ibid, s. 38
4. Bu konuda ayrıntılı bilgi için bak. Yusuf Barman, Fransa'da Halk Cephesi", Onbirinci Tez, Ekim 1986, 4.Kitap.
5. Bu konuda ayrıntılı bilgi için bak. Yusuf Barman, Ispanya'da Halk Cephesi" Onbirinci Tez, Kasım 1987, 7 Kitap.
6. Josef Stalin, Leninizmin Meseleleri Sol yayınları, Ankara, 1969, s.161.
7. V.I.Lenine. Oeuvres, Editions sociales, Paris. 1977 c.26, s.443.
8. ibid, c.26, s.470.
9. ibid, c.27, s.95.
10. ibid, c.27, s.98.
11. ibid, c.30, s.207-8
12. ibid, c.3l, s.399.
13. ibid, c.27, s.412.
14. ibid, c.28, s.151.
15. Kaya Doğruer, a.g.y., s.42.
16. Leon Troçki, Sürekli Devrim, Köz Yayınları, İstanbul, 1976, s.189-90.
17. Kaya Doğruer, a.g.y., s.42.

18. Leon Troçki, "Sonuçlar ve Olasılıklar", a.g.e. içinde, s.250.
19. V.I.Lenin, Nisan Tezleri, Sol Yayınları, Ankara, 1979, üçüncü baskı, s.24.
20. Leon Troçki, a.g.e., s.247-8.
21. Leon Troçki, "Geçiş Programı", M.Yenice, Devrimci Marksizm'de "Geçiş Programı" Anlayışı İçinde, Eleştiri Yayınları, İstanbul, 1980.

Ortadoğu Devriminde Dönüm Noktası : Filistin Ayaklanması

Mehmet Şadi

Filistin halkının siyonizme karşı yürüttüğü yetmiş yılı aşan mücadelenin tarihinde bu son beş aydır süren ayaklanmanın benzeri bir ayaklanmaya en son bundan 52 yıl önce, 1936'da tanık olunmuştu. O zamandan bu yana Filistin halkının bugünkü gibi kitlesel bir ayaklanışına hiç raslanmadı. Ama 1936'da henüz bir İsrail devletinin kurulmamış olduğu göz önüne alındığında, bugünkü ayaklanmanın niteliğinin daha da anlamlı olduğunun altının çizilmesi gerekir. Kuşkusuz Ortadoğu devrimi açısından bakıldığında da bizzat siyonist İsrail devletinin bölgedeki varlığını tehdit ediyor olması nedeniyle de ayrı bir anlam kazanıyor bu ayaklanma: emperyalist karşıdevrime vurabileceği darbeler açısından...

İlkin Gazze'deki mülteci kamplarında silahsız Filistinlilerin İsrail ordu birliklerine karşı başlattıkları direniş, siyonistlerin açtıkları ateşe rağmen gelişerek büyüdü. Hareket kısa zamanda diğer mülteci kamplarına sıçrayarak Batı Şeria'nın belli başlı kentlerini ve Doğu Kudüs'ü etkisi altına alıverdi. Arap kökenli İsrail vatandaşları, hareketle dayanışma içinde olduklarını yaptıkları destek gösterileriyle kanıtladılar. Dahası İsrail devleti tarafından 1981'de işgal edilen Golan'daki Dürziler şiddetli protesto gösterilerine başladılar. Bu alışılmışın ötesindeki beklenmedik kitlesel ayaklanma karşısında şaşkına dönen İsrail devleti, Filistin halkına karşı vahşice saldırılar başlattı. Ortadoğu'daki güvenliğinin bozulmasından kaygılanan ABD emperyalizmi olaya şimdilik diplomatik kanallardan müdahale ediyor. Gerici Arap devletleri, Filistin kitlelerinin genel seferberliğinden duydukları hoşnutsuzluk nedeniyle ayaklanmanın en kısa zamanda sönmesi için ellerinden geleni yapmaya çalışıyorlar. Ama hiçbiri henüz bir başarı elde edebilmiş değiller. Ayaklanma tüm gücüyle sürüyor ama bu koşullar altında

nereye kadar? İşte bu yazıda esas bu sorunun yanıtını aramaya çalışacağım. Ortadoğu devrimi açısından yaşamsal bir öneme sahip olan bu yanıtı bulabilmek için çok kısa da olsa Filistin sorununun tarihsel köklerine inmekte yarar var.

Filistin'de Yahudi yerleşiminin kısa tarihi

Ortadoğu'da bir Yahudi devleti kurmak yolundaki siyonist planlar güncelleştiğinde Filistin, Suriye'nin güney kesimi olarak Güney Suriye diye de adlandırılan bir Arap ülkesiydi. Ama stratejik, coğrafi, kültürel ve tarihsel bakımdan Arap ulusu için büyük önem taşıyordu. İlk Yahudi göçmenlerin Filistin'e geldiği dönemde bu bölge, politik birim olarak belirlenmemişti. Bunu ancak, sömürgeci devletler arasında 1906'dan 1922'ye değin imzalanan bir dizi uluslararası sözleşme ve anlaşma sağladı. 1855'te de sadece 10 bin kadar Yahudi'nin Filistin'de yaşamasına rağmen 1880'lerin başlangıcındaki ilk Aliyah (Göçmen yerleşim bölgeleri) ile birlikte bu sayı hızla artıyordu. 1895 yılında Filistin'de 453 bin Arap'a (% 90,6) karşılık 47 bin Yahudi (% 9,4) bulunuyordu. Ülke topraklarının % 99,5'i (26.212.900 dönüm) Filistinli Araplara ve % 0,5'i (107.000 dönüm) Yahudilere aitti. 1919 yılında Filistin'de 642 bin Arap'a (% 91,7) karşılık 58 bin Yahudi (% 8,3) vardı. Yahudi arazisi 650 bin dönüme (% 2,84) ulaşmıştı. Geri kalan 25 milyon 670 bin dönüm (% 97,52) hâlâ Araplara aitti. Savaş zamanı Siyonist Örgüt için, Filistin'de "var olanların korunması" çağıydı. İsrail devleti resmen ilân edilene değin, 1917 Balfour Deklarasyonu uyarınca Yahudi halkın Filistin'de yerleştirilmesine yönelik çalışmalar askeri stratejik bakımdan tamamlandı. Filistin'de bir Yahudi devleti'nin desteklenmesi için çağın büyük devletleri katında yıllarca süren diplomatik çabalardan sonra Siyonist Örgüt bu deklarasyonla tarihsel bir başarı kazanabildi: İngiltere, Filistin'in yasal olarak Yahudilerin yurdu görülebileceği yolunda teminat veriyordu. Bir sömürgeci olarak Filistin'i o güne değin elinde tutan Osmanlı Devleti'ne karşı müttefiklerin zaferinden sonra, İngiltere bizzat bu bölgedeki sömürgeci güç haline geldi. Siyonist politika ile İngiliz politikasının bileşimi her iki tarafın da çıkarına hizmet ediyordu: Siyonizmin, ulusal amaçlarını Araplarınkine karşı uygulayabilmek için bir büyük gücün himayesine ihtiyacı vardı; İngilizler ise, Ortadoğu'daki iktidar taleplerini güvenilebilir bir müttefik aracılığıyla güvenlik altına almak ve Arap milliyetçiliğini zararsız hale getirmek için Yahudilerden yararlanıyorlardı. Bu arada İngilizler, emperyalist böl ve yönet ilkesine göre siyonist isteklerin kapsamını daraltıyorlardı. Bu tavırdan kaygılanmakla birlikte, amaçları doğrultusunda yürümelerine ciddi bir engel teşkil etmediğinden siyonistler önceleri konunun üzerinde fazla durmadılar. Daha sonraları, 1940'lı yıllara varıldığında Filistin'in toplam nüfusu 1,5 milyona ulaşmıştı. Bunun yaklaşık 1 milyonu toprağın % 94,2'sine sahip olan Araplar ve yarım milyonu da gene bu toprakların ancak % 5,8'ine sahip olan

Yahudilere aitti. Bu sayısal dökümün ortaya çıkarttığı gerçek şuydu: Siyonist Örgüt'ün elli yılı aşkın bir süredir yürüttüğü muazzam çabayla Filistin'deki Yahudilerin sayısı genel nüfusun üçte birine ulaşmış bulunmasına rağmen her türlü baskı, yıldırma ve savaş yöntemleri pahasına Yahudi toprakları hâlâ ülkenin yüzölçümünün ancak çok ufak bir bölümünü kapsamaktaydı. Ama buna rağmen göçlerle sağlanmış olan Yahudi nüfusu, siyonist planın ilk ciddi adımını oluşturacak Yahudi devletinin kurulmasına zemin hazırladı.

15 Mayıs 1948'de kurulmasına karar verilen İsrail devleti, II.Dünya Savaşı sonrasında *ABD, İngiltere* ve *SSCB* arasında gerçekleştirilen bir dizi anlaşmanın sonucunda doğdu. Sonuçta Filistin'in parçalanmasına yol açan bu karar, yeni çatışmaları kışkırttığı gibi, Arap hükümetlerinin giderek artan bir biçimde büyük devletlerin ekonomik ve askeri "yardım"larına bağlanmasına da neden oldu. Buna ek olarak siyonist yöneticiler bölgede emperyalizmin doğrudan çıkarlarına hizmet etme rolünü üstlendiler. Emperyalizm açısından İsrail devletinin kurulmasını onaylamak ne kadar akılcıysa, SSCB açısından da o derece tutarsız bir davranış olmak gerekirdi. Oysa bu dönemde Stalin önderliğindeki SSCB, İsrail'in Filistinlilere ve Arap gönüllülerine karşı savaşını Çekoslovak silahlarıyla destekliyordu ve İsrail'i tanıyan ilk ülkeydi. 21 Mayıs 1948'de dönemin Birleşmiş Milletler SSCB temsilcisi Andrei Gromiko, Arapların yurtlarının bölünmesine karşı koyuşlarındaki kararlılıklarını şöyle eleştiriyordu: "Sovyetler Birliği delegasyonu, Filistin sorunu karşısındaki Arap tavrından dolayı hayretini açıklamaktan kendini alamıyor. Bu devletlerin veya en azından onların birkaçının Filistin'e birlikler göndermeye ve bu ülkedeki Yahudilerin ulusal kurtuluş hareketini ezmek amacıyla askeri tedbirler almaya karar verdiklerini görmekten son derece üzgünüz. "Dünya komünist partileri, Stalinist Ortadoğu politikasına sadakat göstermekten geri kalmadılar. Bu dönemde sadece bazı bağımsız sosyalistler ve Troçkist IV.Enternasyonal, Filistin'in bölünmesindeki tahlikenin ve siyonizmin genişlemeci niteliğinin ilk olarak farkına varmışlar ve İsrail devletinin kurulmasına şiddetle karşı çıkmışlardı.

Almanya'da faşizmin yükselişi ve savaşın da başlamasıyla birlikte milyonlarca Yahudinin kendilerine güvenlik içinde bulunabilecekleri bir yer aramaları da kuşkusuz İsrail devletinin kuruluşuna katkıda bulundu. Siyonizm, bu insanların önemli bir bölümünü bu toprakların Filistin olduğuna ikna etti. Üstelik buraya yerleşebilmenin tek yolunun bu topraklardan Filistin halkının sürülmesi olduğu gerçeğini bile bile.

Siyonist devletin kuruluşunun ilanından hemen sonra birçok Arap ülkesi İsrail'e karşı saldırıya geçti. Ama hepsi yenilgiye uğradı. Siyonistlerle ilk elde anlaşan Ürdün, Birleşmiş Milletler tarafından Filistinlilere ait olduğu belirtilen toprakları bölüşüverdi. Filistinlilerin önemli bir bölümü Gazze ve Batı Şeria'daki güvenliksiz mülteci kamplarında kalırken diğer bir kısmı da çeşitli Arap ülkelerine sığındı. 1 milyondan fazla Filistinli ise Ürdün topraklarında kaldı. Nitekim bugün bile bu yapay Ürdün devletinin nüfusunun % 60'ını hâlâ Filistinliler oluşturmakta.

Aradan geçen 40 yıl içinde özellikle ABD emperyalizminin 100 milyar doları aşan ekonomik ve askeri yardımıyla giderek güçlenen siyonist devlet, Ortadoğu'da emperyalizmin bir ileri karakolu rolünü üstlendiği gibi 3,5 milyonluk bir Yahudi nüfusunu barındırır oldu. Sonuç itibarıyla 1948, 1956, 1967 ve 1973 çatışmaları ve savaşları, Filistin'de Yahudileri Araplara karşı nüfusça çoğunluğu oluşturur duruma getiriverdi.

İsrail sadece kapitalist değil aynı zamanda siyonist bir devlettir

Siyonist ideolojinin temeli şu kurguya dayanır: Dünyanın bütün Yahudileri tek bir birleşik ulus oluşturur; Yahudi ulusu dağınıklığı nedeniyle sürekli ve sistemli bir baskıya maruz kalmıştır; "antisemitizm" sorunu bu darmadağınık Yahudi ulusunun bir araya gelmesi ve bir Yahudi devletinin inşasıyla çözümlenebilir; bu devlet, "İngiltere'nin İngiliz olduğu kadar Yahudi olmak zorundadır"; dolayısıyla antisemitizme karşı bir Yahudi ulusal devletini hedeflemeyen her türlü mücadele daha başından itibaren ütopyacıdır ve yıkıcı bir nitelik arzeder. Dahası, bu Yahudi ulusal devletinin yerleşeceği topraklar üzerinde yaşayan herkes, buradan sürülmeli ya da bu devletin egemenliği altında yaşamalıdır. Bu görevi gerçekleştirmek doğrultusunda atılacak her adım mübahdır, çünkü bu topraklarda yaşayan insanlar tanım gereği Yahudi ulusunun evrensel düşmanlarının bir kesimini oluşturmaktadır.

Bu ideoloji uyarınca gerçekleştirilen Filistin'in sömürgeleştirilmesi operasyonu da alışılmamış bir biçim aldı. Gerçekten de klasik sömürgeleştirme biçimine göre, işgal edilen topraklar üzerinde yaşayan yerli halkların toplum ve kültürleri sömürge, "kolonlar"ı tarafından yıkılır ve bu halklar sömürgecilerin kontrolü altındaki bir ekonomik sistemde sömürülen proletarya haline getirilirdi. Ama siyonist sömürgeciliğin yöneticileri Filistinli Arapları sömürülecek bir işgücü olarak bile görmeye yanaşmadı. Onların hedefi bir Yahudi ulusunun gelişimine yol açabilmek için tüm Arapların bu topraklardan atılmasıydı. Bu ise bir Yahudi *burjuvazisinin, küçük burjuvazisinin ve proletaryasının* yaratılması anlamına geliyordu. Yahudi "Kolanları"nca yerlerinden edilen Filistinli Araplar, Yahudilerin ellerindeki işletmelere işçi olarak alınmadıkları gibi Yahudi sektörün ekonomik hayatından bilinçli olarak ihraç edildiler. Dolayısıyla Filistinli Araplar yedeğe alınmış potansiyel bir işgücü olarak değil, kurulan Yahudi devletinin önündeki engeller olarak görüldü.

Siyonistler için sömürgeleştirmenin üç temel şiarı vardır. Bunlar sırasıyla: (1) Toprağın fethi (kibuş hakarka); (2) emeğin fethi (kibuş haavoda); (3) toprağı işlemek (tozteret haaretz). Birinci şiarın anlamı, Araplardan sürekli olarak daha fazla toprak ele geçirilmesi ve bu toprakların hiçbir şekilde Araplara geri verilmemesi hatta

satılmamasıdır. İkinci şiara göre, Yahudilerin elindeki fabrikalarda mümkün olduğunca daha fazla Yahudi işgücü istihdam edilmelidir (günümüzde aldatıcı bir görünümle kendisini bir "sendika" gibi gösteren "Histadrut", Arap işgücünün boykot edilmesini zorlayarak bir Yahudi proletaryasını gerçekleştirmek hedefiyle oluşturuldu). Üçüncü hedefin zorunlu sonucu ise, Yahudi "Kolonları"nca her türlü Arap ürününün boykot edilmesidir.

Siyonist devlet, kapitalist devletin üç farklı tipteki görünümünün bileşiminden oluşur: (1) İsrailli Yahudi yönetici sınıfın elinde İsrailli Yahudi proletaryanın ekonomik olarak sömürülmesinin bir aracı olarak kapitalist bir ulusal devlet; (2) emperyalizmin doğrudan koruması altında, Arap devrimine karşı yürütülen emperyalist mücadelenin Arap dünyası içindeki ileri karakolu konumundaki bir devlet; (3) en az bu ikisi kadar önemli olarak, Filistinlilerin varlıklarına dolaysız bir biçimde saldırarak her sınıftan İsrailli Yahudinin (ve her ülkeden göç eden Yahudilerin) ayrıcalıklarını korumanın ve ele geçirmenin bir aracı olarak "kolonlar" tarafından kurulmuş bir devlet...

İsrail devletinin bu siyonist (ırkçı ve yayılmacı) niteliğinin üzerinde önemli durmanın nedeni bu konunun Filistin sorununun çözümüne ilişkin olarak geliştirmek istediğim perspektifin ana halkasını oluşturmasıdır.

FKÖ nedir ?

Filistin Kurtuluş Örgütü (FKÖ), 1964 yılında tamamen Mısır önderi Nasır'ın kontrolü altındaki Arap Birliği tarafından kuruldu. Başta Ahmed El Şukeyri'nin yönetimindeki bu FKÖ, ne sürgündeki Filistin toplumu ve ne de İsrail içinde kalmış bulunan Filistinliler üzerinde fazlaca bir ağırlığı olmayan bir eşraf topluluğuydu. Nasır'ın kendi politik çıkarları doğrultusunda kullandığı kerameti kendinden menkul bir organdı sadece. Ama Filistin gerilla hareketinin gelişmesi ve Nasırcılığın iflasıyla birlikte FKÖ çok büyük bir dönüşüme uğradı. 1 Ocak 1969'da El Fetih Filistin'deki tüm Arapları ve Yahudileri *laik, demokratik ve ırkçı olmayan* bir Filistin devleti için mücadeleye çağıran bir bildiri yayınladı. Bundan kısa bir süre sonra Kahire'de toplanan Filistin Ulusal Konseyi'nde (FUK) gerillacı güçler FKÖ'nün kontrolünü ele geçirdiler ve Arafat örgütün yürütme kurulu başkanlığına seçildi. Konseyde en kalabalık üyeyle temsil edilen El Fetih'e karşılık aralarında Habbaş'ın Filistin Halk Kurtuluş Cephesi'nin (FHKC), Havatme'nin Filistin'in Kurtuluşu için Demokratik Cephe'nin (FKDC), Suriye tarafından kontrol edilen Es Saika'nın ve Irak hükümetince desteklenen Arap Kurtuluş Cephesi'nin (AKC) de bulunduğu 7 gerilla akımı daha örgüte katıldı. Ulusal Konsey'de ayrıca sendika, öğrenci, kadın ve kültür örgütleri de temsil ediliyordu. FUK, 1969 yılında yaptığı toplantıda kabul ettiği ulusal sözleşmede, "Filistin'deki tüm Müslümanlara, Hristiyanlara ve Yahudilere açık olacak özgür ve

demokratik bir toplumun inşası" için mücadele edeceğini bildirdi. FKÖ'nün yeni yönetiminin o sıradaki olumlu rolü şöyle tanımlanabilir: Temel şiarı siyonist devletin devrimci yoldan yıkılmasını öngören ve bunun yerine laik, demokratik ve ırkçı olmayan bir Filistin devletinin kurulmasını geçiren, mülteci kamplarınca ve milislerce desteklenen bir yönetim. Fakat bu yönetim aynı zamanda Yaser Arafat'ın kişiliğinde en çelişkili ifadesini bulan bir yönetim olmayı da sürdürdü. Çünkü Arafat gücünü bir taraftan milislerden ve mülteci kamplarından diğer taraftan da sosyalizmden hiç söz etmeyen milliyetçiliği sayesinde kendisini destekleyen Arap burjuvazisinden alıyordu. Nitekim Suudi Arabistan gibi bir ülkenin Arafat'ı ve El Fetih'i cömertçe desteklemesinin nedeni gerillacı FKÖ'nün Marksist akımların eline geçmesini engellemek içindi. Aynı şekilde emperyalizme en büyük ödünleri veren Mısır hükümetinin de Arafat'ı desteklemesi çelişkili değildi, çünkü Arafat FKÖ içinde İsrail devletinin yıkılması şiarından vazgeçen ilk önder oldu. İşte bu çelişkili konumdaki Arafat, bir yandan kitlelerin mücadeleci ruhlarını kışkırtırken bir taraftan da Arap burjuvazisiyle olan derin bağları nedeniyle bu mücadeleyi frenlemenin baş mimarı oldu.

Yeni yönetimi ve programıyla birlikte FKÖ, Filistin ulusunu, laik, demokratik ve ırkçı olmayan, *savaş halinde* bulunan kendine özgü bir devlet örgütü gibi temsil etmektedir. FKÖ aşağı yukarı bir devlet görünümü arz ediyor: Yeniden bir devlet haline gelebilmek ve yurdunun topraklarını fethedebilmek için mücadele halindeki tüm Filistin hareketini kucaklayan bir birleşik cephe... Sanki meşrulaşmamış bir hükümet... sanki toprağı elinden alınmış örgütlü bir milliyet... ve sanki o toprağını ele geçirdiğinde yeniden uluslaşacak kendine özgü bir ulus.

FKÖ'nün Filistinlilerin mücadelesi içindeki rolünü incelediğimizde bu "kendine özgü" devlet örgütlenmesi özelliği açıkça ortaya çıkıyor. Özellikle Ürdün ve daha sonra Lübnan'da meydana gelen olaylar ile işgal altındaki topraklardaki direnişin koordinasyonundaki rolü bunun açık kanıtı. 1973'te Beyrut'ta bir FKÖ yöneticisinin İsrailliilerce öldürülmesi üzerine buradaki cenaze törenine 200 bin kişi katılıyor. Gene geçtiğimiz günlerde Ebu Cihad'ın katlinden sonra Suriye'de yapılan cenaze töreninde 500 bin kişiyi bulan katılım Suriye yönetimini ürkütüyor, çünkü bu rakam neredeyse Suriye'deki Filistinlilerin tamama yakın bir bölümü. FKÖ tüm Filistin ulusunu temsil ediyor. Temsilin de ötesinde kucaklıyor. FKÖ'nün devlet olma özelliğini vurgulayan bir diğer yönü de Ürdün ve Lübnan'daki mülteci kamplarındaki gündelik hayatı örgütleme kapasitesi. 1982'de 11'i Lübnan'da olmak üzere 700'er yataklı 13 adet hastahaneye ve 100 kliniğe sahipti. Gene 1982'de Lübnan'da 46, Suriye'de 5 fabrikası vardı. Bunlar kooperatif biçiminde çalışıyor ve işçilere Lübnan'daki asgari ücret olan 200 dolar aylık ödeniyor. Ayrıca merkezi bir öğrenim ağı olup diğer taraftan da yurtdışındaki bütün Filistinlilerden kendisine gönderilmek üzere bulundukları ülkenin hükümetleri kanalıyla vergi tahsil ediyor.

Ancak atlanmaması gereken çok önemli bir husus da, tüm bu

görevlerin, İsrail, Güney Lübnan ve Suriye ordularının yanı sıra Şii Emel milislerinin ve Falanjistlerin yoğun saldırıları sırasında da aksamadan sürdüğüdür. İşte kendilerini imha etmek üzere yürütülen bu sistematik saldırılara karşı koyabilmek amacıyla sivil Filistin halkı tüm mülteci kamplarında bu özsavunma örgütlenmesini kurmuştur. Bütün nüfusun direnişi yönündeki bu topyekun örgütlenme olgusu en yüksek ifadesini 1982 yılında Beyrut'un siyonistlerce kuşatılması sırasında buldu. Savaş halindeki halkın demokrasisi anlamına gelen bu Filistin kampları rejimi tüm burjuva güçleri kaygılandırdığı gibi Lübnan toplumunun en çok sömürülen ve ezilen kesimleri için de çok büyük bir çekim alanı oluşturuyordu. Eğer Filistin kamplarındaki bu rejim tüm Lübnan'a veya Ürdün'e yaygınlaştırılmış olsaydı aynen 1918-1920 Rusyası'ndaki iç savaşta olduğu gibi "savaş sosyalizm"ine benzer bir duruma tanık olunabilirdi. Bu rejimi Ürdün ve Lübnan'da yaygınlaştırmayı reddeden Arafat yönetimi yenilginin sorumluluğu konusunda en önemli rolü oynamıştır.

Bu "kuşatılmış kentler sosyalizmi" az çok 1936-39 İspanyol iç savaşı sırasında Franco'nun faşist birliklerine karşı Madrid direnişi örneğini andırır. İspanya'da Cumhuriyetçi burjuvazi Madrid'i terketmişti ve tamamen demoralize olan halk nereye kaçacağını bilemez bir durumdayken anarşist lider Durutti'nin başında bulunduğu birkaç birlik kente gelerek var olan bu işçi ve halk özörgütlenme sistemi sayesinde muzaffer Madrid direnişini gerçekleştirmişti. Bolşevikler nasıl iç savaş sırasındaki gelişmeyi açıklamak için "savaş sosyalizmi" terimini kullanmışlarsa, Madrid'de olduğu gibi Filistin kamplarında meydana gelen direnişleri de herhalde "kuşatılmış kentler sosyalizmi" olarak tanımlamak yanlış olmasa gerek. Bu "kuşatılmış kentler sosyalizmi" rejiminin varlığı son tahlilde FKÖ'nün Arap devriminin önderliğini elinde tutma başarısını izah eder. Gerçekten de FKÖ, ancak bu sayede Ürdün'deki karşıdevrimci darbeye, Suriye ordusunun 1976 saldırısına, sürekli siyonist saldırılara, 1978'de İsrail ordusunun Lübnan'ı işgaline rağmen 1982 yenilgisine kadar varlığını koruyabilmiştir.

FKÖ yerleşmek zorunda kaldığı Arap ülkelerinin hükümetleri ve burjuvazileri karşısında şöyle bir ikili çelişkiyi yaşıyor: Bir taraftan mülteci kamplarına ve gerilla üslerine karşı siyonist devletin yaptığı saldırılar karşısında, özellikle Ürdün ve Lübnan'da, bu ülkelerin hükümetlerinin kontrolünün dışında özerk bir politik ve askeri güç oluşturmak zorunda kalıyor; diğer taraftan da, gene politik yönelişi nedeniyle bu ülkelerdeki emperyalizm yanlısı rejimlerle çatışma halinde bulunan ilerici hareketlerle, gençlikle ve bazı politik sektörlerle kaçınılmaz olarak dirsek temasına giriyor. FKÖ yönetimi, yani Arafat ve El Fetih, bu çelişkilere tamamen esir oluyor. Çünkü milliyetçi ideolojisi nedeniyle Arap burjuvazilerine bağlı kalmak durumunda. Şunu açıklıkla ifade etmek gerekir ki, Arafat her ne kadar mülteci kamplarındaki ve gerilla üslerindeki insanlarla çok sıkı bağlar içindeyse de, aslında tüm varlığıyla Arap burjuvazisine aittir. Kendi toprak bütünlüğüne kavuşmuş bir ulus söz konusu olduğunda Arafat'ı diğer "ilerici" veya bağımsız Arap

hükümetleri liderliklerinden ayırt edebilecek hiçbir nesnel temel bulunamaz. Öte yandan Arafat liderliği zaten 1977 yılından bu yana programının can alıcı noktası olan İsrail devletinin yıkılması talebinden de vazgeçmiş durumda.

Son Durum: "Taşlı Devrim" yerini "Silahlanmış Devrim"e bırakmalıdır!

Filistin halkı aylardır İsrail askerlerine karşı taşlarla çarpışıyor. Daha önce de belirttiğim gibi bu ne zamana kadar sürecek? Daha ne kadar süre bu insanlar hergün beşer onar kırılmaya devam edecek? FKÖ liderliği kendisinin dahi hiç beklemediği bu muazzam ayaklanma sayesinde yeniden prestij kazanmaya başladı. Eğer programına yeniden İsrail devletinin *yıkılması* doğrultusunda *laik, demokratik ve ırkçı olmayan bir Filistin devleti* talebini geçirmezse, Filistin tarihinin tanık olduğumuz en büyük halk ayaklanması boşa gitmiş olacak. Eğer Arafat, Filistin halkının topyekun silahlanması çağrısında bulunup fiilen bu yolda eyleme geçmezse, bu ikircikliliğin doğuracağı sonuçlar hem kendisi hem de Filistin halkı için çok vahim olacaktır. Görülen o ki, dünya emperyalist kamuoyunun küçük ve güdümlü bir Filistin devletinin kurulması yönündeki niyetlerine de uygun düşen bu tür bir politika sürdürülmeye devam edilecek. Filistin devriminin sonuçsuz bırakılması anlamına gelecek böyle bir politika, ABD emperyalizminin çıkarlarına da çok ters düşmeyecek bir mini Filistin devletinin kurulmasına yol açarsa, kaybeden taraf gene Filistin devrimi olacak. Bugün bir mini Filistin devletinin kurulmasını kabul etmemekte direnen İsrail Devleti, önümüzdeki dönemde ABD'nin baskısıyla bu formüle pekâlâ yanaşabilir. Oysa bu formül Filistin devriminin sönmesi ve başta ABD emperyalizmi olmak üzere dünya emperyalizminin rahat bir nefes alması anlamına gelecektir. Emperyalizm, olayın vahametinin farkındadır. Yıllardır sadece küçük gerilla gruplarının dışarıdan yaptıkları saldırılara muhatap olan İsrail devleti, ilk kez bir kitlesel ayaklanmanın tehdidi altında ne yapacağını şaşırmış durumdadır. İsrail'in çok daha sert bir biçimde karşılık verebileceği varsayımıyla Filistin halkının silahlandırılması ertelenemez. Bunu böyle algılamak devrimin ne olduğunu hiç anlamamak demektir. Zaten bu reformist anlayışla hareket edilseydi hangi muzaffer devrim başarıya ulaşabilirdi ki?

FKÖ liderliğinin Filistin halkını hâlâ topyekun silahlandırmamakta ısrar etmesi, bu destansı ayaklanmayı bir diplomatik baskı aracı olarak kullanılmak istenmesinden kaynaklanıyor. Ortadoğu'nun tüm siyasi coğrafyasını altüst edebilecek dinamiklere sahip bu ayaklanmanın yarattığı korku ne tuhaftır ki Sovyet bürokrasisini de ürkütmüş durumda. Yıllardır İsrail ile diplomatik ilişkilerini kesmiş bulunan Sovyet yönetiminin bu ilişkileri yeniden kurma adımlarını tam da bu sıralar atıyor olması ve İsrail'e diplomatik heyet gönder-

mesi bir rastlantı olmasa gerek. Her zaman olduğu gibi, "dünya sosyalist sistemi"nin genel çıkarları, "evrensel barışın korunması", barış içinde birlikte yaşama Leninist *taktiğinin* "barış içinde birlikte yaşama" Stalinist *ilkesine* dönüşmüş pasifist yorumunun erdemleri gibi gerekçelerle yakın çağın sayısız devriminin feda edilmesi örneklerine bir yenisinin daha katılmasının ne zararı olabilir ki!

Sorunun çözümü nerede yatıyor ?

Filistin tarihinin tanık olduğu en büyük ayaklanmanın başarıya ulaşabilmesinin koşullarının neler olduğunu saptayabilmek için, her şeyden önce siyonist devleti yıkabilecek güçlerin kimler olabileceğinin belirlenmesi gerekir. Bunlar sırasıyla, işgal altındaki topraklarda ayaklanmış bulunan Filistinliler, İsrail'de ikinci sınıf insan muamelesi gören İsrail yurttaşı Filistinliler, Filistin'de varlıklarını sürdüren çeşitli İslami akımlar ve Yahudi İsrail proletaryasıdır. Bu sonuncusu hariç diğerlerinin tümü şu anda sıcak mücadelenin içinde bulunuyor. Daha önce de belirttiğimiz gibi İsrail devletinin kapitalist olmanın da ötesinde aynı zamanda siyonist olması özgül nedeniyle şu anda İsrail Yahudi proletaryası da doğrudan doğruya siyonist ideolojinin etkisi altında bulunuyor. İsrail proletaryasının ve İsrail nüfusunun çok küçük bir kesimi siyonist ideolojinin etkisinden bağımsızlaşarak Filistin halkının kendi kaderini tayin hakkını destekliyor." Peki, bu durumda İsrail devletinin yıkılması mümkün görülebilir mi?" sorusuyla karşı karşıya kalabiliriz. Bunun cevabı kuşkusuz "evet"tir. Eğer silahlanmış Filistin halkının işgal edilmiş topraklardaki mücadelesi İsrail'in devrimci yoldan bu topraklardan 1967 savaşı öncesi sınırlarına çekilmesine yol açarsa, yani Batı Şeria ve Gazze böylece kurtarılırsa, bu, Filistin devriminin gelişimi açısından inanılmaz bir fırsat yaratacaktır. Bu noktadan itibaren Filistin hareketi tarafından ileri sürülecek olan siyonist devletin yıkılması talebine bağlı demokratik, laik ve ırkçı olmayan bir Filistin devleti şiarı öncelikle İsrail vatandaşı Araplar arasında mücadelenin güçlenmesine yol açacak ve ardından İsrail devletinin yayılmacı politikasının askeri faturası kendisine çıkartılan İsrail proletaryasının siyonist devlete karşı duyduğu hoşnutsuzluğun pekişmesine imkân tanıyacaktır. İsrail proletaryasının siyonist devletten kopma sürecine girmesi Filistin halkının askeri zaferinin hızlanmasına bağlıdır. Daha önceki tarihsel süreçte elde edilen tüm deneyimler İsrail proletaryasının kendi devletine karşı en ciddi tavır alışlarını Filistinlilerin askeri başarılarına paralel olarak sergilediğini göstermiştir. Nitekim 1968 yılı Mart ayında İsrail, Ürdün toprakları içindeki Fedai askeri üslerinin bulunduğu Karameh mezrasına saldırıya geçtiğinde ilk kez çok ciddi bir direnişle karşılaştı ve geri çekilmek zorunda kaldı. İsrail'in stratejik açıdan aslında son derece önemsiz olan bu yenilgisi bile Tel-Aviv'deki Yahudi toplumunun İsrail devletinin askeri saldırılarını sorgulamasına neden oldu.

Bir ikinci ve kuşkusuz daha önemli gelişmeye Lübnan direnişi sırasında tanık olundu: Her ne kadar 1983 yılı Haziran ayında Es Saika'nın Arafat'ı ve adamlarını Trablus'tan sürmesiyle karşıdevrim önemli bir zafer elde ettiyse de, çok geçmeden olayların akışı yön değiştirdi. Askeri ve ekonomik olarak (siyonistler, bu topraklara ucuz mallar ihraç ederek Lübnan pazarını bölmeye girişmişlerdi) sözde kurtarıcıları olan İsraillilerin boyunduruğu altına giren Güney'deki Şii nüfus çeşitli direniş biçimleriyle eylemlere başladı. Aralarında Dürzilerin İlerici Sosyalist Parti'sinin, Emel milislerinin ve Hizbullah'ın da yer aldığı direniş, bir anda adına Lübnan Ulusal Direniş Cephesi denilen ve tüm nüfusun katılımıyla gerçekleşen bir birleşik mücadeleye dönüştü. Tam bu sırada İsrail'de patlak veren ekonomik krizin de katkısıyla İsrail nüfusunun büyük bir bölümü kendini 400-500 bin kişilik dev protesto gösterileriyle kanıtlayan kitle eylemleriyle Lübnan'ın siyonistler tarafından işgalini mahkum etti. Ekonomik kriz ve hükümetin kemerleri sıkma planının (ABD'nin ekonomik yardımlarına rağmen Lübnan işgâli sırasında ücretler düşmeye başladı) sonucunda, İsrailli işçiler mevcut duruma geniş bir grevler dalgasıyla tepki gösterdiler. Sonuçta, Lübnan direnişi ve İsrail'deki ekonomik kriz nedeniyle siyonist devlet 1985 yılı başlarında ordularını geri çekmek zorunda kaldı. Dolayısıyla Filistin halkının topyekun askeri mücadeleye girişmesinin bir önkoşulu olarak İsrail proletaryasının da peşinen kendisini destekler konuma girmesini beklemek anlamsızdır. Bu, sözgelimi, İrlanda devriminin harekete geçmek için İngiliz proletaryasının İngiliz devletine karşı ayaklanmasını bekliyor olmasına benzetilebilir. Böyle bir durumun gerçekleşmesi ihtimali ise en azından şimdilik zayıftır. Ama Filistin halkı İsrail devletinin yıkılması koşuluna bağlı kurtuluş mücadelesini sürdürürken Yahudi proletaryasının siyonist devletten koptuğu ölçüde kendisine kucak açacağını belirttiğinde (ki laik Filistin bu anlama gelir) iki ulusun kardeşçe yaşayabileceği yeni bir Filistin devletinin de kuruluş yolunu aralamış olur. Tabii bu kardeşlik İsrail devletine karşı mücadeleye giren, yani siyonizmden kopan Yahudiler ile kurulabilir. Bu durum gerçekleştiğinde ise yıkılacak olan sadece İsrail devleti değil, onunla birlikte bütün gerici Arap rejimleridir. Ve işte bu yüzden bu bürokratik, gerici ve Bonapartist rejimler aslında İsrail devletinin Filistin devriminin öncülüğünde yıkılmasına taraftar değiller. Bu çelişkiyi kendileri de yıkılana kadar yaşamaya devam edecekler.

Son olarak *demokratik, laik ve ırkçı olmayan Filistin devleti* şiarının İsrail devletinin *yıkılması* talebi ile birlikte gündeme getirildiğinde kazanacağı devrimci muhtevanın herhangi bir yanılsamaya yol açmaması için aydınlatılması gerekir. Bilindiği gibi bu talep esas itibariyle burjuva bir slogandır. Başka bir durumda son derece gerici yönelimlere yol açabilecek olan bu slogan Filistin devrimi bağlamında açıkça sürekli devrim sürecinin hızlanmasına katkıda bulunacaktır. Çünkü bu sloganla mobilize olacak Filistin halkı kapitalist İsrail devletinin yıkılmasıyla birlikte kaçınılmaz olarak Ortadoğu sosyalist devriminin başlangıcına imzasını atacaktır.

Kapitalist İsrail devletinin yıkılması, onun yerine bir başka kapitalist devletin inşasını tanım gereği zorlaştıracağından sosyalist devrimin önündeki engeller zayıflayacaktır. Kuşkusuz şu anda herkesin yüreği Filistin'de atıyor.. Ama emperyalist karşıdevriminki korku ve kaygıyla, dünya devrimininki ise umut ve heyecanla...

Ya biz ?

Türkiye'nin burnunun dibinde bütün bu gelişmeler söz konusu olurken Filistin devrimiyle ilgili enternasyonalist dayanışmayı ne yazık ki sosyalist hareket değil İslamcı Refah Partisi yürüttü, hem de kendi örgütsel gücünün çok ötesinde kitlesel katılımlarla, başta İstanbul olmak üzere en az 20 ilde sayıları 10 - 20 bin kişiyi bulan kalabalıklarla... Uzun yıllar ulusalcı geleneği nedeniyle her türlü enternasyonalist dayanışmaya gözlerini kapamış bulunan Türkiye sosyalist hareketi olaya cılız tepkiler gösterdi. Siyonizmin ve dolayısıyla emperyalizmin Ortadoğu'da yürütmekte olduğu karşıdevrimci politikaya karşı yeterli tepki (üstelik TV programları sayesinde böyle bir fırsat elde edilmişti) gösterilemedi.

Türkiye sosyalist hareketi, Filistin halkının ayaklanmasının yaratacağı devrimci dinamiklerin kendisini ne kadar güçlendirebileceğini artık hesap etmek zorundadır. Bu nedenle en kısa zamanda Filistin halkının direnişine katkıda bulunmak üzere siyonist İsrail devletinin Ortadoğu'daki varlığını sorgulayan bir programın ana hatları ve bu yolda atılacak adımları belirleyecek talepler dizisi işçi hareketine ve tüm halka sunulmalıdır.

Filistin devriminin aylardır sürüyor olması bu fırsatın hâlâ kaçırılmamış olduğunu gösteriyor. O orada, siyonist vahşet orada, biz burada, hepimiz Ortadoğu'da... Daha ne olmalı ki ?

Kaynakça

1. Walter Hollstein, Filistin Sorunu, Yücel Yayınları, İstanbul, 1975.

2. Nathan Weinstock, Le mouvement révolutionnaire arabe, F.Maspero, Paris, 1970.

3. Lorand Gaspar, Histoire de la Palestine, F.Maspero, Paris, 1968.

4. Ahmed El Kudsî, Arap Dünyasında Milliyetçilik ve Sınıf Mücadelesi, Köz Yayınları, İstanbul, 1975.

5. Déclaration du Secrétariat Unifié (Quatrième Internationale) , Inprécor, 11 Nisan 1988, Sayı. 263.

6. 'Declaracion: Secretariado Internacional de la LIT (Cuarta Internacional)', Correo, 29 Şubat 1988, Sayı 32.7. Jan Poliansky, El levantamiento Correo, Mart 1988, Sayı 32.

8. La révolte palestinienne et ses possibilités, Lutte de Classe, Mart 1988.

9. Gabriel Massa et Jan Poliansky, L'Islam: Un monde en flammes Courri r International, Kasım 1986.

10. Jon Rothschild, 'L'arrière-plan de la révolte Arabe , Inprécor, 15 Nisan 1976, sayı 49.

11. Michel Warshawsky, 'Les Arabes sous l'occupation', Inprécor, 15 Nisan 1976, Sayı 50.

12. Selim Accaoul, Quels choix pour la résistance palesti ienne?' Inprécor, 23 Eylül 1976, Sayı 58.

1960'ların Türk Solu Üzerine

Ergun Aydınoğlu

Giriş

1980'li yıllar, Türkiye solunu, yeniden geçmişini sorgulamaya ve geleneğini tartışmaya zorlayan bir özellik taşımakta. Bu özelliğe damgasını vuran, aslında on yıllarla ifade edilebilecek zaman dilimlerinde yaşanabilecek türden bir değişimi 12 Eylül sonrasında Türk solunun da yaşamaya başlamış olması. Bu olgu, bir yeniden biçimlenme süreci olarak nitelenebilir. Esas olarak teorik referans noktalarında ve programatik politik bakış açısında köklü dönüşümlere, örgütsel düzeyde ise yıkılış ve yeniden inşalara yol açabilecek böyle bir sürecin, devrimci miras problemini gündeme getirmesinde anlaşılmaz birşey olmasa gerek.

Ancak bu konu, 1980'li yıllarda Türk solunun gündemine, deyim yerindeyse, o geçmişi kapatan 12 Eylül şartlarının belirlemesiyle son derece ilginç bir tarzda girmiştir. 1980 sonrasında, 12 Eylül'ün ilk şok etkilerinin yavaş yavaş silinmeye başladığı şartlarda, sol hareketin içine girdiği değişim süreci ilk izlerini, önce olumsuzundan verir. Bu yeni dönemin, o sınırları belirsizleşmiş, adeta şekilsizleşmiş genel sol kamuoyu içinde, yeni bir politik kültürün yeşermeye başladığı görülür. Bu kültür, solun geçmiş dönemdeki tüm zaaf ve başarısızlıklarından, onların içinde oluştuğu maddi ortamı ortadan kaldırarak kurtulma çabasının bir ifadesidir. Bu kestirme çözümün oldukça basit bir sunuluşu mevcuttur: Yaklaşık 20 yıldır, gezegenimizin bu Türkiye adlı köşesinde dünyayı değiştirmeye kalkışmış olanlara, varılan tatsız sonuçtan ders alarak çabalarının boşluğunu vazetmek; ve bunun yanısıra, statükoya tevekkülle katlanmanın ideolojik ve siyasal araçlarını göstermek.

Ancak bu çaba, hitap ettiği kitlenin bir tarihi olması nedeniyle,

hor görürken ya da yok sayarken bile, bu tarihi, hesaplaşılması gereken bir merkezi sorun olarak öne çıkarmaktadır. Ve böylelikle geçmişin değerlendirilmesi, 12 Eylül'le iyice belirginleşen yeni biçimlenme sürecinin ilk hakim sorunsallarından biri olarak öne çıkmaktadır.

Bir süre sonra ise, solun düzenle barış ilan etmemiş kesimleri de seslerini yükseltme olanağını bulur. Bu kez ise geçmişi, bir "gelenek" kaygısının ifadesi anlamında sorgulamanın izlerini tespit o kerte güç olmaz. Bir bakıma bu konuda, 1960'larda (özellikle de o on yılın sonlarında) yaşananlarla bir paralellik kurmak mümkündür. Çünkü o dönemde de gelenek inşası, sol hareket için merkezi sorunlardan biri olmuştu. Ama her iki olayda, sorunun farklı tarihsel boyutlarını gösteren önemli farklılıklar da sözkonusu.

Birincisi, 1960'lı yıllarda, geçmişin irdelenmesinde şöyle ilginç bir evrim yaşandı. Özellikle Türkiye İşçi Partisi'nin (TİP) damgasını vurduğu ilk dönemde, 1960 öncesi birikim önce görmezlikten gelindi. Sonra, varlığını somut olarak hissettirmeye başlaması üzerine, diplomatik bir tavırla kendisine onurlu bir sıfat takılarak, çağını kapattığı, o günün somut pratiğine artık karışmaması istendi. Olayların inatçılığıyla eski birikim siyasal bir varlık haline dönüşürken yapılan ise, bütün sentez köprülerinin atılması ve "eskiler"in ideolojik hasım olarak karşıya alınması oldu. TİP, bu teorik cephe savaşından sadece herhangi bir yenilgiyle de değil, toptan bir iflâs ve çöküşle çıkarken, yeni yetişen kadrolara en azından gelenek probleminin önemini de hatırlatmış oluyordu.

İşte Türk solunun 1960 öncesi geçmişinin, politik anlamda gerçekçi, psikolojik açıdan da kadirşinas olarak vasıflandırılabilecek bir tarzda yeniden ele alınması, 1968 sonrasına, diğer bir ifadeyle Türk solunun TİP sonrası dönemine tekabül eder. Ancak, sağlıklı bir sentezin oluşması anlamında, bu dönemin bilançosu da parlak değildir. Tek kazanç, TİP'in yapamadığının "eskiler"ce yapılması, genç kuşakların Marksizmle bir tür tanıştırılmasıdır. Bunun ötesinde, bir bakıma tekrar 1968 öncesine dönülür. Gelenekten çıkarılan sonuç "50 yıllık pasifist geçmiş" hükmü olur. Özet olarak, Türk solunun 1960 sonrası bu ilk yeniden doğuş ve parlak yükseliş döneminde bu son derece önemli sorun bir bakıma çözülmeden çözülür. 1970'li yıllarda ise, miras ya da gelenek probleminin ele alınışı, artık sadece içeriksiz slogan ya da demagoji düzeyindedir ve bu şekliyle konumuzu ilgilendirmez.

İçinde bulunduğumuz dönemde ise, herşeyden önce "geçmiş"i temsil eden tarih dilimi ve kadrolar artık bambaşka. 1960 öncesinin birikimi, 27 Mayıs sonrası hiç de kısa olmayan dönemin zenginliği ile artık (sıhhatsiz bir tarzda da olsa) aşılmıştır. O nedenle bugün "geçmiş" denildiğinde, 1920'lerden gelen bir uzun dönem değil, 1960'ların yeniden doğuşu ve bu on yıl boyunca eski ve yeni sol kadroların sentez kavgaları anlaşılmakta.

Kadrolar düzeyinde ise daha az farklı bir durum söz konusu değil. Bugün, geçmişle hesaplaşmayı yapacak olan, onu eleştirecek ve aşacak olanlar, 1960'ların sonlarında ortaya çıkan Dev-Genç

kuşağı benzeri, bir yeni iddialı kuşak değil. Ortada, bizzat başta değindiğimiz yeniden kümelenme olgusunun bir ifadesi olan orijinal bir durum söz konusu. Bugün geçmişi yargılama durumunda olanlar, bizzat o dönemin aktörleri sayılabilecek bir orta yaş devrimciler kuşağı.

Bu durumun sağlayabileceği ilk olumluluk, geçmişi bir çırpıda yok sayan ukalaca ve kestirme çözümlere olanak vermemesidir. Ancak aynı orijinallik, Türkiye sol hareketinin parçalılığından kaynaklanan bir diğer problemin şiddetlenmesinde de oldukça etkili olmakta. Türkiye solu tek bir modern sınıfın siyasi hareketi değil, deyim yerindeyse, çoksınıflı bir hareket. Bir siyasal işçi hareketini değil, onun oluşumunda çeşitli yapıtaşlarını oluşturabilecek olan değişik elemanları ifade etmekte; farklı düzeyde teorik ve siyasal gelenekleri ve örgütsel biçimleri tüm çeşitliliğiyle içinde barındırmaktadır. İşte bu sonsuz çeşitlilikte hareketin genel çizgilerini ve yönelişlerini yakalamak güçleşmekte ve geçmişin değerlendirilmesinde sık sık, (bir Gelenek yazarının deyimiyle) "siyasal benmerkezcilik" in yolu açılmaktadır. Adeta insiyaki olarak bizzat o geçmiş deneyleri, belirli hareketler, çevreler, örgütler içinde yaşamış olanlar, o çeşitliliğin genel evrimini açıklamaya çalışırken, kendi evrimsel gelişmelerini, kendi sorunlarını merkeze almakta, bu nedenle bütünü değil, parçayı anlatmaktadırlar.

Ne var ki, geçmişe ilişkin analizlerin, geleceğe yönelik görevlerin bir anlamda temeli de olduğu düşünüldüğünde, bu türden çabaların hareketin bütünlüğü açısından hiçbir şey ifade etmeyeceği anlaşılabilir. En "net" pratik öneriler, eylem programları, yönelişlerle taçlandırılsa da, böyle tahliller, aslında sadece dar çevreler için görev ve perspektif koyuyor demektir. Son bir kaç yılın sol basınında, geçmiş dönemin bu türden analizlerinin hiç de o kerte seyrek olmadığını belirtmek gerek.

Ancak bu durum geçici gibi gözükmekte. Çünkü bu tür tarih yazımları, geçmişte Türk solunun ortaya çıkardığı çeşitli çevreleri tüm katılıklarını muhafaza ettikleri, kendi dünyalarına kapandıkları dönemlere uygun düşmekte. Bugün ise, sadece dar bir "taraftarlar", "militanlar", "kadrolar" çevresi için değil, bir bütün olarak sol hareketin elemanları için yazmak, konuşmak zorunluluğu kendisini dayatmakta. Bu dayatmayı yaratan ise, şu ya da bu kişinin tahmini, gözlemi, iyi ya da kötü niyeti değil, dönemin özgüllüğünde ortaya çıkan hareketin merkezi sorunlarının ağırlığıdır. O nedenle, bu türden benmerkezci tarih yazımları, artık yazıldığı anda eskimek zorundadır (hiç olmazsa bir süre için!). Bu objektif zorlamanın, geçmişin eleştirisinde, sağlam bir objektifliği ve zenginliği yaratacağına güvenmek, boş bir iyimserlik olmasa gerek.

Burada son olarak bugün geçmişin değerlendirilmesinde 1960'lı yılların, niye merkezi bir yer işgal ettiği sorununa değinmek gerekiyor.

Herşeyden önce, bu ilk yükseliş döneminde devrimci hareketin attığı siyasal adımların, yaptığı ilk teorik formülasyonların, oluşturduğu ilk örgütsel formların belli bir olgunluk düzeyinin

üzerine ulaşabildikleri için bir gelenek yaratabilme ve bu anlamda geleceği belirleme şansları olmuştur. Daha sonrakiler ise, tekrar oldukları müddetçe, eskiyi aşmış sayılamazlar ve bu anlamda bir "ayrıcalık"ları yoktur.

1960'lı yılların sol hareketi, sadece kendinden sonraki değil, önceki döneme göre de niteliksel bir farklılığı ifade eder. Entelijansiyanın devrimci politikaya yönelişi, Marksist kültürün doğuşu ve hızla zenginleşmesi, eski solun açık müdahale imkanı buluşu, sol hareketin ulusal ölçüde politika yapabilme yeteneğini kazanışı, işçi hareketinin sıçramalı yükselişi ve nihayet solun en parçalı olduğu dönemlerde bile merkezi tartışma konularının oluşu ve ilh., bütün bunlar, Türk solunu belirli bir olgunluk düzeyinin üzerine çıkartır.

1960'ların solu, elbet 27 Mayıs siyasal devriminin de ivmesiyle, yeni mevzileri fethetmeye kararlı bir devrim perspektifini temsil etmiştir. Daha sonraki dönemin solda hakim kıldığı mevzileri koruma ve reform ufku ise, 1960'ların ayrıcalığının bir diğer kanıtını verir. Ancak bizzat bu kanıt, aynı zamanda solun bu en kritik sayılabilecek yeni oluşum döneminde sahip olduğu kimi zaafların boyutlarını ve kalıcı etkilerini de gösterir. Bu anlamda 1960'lar, solun bugün hâlâ sahip olduğu potansiyellerin belli başlılarının ilk yaratıcısı olduğu gibi, onun, 1974 sonrasının hatta 1980'lerin tüm geriliklerinde de damgası vardır. Sonuç olarak, her türlü mistifikasyondan uzakta, bu dönemin değerlendirilmesinin, bugünün devrimci görevlerinin tesbitinde inkâr edilemez bir önemi olsa gerekir.

27 Mayıs ve Geçmiş Birikimin İlk Yankıları

1960 sonrasının Türkiyesi'nde ilk sol yönelişler (YÖN dergisinin çıkışı ve TİP'in kuruluşu) hemen hemen tamamen geçmiş sol kadroların dışında gerçekleşir. YÖN'ün öncüleri, ilk siyasal eğilimlerini Cumhuriyet Halk Partisi'nde (CHP) almış ve esas olarak 27 Mayıs'la radikalleşmiş CHP solcularıdır; TİP kurucuları ise hemen hiç bir ciddi siyasal deneyleri olmayan sendika önderleri.

Ancak bu iki esaslı yönelişte eski birikimin yerinin olmaması, eski solcuların bir süre için eylemsizliği tercih ettiği anlamına gelmez. Tam da tersine bu kadrolar ihtilalin hemen ertesinde seslerini duyurmaya, mütevazi adımlar atmaya çalışırlar. Ama henüz bağımsız bir siyasal eylemi başlatacak potansiyelleri yoktur; ve bütün çabaları, YÖN ve TİP girişimleriyle kıyaslandığında elbette son derece sınırlı kalacaktır. Ama o günler arızi gibi gözüken bu tek tük girişimler, 1960 öncesinden gelen bu kadroların ideolojik ve siyasal kimliklerini yeni dönemde ilk kez formüle etmeleri açısından anlamlıdır. Daha da ötede bu çabalar, Türk solunun 1960'lardaki temel programatik ve taktik yönelişlerinin ipuçlarını verir. Bu açıdan yaklaşıldığında, tüm bu ilk girişimleri, iki genel kategoride toplamak mümkün. Bir yanda, doğrudan Türkiye Komünist Partisi

(T P) geleneğinden gelen ve kendilerini hâlâ bu geleneğin önde gelen temsilcileri addedenler vardır (en başta Hikmet ıvılcımlı ve Mihri Belli). Bu "eski tüfekler", 27 Mayıs ihtilâlcilerini, resmi sosyalizmin iki temel akidesiyle, yani "aşamalı devrim" ve "tek ülkede sosyalizm teorisi" ile belirlenmiş bir "sosyal devrim"e ("demokratik devrim"e), itmek çabasındadırlar.[3]

Aslında tüm Stalinist komünist partilerinin cephe taktikleri ya da resmi sosyalizmin "kapitalist olmayan yol" veya "milli demokrasi" türünden teorileri gözönüne alındığında, TKP'nin bu eski militanlarının bu gayretlerinde fazla orijinal bir yan bulunmadığı görülebilir. Daha doğrusu, partilerinin tasfiyesi nedeniyle resmi sosyalizmin örgütsel yapısı içinde yer almayan bu kadrolar, tüm elverişsiz koşullarına rağmen, gerçekte resmi sosyalizmle mükemmel bir uyum sağlayan bir emprovizasyon içindedirler.

Diğer yanda ise, T P geleneğinin dışında bulunan ya da bu gelenekle bağlantıları nisbeten daha geri düzeylerde olan solcu aydınlar yer alır. Bunların çabaları ise (daha sonraki yıllarda görüleceği üzere) esas olarak reformist olan programatik perspektiflerini, özgürce savunacakları bir siyasal düzenin oluşması için mücadelede yoğunlaşır.

Ancak, bu her iki eğilimin de yeni yetişen sol kadrolarda yankı bulması için, 27 Mayıs öncesi ve sonrasını bağlayan bir köprü anlamında YÖN'ün ortaya çıkışı ve bu işlevini yerine getirmesi gerekecektir.

YÖN : Çok Yönlü Başlangıç Tek Yönlü Bitiş

Türk solunun 1960'larda yetişen kadrolarının ilk siyasal okulu sayılabilecek bu dergi (daha doğrusu hareket, içinde doğduğu özgül koşulların belirlemesiyle ikili bir nitelik taşır ve bu anlamda Türk solu içinde farklı düzeyde iki ayrı işlevi yerine getirir. Birinci olarak YÖN, 27 Mayıs'ın hemen ertesinde boy vermiş bir küçük burjuva radikalizminin ifadesidir. Bu anlamda bu çizginin, on yıl boyunca (aşağı yukarı 12 Mart döneminde yok oluşuna kadar) yaşayacağı, kendi bağımsız evrimi sözkonusudur. İkinci olarak ise YÖN, yine 27 Mayıs'ın yarattığı bir siyasal ve sosyal mayalanma ortamının elemanı olarak belirir. Bu yanıyla ise dergi, yaklaşık ilk bir, birbuçuk yılında farklı geleneklerin, eğilimlerin bir arada bulunduğu ve gelişkin biçimlerde olmasa da bunların bir ayrışma, billurlaşma süreci yaşayacakları bir temeli temsil eder. Özellikle bu yanı ile YÖN, 1960'ların solu üzerinde kalıcı izler bırakacaktır.

Asker ve sivil aydınların radikalizmine tercüman olan bir hareket olarak YÖN, ne denli güdük olursa olsun var olan burjuva devrimci mirasa tam manasıyla sahip çıkar. Şüphesiz ne onun bu miras arayışında ne de Kemalizmle buluşmasında fazla karanlık bir yan yoktur. Hareketin programı ise, bu mirasın sorunsalları ve kavramlarıyla belirlenmiş bir "bağımsızlık ve kalkınma" yanılsamasını ifade

etmektedir. Yine aynı mirasın "yukarıdan devrimci"liği de, YÖN'cülerin mücadele yordamını belirleyecektir. YÖN'ün geçmiş mirası ile ilişkisi üzerine (çok genel bir özet olarak) bunlar söylenebilir. Peki aynı hareketin, "gelecek" ile diğer bir deyişle Marksizm ve işçi sınıfı olguları ile ilişkisi?

YÖN, öncülerinin içinde yetiştiği siyasal ve ideolojik gelenekle (CHP) ve bütünüyle sahip çıktığı burjuva devrimci mirasla (Kemalizm), bu etkilere karşı adeta zırhlanmış durumdadır. Onun bu özelliği, sol hareketin bütünü içindeki özgün konumunda da gözlenebilir. Gerçekten de, TİP ve 1960 öncesi sol birikim, tüm eski kan davalarının (ya da taktik yanlışlıkların, politik ayrılıkların ve ilh.) belirlediği, neredeyse uzlaşmaz, şiddete varan anlaşmazlıklarına rağmen, tüm 1960'lar boyunca adeta "düşman kardeşler" gibidirler. Eylemleri, tüm çelişkilerine rağmen en olmadık bitişme noktaları yaratır. Hitab ettikleri, ikna etmeye çalıştıkları siyasal kadrolar hemen hemen aynıdır. Aynı, benzer ya da yakın örgütsel mevzilerde dövüşürler. Oysa YÖN, TİP ile ölçülü teorik tartışmasında bu hareketle sınırlarını çizmiştir. Eski komünistlerden özellikle Mihri Belli ve çevresi ile ilişkileri ise, var olan tüm sempati atmosferine, politik ve taktik yakınlığa rağmen, *ayrı* gelenek ve gelecekleri hep hatırlatır gibidir.

Özetle klasik YÖN çizgisi, Marksizmin ideolojik, politik ve örgütsel bütünlüğüne karşı daima mesafeli bir tutum almış, işçi sınıfına ise, ideolojik ve politik düzeyde değil, sadece sosyolojik düzeyde yaklaşmıştır. Diğer bir ifadeyle bu özellikler, onun bağımsızlığının teminatı olmuştur.

YÖN'ün 1969'da *Devrim* dergisi olarak yeniden canlanışı ve birkaç yıl içinde yok oluşundaki orijinallik ise bu bağımsızlığın başka ilginç göstergelerini verir. *Devrim*, son 8-9 yılda Türk solunun TİP ve Milli Demokratik Devrim (MDD) ile katettiği mesafenin yarattığı birikimle ilgilenmez bile. Bu niteliğiyle bu çizgi, solu en geniş çizgilerle ifade eden bir çerçevenin bile dışına düşmeye başlıyor gibidir. Bu şartlarda sadece TİP değil, MDD kadroları için de Devrim, Marksizm ve işçi sınıfı dışında bir ideolojik ve sosyal temelin ifadesidir. (Kuşkusuz bu yargıları, onları ne işçi sınıfına daha çok yakınlaştırır ne de mükemmel Marksistler haline getirir. Ancak içinde yetiştikleri ideolojik ve siyasal gelenekte, işçi sınıfı da , Marksizm de çeşitli kanallardan kendisini hissettirdiği için, bu değerlendirmelerini salt bir sübjektif iddia olarak nitelemek doğru olmaz.)

YÖN çizgisinin, *Devrim* dergisi ya da "9 Mart" atılımıyla ortadan kalkışındaki orijinalliğin ifade ettiği anlam da ayrıca dikkat çekicidir. 1960'lardaki sol ve radikal siyasal hareketlenmeler içinde önemli bir yeri olan bu çizginin ölümü, Türk solunun daha sonraki gelişmeleri açısından, diyelim bir TİP'in ya da bir MDD'nin ortadan kalkışlarının ifade ettiği anlamlara son derece uzaktır. YÖN hareketi hem devraldığı mirasın (Kemalizm), hem sosyal temelinin (asker-sivil-aydın) ve hem de mücadele biçiminin (darbecilik) belirlemesiyle, geleceğe hiç bir somut ideolojik, siyasal ve örgütsel bir

gelenek aktaramadan dönemini kapatacaktır. Bu hareketin kadrolarını 1971 sonrasında bekleyen ya depolitizasyon ya da Ecevit CHP'sidir. Kuşkusuz hareketin ideolojik etkileri, bir çeşit düşünsel planda tortular olarak yaşamaya devam edeceklerdir. Ancak bu çizgiden Türk soluna, doğrudan, bütünlüklü bir mirasın geçişini arayanlar boşuna gayret ederler.

"Bilanço" anlamında, YÖN için son olarak şunlar söylenebilir. Herşeyden önce, devraldığı mirasın güdüklüğü nedeniyle, programatik bakış açısında ve sosyal sınıf anlayışında hiçbir ilerleme kaydedememesine rağmen, YÖN'ün yoğun ve cesur siyasal ajitasyonu, taptaze güçlerin politik mücadeleye çekilişinde ve entelijansiyanın en ilkel düzeyde de olsa (o dönem için hayati derecede önemli) ilk siyasal eğitiminde, küçümsenmeyecek bir işlev görmüştür.

Bunun da ötesinde, 1970'lerin soluna doğrudan bir miras bırakamayışına rağmen YÖN, Türk solunun en geniş kesimleri üzerinde hakim etkisini, program anlayışı konusunda gösterecektir. Bu noktayı açıklayabilmek için YÖN'ün yukarıda değindiğimiz ikinci karakteristiğine dönüp bakmak gerekir.

YÖN, bir yanıyla 27 Mayıs'ın doğal devamcısı bir radikalizm olarak belirirken, diğer yanda da, bu geleneğin tamamen dışında sayılabilecek ideolojik ve siyasal eğilimlere kayıtsız da kalmamaktadır. Herşeyden önce şu nedenle ki, YÖN'ün iktidarı ele geçirme konusunda mükemmel bir örnek olarak kabul ettiği, bir avuç genç subayın eylemi olan 27 Mayıs, Türkiye'de kelimenin gerçek anlamında modern siyasal ilişkilerin kurulması yolunda dev bir adım anlamına da gelmektedir. Dolayısıyla bizzat darbenin yarattığı koşullar, onu, devrimci bir mücadele biçimi olarak yeganelikten çıkarmaktadır. Sonsuz çeşitli mücadele ve örgüt biçimleri, yeni eylem alanları ve hepsinden önemlisi, yeni sosyal güçlerin aktivitesi için elverişli koşullar hızla olgunlaşmaktadır. Bu özgül koşulların YÖN'e verdiği zenginliği, onun ilk bir iki yıllık yayınında izlemek mümkündür. Ve bu niteliği nedeniyle YÖN, çıkışıyla, Türkiye entelijansiyasının hemen *tüm* eğilimleri için bir çekim merkezi olur. İşte Türk solunun 1960'lardaki programatik bakış açısı üzerinde YÖN'ün büyük etkisi, bu özgül şartlarda oluşur.

YÖN'ün ünlü *Bildiri*'sinin imzacıları incelendiğinde, bu etkinin gerçekleşme yolunu net bir şekilde izlemek mümkün. Herşeyden önce *Bildiri*'nin imzacıları arasında, geleceğin TİP milletvekilleri, TİP yöneticileri, TİP Bilim Kurulu üyeleri, diğer bir ifadeyle, TİP programının yazarları da bulunmaktadır. Tüm bu solcu aydınların kısa bir süre içinde YÖN ortamından TİP'e yönelişleri, onların, bambaşka sosyal temelde bir siyasi kavgaya ve çok daha değişik bir siyasal mücadele biçimine doğru hızlı evrimleri anlamına gelir.

Şüphesiz bu tarz hızlı evrimler, 1960'ların ilk yılları gibi yeni oluşum ve biçimlenme dönemleri için tipik olgulardır. Ancak Türkiye entelijansiyasının bu kaymak tabakası, doğal olarak siyasal açıdan yaşadığı bu hızlı evrimi, teorik alanda da yaşayamazdı. Çünkü kişilerin *sınıfa, kitleye, sosyalizme* doğru bu yönelişlerinin,

teorik bakış açısında ve bunun programatik ifadesinde aynı hızla yankısını bulması mümkün değildi. YÖN *Bildiri*sine imza atmış tüm bu devrimci aydınların, yeni bir programatik bakış açısını formüle etmekteki özlemleri (o özlemler ne denli sınıfsal dayatmaların belirlemesi altında olursa olsun), yeni ve gelişkin bir program yazmaya yeterli olamazdı. Herşeyden önce şu nedenle ki, teori bahsinde son sözü söyleyen, aylarla ya da hatta yıllarla değil, on yıllarla ifade edilen birikimlerdir. Böyle gerçek bir teori birikiminden uzakta olan 1962-63'ün devrimci aydınları, "İşçi" adlı bir partide "sosyalizm" amaçlarını formüle etmeye kalkıştıklarında, kaçınılmazca YÖN'ün programatik ufkuna sıkışıp kalacaklar ve ortaya YÖN'ün programından temelde hiç de farklı olmayan ve TİP'e on yıl süreyli teorik "kılavuz"luk edecek olan programı çıkaracaklardır.

O yılların Türkiyesi'nde YÖN'ünprogramını aşan, nitelikçe daha gelişkin bir program kaleme alacak olanlar ise, 1960 öncesinin TKP birikiminden başka bir yerde mevcut değildir. "Aşamalı devrim" perspektifiyle de olsa, en azından Marksist programatik kavramlarla uygunluk içinde olan ve 1960'ların solu içinde program tartışmasını hem teşvik edecek, hem de bu tartışmalara bir temel oluşturacak olan bir program, bu gelenekçe yaratılabilirdi. Kuşkusuz böyle bir program, tıpkı daha sonra MDD teorisinin yol açacağı gibi, sosyalist devrimin güncelliğini unutturan ve onu bilinmez bir geleceğe erteleyen muazzam bir teorik tutuculuğun kaynağı da olacaktı. Ama herşeye rağmen TİP'leşmiş YÖN programından daha ileri bir düzeyi teşkil edecekti"[4]

Ne var ki, "yepyeni" bir sosyalist parti olarak, eski sosyalist birikimi semtine uğratmamakta kararlı olan TİP, sonunda kendisini, YÖN'ün o iyice "eski" programına mahkum etmekten kurtaramayacaktır. YÖN'ün, Türk solunun program anlayışında 1960'larda yaşadığı ve etkileri daha sonraki dönemlere de uzanan) muğlaklığa büyük katkısı, böylece gerçekleşmiş olur.

TİP : Solun İkinci Umudu İkinci Hayal Kırıklığı

1960'lı yıllarda, özellikle de MDD'nin yükseldiği döneme kadar, devrimci kadroların eğitiminde birincil derecede rol oynayan siyasi hareket TİP'tir. Şüphesiz bu yargı YÖN'ün siyasal ajitasyonunun, programatik perspektifinin ve mücadele anlayışının yeni yetişen kuşaklar üzerinde bıraktığı izlerin inkarı anlamına gelmez. Ancak TİP, etkilerinin kalıcılığını arttıran ve hiç biri YÖN hareketinde mevcut olmayan avantajlara sahiptir. Herşeyden önce bu parti YÖN gibi esas olarak aydınlar çerçevesinde kalmayan, onlarla birlikte daha geniş sosyal eğilimlere de hitab eden bir siyasi hareket olarak ortaya çıkar. 1960'ların TİP'i, kuruluşundaki özgüllükle, yepyeni bir modern sınıfsal gücün, işçi sınıfının siyasal hareketi olarak belirir.

TİP daha ilk çıkışıyla YÖN'den farklı sosyal temelini ve onun

politik ve ideolojik anlamını hissettirmektedir. YÖN bildirisine umut ve hayranlıkla bakan o geniş entellektüel kitlenin sınıf sorunundaki safdillikleri dikkate alındığında, (kişisel niyetleri ne olursa olsun) bir grup sendikacının bu politik girişimi, bir tarihsel ileriliği temsil etmektedir. Yine YÖN bildirisinde, sınıf mücadelesinin gelişmesinden duyulan rahatsızlığın izleri son derece bariz iken, TİP'in kuruluşu, sınıf mücadelesinin veri olarak kabul edilişi anlamına gelmektedir. İşte sadece bu vasıflar bile TİP'i, YÖN'e nazaran daha ileri radikal özlemlere cevap verecek bir siyasi hareket konumuna yükseltir. Bunun yanısıra TİP, örgütsel düzeyde de YÖN'ü geride bırakmaktadır; 1960'ların devrimci kadrolarının gözünde, sürekliliği ifade eden, ülke ölçüsünde örgütlenmiş ve ulusal ölçüde politika yapma yeteneğine ulaşmış bir örgüttür.

TİP'in 1961 yılında kuruluşu, Türkiye'de bu yeni dönemde bir sınıf hareketinin oluşması yönünde önemli bir başlangıçtır. Ancak kısa bir sürede görülmüştür ki, partinin kurucu sosyal temeli, tek başına bu girişimi daha ileri noktalara götürmek konusunda yeterli potansiyele sahip değildir. TİP'in gerçek bir dinamizme kavuşması, işçi sınıfındaki değil, aydınlar ve küçük burjuvazi içindeki hareketlenmelere denk düşecektir. Diğer bir ifadeyle ülkede, 1960'ların başında (daha kesin olmak için 1967-68'e kadar da denilebilir) işçi sınıfının ekonomik, sosyal, politik ve kültürel alanlarda mevzilerini oluşturacağı ve bunları sağlamlaştıracağı aktif bir kitlesel mücadelesi sözkonusu değildir. Reformist bile olsa, bir bağımsız sınıf hareketinin kısa bir sürede oluşması için, 1960'ların başlarında koşullar yeterince olgun değildir.

Ancak bu maddi koşullar, TİP'in kuruluşundaki bu özgüllüğün bir tarihsel kaza olduğu ve muhtemel ürünlerini veremeden silinip gideceği anlamına gelmez. Tersine, TİP'i kuran sosyal eğilim, partide varlığını hep hissettirecek ve esas olarak bu eğilimin belirlemesiyle TİP, aşağı yukarı 1968'e değin, Türkiye işçi sınıfının politik hareketinin oluşması yönündeki belli başlı gelişmelerin merkezinde bulunacaktır. Kuruluşundaki özgüllüğün ötesinde, devrimci entelijansiya için ve yavaş da olsa ortaya çıkan öncü işçiler için bir çekim merkezi oluşu, 1960 öncesi sol birikimi bir ölçüde de olsa içinde barındırışı ve 1967'de DİSK'in kuruluşunda (gelişmesinde değilse de) oynadığı rol, TİP'in bu konumunun başlıca göstergeleridir. Ama kuruluştaki bu özgüllüğün belirlediği yönelişler elbet sadece bunlardan ibaret değildir. Hiç de o denli militan olmayan bir sendika mücadelesinden gelen ve sadece sendikacılardan oluşan, bu anlamda işçi sınıfı içinde bir zümreyi de temsil eden bu kurucu eğilim, partinin hakim popülist söylemine ve parlamentarist yönelişine kolaylıkla uyum gösterecektir.

Yeni kuşakların siyasal eğitimi açısından ise, TİP'in kuruluşundaki bu özgüllük, fazla birşey ifade etmez. Çünkü partinin esas yükselişi, o şartlarda bağımsız bir sınıf hareketinin oluşmasıyla çelişen bir parlamentarizm temelinde olacaktır. Dolayısıyla kuruluşta (epey ham da olsa) yine de var olan, sınıf bağımsızlığına ve sınıf mücadelesine ilişkin ilerilikler, bu yükseliş içinde törpüleneceklerdir. Sonuç olarak siyasal eğitime damgasını vuracak

olan, partinin kuruluş döneminin nisbi olumlulukları değil, daha sonraki parlamenter yönelişidir.

Ancak TİP'in parlamentarizminin şöyle bir açmazı mevcuttur. Bu açmaz hem bu yönelişin hem de partinin nisbeten kısa sürede iflasını izah eder. TİP'in parlamentarizmi, olmazsa olmaz bir biçimde işçi sınıfına dayanmak zorundadır. Aksi halde partinin, 1946'dan beri hiç de çeşnisiz olmayan burjuva politikası ortamında bağımsız bir güç olarak sivrilmesi mümkün değildir. Ne var ki 1960'lı yıllarda, işçi sınıfını bir seçim stratejisiyle kazanmak da mümkün değildir. Çünkü bu dönemde işçi kitlelerinin, böyle klasik bir reformist parlamentarist çözüme ikna olmaları için, bu reformist araçlarla koruyabilecekleri mevzilerinin olması ve bu mevzilerin kazanımında bir işçi partisinin ya da onun siyasal geleneğinin damgasının bulunması gerekir. Yoksa, onca devlet geleneğine sahip, tecrübeli, iktidarlı burjuva partileri dururken, yeni doğmuş bir siyasal harekete, işçilerin yığınlar halinde oy vermeye koşmaları için hiçbir maddi temel mevcut değildir.

TİP liderliği, bu yolun geçersizliğinin çabuk farkına varır. Ancak bu realizmleri onların, parlamentarist stratejiyi bir başka sınıfsal temele, köylülük temeline oturtmaya kalkışmasını engellemez. Böylelikle Türk aydınında son birkaç onyıldır kökleşmiş bulunan köylücülük eğilimi, "işçi" adını taşıyan bir partinin siyasal stratejisinde somutlanacaktır. Bu yaklaşım, sadece bağımsız bir sınıf politikası hedefinden vazgeçme anlamına gelmemekte, aynı zamanda burjuva politikacılığı ölçüleriyle bile gerçekçiliğin dışına düşmektedir. TİP'in, gerici partilerin bu güçlü oy deposunun sosyal ve siyasal niteliğini, diğer bir ifadeyle Türkiye'de köylü meselesini son derece yanlış değerlendiren bu anlayışının, devrimci kadrolar üzerindeki etkisi ise oldukça kalıcı olacaktır.

Ancak partinin bu parlamenter stratejisinin somut uygulamasının Türk solunun evrimi açısından anlamı, sadece köylücülük eğilimlerinin kökleşmesi ya da parlamentarizmin geçer yol olmadığının anlaşılmasıyla sınırlanamaz. Bundan da öte TİP, bu strateji uygulaması içinde, bir hakim politika anlayışı oluşturacak ve yeni yetişen kadroları bu anlayışla eğitecektir.

Elbet, TİP'in 1960'lı yıllarda, parlamento kürsüsünü de kullanarak yaptığı siyasal ajitasyon, yeterince bilimsel açıklamalar ve çözüme ilişkin proje perspektifleri ile birlikte yapılamamış da olsa, genç devrimci kuşak için, YÖN'ün verdiği eğitimi pekiştiren bir okul işlevini görmüştür. (Tüm problemlerine rağmen TİP'in örgüt yaşamının da benzeri bir işlev gördüğü söylenebilir).

Ancak deneyin tüm sonuçları bundan ibaret değildir. Parlamentarist politika, parti içinde nihai zaferden güvenli bir tedrici gelişmeye doğru yönelen bir perspektifi gittikçe etkili kılacaktır. Özellikle, 10 Ekim 1965 seçimlerinde alınan sonucun da etkisiyle bu perspektif, partinin tüm politik eylemini belirleyen bir hakim nitelik kazanır. Artık TİP liderliği için politika, içinde eşitsiz gelişmelerin, altüstlüklerin, krizlerin, gerileme ve sıçramaların yer aldığı bir sürece yön verme sanatı değildir. Bu kadrolara göre politika, par-

YÖN'cüler TİP'lilerin, daha 10 Ekim 1965 seçimlerinden 8 ay kadar önce, İnönü hükümetinin düşürülmesi üzerine yaptıkları "Kuvayimilliye Cephesi" çağrılarıyla ya da seçim arefesinde kurdukları "CHP-TİP koalisyonu" hayalleriyle şimdiki "keşkinlikleri" arasındaki çelişkiyi hatırlatmaktadırlar. TİP'liler ise, YÖN'cülere, askeri darbelerle yapılan "devrim"lerin yozlaşmalarından, çözümsüzlüklerinden bahsetmektedirler.)

Sonuç olarak, bu hiç de küçük çaplı olmayan tartışma, Türk solunda ne sağlıklı bir sınıf bağımsızlığı ve öncülüğü kavrayışının gelişmesi ve ne de sosyalizm amacına göre biçimlenmiş bir programatik perspektife kavuşulması yolunda bir işlev görür.

Ancak TİP-YÖN tartışmasının zaafları bununla da kalmaz. Bu merkezi tartışmada TİP, böyle açmazlarla YÖN'e karşı dururken, eski TKP geleneğinin önemli bir birikimi (neredeyse sadece Hikmet Kıvılcımlı hariç olmak üzere) YÖN'cülerin yedek gücü durumundadır. Eski kuşak devrimcilerin bu konumlarının politik açıdan yıkıcı sonuçları, bir kaç yılda kendisini hissettirecektir. Böylelikle, bu tartışmayı izleyen bir diğer merkezi tartışma, diğer bir ifadeyle, Türkiye'de Marksizmin doğuşu ya da eski ve yeni sol kadroların sentezi anlamına gelecek TİP-MDD tartışması, düşünülebilecek en olumsuz ve talihsiz bir zemin üzerinde yükselecektir.

Milli Demokratik Devrim Hareketi : Bir Adım İleri ... ?

Türk solu, 1960'ların sonuna gelindiğinde, henüz bir siyasal işçi hareketini yaratmanın hâlâ çok uzağındadır. Her ne kadar özellikle 1968'den itibaren işçi hareketi, solun dinamizmine paralel bir yükselişi yaşamaktaysa da bu, (tam da paralel kavramının ifade ettiği gibi) bir buluşmaya ve böylelikle niteliksel bir dönüşüme varamayacaktır.

Ancak Türk solu, bu kerte ileri bir sıçramayı yaşayamamış da olsa bu on yılın sonunda ideolojik ve teorik düzeyde önemli bir metamorfoz geçirmiştir. Diğer bir deyişle artık, YÖN ve TİP'in tüm teorik literatürlerinin ifade ettiğinden nitelikçe farklı bir düzeye sıçranmıştır. Tüm deformasyonlarına, potansiyel zaaflarına rağmen bu, Türk solu için ileri bir düzeydir. 1960'ların ilk yarısında siyasal ajitasyona damgasını vuran ahlaki düzeyde tepkilerin ya da duygusal protestoların yerine, gerçekliğin sistemli analizinin alması yönündeki eğilim güç kazanmaktadır. Marksist dünya görüşüne özgü temel kavramların, gerçek içeriklerinin ifade ettiği düzeylerde kullanılmaya başlanması bu "yeni" diyebileceğimiz dönemin olgusudur. Devrim kavgasının organik evrensel bütünlüğünü en azından sezerek, diğer ülkelerin (geçmiş ve yaşanan) devrimci mücadele deneylerinden dersler çıkarma geleneği yine bu sıralarda oluşmaya başlamıştır. 1960'ların başındaki çorak entellektüel hayat, özellikle Marksist eğilimli teorik birikimin katkısıyla göreli bir zenginlik yaşamaktadır.

Bütün bu gelişimi, uluslararası bir değer olan Marksizmin, genç Türk solunu ideolojik hakimiyeti altına alması olarak nitelemek mümkün.

Peki, bu değişim, basit, tedrici bir birikimle, kendiliğinden bir gelişmeyle mi gerçekleşmiştir; yoksa, kimi aktif müdahalelerin yol açtığı sıçramalarla mı? Türk solunun Marksizme bu yönelişinde, hangi kadroların, hangi geleneklerin, hangi kanallardan müdahaleleri belirleyici olmuştur? İşte bu sorulara verilecek cevapların merkezinde, Türk solunda bir akım olarak 1967'nin sonlarında, 1968'in başlarında belirmeye başlamış bulunan, MDD hareketi yer almak durumundadır.

Bu noktada MDD kadrolarına, bu bir avuç 1960 öncesi TKP'lisine, son derece imtiyazlı bir rol veriliyor izlenimi doğabilir. Bu izlenime ilk bakışta hak verdirecek güçlü faktörler de yok değildir. Her ne kadar bu kadrolar uzun bir dönemde oluşmuş birikimin ifadesiyseler de bu uzun dönem, Türkiye'de siyasal ve sosyal mücadelelerde muazzam bir durgunluğa, entellektüel hayatta ise büyük bir geriliğe ve gericiliğe tekabül etmektedir. Bir bakıma eski sol birikimi yetersiz ve sıhhatsiz kılacak faktörler, herşeyden önce bu objektif şartlarda mevcuttur. Bunun yanısıra aynı kadroların, kendilerini bir parçası addettikleri uluslararası komünist hareketin 1960'ların sonuna kadarki deneylerinden öğrendikleriyse hiç de o denli "hayırlı" değildir. 1924 sonrasında pekiştirilen "aşamalı devrim" veya "asgari azami program" anlayışları, Halk Cephesi ya da Milli Cephe taktikleri ya da birçok ülkede, burjuva milliyetçi önderliklere, popülist hareketlere ya da Bonapartist rejimlere karşı komünist partilerin taktikleri, uluslararası kaynaklardan öğrenilenlerin niteliği hakkında bir fikir verebilir.

Evet, 1960 öncesi miras bu denli olumsuzdur. Ama onun bu niteliği, (1960'larda doğan genç sol hareketin teorik çapı ve potansiyelleri dikkate alındığında) eski TKP kadrolarının, Türkiye'de Marksist fikirlerin yaygınlaştırılmasında imtiyazlı bir konuma sahip olmasını engellememektedir. En nihayet Türk dilinde, Türkiye entelijansiyası ve işçileri arasında, Marksizmi, siyasal ve örgütsel anlamda somutlayan, uluslararası işçi hareketi ile bağlarını korumaya ve onun deneylerinden öğrenmeye gayret eden tek gelenek, teorik zayıflığına, politik yalpalamalarına ve yaşadığı örgütsel likidasyonlara rağmen bu gelenektir.

Elbet, 1960 öncesi TKP kadrolarının içinde yetiştikleri tüm bu elverişsiz objektif koşulların onları (deforme de olsa) bir Marksist geleneği idame ettiremez hale düşürdüğü iddia edilebilir. Fizik varlıklarının devam etmesine rağmen bu kadroların, politik anlamda bir tür Kemalistler, liberaller ya da Marksizm ve işçi sınıfından ışık yılı uzakta konspiratörler haline geldikleri, TKP'nin ise partilikten çıktığı iddia edilebilir. [6] Bu halleriyle 1960'ların özellikle ikinci yarısında tüm yaptıklarının, YÖN'ün ve TİP'in olgunlaştırdığı yeni bir sürece bir görünüm kazandırmak olduğu ya da Türk soluna sadece ideolojik ve politik yeni olumsuzlukları aşıladıkları da söylenebilir (1960'lardan beri bütün bunları sık sık söylenmekte de).

Tüm bu iddiaları da dikkate alarak, MDD'nin 1967 sonrasında oynadığı tarihsel rolün çapını değerlendirmeye kalkıştığımızda, yapılacak ilk iş, herşeyden önce, MDD'nin doğduğu dönemde Türk solunun içinde bulunduğu gelişme aşamasını tespit etmektir. Bunun verilerini ise, o dönemin TİP'i sunmaktadır.

1967-68'in TİP'i, *teori ve program* düzeyinde kendi dışındaki başlıca sol akımla (YÖN'le) ayrılığını hâlâ netçe ortaya koyamamıştır. YÖN'ün açtığı tartışmada TİP liderleri, bir zamanlar (1962-63'de) yine YÖN'ün eleştirilerine karşı ileri sürdükleri teorik argümanlara hâlâ yeni hiçbir şey katamamışlardır. Oysa beş yıl önce TİP'in bağımsız çıkışı ve varlığı için teorik gerekçe anlamında bir ölçüde yeterli de olabilmiş o argümanlar, beş yıl sonra artık son derece ilkel kalmaktadır. Ne var ki, bu yetersizliğin, parti liderliğince ciddi bir sorun olarak ele alındığının hiç bir kanıtı mevcut değildir. En son Kasım 1966'da toplanan Malatya Kongresinde "teorik eğitim" üzerine yapılan tartışmaların kanıtladığı gibi, TİP'de teorisizlik, adet bir "meziyet" olarak mütalaa edilmektedir. (TİP yöneticilerinin yukarıda değindiğimiz politika anlayışının, onların, devrimci politika sanatını öğreten Marksist teoriye uzaklıklarını belirlediği ettiği söylenebilir. Elbet bunun tersi de doğrudur; teoriden uzaklıkları, bu kadroların böylesine yavan bir politika anlayışını hızla benimsemelerinde etkili olmuştur.)

Teori düzeyinde artık neredeyse bağıran bu zaafların ötesinde, TİP'in siyasal ve örgütsel yönelişleri ise, Türkiye'nin içine girmekte olduğu yeni dönemin özellikleri ile müthiş bir çelişki içindedir. 1969 seçimlerinde "başa güreşme", 1973 seçimlerinde "iktidar" hülyaları, bu çelişkinin en göze çarpanlarıdır. Oysa Türkiye, parlamentarizmin, burjuvazi için bile "altın çağını" kapattığı ve bugünlere dek uzanacak bir "muhtıralı", "ara rejimli", yığınsal faşist hareketli ve 12 Eylül cuntalı bir döneme girmektedir. Yine 1960'ların son yılları, "köye yerleşme"yi düşleyen, emperyalizme "pasif" yollarla direnmeye kalkışan TİP'in bu perspektiflerine adeta alternatif olarak, militan bir işçi hareketinin yükselişine ve antiemperyalist mücadele ekseninde küçümsenmeyecek bir dinamizme sahip bir yığınsal gençlik hareketinin doğuşuna şahit olacaktır. Sözün kısası 1966-67'nin TİP'i, üye sayısı , üye bileşimi, örgüt işleyişi, teorik birikimi ve politik yönelişleriyle artık yeni gelişmelere ayak uyduramayacak bir "zirve"yi ifade etmektedir.

İşte MDD, TİP'in bu zaaf ve çelişkilerinin yarattığı arayış atmosferine ve ihtiyacına (tüm bunlara teorik ve tarihsel olarak yeterince doğru cevaplar getiremeyecek de olsa) bir çözüm iddiasıyla yükselecektir.

MDD söze "teori", daha doğrusu "Marksist teori" ile başlamaktadır. Şüphesiz, 1960'ların Türkiyesi'nde Marksizmi ilk kez ağzına alan MDD değildir. Ama TİP'de kısmi, parçalı ve arızi olan, MDD'de tüm deformasyonlarına, dogmatizmine rağmen bütünseldir. Yorumu ne olursa olsun bu hareket tipik bir komünist parti geleneği olarak, uluslararası işçi hareketinin 150 yıllık teorik ve pratik mirasının varlığını ve kılavuz rolünü hatırlatarak işe girişmek-

tedir. Bu noktada MDD'nin işlevi özgündür ve döneminde muhaliflerince bile açık ya da zımni olarak kabul edilmiştir.

İkinci olarak MDD, sahip çıktığı teorik mirasın etkisiyle, program sonundaki karmaşaya (hareketin objektif ihtiyaçlarına uygun düzeyde değilse de) bir ölçüde aydınlık getirecektir. MDD'nin iddiası şudur: YÖN ve TİP'in programları aynıdır ve bunlar (Mihri Belli'nin kullandığı deyimle) "esas olarak doğru" programlardır. (Böylece, Türk solunda, YÖN ve TİP'den sonra aynı programı benimseyen üçüncü bir akım yükselmektedir!) Ama MDD, bu programa tekabül eden devrimin sosyalist değil demokratik olduğu yolunda mantıki olarak tutarlı bir çıkarsamada bulunmakta, buradan, bu programı gerçekleştirecek güçlerin ittifakına, sloganlar meselesine ve ilh.'a gitmektedir.

Bu yorumla MDD, *İki Taktik*'in Lenin'ini izlediğini iddia etmektedir. Muarızları ise onu, YÖN ile aynı kefeye koymaktadırlar. Burada ayrıntılarına girme olanağı olmasa da, sınıf öncülüğü ve iktidar sorunu açısından, MDD'nin, Lenin'in tarihçe aşılmış ve bir türlü gerçekleşme olanağı bulamamış formülasyonunun hayli gerisinde olduğu söylenmelidir.

MDD'nin YÖN ile aynı şeyleri söyleyip söylemediği meselesine gelince, burada birkaç tarihsel analojiye başvurmak yararlı olabilir. MDD ile YÖN'ün aynı şeyleri söylemekte oluşları, bir bakıma 1925-1927 Çini'nde, (Komintern'in biri asli, diğeri fahri iki üye partisinin) Çin Komünist Partisi (ÇKP) ile Komintang'ın, 1930'lar İspanyası'nda İspanyol Komünist Partisi ile Sosyalistlerin ve Cumhuriyetçilerin veya 1960 ya da 70'lerde Suriye ve Irak Komünist Partileri ile Baas'ın aynı şeyleri söylemesine benzer. Tüm bu komünist parti taktiklerinin vardığı sonuçlar gözönüne alındığında, YÖN ile MDD'nin tarihsel olarak aynı şeyleri söylediği kabul edilebilir. Ama bu genel yargı herşeyi açıklamaz. Şu nedenle ki, 1960'lar Türkiyesi'nde YÖN'cüler, sosyalist devrimin objektif şartlarının (gelişmiş sanayi, siyasi demokrasi, işçi sınıfı, vb.) olmayışı nedeniyle, kitlelerce değil, seçkinlerce yapılacak ve tüm devrimlerin yerine geçecek; adeta bir "zamandışı" devrimi öngörmektedirler. MDD ise, tıpkı yukarıdaki evrensel örneklerde yaşandığı üzere, soruna bir çeşit "turnike" mantığıyla yaklaşmaktadır: her sınıfa kendi devrimi ve sırasıyla! MDD YÖN'e (elbet zımni olarak), ikinci ve esas önemli devrimi yok saydığını, TİP'e ise ilk devrimi atladığını hatırlatmaktadır.

TİP'in, işçi sınıfı ve öncülüğü kavramlarını altüst edişine karşı MDD, kaba bir şemayla aydınlık getirmeye çalışmaktadır: köylülerin temsilcisi ortanın solu, asker-sivil-aydın zümrenin YÖN'cüler ki, proletaryanın ki ise MDD'ciler. Şüphesiz bu tahlilin sözkonusu karmaşayı çözmediği kısa bir sürede görülecektir.

Bu şema karşısında, TİP'in içine düştüğü zor durum tahmin edilebilir. Bu zorluk, program sorununa girmeye cesaret edemeden strateji tartışması sürdürmek çabasında tezahür etmektedir. Bu konuda TİP göreli bir tutarlılığa çok daha sonraları, yeni kuşak devrimcileri diyebileceğimiz ve kimileri, TİP'in program anlayışı ve par-

lamentarizmi ile aralarına bir mesafe koymaya çalışan EMEK dergisi yazarları sayesinde kavuşacaktır. (Ancak bu göreli tutarlılığın 1974 sonrasına nasıl aktarıldığı konusunda bir fikir sahibi olabilmek için 1975 TİP'inin programına bakmak yeterli olabilir.)

MDD'nin TİP ile programatik düzeyde bir diğer farklılığını da, enternasyonalizm konusunda koyduğu söylenebilir. Doğal olarak, 1960'lı yıllarda, ne YÖN ne de TİP'de, enternasyonalizm sorununu, programın organik bir parçası olarak mütalaa etme anlayışı mevcut değildir. YÖN'ün, milliyetçi Arap rejimlerinde örnekleri görüldüğü türden (gereğinde hızla tam tersine de sıçrayabilen) "Sovyet dostluğu"nun, sadece pragmatik bir temeli mevcuttur. TİP'in siyasi ajitasyonunda önemli bir yeri olan "mazlum milletler" edebiyatı ise, programatik düzeyde formüle edilebilecek bir enternasyonalist bakış açısı için son derece ilkel kalmaktadır.

MDD ise, her ne denli tek ülkede sosyalizm gerici ütopyasının etkisi altında da olsa, YÖN ve TİP'den bu konuda nitelikçe farklı bir konumda bulunmaktadır.

Ağustos 1968'de, Çekoslovakya'daki antibürokratik politik devrimin Varşova Paktı birliklerince ezilişi üzerine yapılan değerlendirmeler, bu niteliksel farklılığı açık bir şekilde gösterir. Herşeyden önce Türk solunda Çekoslovakya'nın işgaline, bu işgalin dünya devriminin çıkarlarına aykırılığı gerekçesiyle karşı çıkan hemen hemen hiç kimse mevcut değildir. Örneğin Çekoslovakya'daki reform hareketini açıkça destekleyen Aybar gibileri bile bu olayı, Çekoslovakya'nın bağımsızlığına kavuşması bağlamına yerleştirmekte ve "işçilerin çok şükür vatanı olduğu"na dair heyecanlı yorumlar yapmaktadır. Netice olarak Türk solunun işgali yargılamasında, burjuva ölçülerinin ve değer yargılarının dışına çıkamadığı söylenebilir. TİP basını da tıpkı burjuva basını gibi, "milli bağımsızlık", "egemenlik hakkının ihlali", "içişlerine müdahale" gibi gerekçelerle işgalin protestosunu yapmaktadır.

MDD'ciler Türk solu içinde bu konuda azınlıktırlar. *Türk Solu* dergisinde bu konuda yayınlanan iki temel makalenin sadece başlıkları bile, bu kadronun soruna hangi açıdan yaklaşmaya çalıştıklarını gösterir: "Reformizm mi Sosyalizm mi?" (M.Belli) ve "Çek Meselesi mi Dünya Meselesi mi?" (H.Kıvılcımlı). Şüphesiz MDD'cilerin, Çekoslovakya'daki antibürokratik politik devrimi ezmek üzere harekete geçen Kızıl Ordu'ya bu desteğindeki gerici yanı görmemek elbet mümkün değil. Ama bu tutumun, 1960'ların Türk solunun evrimi açısından özgül bir anlamı da vardır. MDD'cilerin, bu yaklaşımlarını belirleyen, onların Kemalizme sempatileri ya da Türk ordusunun devrimci geleneğinden umutları değil, uluslararası devrim ve bunun merkezi güçleri konusundaki önermeleridir. Dolayısıyla, böylesine evrensel bir önemi olan olayın yargılanmasında tutumları, burjuva ölçülerin, yargıların dışına çıkamayan Türk solu içinde, o an için ileri bir konumu ifade etmektedir. Bu görece ileri konumun özellikle "Rus düşmanlığı"yla bezenmiş bir antisovyetizmin burjuvazinin en güçlü ideolojik silahlarından biri olduğu 1960'ların Türkiyesi'nda, Kıbrıs mitinglerinden, "Millet

Yapar" kampanyalarından, "Mustafa Kemal yürüyüşleri"nden gelmekte olan genç devrimci kadroların bilincinde olumlu bir etki yaptığı söylenebilir.

Ancak bir bütün olarak ele alındığında, MDD'nin 1967-69 arasındaki müdahalesi, teori ve program sorunlarında sadece sınırlı bir işlev görecektir. TİP'in program konusundaki narodnizminin, yani demokratik bir programı sosyalist bir program olarak sunuşunun çelişkileri bir ölçüde gösterilebilmiştir. Ancak bu, hareketin ihtiyaç duyduğu düzeyde bir programatik perspektife ulaşılması açısından yeterli değildir.

Çünkü MDD'nin, "aşamalı devrim" anlayışına getirdiği son derece sağ yorum, onun gerçek bir program tartışması yapabilmesinin önündeki en büyük teorik engeldir. 1960'ların Marksistleri için program tartışması, herşeyden önce TİP'in bir türlü yapamadığını yapmak, yani YÖN ile ideolojik ve programatik sınırları çizmektir. MDD ise, demokratik devrime potansiyel öncü olarak gördüğü küçük burjuva radikalizmi ile sınırların netleştirilmesini acil bir görev olarak almamakta ve kapıdan kovmaya çalıştığını iddia ettiği program ve sınıf mevzilenmesine ilişkin bulanıklığı bacadan içeri almaktadır[8] Sonuç olarak MDD'nin "strateji" sorunu üzerine yoğunlaşan bu müdahalesi teori ve politikanın diğer alanlarına hızla yayılan ve zenginleşen bir tartışma işlevini görmeyecektir. MDD'nin başlattığı tartışmanın, adeta bir saman alevi gibi parlayıp sönmesi ve bunu izleyen döneme, 1970'ler ortamına aktarılan teorik durağanlık, MDD müdahalesinin bu güdüklüğüyle belirlenmiştir.

Bütün bunların üzerine, MDD'nin, "örgüt" veçhesi olmayan bu "strateji" tartışmasının, devrimci hareketin örgütsel alandaki kazanımlarının (en başta da TİP'in) korunması ve geliştirilmesinde hiçbir olumlu işlevi olmadığını belirtmek gerek. MDD, yarattığı "proletarya partisi" mistifikasyonuyla Türk solunun bu merkezi mevziinin korunması sorununa müthiş bir sorumsuzlukla kayıtsız kalmıştır.

Evet MDD, 1960'ların Türk solunun Marksizm ile buluşmasında bir taşıyıcı faktör rolü oynamıştır. Ancak MDD sonrası Türk solu, bu Marksizmin ve bu buluşma yordamının niteliği hakkında çok şey söylemektedir. Bu konuda bir başka ülke örneği ile karşılaştırma aydınlatıcı olabilir. Troçki, Marksist fikirlerin 1880'lerden itibaren Rus toprağında nihayet kabul görmeye başladığından söz ederken, bu fikirlerin,içinde yayıldığı çevrenin (entelijansiyanın) sosyal niteliğine uygun bir biçimde, deformasyona uğradığına işaret eder. Ona göre Marksist fikirlerin bu ilk yaygınlaşmasının ardından, "Rus Marksizmi kesin biçimini ancak, bilinçli bir proleter öncüsünün ortaya çıkışıyla alacaktır."[9] Troçki'nin o dönemin Rusyası'na, en başta Plekhanov aracılığıyla "giriş"inden bahsettiği Marksizm ile, MDD'nin Türkiye'de bir çeşit açılışını yaptığı Marksizm arasındaki farklılık, bizdeki "deformasyon"un misliyle gerçekleşeceğini herhalde yeterince gösterir. Bunun bir öncü işçi tabakasının çıkışıyla "kesin biçimini" alması olgusu ise Türkiye'de yaşanamayacaktır.

Nedeni ise, bu iyiden iyiye deforme Marksizmin öncü işçilerde yolaçtığı olumsuzluklar değildir; ondan önce esas sorun, 1960'ların sonlarında, bu Marksizmin bile işçilere ulaşamayışıdır. Kafaların köylülüğün ya da asker-sivil-aydın zümrenin siyasal ağırlığına veya işçi sınıfının ideolojik öncülüğüne takıldığı 1960'ların Türkiyesi'nde, işçi sınıfı hareketinin 1968 sonrası yükselişi, Türk solunun merkezi örgüt ya da hareketlerinin hızla küçük sektlere doğru evrildiği bir döneme tekabül eder. Bu şartlarda Türkiye'de Marksizmin gerçek bir devrimci akım olarak biçimlenişi değil, sadece bu deformasyonun yeni versiyonlarının ortaya çıkışı yaşanacaktır. Bu karmaşanın, bugünlere ulaşacak şekilde 1974 sonrasına nasıl aktarıldığını anlayabilmek için ise, Türk solunun 1960'lardaki akordu bozuk "kuğu çığlığı"na, gerilla hareketine dönüp bakmak gerek.

Sonun Başlangıcı: Dev-Genç'ten "Gerilla"ya

1974 sonrasına, gözalıcı "eylem"lerinin anılarından öte, çizmeye çalıştıkları teorik çerçeveler, geliştirdikleri (ya da iyice deforme ettikleri) kavramlar ve örgütsel birikimleri de kalan 1971-72 gerilla hareketi, 1960'ların *en yeni* kuşağının deyim yerindeyse "başa güreşmeye" kalkışıdır.

Bu yeni yükselişin hemen tüm kadroları, son bir kaç yılın öne çıkmış hareketinden, Dev-Genç'ten gelmektedir. Dev-Genç'te ise, dönemin bir çok olgusu adeta bütünleşmiş gibidir: akademik taleplerden yola çıkmış bir kitlesel gençlik hareketi, TİP'in teorik ve örgütsel çıkmazına alternatif getirmeye kalkışan bir MDD'ci yan örgüt ve köylü, küçük burjuva aydın (bir ölçüde de işçi) hareketiyle kaynaşma çabasında bir sosyal hareket. Bir bakıma, nasıl 1966-67'ye değin alt sınıflardan gelen ve onlara yönelik sosyal ve entellektüel hareketlenmelerin öncüsü ve çekim merkezi TİP idiyse, benzer bir rolü 1969 sonrasında Dev-Genç üstlenmeye kalkışmıştır. Ancak Dev-Genç, böylesine geniş çaplı görevi TİP'e nazaran çok daha elverişsiz şartlarda üstlenmektedir. Ne sosyal temeli, ne örgütsel yapısı, ne kadrolarının siyasal tecrübesi ve ne de entelijansiya ile ilişkileri böyle bir görevi en mütevazi boyutlarda bile karşılayabilecek durumda değildir.

Ama bütün bu zaaflarına rağmen bu örgüt, o dönemin Türk solu içinde, sosyal ve siyasal hareketliliğe bir ölçüde de olsa müdahale etme yeteneğine sahip ve bu sayede hızlı büyüyen ve gelişen tek odak noktası durumundadır. Dev-Genç militanları çok kısa bir sürede, ilk siyasal eylem alanları olan üniversite ortamının hızla dışına çıkacaklardır. O dönemin "gözde" mücadele alanında, antiemperyalist ajitasyonda en öndedirler. Bunun yanısıra yer yer patlak veren köylü hareketlenmelerinde yer aldıkları gibi, yine o dönemin jargonu ile "TİP oportünizmine karşı teorik savaş"ta küçümsenmeyecek bir görev üstlenmişlerdir. İşte bu özgül durum,

Dev-Genç kadrolarını yoğun bir siyasal eğitimle hızla olgunlaştırmaktadır. Diğer bir ifadeyle bütün bu olgular kısa sürede onları, "tüm" siyasi yaşamları hep "başarı"yla dolu devrimci kadrolar payesine yükseltecektir! İşte Dev-Genç militanlarının kendilerini, 1960'ların tüm birikiminin tek mirascısı ve aynı zamanda da onun alternatifi olarak görmelerine yol açacak olan bu koşullardır. Bu siyasi sarhoşluk, gerçekte tarihsel açıdan anlık sayılabilecek bir kısa döneme özgüdür. Ama, daha yüksek düzeyde ve merkezi karakterde müdahaleleri gerektiren şartların hızla olgunlaşmış olmasıyla bu haletiruhiye, gerilla hareketi gibi parlak görünümlü fakat siyasal açıdan kof bir yola girilmesinde belirleyici olur.

Bu yeni yönelişin bilançosu, son derece fakirdir: her ne denli görkemli isimler taşısa da, bir dizi küçük sektin ortaya çıkışı ve siyasal ve askeri hiçbir ağırlığı olmayan acemice gerilla eylemlerinin bıraktığı romantik anılar. Bu nedenle bu bilançonun analizi, Türk solunun evrimi açısından fazla bir önem taşımamaktadır. Zaten 1970-71 yıllarının Türkiye'sinde sol hareket, ağırlaşan sosyal ve siyasal krize müdahale imkanlarını çoktan keybetmiştir. Tün 1960'lı yıllar boyunca yürünen yolun, katedilen mesafenin ve üretilebilenlerin belirlemesiyle sol hareketin, ne ciddi bir müdahalenin gerektirdiği araçları mevcuttur ne de bu araçları yaratabileceği bir zamanı. Bu açıdan gerilla hareketini, bir romantik gençlik heyecanı olarak değerlendirip geçmek pekâlâ mümkün olabilir. Ne var ki, bu hareketin asıl önemi, dönemindeki anlamsızlığı ile tamamen ters orantılı olarak, 1974 sonrasının devrimci kadroları üzerinde gerçekleştirdiği etkide yatmaktadır. İşte miraslarının neredeyse bugünlere değin ulaşan bu kalıcılığı dolayısıyla, bu kadroların teorik, politik ve örgütsel alanlarda TİP ve MDD'nin deney ve birikimlerinden neler aldıkları ve onlara neler kattıkları üzerinde durmak gerekli olmakta.

Teorik bakış açısı itibariyle tüm bu kadrolar, deyim yerindeyse olgunluklarına MDD'nin yükselişi içinde ulaşmışlardır. Bu nedenle de onun TİP'e yönelik teorik eleştirilerine esas olarak sahip çıkarlar. Ancak bu olgu, onların sonuna dek katıksız MDD'ciler olarak kaldıklarını göstermez. Özellikle MDD teorisinin zayıf noktalarının kendisini her geçen gün daha şiddetle hissettirmesiyle, bu kadrolar söz konusu teoriye çeşitli revizyonlar getireceklerdir.

Bu revizyon konularının başında, doğal olarak işçi sınıfının öncülüğü sorunu gelmektedir. Artık 1970 yılına gelindiğinde, Marksistlik adına MDD'ci bir sınıf mevzilenmesini savunmanın büyük zorlukları mevcuttur. Herşeyden önce gittikçe militanlaşan bir işçi hareketi, bu tahlili hızla çürütmektedir. Teorik yönden ise bu anlayış, son bir iki yıldır şiddetli bir eleştiri bombardımanına tabi tutulmaktadır.(Bu konuda Hikmet Kıvılcımlı'nın 1970 Temmuz'undan itibaren yayınladığı güçlü MDD eleştirilerinin ve yine EMEK'te beliren ve -TİP'in eski kuşak yöneticilerinin aksine- Marksizmden gittikçe daha çok etkilenmeye başlayan kadroların eleştirilerinin oldukça etkili olduğu kabul edilmeli.)

Ancak bu demek değildir ki söz konusu genç kadrolar, MDD'ye bu konuda eleştiri yönelten çevrelere sempatiyle bakmaya başlayacaklar ya da MDD'ye alternatif bir siyasal hareketi yaratmak üzere işçi sınıfına yöneleceklerdir. 1970'lerin Türkiyesi'nde, Dev-Genç kadrolarının bu türden yönelişleri, herhalde mucize olarak kabul edilebilirdi. Çünkü bu dönemde, Türk solunda yeni bir çekim unsuru olarak sivrilen- Hikmet Kıvılcımlı, bu kadrolara, onların o anki heyecanlı yöneliş potansiyelleriyle kolay kolay bağdaşmayacak bir uzun soluklu örgüt, politika ve strateji-taktik anlayış formüle etmekteydi. (Ayrıca Kıvılcımlı'nın ordu ve vurucu güç değerlendirmeleriyle, genç kadroların -o anda tam teorik izahını yapamamış da olsalar- siyasal mücadelede bağımsızlık kaygularına karşılık veremediğini de unutmamak gerekir. EMEKçevresine gelince, kimi eleştirilerinin içeriği ne olursa olsun, TİP'in bu dönemde teori ve program sorunlarında bir netliğe kavuşması ya da parlamenter bir parti hüviyetinden çıkması söz konusu değildir; ve bu nedenle genç devrimci kadrolar arasındaki itibar kaybı, o sıralarda adeta had safhadadır.

Genç kadrolardaki bu eğilim ve kayguların doğal sonucunun, hızla yeni örgütlenmeler yaratma oluşunda şaşılacak bir yan olmasa gerek. Bu örgütlerin, "öncü"lüğü üzerine büyük gürültüler kopartılan işçi sınıfı üzerine tahlilleri ise, doğal olarak klasik MDD'ci anlayıştan çok farklı olacaktır. Ama 15-16 Haziran 1970'ten birkaç ay sonra gerilla mücadelesine kalkışacak olanlar, ancak TİP benzeri bir "ideolojik öncülük" anlayışı formüle edebileceklerdir. Gerçi TİP'te bu kavram net bir biçimde sadece partiye yakın basında kullanılmış, TİP liderlerince teorik formül olarak ortaya atılmamıştır.[10] Ama parlamentarizmin, partinin tüm teori ve pratiğine damgasını vurduğu TİP'te öncülük anlayışı, tam da bu formülasyona denk düşmektedir. Aynen TİP gibi 1971-72'nin gerillaları da, mücadele biçimlerinin belirlediği bir sınıf mevzilenmesi formülasyonu sunmaktadırlar. TİP'in parlamenter mücadele içinde köylü oylarıyla idame ettirmeye çalıştığı "işçi sınıfı öncülüğü"nü bu kadrolar, gerillaya "köylü desteği"yle başarmayı düşlemektedir.

Bir bakıma 1974 sonrasının habercisi olarak, MDD'nin Stalinist sınıf mevzilenmesi formülasyonlarından, tekrar teoridışı popülist tahlillere doğru bir evrim yaşanmaktadır. MDD her sınıfa deyim yerindeyse okkalı bir siyasal temsilci bulma çabasında iken, yeni kuşak (yine 1960'ların TİP'ine benzer tarzda) tüm sınıf ve tabakaları kendi mücadelesinde, gerillada somutlamaktadır: işçi sınıfı "ideolojik öncü", köylülük "temel güç", devrimci aydınlar, gençler "siyasal (ya da vurucu) öncü güç" vs. (Hatta asker aydınları bu benzeri öncüler içinde mütalaa eden eğilimler de yok değildir.)

MDD'nin sınıf tahlillerinde genç kuşak devrimcilerince yapılan bu tarz bir revizyonu, program konusunda görmek ise olanaklı değildir. Öyle ki, "aşamalı devrim" perspektifi, neredeyse devralınan teorik mirasın en dokunulmaz kısmıdır. MDD'ye tüm antipatilerine, uluslararası gerilla hareketlerine ise tüm sempatilerine rağmen bu kadroların, örneğin bir Che Guevara'nın, "ya sosyalist devrim ya karikatür devri " sloganından hiçbir şey almamış oluşları ilginçtir.

Bunda kuşkusuz, "sosyalist devrim" stratejisinin, TİP tarafından karikatür bir formülasyonunun yapılmış olmasının rolü de vardır. Ama bunun da ötesinde bu kadroların, MDD'nin bu alandaki perspektifini aşacak bir teorik kapasite taşımadıklarını belirtmek gerek. O nedenle hızla, Çin, Vietnam ve benzeri deneylerin "halk savaşı", "halk ordusu", "halk devrimi" yollu formülasyonlarına eğilim göstereceklerdir.

Son olarak 1970-72 hareketinin, devraldığı teorik ve siyasal mirası ile ilişkisini en güzel bir biçimde gösteren nokta, bu yeni kadrolara hakim politika anlayışında ortaya çıkmaktadır. MDD mü ahalesinin yarım yamalaklığının ve TİP'in etkilerindeki kalıcılığın göstergeleri bu konuda son derece nettir. MDD'nin TİP eleştirisi, sadece teorik, programatik noktalarda değil, somut örgüt ve mücadele biçimleri konularında da son derece yetersiz olduğu için, genç kadroların dilinde, neredeyse ahlaki düzeyde eleştirilere dönüşmüştür: "Milli sınıflar davasına ihanet", "eylemden kaçma", "korkaklık", "pasifizm" vb.gibi. Oysa bizatihi TİP'e bu vasıfları kazandıran, değişen sınıf mücadeleleri şartlarında onun dar politika anlayışının ifade ettiği yetersizliktir. Ancak, bu yeni şartların talep ettiği düzeyde bir teorik ve programatik olgunluğu, örgüt ve taktik anlayışını MDD de sağlayamamıştır. Bu durumda ise, TİP'e alternatif muazzam bir aktiviteyi temsil eden genç kadrolar, el yordamı ile geliştirdikleri politik mücadele anlayışında, parlamentarist TİP'in içine düştüğü darlığın bir ayna imajını yaratacaklardır. TİP'in sürekli, tedrici parlamenter birikim anlayışının yerine, Hikmet Kıvılcımlı'nın deyişiyle sürekli "saldırı stratejisi"![11]

Bu dar politik mücadele anlayışı, basitliği ölçüsünde, aynı sığlıkta geliştirilmeye de elverişlidir. "Suni denge", "sürekli faşizm" ve benzeri siyasal analizlerin, "ordu", "cephe", "parti" gibi örgütsel biçimlerin, "kır" ya da "şehir gerillası" gibi mücadele yordamlarının üretilmesi, bu durumda sadece birkaç ayda gerçekleştirilecektir.

Bu anlayışın bir diğer sonucu ise, özellikle 1974 sonrasında derin izler bırakacak tarzda, "eylemcilik", "cesaret" ve "yasa dışılık" üzerine yapılacak idealizasyonlardır. Bu dönemde, (aslında ne için mücadele ettiklerini bildiklerinde hiç de daha az aktif ya da daha az cesaretli olmayan) TİP üyelerine yönelik şiddet uygulamalarında en ileri noktalara varılmış olmasının, bu idealizasyonların bir ifadesi olduğunu belirtmek gerek.

Sonuç olarak, gerilla hareketinin o yılların Türkiyesi'nde, sınıflar savaşının ulaştığı düzeyce belirlenen görevler açısından ifade ettiği trajikomik yetersizlik, tartışma götürmez boyutlardadır. Türk solunun 1960'lardaki yürüyüşü ve birikimi açısından ele alındığında ise bu hareket, bir yeniden doğuşu, bir yeni yükselişi, atılımı değil, bir teorik yozlaşmayı ve siyasal ve örgütsel çürüyüşü temsil etmektedir.

Ama bu miras, bütün bu zaaflarına rağmen 1974 sonrasında muazzam bir çekim kaynağı olacaktır. Elbet bunda herşeyden önce, bu mirasa yönelen yeni kadroların karakteristik sosyal kökenleri belirleyici faktördür. Ama bundan da öte, hareketin kahramanlık

sembolleriyle özdeşleştirilmesinin de önemli bir rolü olduğu inkar edilemez. Son olarak, bu romantik kalkışmanın en tecrit olduğu koşullarda bile uyandırdığı geniş sempati duygularının, ona bir imtiyaz kazandırdığını unutmamak gerek. Ancak bunun kerameti, elbette bu genç kuşak gerillacılarında değildir. Çünkü o tarihlerde "silaha sarılan" gençlerin niye bu işi yaptıklarını hiç bir işçi, hiç bir yoksul köylü anlamamıştır. ("Nefsi müdafaa", "baskılar", "zulüm" vs. ancak çok sonraları ileri sürülebilecek "gerekçeler" olabilirdi; o dönemde ise böyle izahların fazla bir inandırıcılığı yoktu.)

Ama kitlelerin gözünde bu gençler, 27 Mayıs ihtilalcilerinden TİP'e, oradan Dev-Genç'e kadar uzanan, 27 Mayıs anayasasını, sendika ve grevleri, antiemparyalist gösterileri, parlamento kürsüsünden yapılan siyasal ajitasyonu, toprak işgallerini, (Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu) ve daha nicelerini ifade eden, kısacası moralli, görkemli bir devrimci yükselişin temsilcileri idiler. Tüm sempati bunlara idi. Diğer bir ifadeyle bu gençlerin (o kerte anlamsız olmasına rağmen) yaptıkları "herhalde o kadar kötü birşey olamaz"dı!...

İşte bir on yılın birikimini layıkıyla temsil eden başka kanalların, başka araçların yokluğu şartlarında bu faktör son derece etkili olmuştur. Sonuçta, tüm 1960'lar birikiminin 1974 sonrasına taşındığı en geniş (ve elbette en yetersiz) kanal, bu garip gerilla hareketi olacaktır. Ve Türk solunun 1970'li yıllarda teorik, politik ve örgütsel alanlarda nasıl bir yoksulluk içine düşeceğini sadeçe bu olgu bile göstermektedir.

Sonuç

Başlarken de vurguladığımız üzere, Türkiye Devrimci Hareketinin 1960'lı yılları, solun son 30 yıllık macerasında yaşadığı ve hâlâ aşılamamış iki önemli aşamayı ifade etmesi açısından imtiyazlı bir konuma sahiptir. Türk solunun, teorik, örgütsel ve politik alanlarda gerçekleştirdiği, TİP'in (1961-67) ve MDD'nin (1967-69) damgasını taşıyan bu sıçramalar, bugün de devrimci hareketin içinde bulunduğu gelişme aşamasını ve buna uygun görevleri belirlemekte.

Siyasal örgütte işçi sınıfı niteliği, sol hareketin ulusal düzeyde politika yapabilme yeteneği, Marksist birikime yöneliş ve programatik perspektifin oluşturulmasında atılan adımlar. İşte TİP'in ve MDD'nin, ne denli büyük zaaflar ve yetersizliklerle de olsa katettikleri bu mesafe, bugüne değin hâlâ aşılamamıştır.

İçinde bulunduğumuz dönemde ise Türk solu, bu alanlardaki görevlerin üstesinden gelmede kimi açılardan da daha şiddetli zaaflar taşımakta. Güçlü potansiyeli belirleyen, hiç şüphesiz son 30 yılın devrimci kadrolara sağladığı küçümsenmeyecek teori ve deney birikimidir. Bunun yanısıra, özellikle son yılların yeniden biçimlenme koşullarının yol açtığı ve devrimci kadrolar içinde gittikçe etki kazanan bir özgül haletiruhiye, ilerletici bir tartışma ortamının

yaratılmasında önemli bir işlev görebilir. 1960'lara göre içinde bulunulan zaaflar işe, bugünün Türk soluna hakim olan geri ideolojik atmosfer ve dar politik perspektif olarak özetlenebilir. Bir zamanlar YÖN'üyle, TİP'i ya da MDD'siyle, tüm Türk solunun temel tartışma konusu, *küçük burjuvazinin* gelmekte olan devrimde oynayacağı rol ve ona karşı takınılması gereken tavır üzerineyken, 1980'lerin Türkiyesi'nde sol, *büyük burjuvazinin*, "demokrasi"nin kökleşmesindeki tarihsel rolünü tartışagelmektedir. Diğer bir ifadeyle 1960'ların, tüm gerici güçlerin "komünist taktikleri" olarak gördüğü "cephe"lerinden (YÖN'ün "Atatürkçü Cephe"si, TİP'in "Kuvayimilliye Cephesi", MDD'nin "Milli Cephe"si), bugünün, karşıdevrimcilerinin sempatiyle baktığı "Ulusal Konsensus" ya da "Milli Uzlaşma" programlarına varılmıştır.

Ama tekrar tekrar hatırlatmakta yarar var ki, bu gelişim, basit bir geriye gidişi ifade etmez. Eğer böyle basit bir geriye gidiş söz konusu olsaydı, devrimci hareketin bugün hâlâ, TİP'in ya da MDD'nin 1960'larda bıraktığı yerden başlaması gerekmekteydi. Oysa o dönemin TİP'ine ve MDD'sine yön veren teorik ve politik birikim, bugünün devrimci kadroları için aynı zamanda "red-dedilecek miras" olmalıdır. Unutmamalı ki, 1960'ların teorik, programatik ve örgütsel plandaki yetmezlikleri ve olumsuzlukları ile bugünün geriliği ve gericiliği arasında bir iç ilişki de mevcuttur. Dolayısıyla, 1960'larda TİP'in ve MDD'nin gördükleri tarihsel rol, bugün bize başlamamız gereken noktayı değil, sadece ve sadece gündemimizi belirlemek açısından aydınlatıcı bir hizmette bulunabilir.

Bu anlamda gündemimiz, son 30 yılın epey sancılı, epey inişli çıkışlı bir gelişmesini, işçi sınıfı siyasal hareketinin oluşma olgusunu eksenine almak zorundadır. Ve bu sürece bilinçli devrimci müdahaleye temel teşkil etmek üzere, teori ve program sorünlarında netliğe kavuşma ise, bu gündemin başta gelen maddeleri olmak durumundadır.

Teori sorunu herşeyden önce, son 60 yılın uluslararası alandaki birikiminin yeni baştan gözden geçirilmesini gerektiren devasa bir araştırma, öğrenme, kıyasıya tartışma ve somut pratik deneylerin ışığında yeniden üretme sorunu olarak gündemdedir. Ve unutmayalım 20. yüzyılın, kendilerini "Marksist" olarak adlandıranların birbirlerini fizik olarak yok etmekten çekinmedikleri, sık sık barikatların farklı yanlarına düştükleri dünyasında, hangi Marksist birikimin referans noktası olacağı sorunu, bugün son derece somut politik anlamı olan bir başlangıç noktası olarak öne çıkmaktadır.

Program sorunu ise, teori sorunu ile birlikte, devrimci hareketin o kerte özlenen, ama uğrunda somut adımlar atılamadıkça da sadece fetişleştirilen *birlik sorununun* çözümü için, olmazsa olmaz bir önkoşuldur. Yirminci yüzyılın evrensel deneyleri, bu konuda da Türkiye devrimcilerine bir hareket noktası sunmakta. Sosyal devrimi ve dünyayı değiştirme özlemlerini bir yanılsama olmaktan çıkarmanın birinci adımı, en "somut ütopi"lerden birinin, dünya devrimi gerçekliği içinde bir sosyalist devrimin "asgari program" olarak

formülasyonudur.

Nice devrimci görev gibi, Türkiye devrimci hareketinin yakın geçmişinin analizi de bugün (böyle evrensel sonuçlara bağlanarak açıklanması gerektiği ölçüde), hareketin çok değişik unsurlarınca üstlenilmesi gereken bir kollektif çaba olarak önümüzde durmaktadır.

Notlar:

1. Solun genel evriminin değerlendirilmesinde sık sık düşülen bu benmerkezciliğin son derece güzel ve çarpıcı bir açıklamasını, arkadaşım Demir Küçükaydın'ın 1980'li yılların başlarında kaleme aldığı Kıvılcımlı Eleştirisine Giriş başlıklı çalışmasında bulmak mümkün. Bu henüz yayınlanmamış yazıdan bir bölümü aktarmayı gerekli görüyorum

'Bu soyut ifadeyi somutlayabilmek için, karmaşıklığı toplumsal evrime en yakın olan biyolojik evrimden benzetmelere başvuralım. Biliyoruz, canlılar, tek hücrelilerden yumuşakçalara; omurgalılardan memelilere ve sosyal hayvan insan'a kadar gelen -ve halen de devam eden- bir evrim geçirmiştir. Ne var ki, bu evrimin alt konaklarını (aşamalarını) oluşturan canlı varlıklar yok olmamışlardır; varlıklarını sürdürmektedirler. Örneğin insanın yanı sıra süngerler, kabuklular, sürüngenler, kuşlar vs. yaşıyorlar. Hatta onlar varlıklarıyla kendilerinden daha üst konaklardaki canlıların varolabilmesinin maddi temelini oluştururlar. Canlıların evriminin belli bir aşamasına karşılık düşen bir tür, canlıların genel evriminin yanı sıra ve onunla karşılıklı etki-tepki içinde, türün kendi nitelikleri çerçevesinde de bir evrim sürdürür. Örneğin bundan onbinlerce yıl önce At'ın atalan köpek benzeri bir hayvandı. Canlıların genel evrimi ta insan'a kadar ulaşan konakları aşarken, o köpek benzeri At da bugünkü at haline gelir. Ama At'ın bu evrimi hiç bir şekilde, canlıların genel evriminin belli başlı aşamaları bakımından bir nitelik değişikliğini ifade etmemektedir. At bugün de, maymunlardan bile daha geri bir konağın temsilcisi olarak varlığını sürdürmektedir. İşte devrimci hareketimizin genel evrimi içinde de, o gelişimin alt konaklarına takılıp kalmış 'At'lar varlıklarını ve At olma niteliğinin kabuğunu kıramayan evrimleri i sürdürmektedirler. O At'ların kendi türlerini aşamayan evrimleriyle, canlıların genel evrimini karıştırmamak gerekir. İşte, tabiri caizse biz bu önsözümüzde 'canlıların' genel evriminin belli başlı konaklarını belirlemeye çalışacağız. Yer yer örnek vermek için değinsek bile, 'At'ların At olarak kendi evrimi ri konumuz değildir. Ne var ki, canlıların evrim tarihini eğer Atlar yazsa idi, gözümüzün önüne bambaşka bir tablo koyarlardı. Elbet onların esas konusu Atların kendi evrimleri olurdu. Bu arada maymundan insana kadar giden evrimi ya bir sapma olarak değerlendirecekler ya da İnsan'ı kendi kriterlerine vurup geri bir tür olduğu hükmüne varacaklardır. Bu bakımdan anlatmaya çalışacağımız evrim At'ları hiç ilgilendirmeyebilir.'

2. Mehmet Ali Aybar'ın Cemal Gürsel'e mektubu, daha sonra TİP yönetiminde bulunacak solcu aydınların Temel Haklar Derneği girişimleri, Hikmet Kıvılcımlı'nın 'Milli Birlik Komitesine Teklifler'i, Mihri Belli'nin Yeni Yol dergisinde yazdığı yazılar vb., bir bakıma bu çabaların kaba bir listesi sayılabilir.

3. 'Eskiler'in bu devrim anlayışında, uluslararası sosyalizmin 1924 sonrası macerasının etkilerini gösterecek bir örnek olarak, Hikmet Kıvılcımlı'dan (sözkonusu aktdelerin henüz Türkiye'ye yeterince ulaşmadığı bir dönemden [1932 yılı]) Türkiye devrimi üzerine şu değerlendirmeyi aktarmak yararlı olabilir: 'Türkiye burjuvazisi nasıl klasik kapitalizme uğramadan doğrudan finans kapitalizmine atladı ise, Türk proletaryası da öylece, ilkel deneyleri geviş getirerek değil, onlardan çıkan dersleri son zafer deneyiyle harç ederek doğru Sovyetler devrimine girişmeye mecburdur.(...) 30 yıl sonra Bolşevizm, yeni bir Paris Komününü tecrübe etmeye yeltenmedi. Onun için biz de 27 yıl sonra bir ikinci 1905 yapmaya özenemeyiz. Hikmet Kıvılcımlı, Parti ve Fraksiyon, Yol Yayınları, 1980, s.109.

4. TİP programının, Şefik Hüsnü'nün 1946 tarihli Türkiye Emekçi Köylü Partisi programıyla ve Hikmet Kıvılcımlı'nın 1954 tarihli Vatan Partisi programıyla karşılaştırılması, TİP'in Marksist programatik kavrayış açısından nasıl bir gerilemeyi ifade ettiğini gösterir.

5. TİP'in bu tedrici gelişmeyi 'tarihin akışı'nın tek ifade biçimi sayan anlayışına örnek olarak Sadun Aren'in, 1969 seçimlerinde TİP oylarındaki düşüşle ilgili şu ilginç yorumu hatırlatılabilir: 'Türkiye İşçi Partisi oylarındaki bu düşüş beklenmeyen, tarihin akışına ters düşen bir olaydır. Birçoklarımız sosyalist oylarda önemli artışlar beklerken, alınmış oyların bile bir kısmının kaybedilmiş olması gerçekten şaşırtıcı olmuştur...' Emek, sayı 13, 20 Ekim 1969, s.2

6. Burada Hikmet Kıvılcımlı'nın bir öngörüşünü hatırlatmakta yarar var. Kıvılcımlı, TKP Merkez Komitesi üyesi olarak, 1932'de partiye legaliteyi istismar konusunda yaptığı önerilerini şu sözlerle bitirmektedir: Yani iki rahmetten biri: ya yığın partisi oluruz yahut partilikten çıkarız Legaliteyi İstismar, Yol Yayınları, 1979, s.83. TKP'nin ikinci alternatife yöneldiği bir on yıl bitmeden görülmüştür.

7. Fikir Kulüpleri Federasyonu'nun (FKF) 1969 Ekimi'ndeki kongresinde, o dönemde hayli yaygın olan oportünist suçlamasıyla örgütten çıkarılan bazı TİP'li gençlerin ihraçları üzerine söyledikleri, bu konuda örnek olarak verilebilir. Bu FKF liderleri (Veysi Sarısözen, Osman S.Arolat ve Sıtkı Coşkun) Ant dergisine gönderdikleri açıklamalarında şöyle demektedirler: 1961'de kurulan TİP'in sosyalist güçleri biraraya getirmesi elbette önemli bir aşama olmuştur. Ne var ki, sosyalizmin gerçek disiplini olan sosyalist teorinin güdük, temellerinden uzak tarzda bizlerin önüne getirilmiş olması partinin affedilmez hatalarındandır. Bu açıdan partiye muhalif unsurların ideolojik itirazları ve çalışmaları, bütün sosyalistler için yararlı olmuştur. İtiraf etmeli ki, 1960 sonrası Mısır-İsveç sosyalizmleri arasındaki tercihten daha sağlam bir sosyalizm anlayışına gelmişsek, sol yayın yapan, üstelik çoğu parti dışı olan bu insanların bunda büyük payı vardır. Korkulur ki, Rus marksısta Plehanov'un komik durumuna düşmesinler! Ant, 21 Ekim 1969.

TİP önderliğinin MDD hareketine tepki inin izlediği seyir ise, MDD'nin bu tarihsel rolünü zımni anlamda onaylamanın bir ifadesi olarak kabul edilebilir. 1966 yılında, eski devrimci kadroların parti içinde muhalefet hareketi başlatmalarına karşı, TİP yönetiminin tepkisel içimizdeki ajanlar vb. yollu suçlamalar ve hiçbir ideolojik tartışmaya yer vermeyen ihraçlardır. Bu suçlamalara bir örnek olarak. Aybar'ın Malatya Kongresi öncesinde yapılan Çankaya İlçe Kongresine gönderdiği ve Behice Boran tarafından okunan mesaj verilebilir. Bak.H.N.İleri, TİP'de Oportunist Merkeziyetçilik, İstanbul. 1987, s.52. Bundan birkaç yıl sonra ise, özellikle Emek'de yer alan MDD eleştirileri, Marksist teoriye, Marksist kavram ve problematiklere uygun bir biçimde yapılmaya çalışılmaktadır.

8. Bu konuda Hikmet Kıvılcımlı'nın MDD'ye taban tabana zıt bir yaklaşım içinde bulunduğunu hatırlatmakta yarar var. Kıvılcımlı daha birinci günden itibaren, YÖN hareketi ile teori ve program tartışmasını gündeminin birinci maddesine almıştır. 1961'de yazdığı Sosyalizmimiz mi Devletçiliğimiz mi? yazısı; daha sonrakı YÖN'ün Yönü çalışması (1965-66) ve TİP-YÖN tartışmalarının başlaması üzerine YÖN'e gönderdiği Atma Avcıoğlu Din Kardeşiyiz makalesi, bu girişimlerin belli başlılarıdır. Kolayca görülebileceği üzere Kıvılcımlı, TİP-YÖN tartışmasında YÖN'ün yedek gücü olmadığı gibi TİP'e yaklaşımında, program ve strateji sorununu gündeme getirmekte hiç de acelecilik göstermemiştir. TİP'in 1960'lar Türkiyesi'nde ifade ettiği tarihsel önemin bilincinde olarak, bu örgütün bir siyasal işçi hareketinin oluşmasına katkıda bulunmasını sağlayabilecek (örgüt yapısı, işleyişi ve çalışma tarzına ilişkin) önerilerde bulunmuştur. Bak.Uyarmak için Uyanmalı, Uyanmak için Uyarmalı, 1966. Ama aynı Kıvılcımlı'nın MDD'nin teorik eleştirisinde ise oldukça geç kaldığı belirtilmeli.

9. Leon Trotsky, La Jeunesse de Lénine, Paris, 1971, s.162.

10. İşçi sınıfının bilimsel öncülüğü kavramı için bak. 1966'da Türk Sosyalizmi in Niteli leri Belirmeye Başlamıştır , Ant, 3 Ocak 1967.

11. O dönemde yapılmış iki değerlendirmeyle bu ayna imajı konumu net bir şekilde gösterilebilir. TİP önderlerinden Behice Boran, 1970'de ikinci baskısı yapılan Türkiye ve Sosyalizmin Sorunları adlı kitabında şunları söylemektedir: ...Türkiye'de sosyalist hareketin seçimlerle iktidarı kazanabileceğinden şüphe edilirse, o takdirde herşeyden önce şu sorunun cevaplandırılması gerekir: Bugün Türkiye'de objektif olarak ihtilalci devrimci şartlar oluşuyor mu veya görünür bir gelecekte oluşmaya doğru gidiyor mu? Benim yukarıdaki sorulara cevabım hayırdır. Buna karşılık anayasa çerçevesi içinde bir sosyalist hareketin ve partisinin gelişmesi şartları ve seçimlerle iktidarı kazanma imkanı ve ihtimali vardır. (s.214) Aktaran: İlke , sayı 11, Kasım 1974, s.70

Diğer anlayışın ise sonsuz örnekleri verilebilir. Ama Hikmet Kıvılcımlı'nın yaklaşık aynı tarihlerde, geleceğin müstakbel gerillacılarının politika anlayışı üzerine yaptığı şu değerlendirmeyle yetinilebilir: Bugün Türkiye bir Devrim içinde değil midir? Bunu ciddi ciddi soran akıllı gençler gördük. Onlara göre elbet Devrim içinde idik. Dolayısıyla da ne ric'at, ne savunma taktiği değil: taarruz taktiği uygulanacaktı. Hayır taktik te nesi? Yalnız taarruz Stratejisi... esastı! Devrim Zorlaması, Oportunizm Nedir, Halk Savaşının Planları, 1978 baskısı, s.341.

Bir Dostun Ölümü

İan Birchall

Ünlü Fransız marksisti ve tarihçisi Daniel Guérin bu yılın nisan ayında 84 yaşındayken yaşama veda etti. Nisan ayında Daniel Guérin'in ölümüyle sol, yalnız ülkesi Fransa'da değil, bütün dünyada verimli bir yazarı,özgün bir sosyalist düşünürü ve yorulmaz bir devrimci eylemciyi kaybetti."Faşizm ve Büyük Sermaye" (Suda Yayınları, 1975) ve "Fransa'da Sınıf Mücadelesi 1793-1795" (Yazın Yayıncılık,1986) adlı eserleriyle Türkiyeli okurlarca da yakından tanınan Guérin'in ölümü bir kuşağın son temsilcilerinden olması nedeniyle de derin üzüntü yarattı. Yaşamı, çalışması ve mücadelesiyle dünya sosyalist tarihinde yeri kolay doldurulamayacak bir yere sahip olan Guérin'in anısını saygıyla selamlarken İngiltere'de yayınlanan Socialist Worker Review'ın[1] Haziran 1988 tarihinde çıkan sayısındaki "Bir Dostun Ölümü" başlıklı anma yazısını değiştirmeksizin yayınlıyoruz.

Daniel Guérin 1904'te sağcı bir burjuva ailesinde doğdu. Ama atalarından birinin Fransız devriminin öncü sosyalisti Babeuf'un takipçisi olmasıyla övünürdü.

Başlangıçta edebiyatla uğraşmaya niyetliydi (ilk şiir kitabını 18 yaşında yayınladı) fakat 1930'da Uzak Asya'ya yaptığı gezi Fransız emperyalizminin vahşi gerçekliğini yakından görmesini sağladı ; ve politika için edebiyatı terketti. Fransız Sosyalist Partisi'ne katıldı ve Fransa'nın Hindi Çin ve Fas'taki rolü üzerine bir dizi makale yayınladı. Sol içinde birçokları sorunun kendi kendine çözülmesini beklerken Guérin faşizm üzerine detaylı bir çalışma yapmış ilk marksistlerden biriydi. (Bir Sosyalist Parti üyesi kadının faşizm

hakkında konuşmanın sadece faşistleri cesaretlendireceğini söylediğini hatırlatırdı sonradan bu kadın Nazilerin elinde öldü.)

Hitler'in iktidara gelmesinden bir kaç ay sonra Guérin Almanya'yı dolaştı; bir yandan Nazizmi ilk elden gözlerken, bir yandan da bisikletinin madeni iskeleti içinde illegal broşürler taşıyordu. İncelemelerinden hareketle Guérin 1936'da Faşizm ve Büyük Sermaye'yi yayınladı;Troçki'nin yazılarındaki bazı temaları geliştiren ve bugün de hâlâ geçerli olan öncü bir çalışmaydı bu. Bu çalışmada Guèrin faşizmin ulusal özelliklerle İtalya'nın geri kalmışlığı veya Alman mizacı açıklanabileceğine ilişkin düşünceyi yıkar ve potansiyel olarak her ülkeye yayılabileceğini gösterir.

Öte yandan faşizmin bir bakıma "anti-kapitalist" olduğuna ilişkin efsaneyi reddeder ve faşizmin, vaftiz babalığını özellikle ağır sanayi patronlarının yaptığı "büyük sermayenin hizmetinde bir araç" olduğunu savunur. Bir yandan faşizmin ideolojik gücünü kabul ederken, maddi koşullara sıkı sıkıya bağlı olduğunu da gösterir. Faşizme karşı mücadelenin tek etkili yolunun onun karşısına sosyalist alternatifi çıkarmak sonucuna varır.

Sosyalist Parti içinde Guérin en soldaki kanatta yer aldı: Marceau Pivert'in önderlik ettiği "Devrimci Sol" 1936'daki büyük fabrika işgalleri dalgasında bir parti ve sendika militanı olarak aktif rol oynadı. Devrimci Sol aynı zamanda Komünist Parti'nin de solundaydı. Stalinizmi işçi sınıfı hareketinin frengisi olarak tanımlıyor ve İspanya'daki POUM'a sempati duyuyordu.

Fakat her ne kadar Pivert ve Guérin Troçki'ye saygıyla yaklaşıyorsa da Troçki oldukça doğru biçimde Devrimci Sol'u merkezci bir akım olarak tanımlar.

1936'da Sosyalist Parti hükümete girdiğinde Pivert'e bakanlıkta görev önerildi. Devrimci Sol'un yürütme organında tek karşı oy Guérin'den geldi.

Guérin'in tahliline göre Halk Cephesi'nin ikili bir karakteri vardı. Bir yandan hükümet düzeyinde ittifaklar yapma fikrini reddederken, bir yandan da Halk Cephesi'nin yoksul köylüleri ve küçük burjuvaları işçi sınıfının arkasına çeken bir halk hareketi yarattığına inanıyordu. Bir anlamda bu doğruydu. Fakat Guérin Devrimci Sol'un en sol ucunda yer aldığı halde bağımsız bir devrimci örgüt ihtiyacını görmekte çok gecikti.

1938'de Devrimci Sol, Sosyalist Parti'den ihraç edildi; bu kez Guérin PSOP -İşçi ve Köylü Sosyalist Partisi- kurucuları arasındaydı. Ama 1936'da onbinlerce destekçisini harekete geçirebilen akım artık yalnız 6 bin üyeyi kapsıyordu. Mart 1939'da Troçki -devrimci tutarlılığına saygı duyduğu- Guérin'e bir mektup yazarak PSOP'yi 4. Enternasyonal'e katılmak için ikna etmesini istedi. Fakat çok geçti. PSOP'nin bu gevşek örgütlenmesi savaşın patlak vermesiyle felçleşmişti. Savaşın trajedisi bazı mizah unsurları da taşıyordu. Pivert savaş karşısında Guérin'i PSOP'yi yönetecek gizli önderliğe seçti. Fakat gizlilik gereği bunu Guérin'e hiç bir zaman söylememişti ! Buna bağlı olarak Guérin savaşın patlak verdiği

sırada Norveç'teydi ve 1942'ye kadar Fransa'ya dönmedi. Pivert De Gaulle'e sosyalist propaganda malzemesinin dağıtımına yardımcı olma çağrısı yapmaya kadar vardı. Guérin Pivert'ten kopmuştu. Milleyetçiliğe ve sınıf işbirliğine dayalı bir direniş hareketine katılmakta isteksizdi. Böylelikle Troçkistlerle bazı görüş ayrılıklarını korumakla birlikte (4.Enternasyonal'in kurulmasına karşı çıkmıştı) işgal döneminde yakın işbirliği içinde çalıştı. Kendi deyişiyle

> "iki emperyalist bloktan birinin yenilgisini hedefleyen bir direnişe katılmaktansa Troçkistlerle birlikte hem işgal güçlerine hem de Fransız kapitalizmine karşı savaşarak bir gizli işçi sınıfı eylemine katılmayı" tercih etmişti.

Hiç bir zaman Troçkistlere katılmadıysa da onlarla çok yakın işbirliği içinde çalıştı. Arşivi yeraltındaki troçkist basının başlıca kaynaklarından biriydi.

Guérin aynı zamanda savaş yıllarında Fransız devrimini inceleyen büyük bir eser üzerinde çalıştı. Bu ilk kez 1946'da yayınlandı. (Bu çalışmanın çok kısa bir versiyonu Yazın Yayıncılıktan 'Fransa'da Sınıf Mücadeleleri' adıyla yayınlandı). Guérin bir akademik tarihçi değildi. Ve geçmişe ilişkin incelemesi bugünü aydınlatmayı hedefliyordu. Burjuva devrimi içindeki sınıf gerilimlerini gösterirken ulusal birlik ve "ilerici burjuvazi" efsanelerini yıkmaya yardımcı oluyordu. Ki bu efsaneler Halk Cephesi ve Direnişin dayanaklarıydı. Bugünü aydınlatmak için geçmişi kullanması yüzünden Guérin anokroinizm suçlamalarıyla karşı karşıya kaldı. Günün örneklerine uydurmak için geçmişi çarpıttığı ileri sürülüyordu. Gerçekte amacı burjuva devrimi içinde kendi çıkarları olan bir işçi sınıfının ortaya çıkmakta olduğunu göstermekti. "Burjuva devriminin döl yatağında gizli olan anti-burjuva devrimin ruşeymini gün ışığına çıkarmak" istiyordu.

Guérin'in Fransız devrimi üzerine çalışması hâlâ bir tartışma konusu. Soboul ve Cobb gibi kendisinden sonraki tarihçilerin bulgularını doğruladıklarını fakat kendisine olan borçlarını dile getirmediklerini iddia etti. 1946 Aralık'ında iki yıllığına Amerika'ya gitti. ABD'yi Avrupalı okura açıklamak için yoğun bir şekilde yazdı. Yalnız sağda değil solda da birçoklarının (örneğin Herbert Marcuse) ABD'de sınıf mücadelesi olmadığını savundukları bir zamanda Amerikan toplumunun derinliklerine kadar işlemiş sınıf ve ırka dayalı bölünmeleri göstermek hayatiydi.

Daha 1950'de Guérin ABD'de *"Siyah İsyan"*ı yazıyordu. Amerikan sendikacılığı üzerine kısa tarihi konuya yararlı bir giriş niteliği taşır. (Bu İngilizce'ye *A Hundred Years of Labour İn USA* adıyla çevrildi). Devrimci bir bakış açısıyla yazılmış olan bu çalışma hem hükümetin anti-komünizmine hem de Amerikan KP'sinin manevralarına karşı keskin bir eleştirel tutum içerir.

Guérin politikaya bir anti-sömürgeci olarak girdi ve bu yazılarında ve eyleminde sürekli bir tema oluşturdu. 1930'larda önde gelen Vietnam'lı Troçkistlerle (sonradan stalinistler tarafından öldürülen) yazıştı. 50'lerde ve 60'larda Batı Hint adalarının

bağımsızlığı için aktif kampanyalar düzenledi.

Hepsinden öte Guérin, yorulmaksızın Cezayir bağımsızlığına destek için çalıştı. Halk Cephesi zamanında Cezayirli milliyetçi önder Messali Hacı ile tanıştı. (Cezayirli işçiler 1930'lardaki başlıca antifaşist gösterilerin hepsine katılmışlardı). 1954'ten önce K.Afrika üzerine makaleler yayımladı.

1954 Aralık'ında Cezayir savaşının patlak vermesinden bir ay sonra Fransız Solunun büyük kısmı henüz durumun farkına varmamışken Guérin sömürgeciliğe karşı bir komite oluşturmak üzere Troçkistlerle anarşistlerin ortak bir girişimine katıldı. İlk mitingleri İçişleri Bakanı tarafından yasaklandı. Yani F.Mitterand tarafından.

Cezayirlilerin haklarının savunusu rahat bir mücadele değildi. Bir keresinde Guérin bir miting kürsüsünde faşistlerin demir sopalı ve göz yaşartıcı bombalı saldırılarına uğradı. 1961'de 121'ler manifestosunu imzaladı; bu manifesto Cezayir kurtuluş mücadelesine pratik yardımda bulunanları destekliyordu. Bu manifestonun Sartre gibi önde gelen isimleri hakkında dava açılmadı. Guérin itaatsizlik, firar, tahrikçilik suçlamalarıyla yargılanan 29 kişiden biriydi. Birçok başka devrimci gibi Guérin 1945 1968 arasındaki boşluk yıllarının baskısını üzerinde hissetti. Fransız Troçkizminin birbirine karşıt sektleri onu tutamazdı. Ama bununla birlikte birçokları sağa doğru kayarken Guérin'in ölmeyen devrimci tutarlılığı onu uç solda tuttu. Giderek daha fazla kendini özdeşleştirdiği anarşist gelenek hakkında bir tarihsel inceleme yazdı.

Ama Guérin için anarşizm her zaman sosyalizmin içinde bir akımdı, ona karşı çıkartılması gereken bir şey değil. Büyük anarşistlere karşı eleştirel olmayan bir tutumdan çok uzaktı ve marksist gelenekte daha fazla olumluluk bulmayı sürdürdü. Anarşist eleştirilere karşı Markxı savundu. R.Luxemburg'un yazılarını yayınladı ve Lenin'in Liberter -özgürlükçü- anlarını övdü. Ki bunlar arasında Devlet ve Devrim'i sayıyordu. Politik tutumunun en uygun tanımı herhalde liberter komünistti.

1968 ayaklanmasında derhal ve coşkuyla tepki gösterdi. Daha 8 Mayıs'ta Sartre ve başkalarıyla birlikte bütün işçileri ve aydınları, öğrencileri desteklemeye çağıran bir bildiri yayınladı.

Guérin biseksüeldi. Ve yazılı çalışmalarında uzun zaman çok küçük bir yer tutmuş olsa da 70'lerin başında eşcinsel hareketin doğuşunu selamladı. FHAR (Devrimci Eylem İçin Eşcinsel Cephe) içinde aktif bir rol oynadı.

Guérin hiç bir zaman devrimci bağlılığını terketmedi. Ve son yılına kadar aktif kaldı. Son makalelerinden birinde Fransız Devrimi'ni 1968 ruhuna bağlamaya çalıştı. Sekter değildi ve temel hedeflerini paylaşan herkesle işbirliği yapardı. Sartre'in dergisi Les Temps Modernes'te yazı yazdı ve Lutte Ouvrière'in[3] yıllık festivallerine konuşmacı olarak katıldı.

Guérin'in faşizm üzerine çalışması hâlâ geçerli bir katkı olma özelliğini koruyor. Fransız Devrimi analizi kuşkusuz bir tartışma konusu olmaya devam edecek. Herhangi bir özel metinden daha

önemli olan Guérin'in yaşamının bütünselliği içinde hatırlanması gerektiğidir. Faşizme, Irkçılığa, sömürgeciliğe karşı ve işçi sınıfının kurtuluşu için mücadeleye bağlılıkla birleştirilmiş bir teori ve pratik. Her ne kadar aramızda özgül anlaşmazlıklar olsada Guérin bizim geleneğimize aittir ve onu bir yoldaş olarak anıyoruz.

Notlar

1. Socialist Worker's Review: Marx, Engels, Lenin, Rosa Luxembourg ve Troçki'nin devrimci geleneğini sürdürdükleri i savunan ve Dördüncü Enternasyonal geleneğinden kendilerini ayıran önemli politik farklılıkları olduğunu ileri süren İngiliz SWP (Sosyalist İşçi Partisi)'nin yayın organı.

2. POUM (Marksist Birleşme İçin Işçi Partisi) Kendisini Troçkıst olarak kabul eden fakat İspanyadakı Halk Cephesine katıldığı için ve buna varan politik tezleri nedeniyle Troçki ve uluslararası sol muhalefet tarafından sol merkezci olarak tanımlanan güçlü bir İspanyol devrimcı örgütü.

3. Lutte Ouvrière 1940'lardan ıtıbaren Dördüncü Enternasyonal'den ayrı duran ve Fransa'da örgutlü bir akım. Lutte Ouvrière özgul, politik ve örgütsel tezleri olan bir ulusal troçkıst Fransız örgütü. Geçen yıl Fransa'dakı demiryolu işçileri grevinde önemli bir rol oynamış, son başkanlık seçimlerine katılan adayları Arlette Laguillère % 2 oy almıştır.

SINIF
BİLİNCİ